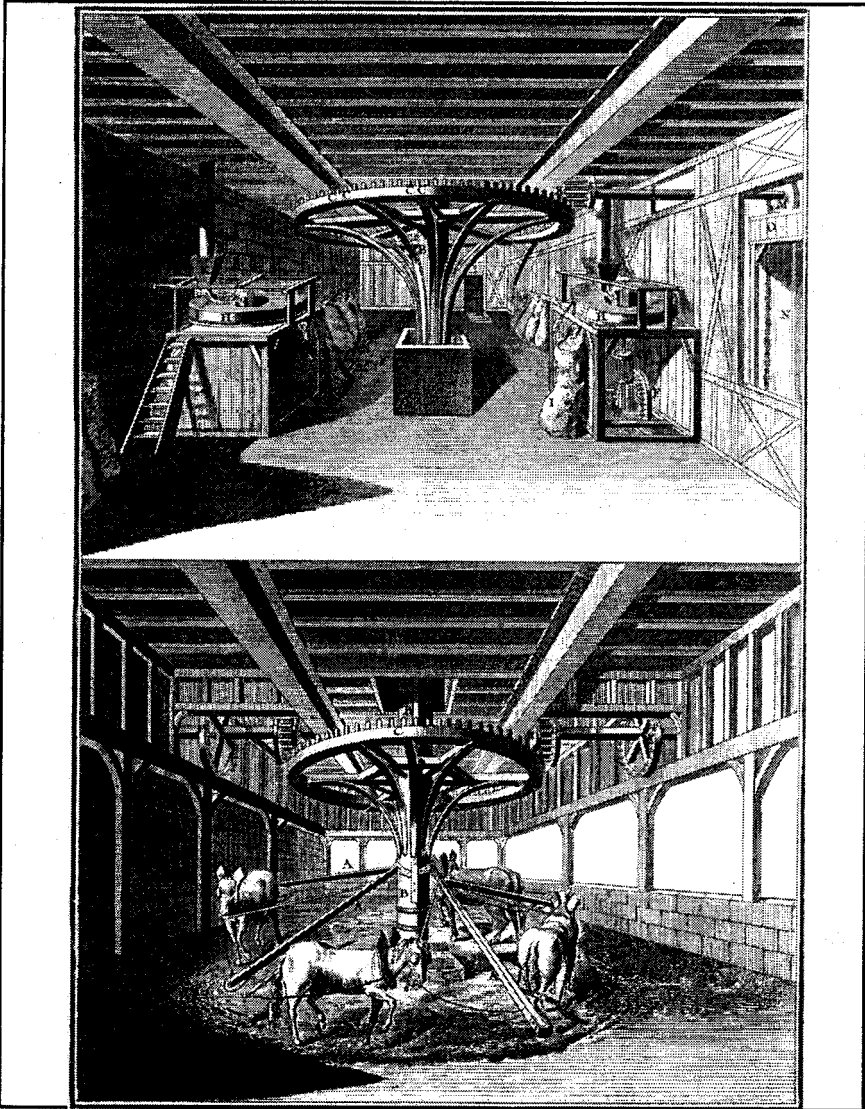

ons Erfgoed

i.s.m. Gen. Ver. Prometheus

Genealogie en familiegeschiedenis

16e jrg. nr. 1, januari-februari 2008

ISSN: 0929-0400

Colofon

Redactie:

JW. Koten, W.J. Scholl

M. de Hoog, G.J. Leeuwenhoek, H.M. Morien, (Prometheus)

Eindredactie: H.M. Lups

Redactieadres:

Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft

Tel. 015-2146963, fax 015-2136578

e-mail : alvolups@wanadoo.nl

Homepage Alvo:

<http://www.onserfgoed.com>

Vormgeving: Alvo-Delft

Uitgever, abonnementenadministratie, verspreiding:

Genealogische uitgeverij Alvo,

Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft.

Tel. 015-2146963, fax 015-2136578

Druk:

Drukkerij Alevo, Lagosweg 11,

2622 CZ Delft.

Tel. 015-2569260, fax 015-2855171

www.alevo.nl; e-mail: info@alevo.nl

Inhoud

Redactioneel	3
Grond(land)rechten in vroegere tijden (1).....	4
Naamkunde als deel van de onomastiek	10
Werken op de volmolen aan het Pompenburch in 1614 te Rotterdam	15
Beroepen van toen (rolbidder - runmolenaar)	18
De oudere generaties v.h. geslacht De Best uit Strijen (slot)	21
Overzicht publicaties (70)	28
Uitgaven van Prometheus in HoGenDa	30
Je familiegegevens publiceren	31
Bronnen spoorwegen in Nederland	34
Oproep voor 8 ^e Walvisprijs	36
Internet zegen of vloek of vloek en zegen?	37
CD-rom/dvdnieuws	39
Archief- en netnieuws	40
Boekennieuws	43
Op de valreep	44

Zie onze homepage www.onserfgoed.com voor eventuele bestellingen. Sommige virusscanners willen deze niet doorgeven. Dan gaarne bestellingen via ons e-mailadres: alvolups@wanadoo.nl. Nooit vooruitbetalen per bank of postbank.

© 2008 ALVO. Overname van artikelen is toegestaan na toestemming van de uitgever en de auteur.

Het tijdschrift *Ons Erfgoed* verschijnt zes keer per jaar. Een abonnement wordt geacht aan het begin van het jaar te zijn ingegaan. Een jaarabonnement kost € 14,00, te voldoen door storting of overschrijving op postbank-rekening **301108** of bankrekening **3134.11.182** ten name van uitgeverij ALVO te Delft.

Een abonnement buiten Nederland (Europa) kost € 16,30, buiten Europa € 23,10, te betalen door overschrijving uit het buitenland (Europa naar Nr BIC RABONL2U IBAN nummer NL24 RABO 0313 4111 82 ten name van uitgeverij ALVO, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft, Nederland.

Bij bankoverschrijvingen en girotelbetalingen s.v.p. ook bij de mededelingen adres en woonplaats en abonneenummer vermelden omdat op de rekeningafschriften alleen de namen worden vermeld.

Voor eventuele beëindiging van het abonnement aan het eind van 2008 dienen de opzeggingen voor 1 november 2008 in ons bezit te zijn. Opzeggingen na 1 november ontvangen kunnen niet meer worden behandeld.

Sluitingsdatum kopij 2008, nr. 2: 10 februari 2008.

Afbeelding voorpagina: Rosmolen, ontleend aan de Encyclopedie van Diderot et D'Alembert (1762-1777).

Redactioneel

H.M. Lups

In de eerste plaats onze beste wensen voor het komend jaar. Wat 2008 zal brengen weten we niet. De vooruitzichten zijn niet in alle richtingen hoopgevend. Ik geloof dat Nietzsche destijds heeft gesproken van herwaardering van alle waarden. Het is een verschijnsel dat zich de laatste decennia openbaart. Veel dat vroeger vertrouwd was dreigt verloren te gaan. Denk maar aan de grootschalige ontkerkelijking. Allerlei normen en waarden liggen overhoop. Dit geldt op allerlei niveaus, zowel landelijk als internationaal. De samenleving verhardt, de verschillen tussen rijken en armen nemen toe en daarmee de onvrede en ontevredenheid. In de natuur geldt eten en opgegeten worden. Onze pogingen om hier wat de mensheid betreft verandering in te brengen gelukt niet of nauwelijks. Als individu zijn onze mogelijkheden beperkt, maar laten wij in ieder geval proberen zelf een positief spoor achter te laten.

Op de aankondiging dat aan het eind van dit jaar *Ons Erfgoed* wordt opgeheven, tenzij er opvolging wordt gevonden zijn nogal wat reacties binnen gekomen. Dit heeft er toe geleid, dat we ons besluit hebben herzien en na 2008 gewoon door hopen te gaan met ons tijdschrift. Voorlopig is er voldoende kopij aanwezig en op komst.

Genealogie is oorspronkelijk ontstaan om te bewijzen dat je was wie je was en dat je aan dat verleden bepaalde rechten ontleende. Dit hield in dat dat verleden zo hier en daar werd opgewaardeerd. Men moest voor bepaalde functies een zekere status hebben. In de genealogiebeoefening van tegenwoordig

speelt de behoefte om af te stammen van vooraanstaande voorouders ook nog wel een woordje mee bij velen. Maar in toenemende mate wordt ook de vraag gesteld: waarom zijn we zoals we zijn en waarom denken we zoals we denken? We beseffen in toenemende mate dat zowel erfelijkheid als de ervaringen van onze voorouders een rol spelen. Soms, waar het erfelijke ziektes of afwijkingen betreft, een rol waar we helemaal niet blij mee zijn. Dit weten kan soms reden zijn voor drastische ingrepen. Ook wordt men geconfronteerd met de vraag: moet men het risico nemen om dit door te geven. Misschien komt er nog eens de tijd dat van iedere Nederlander of Europeaan haar of zijn genealogie automatisch opgeroepen kan worden, eventueel met erfelijke eigenschappen. Enerzijds ook bangstigend als we aan het nazi verleden van onze oosterburen denken.

Weliswaar wordt het speuren naar onze voorouders steeds gemakkelijker gemaakt, maar het is toch zo, dat er meestal nog heel wat te zoeken overblijft. Het zelf vinden van moeilijk traceerbare gegevens, eventueel in samenspel met medegenealogen, schenkt toch de meeste voldoening. Complicatie blijft ook dat ons land altijd veel met immigranten te maken heeft gehad. Nog steeds komen er velen uit regio's waar het zoeken naar voorouders nauwelijks mogelijk is. De meesten van ons zitten nog lang niet aan de grens van het bereikbare. Voorlopig is er nog genoeg werk aan de winkel. Wij hopen, ook met uw hulp, in *Ons Erfgoed* dit jaar weer nuttige tips te kunnen geven.

Grond(land)rechten in vroegere tijden (1)

JW. Koten

Inleiding

Weinig rechten zijn zo belangrijk en zo goed gedocumenteerd als de grondrechten. Land immers was de belangrijkste bron van bestaan en ook het belangrijkste vermogensbestanddeel in vroegere tijden. Bij ontbreken van geld was immers land vrijwel het enige alternatief. Conflicten tussen naties en binnen de samenleving gingen vaak juist om land. Vandaar dat er nogal wat bronnen zijn die de grondrechten documenteren of juist de betwisting daarvan vast leggen. Zij zijn daarom voor de genealoog van uitzonderlijk belang omdat er soms in deze archivalia gegevens beschikbaar zijn, voor dat de kerkelijke persoonregistratie van DTB-boeken gemeengoed was geworden. Maar ook zijn er vaak gegevens aan te ontleen als andere archivalia verloren zijn gegaan. Het interpreteren van deze gegevens is vaak complex omdat de juridische basis van deze documenten niet altijd duidelijk is. De grond(land)rechten zijn wat betreft de inhoud en de betekenis in de loop der eeuwen sterk geëvolueerd. Er zijn grote verschillen in Nederland per provincie. Binnen deze landrechten bestaat er bovendien een groot aantal varianten, die een spectrum vormen van volledig bezit tot gedeeld of geclausuleerd bezit. Vandaar dat wij meenden dat het voor de genealoog nuttig kon zijn wanneer we enkele vormen van grondrechten, zoals "blote eigendom", "horigheid," "tijnzen" enz. hier toelichten. Dit kan slechts oppervlakkig zijn en alleen de hoofdtrekken worden aangegeven. Trouwens de grondrechten verschilden plaatselijk of per land (provincie) nogal. Wie meer wil weten, kan als eerste oriëntatie een van

de bekende leerboeken over het oud-vaderlands recht gebruiken¹.

Land wordt van oudsher gerekend als onroerend goed bij uitstek waarvan het bezit, exploitatie enz. naar goeddunken van de eigenaar kon worden geregeld. Maar in vroegere tijden viel het grondbezit onder een ander juridisch stelsel van rechten en verplichtingen dan in onze dagen. Het is voor de lezer belangrijk te realiseren dat vooral vroeger dit bezit van onroerend goed twee kanten had, namelijk de rechtstreekse (blote) grondeigendom (het stoffelijke recht), maar daarnaast ook nog "*onlichamelijke zaken*", zoals bijvoorbeeld het huidige jachtrecht, het visrecht enz. Het leenrecht, dat hier later uitvoerig aan de orde komt, behoort ook tot deze onlichamelijke zaken. Zowel het stoffelijk recht (de blote eigendom) als het recht op onlichamelijke zaken kunnen los van elkaar verhandeld worden. Beide zijn zoals dat heet "*zakelijke rechten*" die marktwaarde hadden.

Rechtsgeschiedenis van het grondbezit, globale indeling.

In de rechtsgeschiedenis van het grondbezit worden gewoonlijk vijf perioden onderscheiden:

- (1) de oud-Germaanse periode: tot 750
- (2) de Frankische-Karolingische periode: tot 1100
- (3) feodale periode: tot 1500
- (4) de Republikeinse periode tot 1800,
- (5) de Franse periode en de tijd daarna (tot 1900.

De grenzen tussen deze perioden zijn niet

altijd even scherp als hier wordt gesuggerend. Vaak is er sprake van een geleidelijke overgang van de ene naar de andere periode. In het ene gewest gingen de ontwikkelingen wat sneller dan in andere. Voor een grove oriëntatie is deze indeling niettemin praktisch.

Juridische tradities wat betreft het grondrecht in diverse perioden

De oudste perioden (1 en 2)

In de oudste perioden 1 en 2 spelen oudvaderlandse tradities en het gewoonterecht nog een belangrijke rol. Dit oude recht was uiterst praktisch waarbij door overleg tijdens het geding (rechtszaak) naar een minzame oplossing werd gestreefd. Vaak waren er wijze mannen die een eindoordeel gaven dat dan door acclamatie door de "omstanders" werd ondersteund. Het oordeel moest immers door vrije weerbare mannen van de woongroep (clan)² worden bevestigd. In het Engelse recht met een juryoordeel vindt men nog veel van deze oude Germaanse tradities terug. Bij de Engelse procesgang geeft de rechter aan het einde van ondervraging de opsomming van de feiten, waarna de jury zich terugtrekt om onafhankelijk zich een oordeel te vormen.

De perioden 3 en 4

In de volgende perioden blijkt dat het Germaanse recht te kort schoot in een meer complexe door steden beheerste samenleving. Door de studie van het recht aan de universiteiten gaat het Romeinse recht steeds meer overheersen. De rechtspraak komt steeds meer in de handen van beroepsjuristen. Daarbij wordt het recht zodanig geprofessionaliseerd dat de inspraak van de leek steeds geringer wordt. Aangezien de vorst zich door knappe juristen kan omringen, ziet men dat de soeverein steeds

meer ook de juridische macht aan zich gaat trekken. Daarbij wordt gestreefd naar een uniform recht voor alle ingezetenen, waardoor lokale tradities in de knel komen. De soevereinen of landsheren richten gerechtshoven op waarin juristen dominant zijn. In de steden en het platteland, vooral in de zuidelijke Nederlanden, worden de lagere gerichten bezet door een schout (vaak een jurist) aangevuld met schepenen. Toch bleken tradities en gewoonten zelfs na eeuwen nog opvallend taai. In onze noordelijke gewesten met name bleven burgergerichten nog lang bestaan.

De Franse bezetting en de gevolgen daarvan

Tijdens de Franse periode (1795-1813) zien we dat de voorrechten van de adel/patriciaat verdwijnen en tevens al hun rechten die vanuit de feodaliteit stammen. Er komt een burgerlijk wetboek en het kadaster, zodat veel zaken die vroeger betwist werden vanaf die tijd definitief worden geregeld. Na het herstel van de monarchie onder de Oranjes (1815) tracht men de oude rechten weer te doen herleven. Maar rond 1840 worden deze rechten opgeheven, wel wordt er als slot een schadeloosheidsregeling voorgesteld.

Het grondrecht gedurende de Romeinse en Karolingische periode (tot 1100)

Voor de genealoog is het type eigendomsrecht en de betwisting daarvan uit de latere perioden het belangrijkste. Veel daarvan is immers nog in archieven terug te vinden. Dit in tegenstelling tot deze rechten in de vroegere perioden. Maar over de ontwikkeling van het eigendomsrecht uit deze vroege periode moet toch een korte toelichting worden gegeven. Immers de ontwikkelingen tijdens de latere perioden zijn anders niet te begrijpen.

Grond was ten dele collectief bezit

Allereerst dient men te beseffen dat grond tijdens de vroege Germaanse periode geen persoonlijk bezit was, maar het eigendom van de (extended) familie. In veel ontwikkelingslanden is dat nog steeds zo. Bij vervreemding moesten individuele familieleden daarbij toestemming geven. Maar ook de buurtschap had invloed op het familiale eigendomsrecht, omdat veel zaken in de kleine gemeenschappen nu eenmaal gemeenschappelijk georganiseerd werden en men onderling verplichtingen had. In veel buurtschappen had men bovendien de gewoonte dat iedere familie naast zijn eigen gronden meestal ook gebruik mocht maken van de opbrengsten van gemene gronden die door de buurtschap onderhouden en bestierd werden. Bekende voorbeelden zijn het weiderecht, het sprokkelrecht e.d.

Vervreemding van grond ging in deze kleine gemeenschappen met duidelijk ritueel gepaard. De koper werd officieel in het bezit van de grond gesteld en de verkoper deed daarbij officieel afstand van zijn grond. Dit werd symbolisch tot uitdrukking gebracht door het wegwerpen van een stok, halm of graszode. Later, toen de samenleving minder overzichtelijk werd, werd deze handeling geprotocolleerd en te boek gesteld..

Naast dit Germaanse recht ziet men tijdens de Romeinse bezetting ook een ander type grootgrondbezit ontstaan zoals ook wij tijdens onze koloniaal bewind overzee hebben doorgevoerd. Rond de wel bekende Romeinse villa's ziet men uitgebreide 'plantages' ontstaan die worden bewerkt door onvrijen zoals slaven en horigen. Deze laatste hadden zekere persoonlijke rechten en waren aan de grond gebonden. Met de ver-

koop van de grond gingen deze horigen mee. De rechtspositie van een slaaf was te vergelijken met die van een stuk vee.

Situatie na de ineenstorting Romeinse rijk - opkomst van de Karolingers

Na de ineenstorting van het Romeinse rijk komt er een periode van verval en grote rechtsonzekerheid. Geleidelijk aan ontstaat er weer een nieuw centraal gezag onder Frankisch bewind waarbij Karel de Grote de spil werd³. Vandaar dat men ook wel bij de periode 2 van de Karolingische periode spreekt. Mede onder invloed van de Romeinschristelijke beginselen ontstaan nieuwe rechtsbeginselen, die ook het grondrecht regelen. Binnen dit Karolingische rechtssysteem is de koning niet zo maar een persoon, maar hij ontleent zijn gezag aan een van God gegeven recht, dat wij ook nog wel kennen in de formule, "bij de gratie Gods koningin der Nederlanden". Significat is dat Karel de Grote in 800 door de paus tot Romeins keizer werd gekroond. Daardoor kregen bestuurlijke wetten iets "goddelijks" zodat het niet nakomen van de burgerlijke wetten ook als moreel verwerpelijk werd gezien. De jure had de koning recht op alle grond onder zijn bewind. Het is begrijpelijk dat de Karolingers veel gelegen was in een goede exploitatie van de gronden. Er ontstonden dan ook veel verordeningen hoe het land moest worden bewerkt en beheerd⁶

Het Karolingische grondrecht, de basis van het leenstelsel (feodalisme)

Op basis van het nieuwe grondrecht had de koning het recht stukken land uit te geven, maar ook om van de grondgebruikers een vergoeding daarvoor te eisen. Deze vergoedingen kon dan in geld, natura of diensten worden vervuld. Dit werd de basis van het

leenstelsel, ook wel het feodale stelsel genoemd. Voor het uitoefenen van deze rechten stelde de koning ambtenaren aan, die delen van het land namens hem beheerden en waarmee de koning een persoonlijke band had. Deze ambtenaren werden later de graven en andere vormen van adel. Deze graven waren dus de leenmannen die namens de koning optraden en het beheer van de gronden controleerden en die zonodig recht spraken. Op zijn beurt kond deze leenman weer achterleenmannen aanstellen die namens hem delen van zijn grondgezag beheerden. Op den duur ontstond een complex netwerk van gezagsverhoudingen. Aan het hoofd van de piramide stond de koning, die via een netwerk van onderlinge vriendschap en saamhorigheid zijn rijk bestuurde. Dit wordt dan de as van het feodale stelsel.

Feodaliteit een moeilijk begrip

Het woord "feodaal" vergt toelichting. Van feodaal spreekt men als op de grond de landsheer of de overheid zekere aanspraken op eigendom of gebruik kon maken. Dit noemt men vaak de heerlijke rechten. (Dit woord heerlijk heeft dus niets te maken met zeer lekker, ofschoon dat daar wel mee samenhangt, maar het woord heer is hier bedoeld als iemand die heerschappij voert, anders gezegd die het gezag heeft). Een ander woord is dominiale rechten (domus = heer, denk maar aan het woord dominee), later spreekt men van domeinen. In veel gevallen was dat een leenrecht. Daarnaast waren er heerlijke inkomsten zoals molengebruik (recht van de wind), hoeven, renten, cijzen, pachten (van land en water) en tienden. Het woord feodaal komt van het woord feodum (knechtschap. Het werd in het Engels en Duits Feudal. In het Nederlands wordt het woord "vee" ook hier van afgeleid. De tegenhanger van feodaal was allodiaal. Bij

allodiaal bezit was sprake van rechtstreekse eigendom dat door zelfontginning in bezit gekomen was.

Het feodale recht (leenrecht) ontwikkelde zich uit de clangedachte waarbij de leider van de clan de veiligheid waarborgde. Daar tegenover moesten de leden van de clan deze leider baten en bijstand verlenen. De baten bestonden gewoonlijk uit een deel van de opbrengst van het land dat hen ter beschikking stond. Het was dus een vorm van erfpacht. Vaak waren dat eerst producten in natura (bijvoorbeeld een gemaal rogge) later werd de tegenwaarde in geld gegeven. Gewoonlijk bedroegen deze verplichte betalingen ca. 10% van de opbrengst, vandaar dat men van tienden sprak. De tienden werden wel opgeslagen in tiendschuren. Bij deze verplichtingen konden ook herendiensten behoren (tijd werken op het land van de leenheer en soms krijgsvendiensten ter verdediging van haard en goed tegen vreemde overvallers). Als herinnering bestaan nu nog verschillende wegen die de naam Tiendweg dragen.

De landsheerlijke periode (1100-1600)

Aan het einde van de Karolingische periode (rond 1100) komt er een verval van de centrale macht. De oorzaak is in Nederland vooral het optreden van de Noormannen maar ook door een geleidelijk verdeling van het Karolingische rijk in een Frans en een Duits⁵ deel. De leenheren die de lokale machthebbers zijn, in casu de graven en andere edelen (en ook de geestelijkheid), maakten gebruik van de zwakte van deze soevereinen. Zij wisten de macht en zeggingschap aan zich te trekken. De zeggingschap gaat daarmee dus over van de koning naar de landelijke heren die de heerschappij gaan voeren en die hiervoor slechts lippen dienst aan de machteloze koning bewijzen.

Vandaar dat men ook spreekt van landsheerlijke rechten.

Deze derde periode wordt dus gekenmerkt door de grote macht van de adel en hun vazallen. Daarbij doen de vazallen en andere soevereinen steeds meer een beroep op de kerkelijke clerus om voor hen de administratie te voeren. Deze bedienen zich vaak van het Latijn, zodat de Romeinse invloed groter wordt. Tijdens de derde periode zien we een belangrijke verandering optreden. Het oud-Germaanse recht wordt daardoor steeds meer verdrongen door het Romeinse recht. In tegenstelling tot het meer sociale eigen grondbezit van de Germanen zien we dat het grondbezit meer het karakter krijgt van een eigendom die minder beperkt werd door sociale verplichtingen en dus een sterk individualistisch karakter kreeg.

Dit leenstelsel en het Romeins georiënteerde recht impliceerden dat er steeds meer verschillen ontstonden tussen landeigendom en de andere zakelijke rechten die op het land rustten. Zowel de landeigendom als ook de zakelijke rechten die hierop rustten, konden zoals we zagen, apart te gelde worden gemaakt.

Dit leenrecht is in de loop der jaren sterk uitgebreid met allerlei andere facetten. Een er van is dat de registratie van landoverdracht. Voor deze landoverdracht waren natuurlijk gelden verschuldigd.

Verval van het feodalisme

Vanaf 1400 zien we een duidelijk verval van het feodalisme in de klassieke stijl. Er zijn vele redenen hiervoor aan te wijzen. De belangrijkste is dat de militaire betekenis van de ridders bij oorlogen verminderde. Door de invoering van de kruisboog en

de hellebaard kon tegen een opdravende geharnaste cavaleriebrigade effectief worden opgetreden. Er zijn tal van ridderslagen geweest, zoals de Gulden Sporenslag waarbij de ridders massaal werden afgeslacht. Daarnaast hadden de edelen bij opvolging en het streven naar de macht door uitputtende twisten (o.a. de Hoekse en Kabeljauwse twisten) de adel sterk verzwakt en op den duur zichzelf in zekere mate uitgeroeid. Hierdoor kon de centrale overheid (koningen en keizers) de vroegere machtspositie herwinnen. Koningen maakten geen gebruik meer van de adellijke diensten die door ambtenaren werden overgenomen. Om de hoge adel aan zich te binden creëerde men een hofadel, die rond de koning verbleef, maar in feite weinig taken meer had. Af en toe werden zij verblijd met een leuke positie die veel geld opbracht. Daarmee bond de koning deze hoge adel aan zich.

Een derde reden voor het verval van de adel was de opkomst van de kapitalistische steden waardoor zij zeker in financiële zin snel werd overvleugeld. Om te kunnen lenen moest zij zich tot de steden wenden en allerlei leenrechten verkopen. Sommige van de adellijke heren gingen in de stad wonen en gingen zich met de groothandel bezig houden. Daarnaast behielden zij wel sommige van hun vroegere rechten. In heel veel gevallen ziet men dat de rijke poorters, de latere regenten met personen uit de adellijke stand huwden, zodoende groeiden adel en stedelijk patriciaat naar elkaar toe.

Opkomst der steden, niet altijd een zegen

Met de opkomst van de steden kwam echter een catastrofe over West-Europa. Er braken grote epidemieën uit. Gewoonlijk worden die als pestepidemieën aangeduid. Waarschijnlijk hebben we niet met pest van doen

maar met ernstiger ziekten die verwekt zijn door aan Ebola of Marburg verwante virussen. Daardoor halveerde op het platteland het aantal inwoners. De overlevende boeren konden door de arbeidsschaarste hogere eisen stellen en hier en daar ziet men dan ook boerenopstanden. Door het braak liggen van het platteland door onvoldoende werkkrachten stegen de voedselprijzen. Deze ongunstige situatie werd nog verder in de hand gewerkt door een uitzonderlijk ongunstig klimaat waarbij regelmatige koude periodes met grote overstromingen het land teisterden. In deze ongunstige tijd konden veel horigen zich vrij kopen. Met dit alles verarmde de adellijke stand zeer, vooral de kleine adel. Deze kleine edelen werden zeer ontevreden toen hun hogere belastingen werden opgelegd. Dit zal het begin worden van de opstand en de stichting van de Republiek

Een van de methoden om het hoofd toen boven water te houden was als edelman een ambacht, baljuwschap of schoutschap te verwerven. De lagere rechtspraak was een zeer goede bron van inkomsten omdat de boeten die waren opgelegd in de zak van de heer vloeiden. Daarnaast bezat hij vele heerlijke rechten zoals het jachtrecht, het visrecht, het sprokkelrecht, het recht van zwanendrift (het mogen houden van zwanen), het recht van aandrift enz. Belangrijk hierbij was het windrecht dat het recht op een windmolen impliceerde. Daardoor konden de leenheren van ieder gemaal aan koren een deel eisen. Met daarnaast nog de opbrengsten uit de rechtstreekse verpachting van landbouwgronden kon men een aardig inkomen verwerven.

Het allodiale bezit

Naast deze feodale gronden bestond er ook

het allodiaal bezit dat in de loop van de tijden stevig toenam. Vaak waren het de kloosters die grote hoeveelheden landerijen als allodiaal bezit hadden. Het woord allodiaal is een verlatijnisering van het Germaanse woord *alot* dat bezit betekent en dat nog kan worden teruggevonden in het Engelse woord *alotment* (grondstuk)

Kloosters waren in die dagen grote agrarische ondernemingen. De monniken werkten voor niets en er was een strak en deskundig regiem om onontgonnen gronden te ontginnen en later te bewerken. In kloosters was veel deskundigheid omdat naast handenarbeid de kloosterlingen zich ook op studie toeleghen. In Friesland was het bezit voornamelijk allodiaal.

Sommige edelen die hun grote status financieel niet meer waar konden maken, werden weer boeren, maar behoorden wel tot de welgeborenen en hadden eveneens allodiale rechten. Hun bezit was vrij van heerlijke rechten. Dan waren er de vrijgeërfdes, die een tussenpositie tussen adel en leenhorigen innamen. Zij hadden deze vrije gronden verworven door ontginning van braak liggende gronden of door inpoldering. Soms ook hadden zij zich vrijgekocht en behielden hun erfgenamen dit recht. Vrij geërfdes waren vaak de meer welgestelden van de streek. Zij hadden dikwijls veel invloed omdat zij sleutelposities bekleedden in het landelijke bestuur.

Noten:

1. Ik zelf gebruikte het boek van A.S. de Blecourt als opstapje.
2. Het begrip familie ging verder dan het eigen gezin, maar ook de verre verwanten, zelfs als deze waren afgestorven. In sommige opzichten kan je van een clan spreken. In kleinere buurtschappen waren de burens tot ver in de omgeving door onderlinge huwelijken nauw met el-

kaar verwant.

3. Karel de Grote (768-814) is de laatste en belangrijkste vorst geweest die een tijdperk markeerde. Zijn bestuursperiode en ook zijn persoon hebben een bijna mythische betekenis gekregen. Het is de vraag of alles dat aan hem wordt toegeschreven wel allemaal door hem gerealiseerd is. Vast staat dat in zijn regeerperiode, wellicht mede onder invloed van de kerk, Romeinse bestuurstradities herleefden en de oude Romeinse bestuurlijke instellingen en bestuursgebieden wederom werden ingevoerd. Zo werden gouwen hersteld, waarover een graaf werd aangesteld. Verder werd een ambtelijk apparaat opgericht dat op het bestuur toezicht hield.

4. Op de munten uit zijn bestuursperiode staat Karel als een Romeinse keizer afgebeeld met daarbij de titel: Doorluchtige Augustus en beheersers van het Romeinse imperium.

5. In een latere periode is deze titel overgegaan op de Habsburgse monarchie.

6. Het bekendst is dat hij om gronduitputting en grondziekten te voorkomen het drieslagstelsel (eens in de drie jaar werd het land braak gelaten) invoerde en ook de agrarische technieken verbeterde. Mede daardoor werd de graanopbrengst vergroot en kon de bevolking expanderen. Hierdoor en door de invoering van een nieuw geldstelsel werd de grondslag gelegd voor een economische bloeiperiode.

Naamkunde, (antroponymie) als deel van de onomastiek (studie van eigennamen)

H.M. Lups

Een eerste oriëntatie

Men kan uit verschillende gezichtspunten de herkomst van namen bestuderen. De heer JW. Koten bijv. onderzoekt de herkomst van de verwantschapsnamen. Ook de herkomst van voor- en achternamen krijgt op gezette tijden aandacht. In *Ons Erfgoed*, jg. 3, pag. 59-61, 108-111, 149-150, werd reeds iets gezegd over het ontstaan van achternamen.

Er zijn boeken waarin gesteld wordt dat ieder de naam krijgt die hij verdient. Een naam ook die bepalend zou zijn voor haar of zijn leven. Met behulp van numerologie zou men dan via de naam inzicht in het eigen wezen kunnen krijgen. Men spreekt in dit verband wel van naamgelovigen. Het waarheidsgehalte van dergelijke veronderstellingen zullen we hier buiten beschouwing laten. Dit is één aspect van naamkun-

de. Maar ook vroeger hechtte men betekenis aan namen, zij het in symbolische zin.

Naamgevingsgeschiedenis

Een aspect van naamkunde is het zoeken naar de verklaring van een naam. Wat is de betekenis van de naam? In de tijd van het magisch denken, de tijd voor en na het begin van onze jaartelling, zal men waarschijnlijk graag symbolisch sterke namen gekozen hebben. In een aantal namen, die ook nu nog worden gebruikt, kan men hierin iets terugvinden. Voorbeelden zijn Botwin, gebiedende vriend, Brecht, stralend, Everhard, sterk als een ever, Hilbrand, strijdzwaard en Roderik, machtig door roem.

Vermoedelijk al heel vroeg in de West-Europese naamgevingsgeschiedenis is daar een eind aan gekomen. Een van de oorzaken kan zijn het verloren gaan van de bete-

kenis door veranderend taalgebruik, misschien in de hand gewerkt door de volksverhuizingen.

Met de ontwikkeling van het christendom begon ook de christelijke naamgeving al droegen sommige heiligen ook onder meer oude Germaanse namen. In het begin was die christelijke naamgeving kennelijk slechts in beperkte mate in gebruik want in de zestiende eeuw werden voorschriften over de naamgeving gegeven. Op het Concilie van Trente (1545-1563) werd bepaald dat de ouders voortaan verplicht waren hun kinderen christelijke doopnamen te geven. Uiteraard was Calvijn onder meer tegen het gebruik van namen van heiligen. Er mochten alleen namen uit de bijbel gekozen worden.

De genealogische ervaring leert dat al deze voorschriften maar ten dele zijn nageleefd, misschien het beste in katholieke kringen. Maar ook elders treft men namen aan, die aan heiligen zijn ontleend of die nog oudgermaanse wortels hebben.

Vernoeming

Tussen dit alles door speelde binnen de naamgeving een ander gebruik een rol: de vernoeming. Niet alleen werden en worden oude namen gemoderniseerd. Trijntje of Trientje bijvoorbeeld werd Trijnie, Tineke of Clementine. Tegenwoordig is daar ook de mode naamgeving bijgekomen. Heel wat jongens kregen op gegeven ogenblik bijvoorbeeld de naam Elvis mee. En waarschijnlijk gaan in de komende tijd heel wat meisjes Amalia heten. Momenteel (eind 2007) zijn de meisjesnamen Sanna, Lotte en Sophie het populairst. Voor de jongens zijn dat Sem, Ruben en Daan. Misschien jammer, maar door de bevolkingsregistratie van vandaag de dag zal dat weinig problemen opleveren.

In bepaalde kringen zijn ook dubbele voor- en achternamen in zwang gekomen, waarschijnlijk om dezelfde reden waarom men zich vroeger wel aan een dubbele achternaam trachtte te helpen.

Het gebruik van vernoeming is bij genealogisch onderzoek meer dan eens de enige mogelijkheid om verder in het verleden terug te komen en familiebanden vast te leggen, al kan men daardoor op het verkeerde spoor worden gezet. Een van mijn voorvaders was Luppe Jans. Als ik dan lees dat Martjen Dercks, wed. van D. Hindricks op 26-4-1668 trouwt met Luppo Jans van Bellingwolde, ben ik geneigd aan te nemen, dat het 'mijn' Luppe Jans is omdat ik in de regio Bellingwolde geen andere heb kunnen vinden in die tijd. Maar 100 procent zekerheid heb ik niet. Fout was ik bijv. met een van de voorvaders van mijn echtgenote, want in een klein dorp kwam twee keer hetzelfde niet alledaags patroniem voor in dezelfde tijd.

Gebruikelijk was dat de eerste zoon naar de vader van de vader werd genoemd, het eerste meisje naar de moeder van de moeder, de tweede zoon naar de vader van de moeder, het tweede meisje naar de moeder van de vader. Waren alle grootouders vernoemd, dan kwamen vaak de nog levende overgrootouders aan de beurt. Vervolgens werden vroeg overleden ooms of tantes vernoemd. Vaak werd de eerste (overleden) echtgenoot/echtgenote nog vernoemd. Als één van de ouders voor de doop van het kind was overleden, werd het kind naar deze ouder vernoemd. Regionaal waren er ook verschillen. Kinderen met eenzelfde roepnaam in één gezin kunnen die naam te danken hebben aan het overlijden van de oudste dra(a)g(st)er van die naam, maar ook aan grootouders met gelijke roepna-

men. Bij het trekken van conclusies moet men dus voorzichtig zijn en ook zo veel mogelijk gegevens van broers en zusters van de ouders in aanmerking moeten nemen (met hun kinderen).

Elders waren deze vernoemingsregels weer anders. Men zal dus - wanneer de noodzaak van onderzoek met behulp van vernoeming een rol speelt - eerst het regionale gebruik moeten kennen.

Achternamen

Achternamen hebben een veel kortere geschiedenis dan die van de voornamen. Ze kunnen toch in verschillende opzichten interessant zijn voor genealogen. Herkomstnamen bijvoorbeeld geven een duiding over de plaats waar een bepaalde familie vandaan kwam. Dit kan een bestaande plaats zijn, maar ook een inmiddels verdwenen dorp of gehucht, dat nauwelijks meer leeft in de herinnering. Soms is het niet goed mogelijk na te gaan of de achternaam al dan niet een herkomstnaam is. Ook vele buitenlandse herkomstnamen zijn vaak gemakkelijk te lokaliseren, alhoewel men hier op veel meer problemen stuit. In de stukken betreffende de familie Kalsbeek (met naamsvarianties) blijkt dat Kalsbeek een venederlandsing is van het Duitse Kalsbach. Breedenbeek komt van Breidenbach. Soms zijn vertaling en verhaspeling echter zeer ingrijpend. Bij de Werkgroep Genealogisch Onderzoek Duitsland (W.G.O.D.) kan men vele voorbeelden geven (en hulp bieden, o. a. in dit opzicht), maar ook bij herkomst uit andere gebieden komt men merkwaardige verbasteringen tegen. Een extra complicatie is, dat er heel wat plaatsen meerdere malen voorkomen/kwamen. En bij vertrek naar het buitenland, al dan niet vrijwillig, komt men daar verwarrende naamsverhaspelingen tegen. Men denke o.a. aan Nederlan-

ders, die in de Napoleontische tijd in dienst moesten. In de toenmalige Franse documenten zijn heel wat namen verhaspeld.

Naast namen, die op de een of andere manier verwijzen naar plaatsen, dorpen of gehuchten zijn er ook namen die op een andere wijze naar de herkomst wijzen, bijvoorbeeld de namen, die eindigen op ink, ing, stra of ma. Bij de bevolkingstelling van 1947 bleek dat ruim een derde deel van de Friese bevolking een achternaam had, die op een a eindigde, alhoewel niet iedere a-naam wijst op een Noord-Nederlandse afkomst. De achternamen Nauta en Agricola klinken deftiger dan Schipper en Landbouwer, van welke woorden het de Latijnse vertalingen zijn.

Herkomstnamen kunnen ook andere onderzoeken mogelijk maken. Zo is gebleken dat migratie in Noord-Brabant vooral plaats had van oost naar west en niet omgekeerd. Dit vermoedelijk om economische redenen.

Hoewel achternamen een kortere geschiedenis hebben dan de voornamen kunnen een aantal achternamen ook behoorlijk oud zijn. De oudst bekende voorvader van mijn moeder, die eind 1500 leefde in de omgeving van Blokzijl, voerde als achternaam ten Boom. Een naam die tot in de tweede helft van de achttiende eeuw uit het gezicht verdween maar toen weer opdook als Boom, gecorrigeerd ten Boom. (verwantschap met de 'Hollandse' ten Boom's is tot nu toe niet aantoonbaar). Vooral in kleinere leefgemeenschappen werden, ook al werd er een achternaam gevoerd, vaak in de dagelijkse contacten volstaan met een patroniem. Voor genealogen kan dit verwarrend zijn.

Er zijn meerdere misleidende complicaties. In sommige streken noemde men zich naar

de boerderij waar men woonde. Ging men naar een andere dan werd die naam gehanteerd. Verder namen mannen wel de naam van hun vrouw aan als ze bij haar introuwen. Vooral in kleinere plaatsen waar ieder iedereen kende was men wel eens te gemakkelijk, ook in de eerste jaren dat de burgerlijke stand bestond. Men kende de persoon onder een bijnaam of verstond de aangever niet goed. Reeds meerdere malen heb ik als voorbeeld de achternaam van een van mijn voormoeders genoemd. In een aantal aktes droeg ze de naam Mars en in andere haar echte achternaam, Van der Schuur.

Andere aspecten

Binnen het gebied van de naamkunde komen ook andere aspecten aan de orde. Dubbele geslachtsnamen worden en werden deftig gevonden. Zo heette een reeds lang overleden bevriende relatie Van Geleuken, maar zijn broer, o.a. destijds voorzitter van een Kamer van Koophandel, voerde de volle naam Van Geleuken van den Brugge. Een deel van deze namen ontstond doordat men de naam van een nieuw verworven heerlijkheid, landgoed of kasteel aan zijn naam toevoegde.

Van 1811 af was het verboden zijn geslachtsnaam of die van de kinderen op eigen gezag te wijzigen. Tot 1935 stonden twee wegen open om zonder wettelijke goedkeuring zich toch van een dubbele geslachtsnaam voor de nakomelingen te verzekeren. De ene was het zonder meer opgeven door de vader bij de geboorte van een kind dat hij zo en zo heette. Als de akte dan werd opgemaakt droeg de pasgeborene voortaan een dubbele geslachtsnaam. De tweede weg, alleen mogelijk met de (passieve) hulp van de ambtenaar van de burgerlijke stand was het als laatste voorname opgeven van het bij de achternaam te

voegen deel, bijvoorbeeld Pieter Eisse. Toen Pieter Eisse Eissinga op zijn beurt een zoon aangaf werd dat Klaas Eisse Eissinga³⁾. Ook voegde men wel de naam van de moeder toe. Wanneer de moedersnaam dreigt uit te sterven kan een verzoek daartoe worden ingediend.

Sinds 1934 is de dubbele achternaamtruc niet meer mogelijk. In dat jaar werden de ambtenaren van de burgerlijke stand verplicht van een persoon eerst de achternaam op te schrijven, daarachter een duidelijke komma te plaatsen en achter die komma de voornamen.

Een aantal jaren geleden kwam op de t.v. de naam Zondervan ter sprake. Bij de verplichte naamaaneming hadden ze nog geen 'van', geen achternaam en lieten zich Zondervan noemen. Nu is er niemand meer zonder 'van', maar ook nu is het laatste woord over naamgeving nog lang niet gezegd, al is het alleen maar omdat in toenemende mate namen van elders in het Nederlandse naamgoed worden opgenomen, waarvan een aantal in een toenemend aantal genealogieën (zullen gaan) voorkomen. Zo biedt deze - voor genealogen - hulpwetenschap vele gezichtspunten, die voor ons van belang zijn. Zo mogelijk komen deze successievelijk in de toekomst ook in *Ons Erfgoed* uitgebreider aan de orde.

Daarnaast kende men ook vroeger 'valsheid in geschrifte'. En dit niet alleen in Nederland. Enerzijds waren er mensen die hun geslacht 'opwaardeerden'. Ik denk aan een artikel van de heer H.K. Nagtegaal over de Delftse familie Van der Dussen in 'Ons Voorgeslacht'. Een item, waaraan ook onze zuiderburen wel hebben meegedaan. Daar kende men de mogelijkheid via de wapenherauten aan een bruikbare stamboom te komen als men daarvoor betaalde.

Tegenwoordig kan men trouwens ook nog allerlei titels kopen tegen variërende prijzen. Alleen mag men ze in Nederland niet voeren.

Maar ook o.a. personen, bij wie de grond in hun eigen woongemeenschap te heet onder de voeten was geworden, namen wel eens een andere naam aan. Ook vroeger kende men falsificaties.

Naamgeving kan een nuttig hulpmiddel zijn voor genealogen, maar men moet toch zeer voorzichtig en kritisch zijn.

Beknpte literatuuropgave:

R.A. Ebeling, *Voor- en familienamen in Nederland. Geschiedenis, verspreiding, vorm en gebruik*, Regio-Project, Groningen; Centraal Bureau voor Genealogie, 's-Gravenhage.

J.A. Meijers, J.C. Luitingh, *Onze voornamen, traditie, betekenis, vorm, herkomst en een uitgebreid namenregister*, Moussault – Baarn, Standaard – Antwerpen.

Horst Naumann, *Das grosse Buch der Familien Namen, Alter, Herkunft, Bedeutung*, Falken Verlag.

A.N.W. van der Plank, *Het namenboek. De herkomst van onze voornamen en de hiervan afgeleide achternamen*. Van Holkema & Warendorf, Unieboek, Houten

Dr. J. van der Schaar, *Woordenboek van voornamen*, Het Spectrum, Utrecht (met uitgebreide bibliografie)
Wim Daniels, *De naam is ... Over namen en naamgeving*, 1992, Kosmos, Utrecht/Antwerpen.

J.M. Spindel, *Familienamen in Nederland van hier en elders*, Alevo, Delft (Hierin ook aandacht voor achternamen afkomstig uit de landen van onze immigranten).

S.A. Visker, *Indische familienamen (met index van het Indisch Familie Archief*, Mousson (destijds in Den Haag)

A. Vrieze, *De strijd om de geslachtsnamen*, 1940, Samson, Alphen a/d Rijn.

C.J. en R.M.A. Wegman, *Westerwolders en hun woningbezit van 1568-1829, Het kerspel Vlagtwedde, deel 1, het dorp Vlagtwedde*, pag 10-11, 1993, eigen uitgave. Hierin komen o.a. vernoemingregels aan de orde.

J. Winkler, *De Nederlandsche geslachtsnamen in oorsprong, geschiedenis en beteekenis*, Tjeenk Wilink, Haarlem; herdruk Regio Boek Neerijnen.

Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant en de Bommelerwaard

**Het tijdschrift verschijnt vier maal per jaar. Redactie Piet Sanders
Per nummer rond 80 A4 pagina's vol gegevens uit de regio**

Opgave abonnementen bij de heer P. Sanders, Donizettilaan 127, 5653 CD Eindhoven.

De abonnementsprijs bedraagt

voor Nederland € 29, buitenland € 45, te betalen door storting of overschrijving op

Giron 26.48.520 t.n.v. Piet Sanders te Eindhoven.

De dubbel-cd met de jaargangen 1977 t/m 2004 wordt verspreid door uitgeverij ALVO. Prijs € 35, voor abonnees op GTMWB en/of Ons Erfgoed € 30. Te bestellen via www.onserfgoed.com

Werken op de volmolen aan het Pompenburch in 1614 te Rotterdam.

Ton Hokken

Inleiding

Op de site van het Gemeentearchief Rotterdam is een notariële database te vinden. Die bestrijkt momenteel voor wat betreft (een deel van) de notarissen van Rotterdam de jaren 1585-1714 en breidt zich geleidelijk uit. Zoekend op 'molen' kwam ik de volgende samenvatting van een akte tegen:

arbeidsovereenkomst

Datum 25/02/1614 ONA Oud Notarieel Archief Rotterdam

Inventarisnummer 34 Aktenummer/Blz. 254/254 Notaris Jacob Duyfhuysen

Ot Jansz molenaer, Jan Jansz Otter Tilborch Volmolen Pompenburch

arbeidsovereenkomst voor een jaar als meester knecht in

de vollerij of volmolen; werktijden van

05.00-20.00 uur voor 4,5gld p/w

In het archief gekomen bleek deze akte niet op de aangegeven plaats te vinden. In zo'n geval is zoeken op aktenummer het advies - deze aktes bleken echter niet genummerd. Een oud pagina of folionummer is dan de volgende optie. Inderdaad was er sprake van een oude nummering. Ook deze leverde niet de gewenste akte op. Aangezien de naam van de notaris wel de juiste was, kon uiteindelijk op datum de akte worden gevonden op p. 466. Er was gewoon sprake van een vergissing.

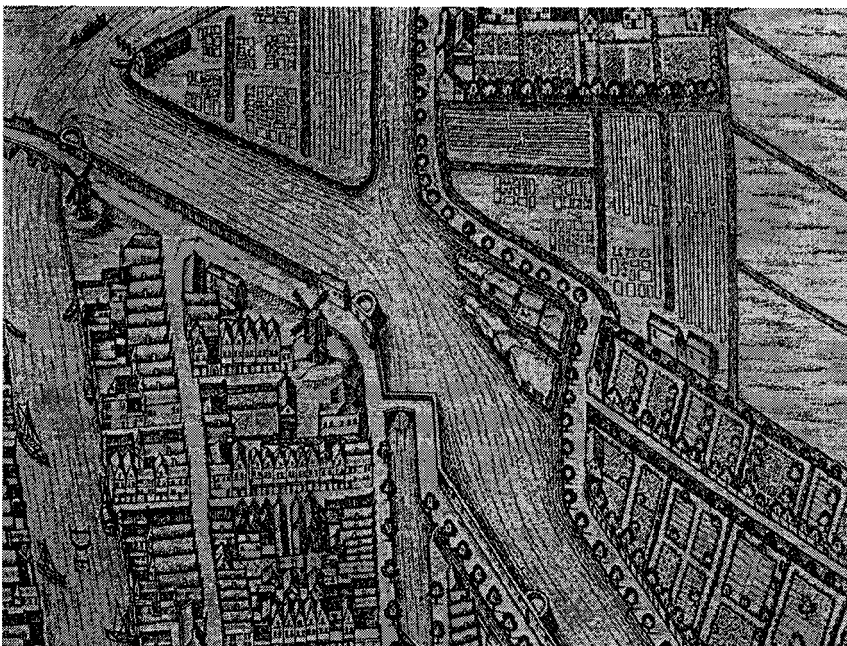
Hieronder de transcriptie. De samenvatting hierboven blijkt uitstekend te zijn. De in de akte voorkomende namen zijn weergegeven, soort akte en de belangrijkste punten uit de inhoud.

Ook blijven er nog aardige punten over om zelf te ontdekken. Op de eerste plaats is het taalgebruik altijd weer interessant, woorden, uitdrukkingen, formuleringen en stijl. De herhalingen bijvoorbeeld, zo passend bij een grotendeels nog orale cultuur. Dan de inhoud van het werk, waarbij de paarden meteen opvallen. Kennelijk ging het om een molen die, door paarden voortbewogen kon worden, een rosmolen. Het zou ook kunnen gaan om een windmolen, waar paarden ingezet konden worden bij technische mankementen of ongunstige weersomstandigheden. De bekende kaart van Floris van Berckenrode, uit het jaar 1626, laat aan het Pompenburch twee windmolens zien. (zie pagina 17)

In de database van verdwenen molens is nadere informatie te vinden over korenmolen De Pomp, al in 1562 bekend en in 1740 verdwenen. Op de bijgevoegde kaart blijkt de locatie van die molen samen te vallen met de rechtermolen op de kaart van Floris van Berckenrode. Een verandering naar volmolen wordt niet aangegeven. Op de zelfde site wordt echter nog een molen genoemd op het Pompenburg, de 'tweede volmolen', bouwjaar 1614. Dat

zal de molen links op de kaart zijn, ofwel de (wind-)molen die in de hier beschreven akte wordt genoemd. In een onlangs verschenen boek over Rotterdam in die periode, komen beide molens aan de orde.

Verder zoeken in de notariële database, als ook op de Digitale Stamboom levert met betrekking tot de in deze akte genoemde personen meer vondsten op.

transcriptie van nevenstaande tekst

Den xxven februarij xvjc ende veertien zijn op conditien onder verhaelt, zo heeft Ot Janssen molenaer, gehuijrt ende aengenomen zulcx hij huijrt ende aenneemt mits desen Jan Janssen Otter van Tilborch, present, ende hem verhuijrende omme bij hem Ot Janssen den termijn van een jaer, als meester knecht in zijne volmolen staende op Pompenburch alhier, int volambacht te arbeijden, ende de vollerije gaede te slaen als meester knecht toebehoort zulcx dat wat schade bij zijns Jans Janssen versuijmenissen, int vollen enyge lakenen pletsen ofte anders zoude mogen comen te vallen, hij Jan Janssen zulcken schade te zijne laste zal moeten dragen ende repareren, buijten coste van hem Ot Janssen ende dit voordien termijn van een jaer ingaende den eersten meije zestienhondert ende veertien, ende expierende den lesten april zestienhondert ende vijftien ende dit voor ende opt nages. loon, te weten dat hij Ot Janssen hem Jan Janssen inde voorsz volmolen van behoerlijcke woninghe verzorgen zal, ende boven dien aen hem Jan Janssen alle weecke voor zijnen arbeit betalen zal vijftalve Car. guldens, mits hij Jan Janssen gehouden wert zulcx hij belooft mits desen alle wercke-dagen van smorgens ten vijf uuijren, tot tsavonts t'acht uuijren te arbeijden ende de molen, goederen, ende paerden gade te slaen zulcx een goet meester-knecht toestaet ende te doene schuldich is, mits hij daer voren boven tvoorsz zij-

ne arbeidsloon, tot verval genieten zal de vlocken inde molen vande lakenen ende uijtte kaerden comende *verbindende* voorde voldoeninge deses, hunne personen ende goederen respectieve, subverterende dzelve allen rechten ende rechteren, zonder fraude gedaen ten comptoire mijns notario ter presentie van Steven Janssen ende Arien Janssen beijde drapeniers alhier als getuijgen,

Ot Iansen

Jan Janssen Otter

Steven Jansen

Adriaen Janssen

J. Duijfhuijsen Not. pub.

Vervolg

Van de beloning in natura vallen de 'vlocken' op, een restant van het produktieproces. Het gespecificeerd zoeken met behulp van Google op 'vlocken' en volmolen levert drie hits op, in de zelfde tijdsperiode als de akte. De meest bijzondere in dit kader is een artikel over Tilburgse lakenwerkers rond 1600 in Rotterdam waar deze molen en akte in een breder kader aan bod komen.⁸

Noten:

1 Zie m.b.t. vollen bijvoorbeeld http://www.historisch-openluchtmuseum-eindhoven.nl/middeleeuwen/Brabant/middeleeuwse_wolbewerking_6-vollen.html

2 Zie allerlei afbeeldingen die eenvoudig op internet te vinden zijn. Voor enige technische details zie bijv. <http://www.alexdenouden.nl/08/rolling2.htm>

3 <http://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&formpw=&session=&nummer=3090>

4 <http://www.molendatabase.org/molendb.php?step=details&formpw=&session=&nummer=3091>

5 Michel Ball, Rotterdam 1600-1630, Rotterdam 2007. Zie ook de afbeelding op p. 131.

6 Zie voor wat betreft het ONA (vermoedelijk en onder meer) inv. 53 p. 249 op 1 feb. 1621 en inv. 88 p. 514 26 april 1623 (Jan Jansz Otter/Otten) en inv. 63 p. 80 14 juni 1625 (plus een daarop volgende akte no. 27), inv. 255 p. 49 6 dec. 1627, inv. 141 p. 193 9 mei 1631, inv. 292 p. 36 17 okt. 1633, inv. 328 p. 58 24 jan. 1640, inv. 328 p. 96 8 feb. 1640, inv. 328 p. 292 7 mei 1640, (Oth Jansz. en enkele nazaten).

7 Leo Adriaenssen, Tilburgse lakenwerkers in Rotterdam; verschenen in: Tilburg, tijdschrift voor geschiedenis, monumenten en cultuur, jaargang XIX nr. 1 p. 19-25. Zie:

<http://www.historietilburg.nl/tijdschrift/10.6/528.htm>

8 Het Middelnederlands Woordenboek geeft naast de hier bedoelde betekenis van 'vlock', ook het gebruik aan: '2) *Afval van wol*; ook *de daarvan vervaardigde wollen stof*. Zoo ook mnd., mhd. en hd., o. a. *inflockenbett*, *-tuch*, *-wolle*. Kil. vlocke, tomentum (bij Spanoghe 3, 167 o. a. "vlockvulssel" en "bedvulssel"); vlockbedde, culcita. Plant. vlocken daer men bedden etc. mede vult'. Alsook de uitdrukking: 'Bedden van plumen om de rike ut (/ up) te slapene ende te rustene; bedden van vlocken omme de arme.'

Beroepen van toen (rolbidder - runmolenaar)

H.M. Lups

Rolbidder

Ongeveer in het jaar 1860 werd te Rotterdam het begrafeniswerk uitgevoerd door z. g. rolbidders. Ze maakten deel uit van een groep bedienaars die door de gemeente was aangesteld en die volgens een rooster waren aangewezen om een eventuele begrafenis aan te nemen en daarbij als eerste man te fungeren. Zij waren gekleed met steek, korte broek en lage schoenen met gespen.

In 1967 werd het patent-bedienaarssysteem ingevoerd, waardoor aan deze functie weer een eind kwam. Ze verkregen echter ook patent en namen als vrije mannen hun plaats in. De huilebalk verdween. Het costume werd nu hoed met lamfer en gewone

jas of rok. Toch waren er mensen die in hun testament lieten aantekenen dat bij overlijden de begrafenis moest plaats hebben met steek en korte broek.

Bron: Zwart en Zilver, Gedenkboek OVR 1905-1930.

Roodverver (roodverwer)

De roodververs leveren de licht- en donkerrood getinte lakens. Grondstof was o.a. Braziliëhout.

Roodwerker, zie greinwerker.

Rooimeester

(landmeter, erfscieder, rooimeester.)

Uit *Rooien* (II) en *Meester*. Sedert het begin van de 16de eeuw aangetroffen (a°. 1507 ; VERDAM 6, 1569). Ambtenaar, die belast is met het aanwijzen van de rooilijn van gebouwen en straten of van wegen enz., met het toezicht op de bouw van nieuwe en de toestand van oude huizen, enz., bouwopzichter, ook: opzichter van wegen, en erfscieder.

De gene, die eenige nieuwe Timmeragie aengeleyt sal hebben by voorgaende ordonantie van Roymeesteren, (sal) gehouden ... wesen de Roymeesteren ... op sijn werck te halen ...; ten eynde sy mogen komen sien, of de royinge aldaer gegeven oock geachtvolgt is, *Handv. v. Amst.* 979 a (a°. 1565). De gene, die sal willen heyen ..., sal gehouden wesen sijn Buurmans huys van buyten te besorgen met stutten ..., na ordonantie ende goetduncken van de Roymeesters, 980 b. Verbiedende allen Stratemakers ... eenige straten te maken, voor ende al eer die by den Roymeesters gevisiteert

sullen sijn, 983 *a*. En sal niemant eenige plaetwerekken ofte jucken ... mogen steken ... in ofte over eenige wateren, dan by advijs ende goetduncken van de Roymeesteren, 984 *a*. Niemant zal vermogen eenig Huys, Petak, of ander Gebouw, aan de straat te timmeren, nog ook eenige Paggers te maaken, of *te* vernieuwen, zonder den voorn. Roymeester daar van bevorens te hebben gewaarschouwt, en tot inspectie verzogt, om de zelve by hem, na behooren geschied, en royinge gedaan zynde, als dan zyn werk te beginnen, bij VAKENTIJN", *O.-I.* II, 1, 126 *b* {*a*°. 1692). De Roymeester zal ook het opzigt hebben over de Boomen, en Plantagien op 's Heeren wegen, 127 *6*. En worden de Roymeesters deezer Stad ... gequalificeerd en gelast, om ... Inspectie te neemen by de Neeringdoende Luyden (t. w. *of er geen brandbare stoffen op zolder liggen*), *Keuren v. Haerlem* 1, 233 *b* (*a*°. 1752). Dat die geenen, die tot Onder-Fabryk, Stads Metselaar en Stads Timmerman zullen worden aangesteld, in vervolg van tyd, ook met die aanstelling tot Roymeesters zullen verstaan worden te zyn gecommiteerd, 2, 68 *b* (*a*°. 1754). Wanneer eenig Huis of Gevel door Roymeesteren als bouwvallig ... werd afgekeurd, *Handv. v. Amst., 2de Verv.* 156 *a* (*a*°. 1756). De belending en uitgestrektheid van vaste goederen ... moeten door den rooimeester worden bepaald, alvorens eenig transport of overdragt daarvan vermag te geschieden, *Publ. v. Curagao* 1822, blz. 114. Een Ingenieur der 3de klasse, tevens belast met de functien van Rooimeester te Samarang, *Stbl. N.-I.* 1829, blz. 86. De instructie voor den rooimeester te Batavia ... buiten werking te stellen, en in verband daarmede de vaststelling eener verordening op het bouwen en sloopen over te laten aan de betrokken hoofden van gewestelijk bestuur, 1882, n°.

104, blz. 1.

— *Gezwooren rooimeester* ; zie ook bij VERDAM. || Hebbende omtrent de 3 jaeren als Comp" gezwooren landtmeter, architect ende roijmeester gedient, *Daghreg. Bat.* 9, 243. De geswoorne Roy-meesters deser Stede, *Handv. v. Amst.* 1011 *a* (*a*°. 1680). Samenst. [] Allerley gebackten Steen, die hier ter Stede verkoft ofte ghebruyekt sal werden, (sal) eerst moeten besichticht en ghekeurt worden by de Overluyden van het Metselaers Roy-meesters.

Bron: WNT 1254

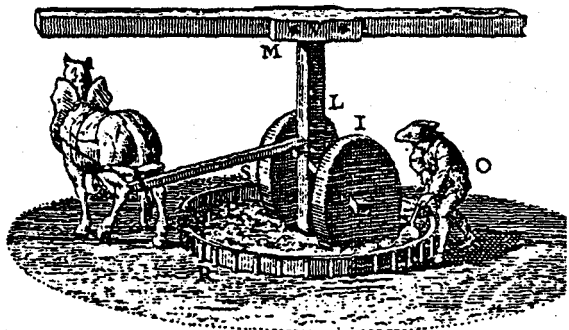
Roomeester

Een meester (geneesheer), die, bij pestziekte, vanwege de stad werd aangesteld om diegenen, welke aan deze ziekte leden, te behandelen. Hij kreeg een vrije woning, benevens een jaargeld enz.

Aangetroffen in de Navorscher van 1853, pag. 253 bij de rubriek Vraagteekens

Rosmolenaar

Molenaar van een molen die door een of meer paarden (ezels, soms ook andere trek-dieren) in beweging wordt gebracht. (zie ook afbeelding voorpagina).

rosmolen, gebruikt voor het malen van kalmijsteen, gebruikt bij de bereiding van messing uit koper en zink

Rotmeester, onderrotmeester

Buurt- of wijkmeester.

“Op de dorpen in de Meierye zijn alle de inwoonders in rotten, dat is wyken of buurten verdeeld. De opperste van het Rot wordt Rotmeester geoemd.” (opgave voor de Meierij uit de 18de eeuw)

Ook in de militaire dienst kende men deze term:

Hy crycht een rotmeesterskap, sergeantskap, lutenantscap ooc, Ja, een fendrichskap (*WNT*).

Rottenkruitsman

Persoon, die zijn werk maakt van het doden van ratten met behulp van rattenkruit

Rottenman, rottenvanger

Rattenvanger, destijds een onmisbaar personage, die met uiteenlopende middelen (vergif, vallen en klemmen) ratten ving.

Rottingwerker

Vervaardigde wandelstokken, veelal van rotting, stengels afkomstig van de rotanplant, maar ook van andere materialen zoals Spaans riet en min of meer versierd.

Rouwbeklager

Persoon die de rouw beklagt, condoleert, persoon die rouwklachten aanheft.

Rouwgoedverhuurder

Verhuurder van rouwkleding.

Rouwmantelverhuurder

Verhuurder van rouwmantels.

Rouwstalhouder, rouwkoetsenverhuurder

Stalhouder die lijkwagens en rouwkoetsen verhuurde.

Rouwsteller

Begrafenisondernemer.

Rouwwinkelier

Handelaar in rouwkledij.

Ruimer

1. Werkman die privaten, beerputten, kolken, riolen enz. ruimt, schoon maakt. Ook wel ander binnenwater en havens.
2. Werkman. die met een hakmes het op stam staande hout ruimt, snoeit.

Runmolenaar

Molenaar die eikeschors fijnmaalde ten behoeve van de leerlooierij.

De oudere generaties van het geslacht De Best uit Strijen (slot)

K.J. Slijkerman

IIIc. **PLEUN PLEUNENZ. DE BEST**, geb. ca. augustus 1613, woonde te Strijen, overl. na 26 augustus 1666. Hij huwde 1e waarschijnlijk met **N.N. (Grietje?) Bastiaensdr. Schilperoort**, dochter van Bastiaen Louwerenz. (van) Schilperoort, boer te Strijen, en Maritgen Crijnsdr. Hij huwde 2e voor 1656 met **Weyntje Matheusdr.**, overl. na oktober 1666.

Gezien het feit dat Pleun's zoon Cornelis (zie gen. IV), geboren uit zijn ongetwijfeld kortstondige eerste huwelijk, mede-erfgenaar was van Quirijn Antonisz. (ca. 1564-1634)⁴¹ moet Cornelis Pleunen de Best een kleinzoon zijn geweest van Quirijns dochter Maritgen Crijnsdr. uit haar huwelijk met Bastiaen Louwerenz. (van) Schilperoort, hoewel de naam van deze vrouw uit geen enkele akte tevoorschijn is gekomen. Haar voornaam zou gezien vernoeming Grietje geweest kunnen zijn. Volgens het Strijense huisverpondingskohier van 1663 woonde Pleun Pleune daar in de Achterstraat achter de oude haven¹⁵. In het klapwakergeldkohier van Strijen over 1665 is het huis van Pleun Pleunen aangeslagen als liggende 'over de oude haven van Strijen'⁴². In een akte gedateerd 26 augustus 1666 zijn Aryen Esseboom en Pleun Pleunen de Best genoemd als de 'naeste bloetvrienden' van vaderszijde, en Dirrick Willems Barendrecht als die van moederszijde, van de nagelaten weeskinderen van zaliger Gerrit Corn(elisz.) Spruyt en Annegie Willemsdr.⁴³. Over Pleun Pleune en Weyntje Matheusdr. en hun kinderschaar werden te Strijen of elders in de Hoeksche Waard geen gegevens meer gevonden. Waarschijnlijk hebben zij -of Weyntje als weduwe met haar kinderen- zich na 1666 buiten De Hoeksche Waard gevestigd. Alleen de levensloop van Pleun's voorzoon valt vooralsnog te vervolgen.

Zoon uit het eerste huwelijk:

1. **CORNELIS PLEUNENZ. DE BEST**, volgt IV.

Kinderen uit het tweede huwelijk:

2. **GRIETJE PLEUNENDR. DE BEST**, ged. Strijen 12 maart 1656.

3. **JANNICHJE PLEUNENDR. DE BEST**, ged. Strijen 4 mei 1659.

4. **MATTHEUS PLEUNENZ. DE BEST**, ged. Strijen 27 juni 1660.

5. **PLEUN PLEUNENZ. DE BEST**, ged. Strijen 17 januari 1663.

6. **MARIA PLEUNENDR. DE BEST**, ged. (met navolgende) Strijen 23 augustus 1665.

7. **TEUNTJE PLEUNENDR. DE BEST**, ged. (met voorgaande) Strijen 23 augustus 1665.

8. **CORNELIA PLEUNENDR. DE BEST**, ged. Strijen 24 oktober 1666.

IV. **CORNELIS (KNELYS) PLEUNENZ. DE BEST**, geb. naar schatting ca. 1640, woonde te Strijen, overl. tussen 1676 en 18 mei 1677. Hij huwde voor 1669 met **Maria Ariensdr. Bael(I)enaer (Ballenaer)**, overl. tussen 18 mei 1677 en 30 januari 1702.

Op 5 januari 1668 compareerden Antonis Bastiaensen Schilperoort, Cornelis Plonnen de Best en

Arien Pietersen Schilperoort, mede voor Leentien Heyndricx, weduwe van Louweris Bastiaensen Schilperoort, allen wonende onder de jurisdictie van Strijen, en deden transport aan Jacob Krinnen Groennendijck, wonende in West-Barendrecht, van een 'huys, bergh, ceeten' etc. met het erf waarop dit stond, gelegen in het dorp van West-Barendrecht⁴⁴. Een dag later compareerde de onder Strijen woonachtige Thonis Bastiaensen Schilperoort voor hem zelf en namens de kinderen van Louweris Bastiaensen Schilperoort en diens weduwe Leentie Heyndricx, en compareerde Cornelis Pleunen de Best, mede voor Arien Pietersen Schilperoort en zich sterk makende voor de andere absente meerder- en minderjarige erfgenamen van de in Barendrecht overleden Antonis Krinnen, en transporteerden land in het Buitenland van Oost-Barendrecht⁴⁵. Aan de hand van deze voorgaande akten kan ik geen andere conclusie trekken dan dat de moeder van Cornelis Pleunen de Best een dochter moet zijn geweest van Bastiaen Louwerisz. (van) Schilperoort en Maritge Crijnsdr. De voornoemde erflater Antonis Krinnen⁴⁶ was een veel jongere en kinderloze halfbroer van Maritge Crijnsdr. en derhalve dan een oud-oom van De Best. In een akte van 7 mei 1668 legde de te Strijen woonachtige Cornelis Pleunen de Best op verzoek van Aryen Samuels Potter de verklaring af over hoe hij met Pieter Aeryens Verweel op een gegeven moment op een wagen kwam rijden op de dijk buiten het dorp naar (de hofstede genaamd) de Steenplaats en dat laatstgenoemde met Potter in gesprek raakte over het binnenhalen van boekweit⁴⁷. Op 28 mei 1668 stelde Tonis Bastiaensz. Schilperoort zich als borg voor Cornelis Pleunen de Best⁴⁸. Volgens het Strijense memoriaal van de verkochte goederen bracht ene Lauweris Bastiaens Dolaert op 7 september 1667 aan dat hij aan Cornelis Pleunen de Best een huis met schuur en erf aan de Damsteegh had verkocht voor 350 gld. kontant geld¹⁵. De transportakte daarvan is echter niet te vinden. Wel echter een akte waarin Leentgie Hendricxs, weduwe en boedelhoudster van Lauweris Bastiaens Schilperoort, op 8 augustus 1668 voor 350 Car. gld. aan Cornelis Pleunen de Best transporteerde een 'huys, schuyrtie, keetie, bergh ende erve' aan 'de Geldeloose Padt' onder de dijkage van het Land van Esche⁴⁹. Genoemde Lauweris Schilperoort zou dan een broer van de moeder van De Best geweest moeten zijn. In 1674 kocht de Best tienden in Scharlakenoord en in 1675 in Oud-Bonaventura⁵⁰. In 1676 is Cornelis Pleune op het dorp Strijen aangeslagen in de huisverponding, maar in hetzelfde kohier over 1677 is er sprake van zijn weduwe⁵¹. Op 18 mei 1677 kon de op het dorp Strijen woonachtige weduwe van Cornelis Pleunen de Best niets bijdragen tot reparatie van de kerk en toren aldaar⁵². Op 30 januari 1702 compareerden voor de notaris te Maasdam enerzijds Aryen Corn(elisz.) de Best, wonende in Strijen, en anderzijds Pleun, (en wederom!) Aryen en Marijggie Corn(elis) de Best, voor hen zelf en als ooms en 'moeye' (= tante) van Bastiaen Corn(elisz.) de Best, allen tezamen kinderen en erfgenamen van Cornelis Pleunen de Best en Mariggie A (riensdr.), en verklaarden dat de boedel van hun ouders geen 300 gld. waard was, zodat zij besloten hadden deze in het geheel aan Aryen Cornelisz. de Best te laten, mits hij de schulden daarin zou voldoen, alsmede (hun neefje) Bastiaen Cornelisz. de Best tot mondigheid zou alimenteren in kost, drank, kleding etc. Allen plaatsten hun handmerkje^{52a}.

Behalve de hierna te noemen kinderen was de op 2 augustus 1673 te Strijen gedoopte Leendert, zoon van Cornelis Aryens en Mayken Aryens, mogelijk tevens een kind van het echtpaar de Best. Tevens waren er nog een zoon Cornelis en een dochter Maryggie, wier dopen te Strijen onvindbaar zijn.

Kinderen (volgorde onzeker):

1. CORNELIS CORNELISZ. DE BEST, overl. voor 30 januari 1702. Hij huwde met N. N., wellicht overl. voor 30 januari 1702^{52a}.

Kind:

- a. Bastiaen Cornelisz. de Best^{52a}.
2. GRIETJE CORNELISDR. DE BEST, ged. Strijen 6 maart 1669, zonder nageslacht overl. voor 30 januari 1702.
  3. ARYEN CORNELISZ. DE BEST, ged. Strijen 20 september 1671, woonde te Strijen, overl. tussen 1713 en 1719. Hij huwde 1e voor 1696 met *Neeltje Cornelisdr. Doolaert*, ged. Strijen 6 augustus 1673, overl. (impost pro deo Strijen 30 augustus) 1700, dochter van Cornelis Mattheusz. Dolaert en Heyltje Cornelisdr. Esseboom. Hij huwde 2e (impost pro deo Strijen 16 september) 1701 met *Annetie Fredericxdr. van Driel*, ged. Puttershoek 20 augustus 1679, overl. (impost pro deo Strijen 29 maart) 1704, dochter van Frederick Jansz. van Driel, (mede-)veerman op het Kuipersveer onder Heinenoord, en Marijgje (Maria) Jansdr.⁵³ Hij huwde 3e (impost pro deo Strijen 5 september) 1705 met *Lena Leendertsdr. van Brugge*, ged. Strijen 19 april 1683, overl. na 1747, dochter van Leendert Gerritsz. van Bruckom (Bruijghom, Brughum etc.) en Mayke (Martie) Maartensdr. Goutswaert.

Gijsberth van Esch, getrouwd hebbende Neeltje Aryens, transporteerde op 15 april 1706 voor 10 gld. aan Ary Cornelis de Best ca. 97 roeden erf in het Land van Esch 'aen de Geldelose Path'⁵⁴. In een akte van 17 maart 1710 is Arij Cornelise de Best, getrouwd met Lena Leenderts van Brugge, genoemd onder de erfgenamen van zijn schoonvader Leendert Gerrits van Brugge⁵⁵. De diaconie van Strijen betaalde over 1718 de verponding en over de jaren 1719 en 1720 de hoge- en lage omslag voor de weduwe van Ary Cornelisz. de Best⁵⁶. De weduwe Lena Leenderts van Brugge is, als wonende 'op den Dam' te Strijen, vermeld als lidmaat aldaar⁵⁷. Als onvermogene en wonende op het dorp Strijen diende zij nog de impost op het gemaal te betalen voor de jaren 1745-1747⁵⁸.

Kinderen uit het eerste huwelijk:

- a. *Cornelis Aryensz. de Best*, ged. Strijen 2 september 1696.
- b. *Huybert Aryensz. de Best*, ged. Strijen 19 april 1698.

Zoon uit het tweede huwelijk:

- c. *Frederik Aryensz. de Best*, ged. Strijen 28 januari 1703.

Kinderen uit het derde huwelijk:

- d. *Marychje Aryensdr. de Best*, ged. Strijen 18 augustus 1706.
  - e. *Leentje Aryensdr. de Best*, ged. Strijen 18 september 1707.
  - f. *Maria Aryensdr. de Best* ged. Strijen 21 november 1708.
  - g. *Arie Aryensz. de Best*, ged. Strijen 26 februari 1710.
  - h. *Leendert Aryensz. de Best*, ged. Strijen 2 juli 1713.
4. PLEUN CORNELISZ. DE BEST, ged. Strijen 28 juli 1674, weduwnaar (1751), bouwman, boer onder Cillaarshoek, nadien (zeker sinds 1708) aan de dijk van Nieuw-Cromstrijen onder Klaaswaal, lidmaat te Cillaarshoek 1691, schepen van Cillaarshoek (1707), diaken (1711-1712), diaconie-armmeester (1713, 1714, 1716), schepen (1714, 1716, 1720, 1733, 1734), ouderling (1725, 1732, 1736, 1737) van Klaaswaal, heemraad van Nieuw- en Klein-Cromstrijen (1721-1722), overl. (3 gld. impost betaald Klaaswaal 17) mei 1758, huwde 1e voor 17 december 1700 *Maria (Mary, Mariken) Jansdr. Jabaey*, van Cillaarshoek, belijdenis aldaar 5 april 1686, overl. Klaaswaal (3 gld. impost betaald aldaar 9 maart) 1748, dochter van Jan Cornelisz. Jabaey,

boer aan de Keyzersdijck in Nieuw-Bonaventura onder Strijen, schepen van Cillaarshoek, en Mayke Pietersdr. Zij huwde 1e Cillaarshoek 22 april 1683 met Dirk Jacobsz. Vermeulen (van Cillaarshoek, belijdenis aldaar 21 december 1685, overl. Cillaarshoek 1688/1691, zoon van Jacob Willemsz. Vermeulen, schepen van Cillaarshoek, en Pleuntje Dirksdr.). Pleun huwde 2e Klaaswaal (ondertr. 7 mei) 30 mei 1751 met *Marygje (Marietje) Simonsdr. van Es*, ged. Strijen 28 september 1712, j.d. van Strijen (1751), dochter van Simon Leendertsz. van Es(ch) en Pleuntje Jansdr. Kronenburg (Kroonenbergh)⁵⁹.

Pleun Cornelis de Best en Marya Jans Jabaey, echtelieden wonende 'althans onder de dorpe van Claeswael', verklaarden bij akte van 30 juli 1708 aan Jacob Leenderts Poortugael, voogd over de minderjarige kinderen van Thonis Jans van der Weyde en Aryaentie Prs. Blaeck, 1100 Car. gld. schuldig te zijn en dat vanwege de overname van de pacht voor vijf achtereenvolgende jaren van ca. 44 morgen gelegen zowel in Groot- als in Klein-Cromstrijen met de daarop te velde staande zomer- en winterkoren. Pleun stelde hiervoor ca. 4 morgen in Nieuw-Bonaventura en ca. 5 morgen in Oud-Bonaventura als zekerheid⁶⁰. Zie voor meer gegevens over dit echtpaar: *Ons Voorgeslacht 2007*⁶¹.

Dochter uit het eerste huwelijk:

a. *Marijke (Maria) Pleunendr. de Best*, ged. Cillaarshoek 17 december 1700⁶².

5. **MARIJGGIE CORNELISDR. DE BEST**, ongehuwd op 30 januari 1702^{52a}.

IIC. CLAES GELLOFSZ., geb. naar schatting ca. 1565, overl. ca. 1607. Hij huwde met *Lijn Joppen*.

Claes Gelffsz. is vermeld in de rekening over 1585/1586 van de polder het Oudeland van Strijen¹¹. Als Claes Geldolfs staat hij in het Strijense huisverpondingskohier van 1601 geboekt voor een woning in de hogere categorie²⁴. Een ongedateerde weeskamerakte uit wellicht omstreeks 1607 spreekt van Pleun Gellofs als oom en bloedvoogd van de nagelaten kinderen van Claes Gellofs bij Lijn Joppen⁶³.

Kinderen (tenminste twee):

1. **GELF CLAESZ. DE BEST**, schipper te Strijen (1647), overl. na 1662. Hij huwde met *N.N.*, overl. na 1662. In het Strijense huisverpondingskohier van 1635 is Gelf aangeslagen¹⁵. In 1647 is Gelf schipper te Strijen genoemd⁶⁴ en in 1648 is hij daar in het haardstedenkohier aangeslagen voor één haardstede¹⁵. In 1662 wordt zijn vrouw genoemd bij koop van goederen⁶⁵.
2. *N.N.*, overl. na ca. 1607.

Bijlage

Te Strijen werden in de zestiende eeuw nog diverse personen vermeld gevonden met het sporadisch aldaar voorkomende patroniem Geldolfsz. (Gellofsz. etc.) en die mogelijk verwant waren aan Geldolf Jansz., de oudst bekende voorvader van het geslacht De Best. Het betreft de volgende personen:

-A- *Gerrit Gheldolfsz timmerman* (vermeld 1532-1571). Hij huwde met *N.N.*, overl. in of na 1575. In 1532 is Gerijt Ghelfsz. vermeld te Strijen⁶⁶. In 1543 werd Gerit Geldolffz.

voor de Vierschaar van Strijen beboet omdat hij met Meus Zymonsz. ruzie had gehad waarbij handgemeen met mes en degen had plaatsgevonden. In diverse vastgelegde verklaringen is ook sprake van zijn niet bij name genoemde vrouw⁶⁷. In het kohier der 10^e penning van Strijen van 1544 is Gerit Geldolf aangeslagen voor een huis in de middencategorie. Hij is dan niet voor landgebruik aangeslagen⁶⁸. Gezien de plaats van optekening in dit kohier moet deze woning nabij die van Neeltien Geldolfssen -misschien zijn moeder- gestaan hebben. Op 22 maart 1552 ondertekende hij een akte als 'Gerrijt Geldolfsen'⁶⁶. In de rekening van de polder het Oudeland van Moerkerken over 1549/1550 is Gherrit Gerdolf genoemd als timmerman⁶⁹. Volgens het Strijense penningkohier van 1557 gebruikte Gherrit Gheldolffz. 3½ morgen aan de Molenwech in het Oudeland van Strijen van de erfgenamen Van Coulster en een halve morgen van de 'kerck ende frabrycq' van Strijen. In het 'Kerckelandt' gelegen binnen het Oudeland van Strijen gebruikte hij nog eens 1½ morgen van de kerk van Strijen¹. Het Strijense penningkohier over 1561 spreekt van Gheerit Geldolfss. timmerman tot Strijen als gebruiker van 3 morgen 3 hont van de erfgenamen van Abel van Coulster, van 1½ morgen van de kerk van Strijen en 1 morgen van heer Evert Claess. Tevens gebruikte hij 2 morgen 1 hont eigen land, evenals met zijn consorten in de polder Bonaventura onder Strijen 4 morgen 3 hont³. In 1571 is hij wederom als timmerman genoemd in de rekening over de polder het Oudeland van Strijen⁴. In de jaren 1572-1575 is de weduwe van Gerrit Geldolfsz. vermeld als pachtster van 3 morgen 3 hont in Strijen van de Spaans gezinde Jeronimus van der Heyden te Bergen op Zoom⁷⁰.

-B- *Koen Gellofsz.* (vermeld 1538-1545). Hij wordt vermeld als bezitter van huizen te Strijen in 1538, 1543 en 1545⁶⁶. In het Strijense 10^e penningkohier van 1544 is hij echter niet als zodanig genoemd.

-C- *Neeltien Geldolfssen* (vermeld 1544). Zij is in het in 1544 overgeleverde kohier der 10^e penning van Strijen als Neeltien Geldolffsen geboekt voor een huis in de middencategorie. Zij gebruikte geen land⁶⁸. Zeer wel mogelijk betreft het de weduwe van een Geldolf en niet een dochter.

-D- *Aernout Ghelfsz.* (vermeld 1545). Hij is vermeld als bezitter van een huis te Strijen in 1545⁶⁶.

-E- *Jan Gelfs*, 'boede genaempt', bode van de polder het Oudeland van Strijen, vermeld 7 december 1571, overl. voor 15 juni 1581¹⁴. Hij trouwde met Pietertge N.N., overl. na 10 oktober 1581¹⁴.

Noten:

41. K.J. Slijkerman, Quirijn Antonisz. (ca. 1564-1634) en de zijnen te Barendrecht, in: *Ons Voor-geslacht* jrg. 55 (2000), blz. 121 e.v.
42. Als noot 39, blz. 396.
43. SAD, Recht. Arch. Strijen inv. nr. 56, fol. 51 vs. e.v.
44. G.A. Rotterdam, Recht. Arch. West-Barendrecht en Carnisse inv. nr. 3, fol. 188.
45. G.A. Rotterdam, Recht. Arch. Oost-Barendrecht inv. nr. 21, fol. 146 vs.
46. Als noot 41, blz. 122 e.v.
47. SAD, Recht. Arch. Strijen inv. nr. 56, fol. 82 vs. e.v.
48. Archief gemeente Strijen inv. nr. 46, akte d.d. 28 mei 1668.

49. SAD, Recht. Arch. Strijen inv. nr. 2, fol. 263 vs.
50. WAGW, Archief polder Land van Essche inv. nr. 59.
51. Archief gemeente Strijen inv. nr. 71.
52. Dr. D.W. Gravendeel, Quotisatie bij de heeren gerechte gedaen tot lasten van ingesetenen, tot reparatie van de kerck en tooren van Strijen 18 Meij 1677, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 24 (1969), blz. 21.
- 52a. NA, Not. Arch. Maasdam inv.nr. 5387, akte d.d. 30 januari 1702.
53. K.J. Slijkerman, Het geslacht van Driel uit Oost-Barendrecht, in: *Gens Nostra* jrg. 43 (1988), blz. 349.
54. SAD, Recht. Arch. Strijen inv. nr. 6, fol. 33 e.v.
55. SAD, Recht. Arch. Strijen inv. nr. 6, akte d.d. 17 maart 1710.
56. Archief gemeente Strijen, akte jaar 1719.
57. Dr. D.W. Gravendeel, Lidmaten van de Ned. Herv. gemeente van Strijen (1715-1815), in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 19 (1963), blz. 252.
58. Archief gemeente Strijen inv. nr. 90.
59. K.J. Slijkerman, Een geslacht van Es uit Strijen (aanvullingen en correcties), in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 60 (2005), blz. 378.
60. SAD, Recht. Arch. Strijen inv. nr. 6, fol. 91 e.v.
61. Als noot 16, blz. 113-114.
62. K.J. Slijkerman, Duizend jaar voorgeslacht, uitg. 1987, blz. 69. Zie ook CD-rom: Voorouders op de eilanden IJsselmonde en De Hoeksche Waard, uitg. 2006.
63. SAD, Weeskamerarch. Strijen inv. nr. 1, akte ca. 1607.
64. Archief gemeente Strijen inv. nr. 57.
65. Archief gemeente Strijen inv. nr. 41.
66. Archief gemeente Strijen inv. nr. 48.
67. SAD, Recht. Arch. Strijen inv. nr. 98, fol. 61 vs. e.v.
68. Als noot 2, blz. 386.
69. WAGW, Archief polder Oudeland van Moerkerken inv. nr. 76.
70. N.A., Rekenkamer ter Auditie inv. nr. 4538, fol. 17 e.v., 54, 127 vs. en 206.

Nieuwe versie Haza-21

Er is een nieuwe Haza-21 versie beschikbaar.

Het afgelopen jaar zijn er veel nieuwe rapporten toegevoegd en er is o.a. veel aandacht besteed aan de uitvoer in de vorm van webpagina's. Behalve voor publicatie op het internet zijn deze ook heel goed te gebruiken voor publicatie op cd of dvd. In de versie van 29 december 2007 is er speciale aandacht voor gebouwen. Men kan nu bijv. ook webpagina's genereren van de gebouwen.

Zie voor een volledig overzicht alles wat recent is toegevoegd en verbeterd "Wat is nieuw" op de website <http://www.hazadata.com/haza21documentatie.htm> op de pagina Documentatie.

Overzicht publicaties [70]

H. Klunder

- A.J. Stasse: Kwartierstaat van Gerrit **Achterberg** (1905-1962). [De Moed, Veldhuizen.] Gens Nostra, nov. '07.
- J.N.A. Groenendijk: Het geslacht van **Ballegooijen** in de Bommelerwaard. [Takken Aalst, Gameren, Herwijnen en Hurwenen, 1600-2001.] G.T.M.W.B.Bw., dec. '07.
- G.J.A. Schampers, S.P.F.M. Roefs: Het geslacht **De Bercker**. [Vervolg, 1645-1803.] Brab. Leeuw, 2007 nr. 4.
- K.J. Slijkerman: De oudere generaties van het geslacht **De Best** uit Strijen (1). [1530-1665.] Ons Erfgoed, nov.-dec. '07.
- F. Gommers, J. Gommers: Parenteel van Gillis Johannesse **de Bilde (de Bil)** 1. [1670-1973.] Van Zeeuwse Stam, dec. '07.
- K.J. Slijkerman: De oudere generaties van het geslacht **Van der Bom** uit Westmaas. [1555-1712.] Gens Nostra, nov. '07.
- H. van Ekeris: Nakomelingen van Bastiaan Nicolaas **Bouman**. [Wijk en Michigan, 1848-1996.] G.T.M.W.B.Bw., dec. '07.
- T. Elbertsen-Hoekstra: Kwartierstaat van Maas **Brink** - Aanvullingen en verbeteringen. Veluwe Geslachten, nov./dec. '07.
- A.M. Bosters: **Brocatus** - Eens was er een trompetter. [1600-1963.] Brab. Leeuw, 2007 nr. 4.
- L. Adriaenssen: **Van den Couwelaer**. [Vervolg, 1590-1801.] Brab. Leeuw, 2007 nr. 4.
- W. Kunnen: Kwartierstaat van Wout **Daveelaar**. [Vervolg.] Veluwe Geslachten, nov./dec. '07.
- W.K. Dondorff, J.A. Maas: De **Dondorffs** - mannen van orde en gezag. [1716-1933.] Drents Geneal. Jaarboek, 2007.
- H. van Woudenberg: Stamreeks **Ebbenhorst**. [1430-1744.] Veluwe Geslachten, nov./dec. '07.
- B. Emmens: De Drentse familie **Emmen (s)**. [Ook Groningse tak, 1565-1975.] Drents Geneal. Jaarboek, 2007.
- P. van Cruyningen: Boeren en bestuurders - De familie **Erasmus** (1830-1970). [Met fragmentgeneal., W.-Zeeuws-Vlaanderen, 1744-1988.] Jaarboek C.B.G., 2007.
- W. Nolten: Acht generaties molenaars **Eijdens** in Eygelshoven. [1783-2003.] Limb. Tijdschr. v. Geneal., nov. '07.
- J. Frieswijk: Een arbeidersfamilie uit de Friese Wouden - **Frieswijk** (1830-1960). [Met fragmentgeneal. 1809-2007.] Jaarboek C.B.G., 2007.
- L. Adriaenssen: De kleurrijke familie **Van der Graeff**. [Vervolg, 16e eeuw-1676.] Brab. Leeuw, 2007 nr. 4.
- A. van den Abeele: Het enigma van de genealogie **Gruuthuse**: veel vragen en enkele antwoorden. [1190-1510.] Vlaamse Stam, nov. '07.
- R.R.F. Habiboe: De vele kleuren van een witte maansteen - **Habibu**'s van het eiland Ambon (ca. 1860-2006). [Met schema's, 1840-2006.] Jaarboek C.B.G., 2007.
- J.W. Wielemaker-Barink: Kwartierstaat Geertruida **Hartemink**. [Vervolg.] Oostgelden T.G.B., 4e kwart. '07.
- T. Hammers-Stroeve: Een textielondernemersfamilie in Twente - De **Van Heeks** van.

Schuttersveld (1859-1982). [Met schema 1759-2000.] Jaarboek C.B.G., 2007.

B. van Dooren e.a.: Bij de kwartierstaat van Willem Gerrit **van de Hulst** (1879-1963). [Eggink, De Jager, Grövers.] Gens Nostra, dec. '07.

R.H. Klerk: **Klerk** en Willig (Beemster, 17de-19de eeuw) - Deel 2. [1723-1880.] Gens Nostra, nov. '07.

L. Lindemans, N. Devos: Genealogie **De Lau(s)nay**. [13e eeuw-1999.] Vlaamse Stam, nov. '07.

A.L. Mellink: Diverse takken **Mellink**. [Varsseveld, 1665-1931.] Oostgelders T.G.B., 4e kwart. '07.

T. Oskam: Als **Mors** dood is, volgt **Den Uijl**. [Langerak, 16e eeuw-1750.] Gens Nostra, nov. '07.

R.G. de Neve: Levend van wind en water - **Noorlander**, een geslacht van poldermolenaars (1817-2007). [Alblasserwaard, met schema 1794-2007.] Jaarboek C.B.G., 2007.

K.J. Slijkerman: Twee verwante geslachten **Oostdorp** uit Poortugaal. [1485-1695.] Ons Voorgeslacht, dec. '07.

L. Adriaenssen: **Otto** Becanus - Een poging tot herstel van de stamboom-**Otten**. [Vervolg, vóór 1500-1731.] Brab. Leeuw, 2007 nr. 4.

P. Harthoorn: Parenteel van **Pieter** N.N. en Maeyken Backers. [Patroniemen, Veere, 1550-1645.] Van Zeeuwse Stam, dec. '07.

J. Grim: Bloedverwantschapslijn van Nicolaas **de Potter** naar Karel de Grote. [742-1837.] Van Zeeuwse Stam, dec. '07.

P. Sanders: Het geslacht **Pullen** uit Wijk. [1450-1661.] G.T.M.W.B.Bw., dec. '07.
N. Edelenbosch, F. Buijs: **Van Renvaen**

(met vele variaties) naar **Rijnvos** en **Linders**. [1520-1961.] G.T.M.W.B.Bw., dec. '07.

F. Ruessink: Kwartierstaat van Frederik **Ruessink**. [Wensink, Vlietstra, Boer.] Oostgelders T.G.B., 4e kwart. '07.

A.J. Stasse: De oudste generaties (**de**) **Ruijter in Sleeuwijk**. [Reactie met fragmentgenealogie, ca.1600-1726.] G.T.M.W.B.Bw., dec. '07.

E.A. Grooteman: **Schaper** - Genealogie van Barend Jansz. **Schaper**. [1715-2005.] Westfriese Fam., dec. '07.

K. Steenpoorte: Genealogie **Steen(e)poorte**, tak Sint-Philipsland 2. [1806-1998.] Van Zeeuwse Stam, dec. '07.

M. Bosma: Van gemeenschapsideaal naar individualisme - De kunstenaarsfamilie **Toorop / Fernhout** (1885-1975). [Met schema 1825-2003.] Jaarboek C.B.G., 2007.

L. Adriaenssen: Afkomst en oudste generaties van de Strijpse familie **Veltackers**. [Vervolg, vóór 1600-1809.] Brab. Leeuw, 2007 nr. 4.

K. Kuiken: Verstandige eenvoud - De familie **De Vos van Steenwijk** (1850-2000). [Met schema 1713-1964.] Jaarboek C.B.G., 2007.

W. Nolten: Kwartierstaat Mgr. F.J.M. **Wiertz**; aanvullingen en correcties. Limb. Tijdschr. v. Geneal., nov. '07.

Familiestamboom **Winkel**, vervolg [...] slot. [Div. familienamen, 1886-2006.] Westfriese Fam., dec. '07.

Voor redactieadressen van deze tijdschriften om eventuele nadere informatie zie www.onserfgoed.com

Genealogische Vereniging Prometheus

Technische Universiteit Delft

MEDEDELINGENBLAD

17^e jaargang nummer 1

januari/februari 2008

Uitgaven van Prometheus in HoGenDa

Het bestuur van de Genealogische Vereniging Prometheus heeft besloten de inhoud van alle uitgaven van onze vereniging in de databank van HoGenDa (<http://www.hogenda.nl>) te plaatsen. Vanwege de bescherming van de persoonlijke levenssfeer zullen de uitgaven worden ontdaan van de gegevens van nog levende personen.

HoGenDa heeft standaard een openbaar (de eerste 511 kwartieren - 9 generaties) en een besloten gedeelte. Het besloten gedeelte is uitsluitend te raadplegen door leden van zowel de Zuidhollandse Vereniging voor Genealogie 'Ons Voorgeslacht' als de Genealogische Vereniging Prometheus. De auteur kan echter ook anders beslissen: al zijn/haar artikelen openbaar, besloten of in het geheel niet te publiceren.

Bij publicatie komen deze digitaal beschikbaar voor zowel leden van de Zuidhollandse Vereniging voor Genealogie 'Ons Voorgeslacht' als van de Genealogische Vereniging Prometheus. Het gaat in eerste instantie om alle Kwartierstatenboeken (I t/m XVIII) en alle jaargangen van Kronieken (1992 t/m 2000). De overige uitgaven volgen later.

De auteurs van deze publicaties zijn, voor zover hun adresgegevens bekend zijn, hierover schriftelijk op de hoogte gesteld. Indien zij niet binnen enkele weken reageren zullen hun artikelen op de standaardwijze via HoGenDa worden geherpubliceerd.

Van auteurs waarvan de huidige adresgegevens niet bekend zijn wordt aangenomen dat, zonder tegenbericht, zij geen bezwaar hebben tegen deze wijze van herpublicatie.

De artikelen zullen op de standaardwijze worden aangeboden.

Doordat de databank, in tegenstelling tot boeken en cd-rom's, makkelijk actualiseerbaar is kunnen auteurs dus ook de nieuwste versie van hun kwartierstaat, genealogie e.d. plaatsen.

Ook leden die niet eerder hebben gepubliceerd kunnen hun gegevens, mits ze voldoen aan de richtlijnen, in de databank laten opnemen.

Neem hiertoe contact op met webmaster@prometheus-delft.org.

Je familiegegevens publiceren

H.M. Lups

Als je, soms na vele jaren, je genealogisch onderzoek hebt afgerond, is er vaak de behoefte de resultaten van dat onderzoek vast te leggen en te verspreiden onder het nageslacht, verwanten en andere geïnteresseerden. De meeste van ons weten daarbij wel dat, op welke wijze we onze vondsten ook publiceren, de kosten en de tijd die we in deze hobby hebben gestoken, daar nooit aan zullen overhouden. Dit artikel is dan ook niet bedoeld om u desondanks een goudmijntje voor te schotelen.

(Laten) drukken of printen?

Momenteel zijn er verschillende mogelijkheden om je familiegegevens wereldkundig te maken. Ook in het verleden waren er in dit opzicht doe-het-zelvers, die een gestencilde versie produceerden of lieten produceren. Ook in de begintijd van de homecomputer verschenen soms vrij primitieve zelf vervaardigde uitgaven voor de naaste familie. Tot voor betrekkelijk kort was de enige manier om tot een verzorgder uitgave te komen het laten drukken en verspreiden van een familieboek. Er zijn drukkerijen, die daarin zijn gespecialiseerd en tot zeer fraaie producten komen. Daarnaast zijn er ook drukkerijen en printshops, die het ook in hun productieproces kunnen verwerken, soms op een eenvoudiger wijze. Het Jubileumboek van onze afdeling van de NGV bijv. hebben we zelf drukklaar gemaakt (in overleg en samenspel met de drukker) en het toen in druk gegeven. We konden op die manier een voor de afdelingsleden acceptabele prijs realiseren.

De laatste jaren is naast - het doe-het-zelf als mogelijk de voordeligste manier van

publicatie het 'print-on-demand systeem' tot ontwikkeling gekomen. Van deze laatste mogelijkheid maken wij momenteel gebruik voor publicaties met moeilijk te schatten kleinere oplagen, o.a. een tweetal boeken gericht op bepaalde families van de bekende genealoog K.J. Slijkerman (Verschoor en v.d. Wiel). Een mooi ingebonden boek oogt fraaier, maar er hangt wel een heel ander prijskaartje aan.

Het publiceren van een familieboek op zich is uiterst nuttig. Men maakt er als regel een aantal mensen blij mee. En als er eens een of andere ramp gebeurd blijft er altijd hier en daar een exemplaar bewaard, zodat men niet geheel opnieuw moet beginnen. Maar ook komen er na een publicatie als regel reacties. Men heeft aanmerkingen, correcties en/of aanvullingen. En ook zelf kom je mogelijk het een en ander tegen. Maar wat doe je daarmee? Er zonder meer kennis van nemen met een bedankje voor de inzender? Op gegeven ogenblik zou je een supplementje kunnen uitgeven.

Een alternatieve oplossing is het vormen van een familievereniging met een periodiek, die om de zoveel tijd verschijnt. In het verenigingsblad kunnen de gegevens in gedeelten worden opgenomen. Aan familieverenigingen hopen we in de toekomst aandacht te schenken.

Een andere mogelijkheid is publiceren op het internet

Het voordeel van gedrukte publicaties is, dat ze altijd wel ergens worden bewaard. Bij publiceren op het internet is die garantie

er niet. Wel kan men op allerlei plaatsen een kwartierstaat, stamreeks enz. kwijt, zelfs gratis.

Deze mogelijkheid kent wel verschillende risico's: Blijft degene die ze publiceert online? Dit is trouwens een risico voor alles wat in computers zit opgeslagen. Harde schijven kunnen kapot gaan, cd's en dvd's verouderen. Er ontstaan nieuwe opslagmedia. Op de nieuwere computers bijv. zit geen floppydrive meer. Technisch zijn er allemaal risico's waar ook de archieven, voor zover ze digitaal gaan, mee zitten. Maar dit item valt buiten de opzet van dit artikel.

Een andere vraag voor derden is: Hoe goed is het gepubliceerde familieoverzicht? Niet steeds zijn de gevonden gegevens goed gedocumenteerd, zodat controle mogelijkheid ontbreekt, als men zelf een of meer van de op het internet gevonden gegevens aan het eigen onderzoek wilt toevoegen. Degene, die op het internet publiceert kan echter ook reacties verwachten. Dat kunnen correcties zijn, maar ook aanvullingen.

Ik heb in een grijs verleden in een tijdschrift gepubliceerd. Nu, na jaren terugkijkend, heb ik verschillende reacties ontvangen. Misleidt door gelijke patroniemen bleek ik bijv. een enkele keer de verkeerde voorouders toegevoegd te hebben. Maar ik kreeg ook aanvullingen toegezonden en verdere aanvullende gegevens, bijv. dat een bepaald echtpaar destijds tijdens een pestepidemie aan die ziekte was overleden. Verder leverde het afbeeldingen op van verwanten. Met publiceren wordt men van solist tot teamspeler.

Publiceren op het internet kan tegenwoordig op verschillende manieren. Men kan

zijn gegevens op verschillende plaatsen inzenden, waardoor ze op het internet verschijnen. Als voorbeeld noem ik:

Genealogie Online (www.genealogieonline.nl) van Bob Coret, de maker van de Genliasmonitor.

Verder geneanet (met een gratis en een betaaldeel)

Tegenwoordig kan men ook heel goedkoop een eigen homepage krijgen, die men naar eigen inzicht in kan richten. Voor hen, die minder ervaren zijn en geen deskundige hulp bij de hand hebben is de door Bob Coret geboden mogelijkheid zeer aantrekkelijk. De drempel om tot publiceren te komen is zeer laag. Men kan haar of zijn materiaal aanleveren via e-mail (liefst als gedcom-bestand). Dit is, dacht ik, de grootste Nederlandse stamboomsite

Voordelen van publiceren op het internet

1. Anders dan bij een gedrukt boek kan je je publicatie op het internet actueel houden. Je kunt corrigeren en aanvullen. Door uitbreiding van het aantal (mogelijke) bronnen op het internet komen immers steeds meer gegevens beschikbaar. De archieven zetten steeds meer gegevens op het internet tot en met complete aktes. Denk ook maar aan de kranten via de Koninklijke Bibliotheek en recent de Leeuwarder Courant.

Maar ook notariële archieven. Zie bijv. het artikel van Ton Hokken in dit nummer.

2. Via e-mail kan men contact hebben met nabije en verre verwanten over je gegevens al dan niet op eigen site. Je hebt een basis tot samenspel.

3. Door in de openbaarheid te treden en een contactmogelijkheid te bieden kan men gemakkelijker informatie, die interessant is voor de familiegeschiedenis, ontvangen en verwerken.

4. Men komt gemakkelijker aan gegevens betreffende de familiegeschiedenis.
5. Men kan vragen stellen.

Er komt echter wel het een en ander kijken

Je wordt geconfronteerd met verschillende vragen, waarop een antwoord nodig is. Zelf moet je bepalen wat je wilt publiceren. De meeste van ons verwerken hun genealogie tegenwoordig per computer met behulp van een genealogisch programma. Sommigen gebruiken de presentatiemogelijkheden, die door de programma's worden geboden. Via deze programma's kan men ook een uitdraai maken in bijv. Word of WordPerfect. Deze laatste mogelijkheid spreekt mij het meest aan. Ik voeg notities, vragen en mogelijkheden toe. Dat zijn privénotities, waarvan ik het gemakkelijk vind ze bij de betreffende persoon bij de hand te hebben, maar in die vorm niet bedoeld voor publicatie. Zelf heb ik de voorkeur voor een dubbele presentatie: zowel een kwartierstaat als een genealogie, rekeninghoudend met de privacyregels. Welke zijn mijn voorouders? Wie stammen er van de oudst bekende voorvader af, waarbij ik bij de dochters zoveel mogelijk ook hun partner en kinderen meeneem. Waar mogelijk voeg ik een stukje familiegeschiedenis, foto's en eventuele familiewapens toe. En uiteraard indexen. Als ik een tussenuitdraai vervaardig en die op een eigen site plaats kan ik naar believen gegevens wijzigen en toevoegen, zonder dat ik het hele bestand moet vervangen. Maar uiteindelijk is ieder vrij om op eigen wijze te publiceren. Mits men het in goed Nederlands en met zo weinig mogelijk spelfouten doet.

Een probleem bij publicatie en verspreiding is de privacy. Er zijn zaken die door fami-

lieden liever worden verzwegen, bijv. als een voorouder in aanraking met het gerecht is geweest, of als losbol door het leven is gegaan. Dat men volgens de familie verhalen er een of meer kinderen zijn geweest, dat niet van de officiële vader afstammen, wil men als regel liever niet weten tenzij de echte vader van koninklijke bloede is geweest of een vooraanstaande rol in het maatschappelijk leven heeft gespeeld en ook dan nog niet altijd.

Gebruik door anderen

Er zijn genealogen die niets van het verspreiden en verzamelen van familiegegevens via het internet moeten hebben. Er worden zo inderdaad familieoverzichten vergaard, gemaakt en weer verspreid, die soms niet meer dan namen en data geven, die niet altijd gecontroleerd zijn. Als er daarbij klakkeloos gekopieerd wordt bestaat er de mogelijkheid dat men ook fouten overneemt en verder verspreidt. Soms worden hele stukken van anderen gekopieerd en dat soms zonder bronvermelding. Een doorgewinterde genealoog zal daar op neer kunnen zien en uiteraard terecht. In haar of zijn ogen is het in zulke gevallen prutswerk. Maar vaak zal het ook een opstap zijn. Ook al is het begin via kopiëren en plakwerk tot stand gekomen, op gegeven ogenblik gaat er toch de behoefte aan verdere verdieping ontstaan. Genealogie is wel eens door wetenschappelijk geschoolde historici laetdunkend als geslachtsziekte bestempeld, het is ook nog een zich zelf versterkende ziekte, waarvan men maar heel moeilijk los komt. Op gegeven ogenblik merk je toch dat het onderzoek in archieven en andere vindplaatsen met de contacten die je opdoet een heel aantrekkelijk aspect is van de genealogiebeoefening. Het speuren in archieven, bij het CBG of bijv. het

Verenigingscentrum van de NGV in Weesp op zich geeft je voldoening en brengt je ook in aanraking met andere genealogen, waarbij je van de meer geroutineerden heel wat nuttige tips kunt krijgen.

In een volgend nummer hoop ik stil te staan bij enkele mogelijkheden om zonder eigen site toch gegevens op het internet te publiceren.

Bronnen betreffende de spoorwegen in Nederland

H.M. Lups

In december 2007 organiseerde de afdeling Delfland van de Nederlandse Genealogische Vereniging een lezing over de Archieven van de Spoorwegen in Nederland die zich in Het Utrechts Archief bevinden. Deze werd verzorgd door het echtpaar Van Kleinwee - van den Dijssel, die dit met verve en kennis van zake deed.

Er hebben heel wat mensen bij de spoorwegen gewerkt. Anderen hebben mogelijk familie die bij een spoorwegongeluk zijn betrokken. Bovendien zijn er in een aantal gevallen aardige gegevens te vinden, die thuis horen in de familiegeschiedenis. Aan de hand van deze lezing en een door het Utrechts Archief uitgegeven publicatie (zie aan het eind) leek het mij nuttig een korte samenvatting te geven.

De directie van de N.S. benaderde omstreeks 2000 het Utrechts Archief met het verzoek om hun archieven in bewaring te nemen en te verzorgen. Dus niet in eigendom gegeven.

Het betrof niet alleen personeelsgegevens van de N.S. en zijn voorgangers, maar ook de bouwtekeningen en foto's van stations, werkplaatsen, emplacementen, rollend- en stilstaand materieel. Ook een flinke bibliotheek behoorde hiertoe. In totaal zo'n 1600 meter archief (1,6 kilometer).

Dit alles moest eerst worden geschoond en geïnventariseerd. De personeelsregisters, die op kaarten en in boeken waren opgetekend, moesten in een systeem komen, waarin zij op eenvoudige wijze toegankelijk konden worden om ingezien te worden. Hiervoor moesten zij eerst worden gefilmd en op microfiches gezet. Daar is een index van gemaakt door vrijwilligers. Al bij al uiteraard een hele klus. Hierbij moest ook rekening worden gehouden met de "Wet op de Privacy". Informatie betreffende personen, geboren na ongeveer 1910 worden niet zonder meer ter inzage gegeven en moeten eventueel worden aangevraagd.

Helaas zijn de archieven niet compleet. In het begin van de geschiedenis van de spoorwegen in ons land, werden deze vooral met buitenlands kapitaal begonnen. Er zijn heel wat spoorwegmaatschappijen geweest. Vanaf 1 januari 1938 heeft de NS het monopolie op het spoorwegvervoer in Nederland. De laatste jaren komt hier weer verandering in, maar of dat permanent is, kan nu nog niet gezegd worden. Die archieven van de oudere maatschappijen zijn vaak minder uitgebreid dan van de NS. Er is ook het nodige verloren gegaan. Onder meer zijn bijv. personeelsgegevens tijdens de oorlogsjaren 1940-1945 bewust geruimd

om geen informatie aan de bezetter te verstrekken

Maar als je het geluk hebt dat je voorvader of -moeder in de boeken staat, dan heb je wel interessante informatie te pakken. Van de gegevens op de kaarten is veel minder bewaard gebleven.

In grote lijnen beschikt Het Utrechts Archief over de volgende archieven en collecties.

Archieven van nagenoeg alle Nederlandse spoorwegmaatschappijen (ter inzage in studiezaal 1), waarvan de grootste worden gevormd door

- * Hollandsche IJzeren Spoorweg-Maatschappij (HSM) (1837-1937)
- * Nederlandsche Rhijnspoorweg-Maatschappij (NRS) (1845-1890)
- * Nederlandsche Centraal-Spoorweg-Maatschappij (NCS) (1860-1934)
- * Maatschappij tot Exploitatie van Staats-spoorwegen (SS) (1863-1937)
- * Nederlandse Spoorwegen (NS) (1938-1980)

In principe is er voor ieder archief van een spoorwegmaatschappij een aparte inventaris. Alleen de NS kent afzonderlijke inventarissen per dienstonderdeel en bovendien aparte inventarissen voor de collectie spoorboekjes en voor de personeels- en pensioenregisters.

Personeelsgegevens

* De personeelsregisters van de voorgangers van de NS zijn op microfiches ter inzage in de studiezaal voor genealogie. Met behulp van deze microfiches en een alfabetische toegang op naam kunt u zelfonderzoek doen naar spoorwegpersoneel tot ca. 1920. Het is ook mogelijk tegen betaling schriftelijk hieruit informatie op te vragen. Overigens kan de hoeveelheid aanwezige

gegevens per personeelslid verschillen: staat bij de één slechts een enkele vermelding van indiensttreding, bij de ander is het hele verloop te volgen incl. eventuele straffen als er fouten werden gemaakt.

* Uit de personeelskaarten van de NS - vanaf 1920 (mits openbaar) - kunt u alleen tegen betaling via de correspondenten van het archief schriftelijke informatie krijgen. Schriftelijk of per e-mail kunt u een verzoek om informatie richten aan Het Utrechts Archief, Alexander Numan-kade 199 - 201, 3572 KW Utrecht.
E-mailadres: hetutrechtsarchief.nl

Bibliotheek NS

De bibliotheek omvat zo'n 100 meter aan boeken en jaargangen van tijdschriften (ter inzage in studiezaal 1) Via de geautomatiseerde bibliotheekcatalogus zijn ze toegankelijk op o.a. trefwoorden.

Tekeningen

Voor geïnteresseerden zijn ook tekeningen (ongeveer 30.000 stuks) ter inzage in studiezaal 2. De collectie omvat

- * Infrastructuurtekeningen; tekeningen van de spoorbaan en emplacementen
- * Tekeningen van objecten: kunstwerken en gebouwen zoals stations, loodsen, seinhuizen, spoorbruggen.

* Tekeningen van het rollend materieel. Deze tekeningen zijn op microfiche beschikbaar in de gang bij de studiezalen genealogie. Desgewenst kan men zelf readerprints maken (op A3 formaat, kosten 0,90 euro). Er worden geen kopieën van de originele tekeningen gemaakt

Foto's

Er is een collectie foto's (vooral uit de periode 1945-1980) ter inzage in studiezaal. Op dit moment zijn ongeveer 9200 foto's gedi-

gitaliseerd en ter inzage via een geautomatiseerde catalogus. Het betreft met name foto's van stations, rollend materieel, spoorbruggen, bouwprojecten, ongelukken en oorlogsschade aan objecten.

Bronnen op het spoor
Onder deze naam heeft Het Utrechts Ar-

chief een gids voor onderzoek naar de geschiedenis van de spoorwegen in Nederland gepubliceerd. Hierin wordt de geschiedenis van de Nederlandse Spoorwegen belicht in elf onderzoeksthema's, waaronder deaanleg van spoorlijnen, spoorwegarchitectuur, tractie en rollend materiaal, de veiligheid en de spoorwegen tijdens de Tweede Wereldoorlog. Voor de uiteindelijke fusie exploiteerde elke maatschappij een of meerdere lijnen en had zijn eigen personeel in dienst. Woonde bijv. iemand in Groningen of Maastricht dan was hij als regel in dienst van de SS (Staats-Spoorwegen). De gids laat zien wat men kan vinden en waar want ook buiten Het Utrechts Archief is allerlei informatie te vinden, zoals in andere overheidsarchieven en ook in particuliere collecties. Men vindt zowel een literatuur- als een bronnenoverzicht. Deze rijk geïllustreerde gids is verkrijgbaar voor 11,30 euro bij de receptie van Het Utrechts Archief, maar ligt ook ter inzage in studiezaal 1.

Oproep voor 8^e Walvisprijs

Streekarchief Midden-Holland
Groeneweg 30, 2801 ZC Gouda
Tel. 0182 – 521821,

Om het onderzoek naar de geschiedenis van Gouda en de regio te stimuleren stelde de stichting Vrienden van Archief en Librije de Walvisprijs in. Deze prijs bestaat uit een oorkonde en € 500,- en wordt elke twee jaar uitgelooft voor een oorspronkelijke historische studie of artikel over het werkgebied (5.000-10.000 woorden, anoniem in te zenden met vermelding van de titel van de bijdrage plus naam en adresgegevens in een bijgaande gesloten envelop). De inleverdatum voor de achtste Walvisprijs is 31 december 2008. De prijs is genoemd naar de eerste geschiedschrijver van Gouda, pastoor Ignatius Walvis (1653-1714). Op het streekarchief is een flyer over de prijs verkrijgbaar, zie ook www.groenehartarchieven.nl.

E-mail: middenholland@groenehartarchieven

Internet zegen of vloek of vloek en zegen?

H.M. Lups

Sommigen verfoeien het internet. Het zou het einde van onze privacy betekenen. We worden er kwetsbaarder door. Waarschijnlijk is dat zo. De geroutineerde zoeker kan veel vinden, soms ook zaken die men liever verborgen houdt, zoals de codes van je giro- of bankpas. Dat geeft terecht een gevoel van onbehagelijkheid. Maar men weet ook terroristen te vinden en lieden die zich met kinderporno bezighouden. Toch er zijn ook positieve aspecten. Men kan op zoek gaan naar oude klasgenoten of uit het oog verloren vrienden van vroeger. Soms komen zaken naar voren, die bijv. je familiegeschiedenis verrijken.

Zo werd een familielid van de hoofdpersoon uit het stuk hieronder, geattendeerd op een artikel over een schrijfwedstrijd van Trouw waarin dit artikel werd weergegeven en dat we (met medeweten van de schrijfster en hem) weergeven. Een artikel als dit is toch wel een verrijking van de familiegeschiedenis.

Meester Hokken

Was het aldoor zomer? Kan een herinnering uit je vroege kinderjaren bestaan uit zon en licht, bloemen, een lied in je hoofd? Was dat mogelijk, in het oorlogsjaar 1943 in dat dorp aan de dijk, dat de naam Hendrik-Ido-Ambacht droeg? Het leven ging gewoon door, ondanks de gehate uniformen, de vliegtuigen en de twee Duitse officieren, die nu in onze mooie voorkamer woonden.

De zondagen bestonden uit de kerkgang, je lakschoenen gepoetst. Een half uur lopen. Fietsen bezaten wij niet. Daarna bezoek aan

opoe, onder aan de dijk. Na de spercieboontjes en stoofperen naar de zondagsschool. De weg met sloten, de route door de tuinderijen, de plank over .... zoals iedere dag. Laat in de middag wandelden we weer naar de kerk. Je psalmvers leren voor morgen. Was het in de kerk saai en telde ik de glas-in-lood-raampjes, de school was oersaai.

De juffrouw kon je gemeen met haar grote ring op je hand slaan. De meester sleepte een jongen aan zijn oor mee tot in het kolenhok. Ik huiverde bij de gedachte aan de spinnen en de roetzwarte duisternis....

We dreunden de tafel van 9 op.

We lispelden toonloos: "Groningen, Hoogezand, Sappemeer, Zuidbroek"

Ik keek uit het lage schoolraam naar de hoge bomen, waar de vogels vrij waren.

De wolken zweefden onbekommerd over onze gebogen hoofden heen.

De wind scheen onophoudelijk te roepen: "Wanneer kom je buiten spelen?" Op een maandagmorgen gebeurde er iets wonderlijks. De deur van onze klas ging open en de gezette bovenmeester kwam binnen. Achter hem verscheen een zeer lange, blonde jonge man. "Dit, kinderen" sprak het schoolhoofd plechtig "is jullie nieuwe meester".

De rest van zijn woorden drong niet meer tot mij door. Er viel een doodse stilte. Mijn kinderhart kreeg een schok. Leek deze meester niet precies op de Heere Jezus van mijn zondagsschoolplaatje? Alleen het bruine pak klopte niet "Eerst wil ik jullie namen horen" zei de nieuwe meester" en ik begin bij de A". Vragend keek hij onze klas rond. "Ik, meester", zei Annie bedeesd, "ik heet Annie".

"Bij mij in de klas is je nieuwe naam nu Anna." We keken elkaar beduusd aan en onze blik ging onmiddellijk naar Ben. "Ben, meester!" Dan heet jij Benjamin, dat was de lieveling van vader Jacob, dat past bij jou." Dit had Ben nog nooit gehoord en wij ook niet. Zo kregen wij onze mooie namen. Rietje werd Maria en ik werd Elisabeth. Die morgen werd er gelachen in onze klas. We ontdekten de vele lachrimpeltjes in het gezicht van onze meester...

Op vleugeltjes wiekte ik naar huis en tetterde zo lang over het gebeurde van de morgen tot moeder zei: "eet door, anders kom je nog te laat op school". Vanaf de tweede dag werd meester "onze Meester" en al hadden we nog nooit van Heiligverklaring gehoord, in onze kinderziel voltrok zich dit fenomeen.

Het psalmversje afraffelen? "Voortaan declameren jullie allemaal voor de klas. De beste krijgt een rode 10." Ja, de magische pen van meester, die met een klik van geel naar rood of blauw ging, werkte als een toverstaf.

Onze Meester was niet alleen Bijzonder, hij was ook Bekend en bespeelde het orgel van de Grote Kerk in Dordrecht. We leerden wat "zingen" was. Op "noe, noe, noe" van hard naar zacht zoemen. Voor het jaar om was zongen we driestemmig in zijn kinderkoor de sterren van de hemel. We gaven een concert in de kerk en onze ouders stonden perplex. Ja, wij werden bijzondere kinderen om voor de radio op te treden en zo reden we in een bus naar de studio in Hilversum waar we de tweede prijs ontvingen. De eerste prijs was voor een beroepskoor.

De gymnastiekles werd omgevormd tot een dansfeest. We studeerden de klompdans in en onze moeders zochten in de schaarse lappenmand naar klederdracht. Ja, meester

haalde wat overhoop

Toen hij ook nog in ons dorp kwam wonen en met zijn bruid aan de arm het romantische huisje aan de Vrouwgeelenweg kwam bewonen vlochten wij slingers van made-liefjes over de kale rozenboog.

Soms gingen we zo ver Meester van huis op te halen. We hingen aan zijn arm en slaagde je daar niet in dan droeg je toch zijn aktetas...

Als wassen beelden wachtten wij totdat meester begon met het gebed. "Lieve God, wij danken U voor onze bewaring, van huis naar school". Ik gluurde soms door mijn oogharen om naar het lieve, ernstige gezicht te kijken. Dat dit gebed werd verhoord beseften wij niet. Onze ouders wel. Er stortte een vliegtuig neer, op enkele meters van ons huis. Ook zaten wij soms in de kelder, gestut met zware balken, wanneer er bommen vielen en ik mijn vingers in de oren stopte.

Soms was onze meester een paar dagen "ziek". Onze ouders wisten beter. Wij kenden het woord "onderduiken" niet. De klas met meester voorop als de Rattenvanger van Hameln langs de weggetjes vol fluiten-kruit. We leerden "kijken"; we ontdekten wat schoonheid was. En poëzie!

Nooit vergeet ik mijn eerste rode 10!

Met de mooiste strik in mijn haar en de voorjaarszon blinkend in het lokaal, declameerde ik: "Toen kwam er een zuchtje van 't Zuiden gewaaid... dat blies door haar zónnedoek, róód en bezaaid met pekzwarte stipjes...". Op vrijdagmiddag las Meester voor uit "De held van Spionkop" en dan hingen wij aan zijn lippen en waanden ons, met "Blikoortje" in dat vreemde Afrikaanse land...

Het gebeurde dat de bovenmeester binnensloop met de zwarte kolenkit in de hand. Het geruis van de nootjes.... de snor-

rende kachel, de veilige, warme lome wereld waarin wij vertoefden.

Buiten zwoegden onze ouders zich de oorlog door. Ze sleepten met zakken bruine bonen. De vrachtwagen verdween tussen de staken op mijn vader's land. De schuur werd gevorderd voor soldaten. De radio werd weggestopt. De carbidlamp ging 's

avonds aan Onze ouders, ja, zij hadden zorgen. Maar wij, kinderen in de klas van Meester Hokken, wij waren alleen maar gelukkig.

E.G. Vermeulen-Zijderveld. 19 oktober 2007

CD-rom/dvdnieuws

Trefwoordenlijst Genealogie

Via de home-page van André Dumont, <http://home.planet.nl/~dumon002/index.html>

kan worden ingezien /besteld "4e editie"

Trefwoordenlijst Genealogie.

Omstreeks 31 december kwam deze beschikbaar (20.000 trefwoorden/ ca 500 blz.)

Deze zal **niet** in druk verschijnen en alleen maar op cd-rom te koop zijn à 7,50 euro.

Bestellen kan via "bestellen woordenlijst".

Uiteraard is de inhoud wel ter inzage en te downloaden op deze website.

Index Limburgs Tijdschrift voor Genealogie

Bij het *Limburgs Tijdschrift voor Genealogie*, uitgegeven door het L.G.O.G. te Maas-tricht, wordt sinds vele jaren een **totaalindex** op familienamen vervaardigd en bijgehouden. Voor geïnteresseerden is het werk een welkome aanvulling om in al die jaargangen snel te zoeken naar gegevens. Momenteel beslaat het overzicht al de verschenen jaargangen 1973 tot en met 2007; het bevat ruim 15000 namen op 388 pagina's A4-formaat, is uitgevoerd in WORD, en uitgebracht op cd.

Men kan ervan in het bezit komen door bij vooruitbetaling € 12,00 (inclusief verzendkosten) over te maken op postbanknummer 2503178 t.n.v. B.A.Th. Close, Meerkoetlaan 57, Beuningen.

GenDaLim 6 is klaar. Belangrijk Limburgs nieuws –

Deze viertalige schijf bevat ± **9.1** miljoen geneatomen uit ± **147.000** huwelijken, ± **650.000** dopen, en ± **278.000** overlijdens; tevens uit de BS: **445.000** geboorten, **204.000** huwelijken en **547.000** overlijdens. Verder **19.000** communic/vormsel inschrijvingen, **27.000** gichten en **67.000** records uit notariële registers, ingevoerd door ± **100** vrijwilligers. Totaal zijn **1125** bronnen uit **182** plaatsen (ook Duitse en Belgische grensplaatsen) verwerkt. GenDaLim 6 bevat alle gegevens van de vorige cd's, behalve de bidprentjes. In principe werkt deze cd onder Windows 2000 of hoger. Intern geheugen **512 Mb** of meer. Een vrije ruimte van **2 Gigabyte** op de harde schijf voor de bestanden is vereist. Scherm-resolutie **1024*768** of beter. Voor de inhoud van de CD verwijzen wij u naar onze website www.gendawin.nl.

De prijs is vastgesteld op € 20 voor abonnees en € 23 voor niet-abonnees. Dit is de **afhaalprijs**; wie ze toegezonden wilt krijgen, betaalt **2 euro** meer (binnen Europa!), dus 22 of 25 euro. Bestellers buiten Europa gelieven zich met mij in verbinding te stellen, zodat ik een aangepaste verzendprijs

kan vaststellen. Iedereen die Gendalim 4 en/of 5 heeft gekocht, kan zichzelf als abonnee beschouwen. Nieuwe belangstellenden worden dat ná GDL 6.

Aanschaf: 22 of 25 Euro op girorekening 59 34 90 t.n.v. Stichting LGA te Geleen, met vermelding van "Schijf 6".

Archief- en netnieuws

Een van de ontwikkelingen van de laatste tijd zijn samenwerkingsverbanden tussen archieven, historische verenigingen en bibliotheken. Zo wordt een aantrekkelijke mogelijkheid geschapen voor het publiek kennis te nemen van het verleden, ook het eigen verleden. Een voorbeeld is het Historisch Ontmoetingspunt te Schoonhoven, waarvoor hier aandacht.

Opening eerste Historisch Ontmoetingspunt (HOP) te Schoonhoven

In het eerste kwartaal 2008 zal het eerste Historisch Ontmoetingspunt (HOP) in de Openbare Bibliotheek van Schoonhoven geopend worden.

Het HOP Schoonhoven is het resultaat van samenwerking tussen Streekarchief Midden-Holland, Openbare Bibliotheek Schoonhoven en Historische Vereniging Schoonhoven.

Historisch geïnteresseerden kunnen hier zelfstandig een begin maken met genealogisch en historisch onderzoek. In het HOP zijn o.a. te vinden boeken en naslagwerken over Schoonhoven, uitgaven van de Historische Vereniging en de *Historische Encyclopedie Krimpenerwaard* (HEK), alle jaargangen van de *Schoonhovensche Courant*, een archievenoverzicht enz. In de loop van

2008 zal het HOP uitgebreid worden en zal steeds meer informatie over Schoonhoven digitaal ter beschikking komen.

Daarnaast organiseert het HOP allerlei activiteiten. Voor het voorjaar staat een serie workshops op het programma over het opzetten van historisch onderzoek. De Historische Vereniging houdt maandelijks een historisch spreekuur op een avond, waar u terecht kunt voor advies over uw eigen onderzoek of met vragen over de geschiedenis van Schoonhoven.

Ook beschikt het HOP over de mogelijkheid kleine tentoonstellingen in te richten over historische onderwerpen. Iedereen, die beschikt over een verzameling die hiervoor geschikt is, kan van de beschikbare vitrines gebruikmaken.

Er wordt nog wel eens laatdunkend gedaan over internetgenealogen. Waar het alleen gaat om klakkeloos namen en data bij elkaar te garen is dat misschien niet helemaal onterecht. Naast vele particulieren, die hun gegevens op het internet publiceren, zijn ook de archieven in toenemende mate krachtige medespelers. In vele archieven wordt geïnvesteerd in mankracht en geld om de bij hun aanwezige gegevens op het internet beschikbaar te stellen. In een aan-

tal gevallen als zoekmogelijkheid met de gelegenheid kopieën van de gevonden akten te bestellen. In toenemende mate ontstaat bij de archieven de behoefte ook de betreffende akten op het internet ter inzage te plaatsen met de mogelijkheid deze te kopiëren. De genealoog krijgt op die manier en kopie van de originelen in handen, geschikt om haar of zijn genealogie te onderbouwen. Op den duur worden de archiefmedewerkers daardoor ontlast en kunnen zich met nuttiger zaken bezighouden dan het vervaardigen en/of verstrekken van afschriften. Ook hier is het niet mogelijk een opsomming te geven van alle archieven en de voortgang van hun projecten, voor zover ze daaraan werken. De twee hier gegeven voorbeelden zeggen wel het een en ander. Bovendien geven zij inzicht in andere bronnen dan de burgerlijke stand, iets dat toch nuttig is voor beginnende genealogen.

Streekarchiefvariaat Liemers en Doesburg

120.000 namen heeft het Streekarchiefvariaat de Liemers en Doesburg al gedigitaliseerd.

Thuis achter de computer kan de speurder naar de site van het streekarchiefvariaat. Door op de knop 'index' te klikken worden vele namen en jaartallen uit de gemeenten Doesburg, Zevenaar, Rijnwaarden, Duiven, Westervoort en de voormalige gemeenten Didam en Wehl doorzoekbaar. Vijf jaar geleden is de digitalisering van het Streekarchiefvariaat begonnen.

Adjunct-streekarchivaris Alex Koster werkt met medewerkers en vrijwilligers vrijwel dagelijks aan de digitalisering. Registers uit de burgerlijke stand worden handmatig in de computer overgetypt, bijbehorende akten worden stuk voor stuk ingescand. Heden-daags monnikenwerk dat wordt uitgevoerd in het gebouw van het Streekarchiefvariaat

aan de Nieuwstraat in Doesburg. Volgens de heer Koster ligt de invoering op schema en weten onderzoekers de website steeds vaker te vinden. "Er zijn dagen bij dat we zevenhonderd bezoekers op de site hebben."

Het Streekarchiefvariaat is een van de eerste archieven dat digitaal toegankelijk is. De akten van de burgerlijke stand vanaf 1811 liggen er. Geboortes, huwelijken en overlijdens zijn er in bijgehouden. Het bevolkingsregister, voorloper van de Gemeentelijke Basis Administratie waarin is vastgelegd wie waar wanneer in welk huis woonde is in het archief te raadplegen, alsook het kadaster. Niet alles is openbaar. Geboorteakten zijn bijvoorbeeld 100 jaar niet openbaar, huwelijksakten 75 jaar niet.

Aan de 120.000 namen die inmiddels in de computer gezet zijn, hangen inmiddels zo'n 7.000 tot 10.000 bijbehorende akten. Deze zijn door het Streekarchiefvariaat als jpeg-bestand ingescand en vervolgens omgezet naar het pdf-formaat. Dit pdf-bestand is door de onderzoeker thuis goed uit te printen. Elke week wordt zo een hoeveelheid akten in het systeem gezet en toegankelijk gemaakt. De index is bereikbaar via www.liemersverleden.nl

Stadsarchief 's-Hertogenbosch

Stadsarchivaris Rolf Hage meldt dat Het Stadsarchief 's-Hertogenbosch binnen enkele weken een enorme stap vooruit zet in de dienstverlening via internet. Werden in 2006 alle 20.000 trouwakten uit de jaren 1811-1932 gescand en integraal op het net gezet, vanaf begin februari kunnen stamboomonderzoekers thuis achter de pc ook een hele reeks andere genealogische gegevens opzoeken.

In de eerste plaats komen daar 113.000 geboorteakten bij vanaf de invoering van de

burgerlijke stand in 1811 tot en met 1907. Behalve namen en data geven die bijvoorbeeld informatie over het beroep van de ouders. Daarnaast komen 110.000 overlijdensakten beschikbaar van 1811 tot 1952.

De 'eindjaren' 1907, 1932 en 1952 hebben te maken met de periode waarna geboorten, huwelijken en overlijdens volgens de wet openbaar gemaakt mogen worden. Het stadsarchief heeft een bedrijf ingehuurd om de akten in te scannen en te koppelen aan de database van het archief. Daarnaast zijn vrijwilligers al jaren in touw om het stadsarchief te helpen zijn genealogische gegevens via internet toegankelijk te maken. Zij nemen alle kerkelijke doopboeken door van vóór de invoering van de burgerlijke stand in 1811. Van voor naar achter werkend zijn de vrijwilligers bijna aangeland bij het Bossche doopboek van 1565, één van de oudste in Nederland.

Vanaf toen schreven de pastoors op wie zij hadden gedoopt. Die doopboeken staan nu in de studiezaal. Er zitten uiteraard geen akten in, maar wel liefst 135.000 namen van mensen met hun geboortedata. Ook die komen volgende maand op het internet. Hierin loopt Het Stadsarchief in de provincie Noord-Brabant voorop, samen met Tilburg en Zevenbergen. Maar Den Bosch telde in die periode natuurlijk veel meer inwoners dan die gemeenten. Het Stadsarchief zal later dit jaar het digitale bronnenbestand nog verder gaan uitbreiden, onder andere met de gezinsboeken van 1930 tot en met 1938, een administratief overzicht van de samenstelling van alle gezinnen in Den Bosch in die periode. Ook zetten ze het bevolkingsregister van 1825 tot 1930 op het internet. Dat is een regelrechte primeur voor Nederland. Daar zie je wanneer

iemand zich in Den Bosch vestigde of wanneer die verhuisde of uit de gemeente vertrok. Dit werk is uitbesteed aan een professioneel bedrijf. En hiermee houdt het nog niet op. Er zijn nog de begravingen van 1600 tot 1811. Dat zijn ook weer liefst 100.000 records. Tenslotte komen ook nog de Bossche kranten uit de oorlogstijd, van 1939 tot en met 1946 beschikbaar. Dat zijn maar liefst 26.500 pagina's.

Stadsarchivaris Hage is blij met de stappen vooruit. Alles bij elkaar kunnen stamboomonderzoekers straks via het internet ongeveer 725.000 records raadplegen. En de ervaring leert dat daar grif gebruik van zal worden gemaakt. Het afgelopen jaar hebben ze een kleine 70.000 bezoekers gehad op hun website, een verdubbeling ten opzichte van het jaar daarvóór. Ongeveer 1500 mensen bezochten één of meer keren de studiezaal."

Tegen de 40 procent van de bezoekers van het stadsarchief komt er voor stamboomonderzoek. De mogelijkheden via internet zullen mensen nog meer gaan stimuleren. Stamboomonderzoek is zeer verslavend." En veel meer dan een uit de hand lopende hobby, meent Hage. "Het is leuk omdat het altijd heel verrassend is. En het raakt je persoonlijk. Veel mensen weten niet eens waar hun grootouders vandaan komen. Maar als je je daarin verdiept, worden dingen duidelijk over jezelf. Je herkent misschien een bepaalde karaktertrek. Stamboomonderzoek versterkt de band met je omgeving. Je gaat daar op een andere manier naar kijken. Als je geen geschiedenis hebt, mis je ook een stuk persoonlijkheid."

Michel Ball, Rotterdam 1600-1630

Een bijzonder boek. Het neemt de lezer mee op een wandeling door de stad Rotterdam in het begin van de 17e eeuw. De route wordt in beeld geïllustreerd door detailopnames uit de kaart van Balthasar Florisz. van Berckenrode (1626) en in woord door de inhoud van vele notariële aktes uit die tijd. Aktes die betrekking hebben op het dagelijks leven van de bewoners en het reilen en zeilen van bedrijven als molens en brouwerijen langs de route. Overeenkomsten en geschillen, getuigenverklaringen over allerlei merkwaardige gebeurtenissen, roddels en waarheden, slaapheren en bakkers - het wisselt elkaar in een bonte mengeling af. De schrijver plaatst dit alles in het kader van de geschiedenis van de stad en weet er een goed lopend geheel van te maken, dat nog spannend is om te lezen ook.

Het boek zal voor veel mensen interessant zijn. Het is vreemd je voor te stellen dat de stad van 400 jaar geleden die in dit boek wordt beschreven, zo recent in de geschiedenis, vrijwel geheel is verdwenen. Dat er nog duizenden mensen zijn, die in gedachten nog door de oude binnenstad van Rotterdam kunnen lopen.

In die zin is het boek een ode aan de oude stad Rotterdam.

De opdracht van het boek laat nog een heel ander aspect zien. Hierin wordt gerefereerd aan de uittreksels uit het Notarieel Archief, die van onmisbare hulp zijn geweest bij het samenstellen van dit boek.

In die zin is het boek een ode aan de vrijwilligers die in vele archieven in Nederland werken aan de ontsluiting van allerlei documenten en folianten, ons cultureel erfgoed.

Kopen en lezen dit boek!

Michel Ball, Rotterdam 1600-1630, uitgave ARCO-Rotterdam 2007, 242 pp.

ISBN 978 90 804303 4 1. Te verkrijgen in het Gemeentearchief Rotterdam, de boekhandel en via www.bol.com, kosten 22.50 euro. Meer informatie op www.stadsdriehoek.com

Ton Hokken

Eén grote familie. Doopsgezinde elites in de Friese Zuidwesthoek 1600-1850

Dit is het vierde deel van een Doperse Documentatie Reeks. Hierin staat het doopsgezinde leven van Sneek, Bolsward en de nabijgelegen Zuiderzeestadjes centraal. Reeds halverwege de zeventiende eeuw telden deze Friese steden en dorpen in de Zuidwesthoek van Friesland een of meer doopsgezinde gemeenten. Doopsgezinden domineerden de regionale economie van de Friese Zuidwesthoek. Dat viel ook tijdgenoten al op. Veel werd verdiend aan de handel overzee, vooral die op de Oostzee. Een voorbeeld is de familiegeschiedenis van de Woutersfamilie uit Sneek in de achttiende eeuw. Hoewel de doopsgezinden als regel sober leefden ging dat bij deze familie niet op zoals blijkt uit een toevallig bewaard gebleven boedelinventaris. De familie hield van zeilen: behalve een stal met paarden en rijtuigen bezat zij een plezierjacht. Op de jaarlijkse zeilwedstrijd bij Oudeschouw (tussen Akkrum en Irnsum) waren opvallend veel prijswinnende Woutersen actief. De prijs, een zilveren vlaggenstokknop met de wapens van Wilhelmina van Pruisen, Willem V en het gewest Friesland, is nu nog te bewonderen in het Scheepvaartmuseum in Sneek.

Die materiële cultuur vormt echter niet de kern van dit boek. In een nog te verschijnen studie van Harlingen en omstreken is er meer aandacht voor de culturele en intellectuele wortels van de Friese doopsgezinden. Om die reden en vanwege de beperkte onderzoekstijd zijn de series bewerkelijke boedelinventarissen uit de nedergerechten helaas blijven liggen. Desondanks wordt de doopsgezinde toplaag in deze studie grondig ontleed. Over het ontstaan van die elite rond 1600 blijken weinig bronnen voorhanden. Wel maakten de aanwezigheid van verschillende goed gevulde archieven van doopsgezinde gemeenten en de beschikbaarheid van uitgebreide reeksen belastingkohieren de bestudering van het proces van eliteontwikkeling in de achttiende eeuw mogelijk. Het eerste deel beschrijft de doperse elite tegen het licht van de gods-

dienstige, demografische en economisch-staatkundige veranderingen in de Friese samenleving. In deel twee komt aan de hand van een aantal familiegeschiedenissen het reilen en zeilen van de doperse toplaag op plaatselijk niveau aan de orde. Het draait hier allemaal om de rol die bovenlokale familienetwerken spelen. De kracht van de groep was dat ze ondanks haar gemeenschapszin de blik naar buiten gericht hield. Als vanzelf wordt het persoonlijke dan politiek. Zo trouwde een dochter Wouters met de Twentse textielondernemer en patriot Hendrik ten Cate. Het boek sluit af met de politieke rol van deze vooraanstaande families in de Franse tijd. Verrassend is het niet dat doopsgezinden deel gingen uitmaken van het nieuwe bestuur. Het ancien regime bood ten slotte geen gelegenheid om de prominente economische

positie om te zetten in politieke macht. In het midden van de negentiende eeuw leek dit proces van maatschappelijke emancipatie voltooid. Dat de gemeenten Sneek en Wymbritseradeel doopsgezinde burgemeesters kregen wees daarop. De auteur heeft ervoor gekozen om met de kiezerslijsten van 1848 zijn onderzoek te beëindigen. Terloops vraagt hij zich af waarin die doopsgezinden zich vanaf dat moment nog van andere protestanten onderscheidden. Als antwoord op die vraag is het goed dat Tresoar besloten heeft om samen met het Internationaal Menno Simons Centrum (IMSC) het papieren doopsgezind erfgoed als karakteristiek onderdeel van de Friese cultuur te digitaliseren. Uitgeverij Verloren (Hilversum, 2007), ISBN 978 90 65550 977 2, 334 blz., € 29,00. HML.

Op de valreep

Welkom bij WatWasWaar.nl!

Op WatWasWaar.nl vind je historische informatie over elke plek in Nederland. Je kunt speuren naar historische kaarten, of foto's van je eigen leefomgeving of een andere plek die je interesseert.

WatWasWaar.nl geeft snel en overzichtelijk toegang tot een groot aantal, soms unieke collecties, van Nederlandse erfgoedinstellingen.

Het materiaal is zeer divers, overall anders en wordt continu aangevuld. Het belooft een zeer interessante site te worden.

Ik heb er kennis van genomen, maar ik kon er nog niet goed mee uit de voeten. Het is wel een site om in de gaten te houden.

HML

Aan dit nummer werkten mee:

T. Hokken, Oudegracht 339, 3511 PC Utrecht
H. Klunder, Zoekowlaan 25, 2625 PJ, Delft
JW. Koten, Weezenhof 21-07, 6536 JR Nijmegen
H.M. Lups, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft

K.J. Slijkerman, Emanuelpolder 1, 4418 RV Waarde

ons genealogisch

Erfgoed

i.s.m. Gen. Ver. Prometheus

Colofon

Redactie:

JW. Koten, W.J. Scholl

M. de Hoog, G.J. Leeuwenhoek, H.M. Morien, (Prometheus)

Eindredactie: H.M. Lups

Redactieadres:

Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft
Tel. 015-2146963, fax 015-2136578
e-mail : alvolups@wanadoo.nl

Homepage Alvo:

<http://www.onserfgoed.com>

Vormgeving: Alvo-Delft

Uitgever, abonnementenadministratie en verspreiding:

Uitgeverij Alvo, Buitenwatersloot 142,
2613 SV Delft.
Tel. 015-2146963, fax 015-2136578

Druk:

Drukkerij Alevo, Lagosweg 11,
2622 CZ Delft.
Tel. 015-2569260, fax 015-2855171
www.alevo.nl; e-mail: info@alevo.nl

Inhoud

Kort redactioneel	47
Grond(land)rechten in vroegere tijden (slot)	47
Waar woonden onze voorouders?	57
Beroepen van toen	64
De geschiedenis van mijn voorouders in Wijster (circa 1820 - heden) (1)	67
Overzicht publicaties (71)	74
Je familiegegevens publiceren (slot)	76
Tweede dag Genetische Genealogie	78
Het begin van een familie	79
Bibliotheekpas van de TU Delft	81
Fusie GCV en HCC gebruikersgroep Genealogie .81	
Nieuw: Regerings-Almanak van Nederlandsch- Indië	82
Genealogisch Vademecum	83
Bibliotheekcatalogus Nationaal Archief online	84
Boekennieuws	84
Vragen en contacten	88

*Zie onze homepage www.onserfgoed.com voor bestellingen. Sommige virusscanners willen deze niet doorgeven. Dan gaarne bestellingen via ons e-mailadres: alvolups@wanadoo.nl.
Nooit vooruitbetalen per bank of postbank.*

© 2008 ALVO. Overname van artikelen is toegestaan na toestemming van de uitgever en de auteur.

Het tijdschrift *Ons Erfgoed* verschijnt zes keer per jaar. Een abonnement wordt geacht aan het begin van het jaar te zijn ingegaan. Een jaarabonnement kost € 14,00, te voldoen door storting of overschrijving op postbank-rekening **301108** of bankrekening **3134.11.182** ten name van uitgeverij ALVO te Delft.

Een abonnement buiten Nederland (Europa) kost € 16,30, buiten Europa € 23,10, te betalen door overschrijving uit het buitenland (Europa naar Nr BIC RABONL2U IBAN nummer NL24 RABO 0313 4111 82 ten name van uitgeverij ALVO, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft, Nederland.

Bij **bankoverschrijvingen** en **girotelbetalingen** s.v.p. ook **bij de mededelingen adres en woonplaats en abonneenummer** vermelden omdat op de rekeningafschriften alleen de namen worden vermeld.

Voor eventuele beëindiging van het abonnement aan het eind van 2008 dienen de opzeggingen voor 1 november 2008 in ons bezit te zijn. Opzeggingen na 1 november ontvangen kunnen niet meer worden behandeld.

Sluitingsdatum kopij 2008, nr. 3: 5 mei 2008.

*Afb. voorzijde: Schaatsend paar. (gravure van C. Weigel naar C. Luijken)
Zie Beroepen van toen, schaatsenmaker, pag. 64*

Kort redactioneel

Zoals u wellicht is opgevallen is de voorpagina van *Ons Erfgoed* gewijzigd.

Toen Frans van Geldorp en ik destijds begonnen met ons tijdschrift was dat nog een tamelijk unieke naam, door Frans bedacht. Op gegeven ogenblik startten er echter erfgoedwinkels en momenteel zijn er allerlei instellingen op velerlei gebied die zich met ons nationale erfgoed bezighouden, zoals hier in Delft het Erfgoedhuis Zuid-Holland. Er verschijnen publicaties, er worden cursussen, zoals die over bewoningsgeschiedenis georganiseerd enz. Omdat we in eerste instantie wilden stoppen met de uitgave van ons blad waren we van plan de naam ongewijzigd te laten, ondanks dat er geregeld verwarring ontstond: mensen die ons benaderden hoewel ze bij een Erfgoedorganisa-

tie moesten zijn en omgekeerd. Ook bij de post blijkt wel eens verwarring te bestaan. We hebben daarom besloten onze naamgeving toch iets aan te passen, zodat *Ons Erfgoed* verder gaat als *Ons genealogisch Erfgoed*. Het nieuwe ISSN-nummer is: 1876-1097. We zetten zo de traditie voort, zij het nader gepreciseerd. De samenwerking met Prometheus blijft ongewijzigd.

H.M. Lups

N.B.

Bij controle blijkt dat een aantal abonnees het abonnementsgeld nog niet hebben voldaan. Wilt u nagaan of u het mogelijk vergeten bent? Wij hopen zo de kosten van een herinneringsactie zo laag mogelijk te houden.

Grond(land)rechten in vroegere tijden (slot)

JW. Koten

De republikeinse periode 1600-1800

Na de afzwering van het Spaanse bewind werden wij een zelfstandige republiek. Er veranderde heel veel, maar in grote trekken bleef het leenherige stelsel, met de daaraan verbonden kosten voor de burger en boer, nog functioneel, al werd de horigheid grotendeels afgeschaft.

Na het verbod van het katholicisme gingen heel wat goederen uit de kerkelijke hand (bijvoorbeeld van kloosters) over in de handen van de statencolleges (vergelijkbaar met de provinciale staten) van de gewesten. Maar ook de prinsen van Oranje kregen heel wat grond in hun bezit. Het aantal le-

den van de oude adellijke stand was sterk verminderd en zij hadden veel van hun macht verloren. Vaak waren de statencolleges ook de rechtsoptvolgers van graaf, baron of een of ander kleiner heerschap. Er waren echter ook stedelijke patriciërs die de rechten van de adel tegen betaling overnamen. Zij verwierven niet alleen de opbrengst van de heerlijke rechten, maar zij namen ook de titel over die bij deze heerlijkheid hoorde. Soms gebruikten zij hun landelijke bezitting als buitenverblijf. Deze investering in grond en heerlijke rechten was redelijk gunstig want andere vormen van een renderende belegging waren er amper, tenzij men

naar speculatieve beleggingen in de handel en zeevaart uitweek.

Deze toestand bleef bijna de hele 17de en 18de eeuw zo gehandhaafd, totdat de Franse revolutie uitbrak.

Genealogische kanttekeningen

Waardevolle gegevens omtrent familierelaties kan men vinden in leenregisters. Deze werden eertijds bijgehouden door de leenkamers. Het opsporen van deze leenregisters is niet eenvoudig, daar de meeste lenen zijn geregistreerd onder de naam van de leenheer. Soms kan men de naam van de leenheer vinden in testamenten of boedelscheidingen. Wanneer men de leenheer eenmaal kent kan men proberen te zoeken waar de gegevens zijn te vinden. Het kan soms moeilijk zijn deze familiegegevens te vinden omdat de nakomelingen van deze leenheren deze gegevens in privébezit hielden. Als bijv. de laatste nakomeling een dochter was, die huwde, kwamen haar papieren als regel in het archief van haar man terecht. Heeft men de leenregisters te pakken dan kan men nagaan of de naam van betrokkene en zijn hoedanigheden zijn vermeld. De uitgifte van de gronden wordt altijd in een overeenkomst vastgelegd, maar ook eventuele latere mutaties van leenheer of leenman. Elke leenman moest bij het aangaan van een leen de leenheer een vergoeding geven. Deze vergoeding noemde men een heergevaad. Aanvankelijk was dat een betaling in natura later in klinkende munt. Bij deze inschrijving van een leen of een mutatie daarvan werden tevens de familiebetrekkingen van oude en nieuwe gebruiker respectievelijk de oude en nieuwe leenheer aangegeven. Het lokaliseren van de leenregisters is niet eenvoudig, sommige Utrechtse goederenregister bijv. moet men in het Hollandse archief zoeken. Gegevens over Brabantse

leengoederen zijn te vinden in het Algemeen Rijksarchief Brussel. De meeste leggers zijn zodanig ingedeeld dat de gegevens betreffende eenzelfde leengoed bij elkaar staan, ook al zijn de leenheren verschillend. De meeste leenheren hebben zelf indices gemaakt. Van de belangrijkste leenkamers zijn van vorige eeuwen leenrepertoria beschikbaar. Hierin vindt men de namen van de leenheren, het leengoed de namen van de leenmannen, en de data waarbij mutaties zijn opgetreden.

De gevolgen van de Franse bezetting

Met de komst van de Fransen (1795) werden wij de Bataafse Republiek en later, toen Napoleon ons in 1810 inlijfde, zelfs een deel van Frankrijk. Door de komst van de Fransen veranderde de wetgeving drastisch. Het leenstelsel, de adel, het gildestelsel en wat niet werd bij de staatsregeling van 1798 afgeschaft. De dominiale goederen (domeinen van de Staten, de Staten Generaal en de prins van Oranje) vervielen aan de staat. Ook goederen van buitenlandse instellingen en overheden werden na 1810 bij de staatsdomeinen gevoegd. Nieuwe wetgeving die grote invloed had op het grondbezit volgde. Ik noem o.a. het Burgerlijk Wetboek en de oprichting van het kadaster. Ook werd er een soort gemeentewet ingevoerd waarbij de ambachten en heerlijkheden verdwenen en vervangen werden door de gemeente als staatsrechtelijke structuur, die ondergeschikt was aan de hogere staatkundige echelons. De gewesten werden kantons en later provincies die echter een groot deel van de zelfstandigheid hadden verloren. Formeel werden mede daardoor staatsrechtelijk de feodale rechten opgeheven.

Heerlijke rechten verdwijnen

Na het herstel van de monarchie in 1813

maar nu onder Willem I poogde men de klok terug te zetten. In 1820 kreeg Willem I weer een deel van de domeingronden terug die vroeger tot het eigendom van de Oranjes behoorden. Dat betekende dat de oude heerlijke rechten ten dele opnieuw werden ingevoerd. De koning met zijn uitgebreide domeingronden had daar alle belang bij. Maar het zou maar van betrekkelijke korte duur zijn. Na enkele juridische processen werden de feodale rechten afgeschaft. Wel moesten de nieuwe eigenaren van "heerlijke gronden" een compensatie aan de voormalige leenheer vergoeden, die ca. 10% van de waarde betrof. Soms kwam van deze compensatie niet veel terecht. Na Willem II vielen de Oranje-domeinen weer aan de staat om verder als kroondomeinen door het leven te gaan. In sommige delen van het platteland (Brabant) heeft het conflict om de heerlijke rechten nog vele jaren voortgeduurd, maar rond 1875 was dit late gevolg van de "slavernij" definitief beëindigd. Bij studie van de notariële akten, vanaf 1811 in de oud-notariële archieven, kan men nog wel deze afkoopregelingen vinden. Door de oprichting van het kadaster was bovendien de rechtszekerheid omtrent de eigendom sterk verbeterd, zodat heel wat conflicten omtrent grond en grondeigendom konden worden vermeden.

Andere vormen van zakelijke grondrechten

In de loop der eeuwen zijn er diverse zakelijke grondrechten geweest, die momenteel niet meer bestaan maar waar je bij het genealogisch onderzoek wel mee kunt worden geconfronteerd. We bespreken hier achtereenvolgens vormen van grondrecht die zich in de loop der tijden hebben voorgedaan.

(1) Horigheid,

- (2) Cijns- of tijnsgoederen
- (3) Huur en erfpacht
- (4) Grondrenten en rentekoop
- (5) Hypotheken en antichresis
- (6) Tienden

(1) Horigheid

Horigheid is hier waarschijnlijk ingevoerd in de Romeinse tijd, toen het grootgrondbezit ontstond en rijke plantagebezitters woonachtig in plattelands villa's (later vronhoeve = herenhoeve genoemd) zich hier vestigden. Grootgrondbezit eist voor een economische exploitatie goedkope krachten. Dat waren de latere horigen. Een vronhoeve (villa) werd eerst door de eigenaar bewoond, later door een ondergeschikte die hofmeier (major = meerdere) werd genoemd. Deze hofmeiers waren aanvankelijk ook horigen. Later kreeg deze functie steeds meer status. Toen veel gronden later aan de staten vervielen zou de functie van meijer worden vervangen door de schout of scholtis, zijnde de officiële vertegenwoordigers van de grond- of landheer. De horigen woonden in kleine boerderijen nabij het hoofgebouw. Dit centrum had de naam curtis (denk aan het Franse woord court of hof) maar later die van hof. Vandaar dat men de horigen ook wel hofhorigen noemde. Vaak hadden deze een stuk land dat zij voor het levensonderhoud van hun gezin konden bewerken. Hoewel de horige dienstbaar was aan zijn landheer was hij niet rechteloos. De rechten en plichten van de hofheer en de hofhorigen waren goed omschreven. Als er twisten ontstonden kon men zijn zaak aan de hofgerichten voorleggen. In de loop der jaren breidden deze rechten zich steeds verder uit zodat de horige met restricties nagenoeg eigenaar werd van zijn land. Men kan stellen dat de onvrijheid van de horige geleidelijk aan ver-

dween. Dit stelsel van horigheid heeft zich in het oostelijke deel van Nederland tot aan de Franse revolutie kunnen handhaven.

Wie waren de grootgrondbezitters

De belangrijkste grootgrondbezitters waren de adellijke heren. Deze adellijke heren moesten in ruil voor het leenheerschap trouw en bijstand aan hun vorst betonen, vooral wanneer deze ten strijde toog. Maar ook de bisschoppen kregen grote gebieden beleend. Zo verwierf bijvoorbeeld de bisschop van Utrecht een groot grondgebied dat Utrecht, Overijssel, Drenthe en Groningen omvatte. Aangezien een bisschop geen nakomelingen had, kon de leenheer bij de dood van de bisschop een van zijn favorieten als bisschop benoemd krijgen en deze in het bisdom Utrecht plaatsen. Niet zelden waren dit naaste familieleden van de vorst, soms ook zijn bastaardkinderen.

Verder was natuurlijk veel grond in bezit van kloosters, die deze grond ontgonnen hadden. Vooral in de noordelijke provincies was dat het geval. In deze gebieden was er weinig horigheid omdat de grond aan de kloosters toebehoorde.

Rechten van de horige

De horige had een zakelijk recht op het land dat hij voor het levensonderhoud had gekregen. Op den duur was dat zelfs een onopzegbaar recht dat later erfelijk werd. Meestal moest dan wel bij de erfopvolging een erfwinning (soort successiebelasting) aan de landheer worden betaald. Op den duur werd het bezit van de horige zelfs overdraagbaar, maar daarvoor moest wel toestemming worden verkregen van de landheer. De nieuwe gebruiker moest dan de vroegere schadeloos stellen en ook de eigenaar van de grond. Deze overdracht werd later door het hofgericht bekrachtigd.

Hofgerichten waren bijeenkomsten waar de horigen op een domein de gemeenschappelijke belangen bespraken. Naarmate deze hofgerichten meer ingeburgerd (geïstitutionaliseerd) raakten gingen zij zich ook met geschillen bezig houden. Meestal was de hofmeier de voorzitter van zo'n gericht.

De plichten van de horige

Hoewel dus de rechten van de horige steeds toenamen, had hij grote verplichtingen. Hij mocht zijn goed niet verlaten. Bovendien kon hij niet de vrouw van zijn keuze trouwen wanneer hij daarvoor geen toestemming van zijn landheer kreeg. De horige was immers verplicht: het winnen van goed en bloed. De kinderen van de horigen waren in zekere zin het bezit van de landheer. Vaak was voor het aangaan van een huwelijk, zeker buiten de eigen kring een vergoeding aan de landheer verschuldigd. Ten tijde de de Republiek (ca. 1600-1800) ziet men dat weigering van een huwelijk nauwelijks meer voorkwam.

Andere verplichtingen van de horige waren betaling van een jaarlijkse heffing, als de erkenning van de horigheid. Vaak gebeurde deze betaling op de jaarlijkse hofdag, wanneer de betrokken horige *de placke moest leggen*. Dit gebruik is tijdens de Republiek langzamerhand verdwenen. Tenslotte waren er de verplichte herendiensten, waarbij de horige zonder vergoeding enkele dagen per jaar hand- en spandiensten moest verrichten. Bovendien moesten de hofhorigen ook een deel van de opbrengst betalen van het land dat zij onder hun hoede hadden. Aanvankelijk was dit in natura, later in geld. Voldeed een horige niet aan zijn verplichting dat werd hij belmondig en verloor hij het erfrecht van zijn bezit.

Veel verschillende vormen van horigheid

Hoewel de hier beschreven vormen van horigheid een goede doorsnede geven, waren er aanzienlijke verschillen tussen de horigen onderling, afhankelijk van tijd en plaats waar men woonde. Zo kende men volschuldige (halslieden) van wie het roerend bezit volledig aan de heer verviel, met uitzondering van een deel aan de weduwe voor haar levensonderhoud. Daarnaast kende men de keurmedigen, (ook wel kamerlingen genoemd) waar bij erfopvolging de heer zich een zaak, bijv. een stuk vee, naar keuze mocht toeëigenen.

Verval van de horigheid.

Vanaf de vijftiende eeuw kwam door de opkomst van de geldeconomie de klad in dit systeem. De opbrengsten van de horigeverplichtingen liepen om diverse redenen terug. We zien dan geleidelijk dat nieuwere rechtsvormen in gebruik komen zoals de cijnsen, erfpachten en andere landrechtvormen, zodat op den duur de horigheid verdween. In de veertiende en vijftiende eeuw is het verschijnsel horigheid in Holland vrijwel verdwenen. In Friesland bestond vrijwel geen horigheid, maar in de oostelijke provincies heeft het zich langer kunnen handhaven. Vanwege de relatief lage belastingen die de hofhorigen op den duur betaalden en ook door goede opbrengsten van hun land, werden veel horigen redelijk welvarend. Daardoor konden zij voor eigen rekening grond aankopen en op den duur konden de rechten van de landheer zelfs afkopen. Sommigen van hen gingen zich zelfs scholten noemen als uiting dat zij eigenaar van hun goed waren.

Genealogische aspecten

Wie de hofhorigheid genealogisch wil bestuderen zal zich vooral op de oostelijke

provincies en op delen van Brabant moeten richten. Veel van de documenten die de horigheid en zijn verplichtingen betreffen kan men in de dominiale verslagen vinden. Voor een deel zijn deze te vinden in plaatselijke archieven, vooral in de provinciale archieven maar ook voor een deel in het Nationaal Archief. In sommige gevallen zijn ook de gegevens van de hofgerichten beschikbaar. Daarin kan men gerechtsakten vinden inclusief opvaart (het recht tot introuwen op het eigen erf), erfwinning, vrijkoop, vervreemden e.d.). Veel van deze gegevens zijn op microfiches beschikbaar. Voor een deel zijn deze gegevens ook geïndexeerd.

Ook hier geldt dat men bij het opsporen van de bevindingen samenhangend met de hofhorigheid, eerst moet vaststellen waar de hofhorige woonde en wie de landheer was. Na de reformatie zien we dat veel van de hofhorigen, die tot de geestelijke instellingen behoorden, nu gingen vallen onder de jurisdictie van de Staten. Vaak werden deze landerijen dan beheerd door de ontvanger (generaal) der geestelijke goederen. Voor het dagelijkse beheer traden vaak rentmeesters op, die de rekeningen moesten bijhouden. Zij werden gecontroleerd door een rekenkamer.

De tijnsgoederen

Het woord tijns is afgeleid van het woord census. Het was een belasting op vermogen en dat betekende meestal belasting op grondbezit. Andere benamingen voor tijnsen zijn cijnsen, grondcijnsen, erfcijnsen, zinsen e.d. In de middeleeuwen wordt dit de vergoeding die aan de landheer moet worden betaald voor het gebruik van de grond. Het was een gebruikersrecht. Dat gold niet alleen grondrente maar ook een heffing op andere inkomsten zoals het gebruik van een molen. De tijnsman bebouw-

de een deel van het goed van zijn tijnsheer en betaalde daarvoor. Maar in tegenstelling tot de horige was hij een vrij man, die kon gaan en staan waar hij dat verkoos. Hij kon ook niet belmondig worden. Het beste zou je een tijnsman kunnen vergelijken met een erfpachter. Bij eventuele problemen kon hij de zaak aanhangig maken bij het tijnsgericht.

Op den duur ziet men dat de meeste horigen door vrijlating of loskoping tijnsmanen worden die tijnsplichtig werden. Omdat de tijns niet in vaste waarde werd berekend, betekende dat dat door de ontwaarding de tijnsmanen steeds meer het karakter van eigenaar kregen.

Een bijzondere vorm van tijnsmanen waren de was-tinsigen. Dit waren mensen die tijnsen aan de kloosters of geestelijke instellingen moesten leveren in de vorm van was voor de kaarsen die voor de eredienst werden gebruikt. Deze wastinsigen waren tijnsplichtigen en keurmedigen, al hadden deze laatsten een hogere status dan de gewone keurmedigen. Wastinsigheid kon ontstaan doordat men van een klooster een stuk grond kreeg om te ontginnen.

Genealogische aantekeningen

De registers van de tijns oftewel cijnsgoederen behoren tot de oudste beschikbare geschreven documenten. De tijnsregisters zijn gewoonlijk ingedeeld per cijnskring en per plaats. De ordening van de registers verschilt, sommige zijn op volgorde van tijd, soms op alfabet en soms is er helemaal geen orde. Vaak gaat de ordening via cijnsboeken. Cijnsboeken konden lange tijd mee want men hoefde bij verkoop of vererving slechts bij het goed de naam van de nieuwe bezitter te vermelden. Het speuren naar namen in tijns- ofwel cijnsregisters is dus niet eenvoudig. Sommige cijnsregisters heeft

men geïndexeerd. Ondanks de problemen bij het doorvorsen van cijnsboeken is het toch de moeite waard al kost het geduld. Bij kerkelijke cijnsboeken is kennis van het Latijn een voorwaarde.

Veel van de cijnsregisters zijn in het rijksarchief te vinden, maar het kost vaak moeite deze op te sporen, ook in regionale archieven bewaart men de tijnsregisters uit de streek wel.

Huur en erfpacht

Gewoonlijk onderscheidt men de huur naar de duur van het contact, zo kent men lange en korte huur. Van lange huur is sprake als deze 12 jaar en meer bedraagt. Lange huur is vaak een vorm van erfpacht aangezien men de lange huur niet bij afloop van de termijn kan beëindigen, vaak had men een gerechtelijke procedure nodig om de huur te beëindigen. De positie was dan ook nagenoeg gelijk aan die van de eigenaar. In Groningen was de rechtspositie van de erfpachters nog sterker. Men noemde deze vorm van pacht het beklemrecht. Wilde de eigenaar van een pachter met beklemrecht (ook wel meier genoemd) af, dan moest er een flinke som geld op tafel komen. (De overdracht aan derden van het lopende langjarige huurcontract was eveneens mogelijk. Hiervoor kon men dan als oude pachter een geldbedrag eisen van de nieuwe. Dit omdat de grond weliswaar van de eigenaar was, maar de opstallen van de meier. Bij wisseling van meier betaalde de nieuwe meier veelal een jaar dubbele huur. Korte huur daarentegen behoefde geen gerechtelijk opdracht en kon sneller beëindigd worden. Op deze grond bestond dan ook geen zakelijk recht wanneer men de huur aan iemand anders overdroeg. In de zestiende en 17de eeuw is er een verbitterde strijd geweest tussen de overheid en de korte en

huurders, die probeerden de voorrechten van de lange huurders te krijgen. Maar die strijd is door de overheid gewonnen.

Genealogische aspecten

Overeenkomsten die huur en verpachting betreffen zijn over het algemeen schriftelijk vastgelegd. In de akte van verpachting of huur zijn dan gegevens te vinden over de eigenaar en de verpachter, de pachtduur, vruchtgebruik, de pachtprijs en aanvullende bepalingen. Meestal kan men deze in de verslagen van de schepenbanken vinden. In gebieden waarin notarissen werkzaam waren vindt men deze gegevens in de oude notariële archieven.

Grondrenten en rentekoop

Wanneer iemand geld uitleende kon hij als tegenprestatie eisen dat een deel van de opbrengst van dit stuk grond naar hem toeging. Aanvankelijk was het een vaste hoeveelheid van de opbrengst van dit stuk land in natura (bijvoorbeeld een aantal mudden) later de tegenwaarde daarvan in geld. Bij wanbetaling kon de schuldeiser het stuk grond opeisen. De schuldenaar was niet automatisch met zijn hele vermogen aansprakelijk, maar uitsluitend voor het stuk land waarbij door verkoop de schuld kon worden verhaald. Deze vorm van rentekoop heeft jaren gefunctioneerd als alternatief van een hypotheek. Men ontkwam hiermee aan het kerkelijke verbod om rente te vragen (wat overigens in de Islam ook nog geldt). Omdat bij opkomende handel men toch om geld verlegen zat was vrijwel het enige alternatief het bij de joden te lenen, die in de geldhandel zaten en wel rente vroegen. Een verder alternatief voor rentekoop was de antichresis, waarover bij de hypotheek meer. Geleidelijk aan ziet men de rentekoop verdwijnen om plaats te ma-

ken voor een echte hypotheek.

Andere grondrenten waren een soort eeuwige pachtovereenkomsten met vastgestelde bedragen voor gebruik van grond. Geleidelijk aan krijgen deze pachters steeds meer rechten op de grond, zodat er omkering van de rechtsverhoudingen kan optreden. De grondgebruiker is de facto nagenoeg eigenaar geworden, met de uitzondering dat hij tot een periodieke betaling is verplicht. Daarmee zijn de rechten van de blote eigenaar gemarginaliseerd.

Genealogische aspecten

Wat voor de huur en erfpachtovereenkomsten in vorige paragraaf werd gesteld, geldt in grote trekken ook voor deze groep van grondrechten.

Hypotheek en antichresis

Het woord hypotheek is een Grieks woord voor onderstand (hypo is onder, hyper is boven, denk aan het modewoord "hype"; theek = plaats, stand, denk aan apotheek = bovenplaats, een veilige bewaarplaats omdat hij slechts via een ladder kon worden bereikt.)

De hypotheek als rechtsvorm heeft vermoedelijke Romeinse maar ook Germaanse wortels. Belangrijk punt daarbij is dat het niet onderhands kan worden geregeld maar dat het ook publieke aspecten heeft.

Een hypotheek is in wezen een zakelijk zekerheidsrecht, waarbij onroerend goed als een pand wordt beschouwd, en waarover het verschuldigde bedrag een rente betaald moet worden. In de middeleeuwen was dit laatste een punt van grote controversen. Het was christenen (evenals de moslims nu nog) immers verboden om over geleende zaken rente te vragen. Daarom had men een uitweg gekozen waarvoor men de naam antichresis heeft gekozen. Dit woord is afge-

leid van anto = tegen en chresis = te gebruiken. In plaats van rente te betalen gaf men van het bewuste object aan de hypotheekgever het gebruikersrecht. Na inlossing van de verplichting ging dan het object weer retour naar de oorspronkelijk landgebruiker. In zekere zin is de antichresis een tussenform van hypotheek en vruchtgebruik waarbij het bezwaarde goed uit het bezit van de eigenaar ging en als onderpand diende.

Pas later stapte men over de ethische bezwaren van rentebetaling heen en kwam het hypotheekrecht op gang dat meer op het huidige lijkt. Dit recht zou later (1811) expliciet in de Franse wetgeving gecodificeerd worden. Na de Franse periode is hier basaal weinig meer aan veranderd.

Genealogische aspecten

Hypotheeken of antichreses waren een zaak van de notaris of de schepenbank. Wanneer de notaris ontbrak dan trad de schepenbank als officiële instantie op waarbij men de hypotheekafspraken moest registreren. Tijdens de Franse periode en daarna (1811-1838) werd het wet dat de hypotheeken moesten worden ingeschreven in een hypotheekregister, dat door de hypotheekbewaarder werd bijgehouden. Hypotheekbewaarders waren te vinden in vrijwel iedere grotere provincieplaats. Bij de grote herziening van het (van origine Franse) burgerlijke wetboek kwam hier een einde aan en werd deze registratie overgedragen aan het kadaster, dat eveneens tijdens de Franse periode was ingevoerd. De hypotheekregisters bevatten de namen van de hypotheeknemer en verstrekker, uittreksels uit de hypotheekakten, een register met verwijzingen naar de in- en overschrijvingsregisters enz.

Tienden

Tienden vinden hun oorsprong in de bijbel, waarbij de joden werden aangespoord jaarlijks tien procent van hun opbrengsten (vruchten en vee) aan het levensonderhoud van de priesters en het in standhouden van de tempel bij te dragen. Deze joodse traditie is door de katholieken overgenomen. In veel kerken was het dan ook de gewoonte dat men voor het levensonderhoud van de pastoor, het onderhoud van de kerk en de bijstand van de armen deze tiende afstond. Daarbij kreeg ieder van de genoemde partijen een derde deel. In de loop der geschiedenis zien we dat machthebbers op hun goed een kerkje gaan bouwen en een pastoor inhuren door hem een prebende toe te kennen. Hij had daarmee het recht gekregen deze kerkelijke tienden nu voor zichzelf op te eisen. Sterker nog, vaak kon men pas tot priester worden gewijd wanneer men voor zijn levensonderhoud van een of andere machthebber een prebende had verworven. Bij de tiende heffing had men bloemrijke namen zoals krijtende tienden (vee), smalle tienden (groenten, fruit), grove tienden (graanproducten) e.d.

In latere jaren zien wij dat veel tienden niet meer in natura, maar in geld werden betaald. De tienden zijn dan een vorm van belasting geworden. Deze betalingen hadden bloemrijke namen zoals zaktiende, sloptiende, beschapen tiende enz.

Een aparte plaats namen de novale tienden in. Deze tienden zijn vaak betwist, zij werden geheven op gronden die voor ontginning aan kloosters en particulieren waren uitgegeven. Vaak vloeiden de kloostertienden naar het bisdom of een parochiekerk. Zoals we zagen waren de bisschoppen niet alleen geestelijk leider, maar ook een soort landsheer of vorst. De bisschop van Luik droeg zelfs de titel van prins. Het was dan

niet altijd duidelijk of de tienden in dat geval betaald werden aan de bisschop als kerkelijk functionaris of als landsheer. Uiteindelijk zien we dan ook dat veel tienden bij de landheren terechtkomen. Tienden werden een zakelijk recht dat verhandelbaar werd.

Genealogische aspecten

Genealogisch zijn tienden voor genealogen belangrijk, omdat de documentatie van deze tienden vrij ver (15-16de eeuw) terug gaat. Vaak zal men tienden van kerkelijke goederen in de plaatselijke archieven kunnen vinden, soms ook de provinciale archieven.

Samenvatting

Voor het aankleden van uw genealogische data zijn gegevens omtrent het grondbezit, het grondgebruik, de grondbelening enz een schitterende bron. Naast de namen van de betrokkenen is tevens veel over de economische positie van pachter of verpachter te vinden. Vandaar dat wij over dit moeilijke onderwerp met veel juridische begrippen uw aandacht durfden te vragen. Zoals eerder gesteld blijft het lokaliseren van de bronnen moeilijk. Ook het noodzakelijke inzicht in de juridische bronnen en de inde-

ling en opzet van de archivalia is een ingewikkelde maar wel zeer dankbare zaak. Verwarring kan ook plaats vinden omdat door de eeuwen heen vele veranderingen opgetraden wat betreft de rechtspositie van de eigenaar en de grondgebruiker. Ook de omschrijving van het begrip eigendom verandert met de eeuwen. Een groot probleem is bovendien dat de rechten en lasten van grondbezit grote lokale verschillen tonen, iedere provincie had gezien de onafhankelijke positie die de provinciën hadden tot aan de negentiende eeuw een eigen invulling van deze rechten en verplichtingen. Daarbij geldt wel dat de oostelijke provincies wat achter liepen bij de ontwikkelingen, waardoor daar traditionele rechten langer gehandhaafd bleven.

Het ontwarren van al deze puzzels en vooral het nalopen van de bronnen vergt veel geduld, kennis en vasthoudendheid. Maar wie zich de moeite getroost krijgt bevindingen die een goed zicht geven op de levensomstandigheden van de voorzaten.

De auteur beseft dat dit artikel niet eenvoudig en mogelijk wat saai is. Maar hopelijk biedt het wel een handreiking om iets verder te komen bij het bestuderen van deze belangrijke bronnen.

Juist voor dit nummer richting drukker zou gaan ontvingen we van uitgeverij Verloren een magistrale uitgave (796 pagina's) waarin tot uitdrukking komt wat men, zij het met naarsstig zoekwerk, aan de hand van oude bronnen kan achterhalen. In ons volgend nummer hopen wij dit werk uitgebreider te bespreken.

Heerscopinc

De geschiedenis van de erven en geslachten Heerspink 1325-2000

Deel 1 Echteler, Klein-Ringe, Rheeze. Auteurs B.J. Finke en dr. W. Heerspink

ISBN 978-90-8704-024-6. De prijs bedraagt € 60.

Waar woonden onze voorouders?

H.M. Lups

Inleiding

De vraag 'waar woonden mijn voorouders' is gemakkelijker te stellen dan te beantwoorden. Het liefst zouden we zien dat ze constant op eenzelfde plek woonden en dat van vader op zoon. Dat gaat als regel tenzij het een erfdochter is, waar de man bij in trouwt, niet op voor de dochters, die veelal elders gaan wonen. De geschiedenis leert al dat vele adellijke bezittingen veelvuldig van eigendom veranderden. Dit gaat ook op voor de overige bevolking. Boerderijen blijven soms generaties in dezelfde familie, maar zelfs dat is zeer beperkt. Het gros van de bevolking is tamelijk mobiel. Ik heb wel eens een overzicht willen maken van de adressen waar ik in mijn leven heb gewoond. Ik ben geboren aan de Noorderhaven in Harlingen. Mijn geboortehuis stond er enkele jaren geleden nog. Vandaar verhuisden we naar de omgeving van Leeuwarden. Daarna achtereenvolgens naar Borgercompagnie, Amsterdam, Leeuwarden en Den Haag, waar ik in mijn jeugd op tenminste negen adressen heb gewoond. Enkele adressen weet ik nog, maar niet alle. Een en ander is het gevolg van de pogingen van mijn ouders om ondanks de crisis van toen, toch een redelijke boterham te verdienen. De eerste jaren van mijn huwelijk woonden we bij mijn ouders in (begin van de jaren 50 van de vorige eeuw was woonruimte erg schaars), tot we een onvrije etage konden huren. Vandaar ging het naar ons eerste koophuis. In het begin van de jaren zeventig van de vorige eeuw verhuisden we naar de Buitenwatersloot in Delft, mijn huidige adres. Mijn bewoningsgeschiedenis is in feite nog betrekkelijk gemakkelijk te ach-

terhalen. Mijn ouders hebben elkaar in Sneek leren kennen. Via het kenteken van de motor, die mijn vader in die tijd had, vond ik het adres van zijn toenmalige kosthuis aldaar. Mijn schoonvader had oorspronkelijk een fietszaak en later een garagebedrijf, dat ik ook lokaliseerde via de kentekens van enkele auto's die op een foto van dat garagebedrijf stonden.

Tegenwoordig wordt er in toenemende mate aan bewoningsgeschiedenis gedaan, waarvoor ook cursussen worden gegeven en handleidingen¹⁾ verschijnen. Van de Buitenwatersloot in Delft proberen we de bewoningsgeschiedenis van de daar gebouwde en ten dele weer verdwenen panden te achterhalen.

(zie www.buitenwatersloot.nl).

Ook is er een werkgroep bezig met de panden binnen de vroegere stadsmuren van Delft (www.achterdegevelsvandelft.nl)

Van het pand waar ik woon en van de grond waarop het staat is de geschiedenis vanaf de zeventiende eeuw bekend. Ik heb alleen nog geen tijd gehad het allemaal rustig op een rijtje te zetten en te complementeren. In Delft zijn via het internet allerlei gegevens te vinden, ook uit de tijd voor het kadaster. Voor dat onderzoek kan gericht gezocht worden omdat we over het huisnummer en het kadasternummer beschikken, zodat we allerlei bronnen kunnen raadplegen.

De Franse tijd leidde de overgang in naar allerlei nieuwe organisatiestructuren op administratief en bestuurlijk gebied bij de overheidsinstellingen. Van die tijd af wer-

den in toenemende mate landelijk allerlei gegevens op dezelfde manier vastgelegd door soortgelijke organisaties. Voor ons zijn daarbij verschillende items van belang. Door de invoering van de belastingwetten van Gogel in 1805 werd de successiebelasting gewijzigd en werd begonnen met de structurele registratie van de overledenen en hun bezit. De dienst van de ontvanger van successierechten ontstond in 1817. De dienst van het kadaster vanaf 1832 alhoewel ook voor die tijd gedetailleerde kaarten werden getekend, o.a. om grondbezit aan te geven. De registratie van de bevolking vond vanaf 1811 plaats in de Burgerlijke Stand.

De woonadressen van onze voorouders

Als regel weten we de nodige genealogische gegevens van onze voorouders en meestal ook de plaats waar ze woonden. Soms zijn er zelfs adressen bekend, o.a. door mondelinge overlevering, die ook in dit opzicht belangrijk is, verder door (familie)advertenties, waarin vaak adressen werden genoemd.

Niet alles ligt voor het opscheppen. Na de oorlog waren er bijv. o.a. veel vergunningen nodig, die gegevens bevatten, maar de meeste gegevens uit die tijd zijn vermoedelijk nog niet aan de archieven overgedragen.

Tegenwoordig hebben we straatnamen en huisnummers, maar dat is niet altijd zo geweest. Pas tegen het einde van de negentiende eeuw werden de huisnummers, zoals we ze nu kennen, ingevoerd, in kleinere plaatsen soms eerst in het begin van de twintigste eeuw. In de negentiende eeuw bestond er in de meeste plaatsen een systeem van doorlopende nummering per wijk (wijk zoveel, nummer zoveel). Een enkele keer heeft men in de overgangstijd adres-

boeken waarin zowel het oude als het nieuwe systeem voorkomt. In principe zijn we op de archieven aangewezen. Daar kan men allerlei bronnen vinden om verder te komen. Daarbij moet men voor ogen houden dat de bewoners lang niet altijd ook de eigenaren waren.

Achterhalen bewoningsgeschiedenis niet altijd even gemakkelijk

Het kost soms heel wat moeite om de woonhuizen of boerderijen van onze voorouders te vinden. Als we verder in de tijd teruggaan wordt het veelal zelfs onmogelijk. Zelfs vele woningen, waar onze voorouders zo'n 100 tot 150 jaar terug woonden bestaan niet meer, zeker op het platteland. En de woonhuizen en vele boerderijen van voor 1600 zijn nauwelijks terug te vinden. Dit heeft onder meer te maken met de bouwwijze van toen. Destijds vormden hout, riet, stro en leem de voornaamste bouwstoffen. Zelfs in de steden waren destijds vele huizen van hout en riet gebouwd met als gevolg diverse stadsbranden. Zelfs vele woningen van na de Tweede Wereldoorlog zijn al weer gesloopt omdat ze niet aan de eisen van vandaag de dag voldoen.

Bewoningsgeschiedenis in het algemeen

Huizen- en boerderijenonderzoek valt uiteen in enkele delen. Men dient onderscheid te maken tussen de eigenaren en de bewoners. Een bewoner is lang niet altijd ook de eigenaar. Voornaamse grachtenpanden werden soms gehuurd en heel wat krotjes waren eigendom van de bewoner.

Plaatsbepaling van een woning

Soms heeft men geluk. In Oost-Groningen bijv. zijn vader en zoon Wegman al vele jaren bezig (geweest?) met een bewoningsonderzoek²). Dit terwijl de hele boerderijen/

woningvoorraad als ik het goed heb destijds in Westerwolde minder dan 800 panden omvatte. In de inleiding van het in mijn bezit zijnde deel merken zij op dat de boerenerven veel gemakkelijker en verder in de tijd konden worden gereconstrueerd dan de woningen van keuters en ambachtlieden. Volgens hen kwam dit omdat van de eigen-erfde boeren veel meer was opgetekend. Oorspronkelijk zullen er waarschijnlijk slechts eigen-erfde boerenplaatsen zijn geweest. Het personeel woonde op de boerde-rij of in huisjes op het terrein van de boer, grond die ze later in erfpacht kregen. Later werd het ook mogelijk voor ambachtlieden grond te verwerven in de dorpskern. Pas vanaf 1628 is met zekerheid vast te stellen dat ambachtlieden en keuters grond in eigen- dom hadden. Ook werd het op gegeven ogenblik mogelijk om een boerenerf te ver- delen onder de kinderen, die ieder op hun deel hun woonstee hebben gezet. Het is wel de moeite waard wat de heren boven water hebben weten te brengen. Een van mijn kwartieren afkomstig uit het dorp Vlagt- wedde gaat terug tot ongeveer 1500. Num- mering van panden begon daar in 1807.

Tegenwoordig heeft ieder pand een huis- nummer. In Delft is men in de jaren 70 van de negentiende eeuw begonnen met het hui- dige nummersysteem per straat. Daarvoor kende men nummering per wijk.

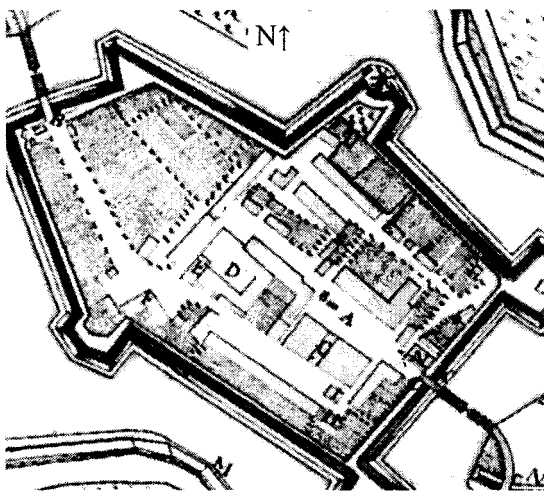
Ook elders kende men dit systeem, waarbij kleinere dorpen met een nummerserie kon- den volstaan. Bij het tot stand komen van het kadaster heeft ieder pand een kadaster- nummer gekregen. Voor bewoningsonder- zoek is het dus zaak die nummers aan el- kaar te koppelen. Voor de invoering van een nummersysteem onderscheidde men zich door gebruik te maken van een uit- hangbord of gevelsteen.

De bronnen uit die tijd zijn niet uniform maar verschillen. Uiteraard zijn ook de no- dige bronnen verloren gegaan. En zijn die bronnen er wel dan is het nog niet altijd ge- makkelijk de plaats waar het gestaan heeft te lokaliseren.

Als voorbeeld een fragment uit een akte:

“verschenen de E. Luppe Jans met syn E. Suster Albertien Jans.

Ten eersten sal Luppe Jans in eigendom possideren Huis en Schuire synde beswettet ten noorden het merct, ten Oosten het Ma- joors Huis ten Zuiden de dwarsstraet ten Westen Cornelius Tijlman ....” (1725)

Op een plattegrond uit 1763 is A de markt en G het majoorslogement, dus moet dit pand rechts van het majoorslogement heb- ben gestaan. Maar de identificatie is meestal lastig. Het zoeken naar de huizen of boerderijen van voorouders (mogelijk eigenaar) is derhalve lokaal-historisch ge- bonden. En hoe zit het met de registratie? In principe is ieder pand geregistreerd (geweest). Maar hoe zit het met de plaggen- hutten en primitieve keten waar families jaren in hebben gewoond, o.a. bij de turf-

winning, zoowel in de hoog- als laagveen- gebieden.

het adres, al komt het wel voor.

Wat kan gevonden worden?

Om te vinden waar welke voorouders hebben gewoond, moet men in ieder geval over zoveel mogelijk persoonsgegevens beschikken. Eerst als men de gegevens van de personen weet kan men verder gaan zoeken. De basis is dus de eigen genealogie en de daarbij verworven documenten(afschriften). De meest recente adressen komt u als regel aan de weet door contacten met (oudere) verwanten, al kan dat tegenvallen. De bronnen die u voor uw onderzoek raadpleegt, kunnen in principe van de negentiende eeuw af ook informatie geven over de adressen waar ze woonden. Onderstaand volgen enkele voorbeelden:
Akten geven lang niet altijd informatie over

Bewonersonderzoek valt uiteen in vier perioden

1. 1832 tot heden, de tijd van het kadaster (in Limburg 1841 tot heden)
2. 1811-1832, de aanlooptijd tot de definitieve kadastrale registratie
3. de Franse periode 1790-1811
4. de periode voor 1790

1. 1832 tot heden, de tijd van het kadaster

In de loop van de negentiende eeuw begon men adresboeken uit te geven, eerst vooral alfabetisch, later per straat. Voor onze Buitenwaterslootsite hebben we daar dankbaar gebruik van gemaakt. In hoeverre ze accuraat zijn zal ik in het midden laten. Later kwamen daar telefoonboeken bij.

In het jaar Eenduizend achthonderd en twintig op zondag den een en dertigsten December des avonds agt uren; is voor mij Schout en ambtenaar van den Burgerlijken stand in de gemeente Aduard Kwartier en provincie Groningen gecompareerd Ekke Jans Fransema oud twee en veertig jaren van beroep rentenier woonachtig te Aduard de welke ons verklaard heeft dat zijn wettige echtgenote Kunje Derks Vonk oud Negen en Twintig Jaren; op zondag den een en dertigsten December achttien honderd en twintig des avonds om zes uren in het huis No: 57 te Aduard is verlost van een kind van het mannelijke geslachte ~~Ø~~ het welke genaamd zal worden Jan; en is deze verklaring geschiet in tegenwoordigheid van Jacob

Geboorteakte 1820.
Wel huisnummer,
dus met behulp
hiervan kadastrale
nummer zoeken

№ 52 Heden veertien Mei _____
 negentienhonderd vijf en twintig verscheen voor mij, Ambtenaar van
 den burgerlijken stand der gemeente HARLINGEN: _____
Nenno Ruys wombelier
 oud dre en twintig jaren, wonende te Harlingen, die verklaarde,
 dat op den dertigsten dexer maand _____
 des ma middags ten halve ure _____ in deze gemeente,
Voordenhaven nummer vier _____
 is geboren een kind van het mannelijk geslacht uit zijne echt-
genote Antje ten Boom, wonk beroep
mede wonende aldaar _____
 aan welk kind worden gegeven de voornamen van: Hendrik _____
Nenno _____

Geboorteakte auteur
met adres

1) Verp. met gah-akte no. (Registratie no. kadastr.)		2) Plaats	
33		1888-1890	
3) Op. 2 Oct		4) g. gam. 1888	
5) onderd./land		6) Nat. 1888	
7) Naam: Sibrand			
8) Naam: Hendrik			
9) Naam: ROVING, ANNA			
10) Voornamen		11) Geboren op:	
Smit, Maria Bertha		16 Jan 13	
12) Geslachtsnaam		13) Naam	
Smit, Maria Bertha		Ma	
14) Beroep	15) Datum en plaats	16) Gemeente en adres	17) Plaats
18) (interneet) dir. van ziekenhuis o. zender	19) Oud GR 154025	20) BROKINGEN	
	21) BERG 55	22) BERG 55	
	23) 1 Jun 51	24) Cath. kerk 71	
	25) 4 Jul 52	26) P. B. U. 76 10 1888	
		27) RT Bergweg 83b	
		28) Bergweg 181	

voorkant persoonskaart

Een voorname bron wordt gevormd door de kadastrale administratie van zakelijke goedsrechten op de grond. Deze rechten worden door het kadaster geboekt in de kadastrale legger. In de kadastrale legger is van elk perceel aangegeven wie de eigenaar is, hoe het gebruikt wordt boomgaard, bouwland, weiland, behuizing en erf enz., hoe groot het was en in welk belastingtarief het viel. Alle veranderingen werden nauwkeurig bijgehouden. De leggers zijn toegankelijk gemaakt door middel van indexen op de namen van de eigenaars en perceelnummers. Het is zaak het kadastrale nummer te achterhalen. Dit bestaat uit een nummer en een getal. De letter duidt een deel van de gemeente aan, de sectie. Van elke sectie werden kaarten gemaakt met de perceelindeling. De provinciale archieven hebben deze kaarten verfilmd. In die archieven kunt u als u het kadastrale nummer heeft achterhaald, aan de weet komen waar het pand, dat u zoekt heeft bestaan of misschien nog wel staat. In 1882-1889 zijn nieuwe kaarten getekend. Wijzigingen die in 1882 optraden werden vastgelegd op bijbladen ten behoeve van het kadastrale kantoor en de gemeente.

Het belangrijkste deel voor ons zijn de leggers (perceelsgewijze leggers) gerangschikt op eigenaar. Iedere eigenaar heeft een eigen bladzijde met een artikelnummer. Men zal opmerken dat perceelnummers verloren zijn gegaan of opgesplitst.

Bevolkingsregisters

Vanaf 1820 werden elke tien jaar volkstellingregisters opgemaakt. Per gemeente werden alle bewoners hierin geregistreerd. Veranderingen werden doorgaans niet bijgehouden. Verandering kwam door het instellen van doorlopende bevolkingsregisters, in 1849 bij Koninklijk Besluit ingesteld en begonnen op 1 januari 1850. Per woonhuis werd hierin aangegeven wat de namen zijn, hun onderlinge (familie)relaties, beroepen, geboortedata, waar de mensen vandaan zijn gekomen en eventueel waar ze naar toe vertrokken. In de meeste gemeenten hadden deze registers een looptijd van tien of twintig jaar. Na die tijd werd een nieuw register aangelegd. Meestal zijn deze registers door klappers toegankelijk gemaakt. Soms waren er aparte delen voor dienstboden, knechten en bewoners van instellingen als kloosters en gevangenis.

In Zuid-Holland begon men reeds iets eerder. Daar werd door de Staten in 1845 voorgeschreven dat alle huizen van een nummer moesten worden voorzien (bij de grotere plaatsen in wijken) en dat er een register aangelegd moest worden wie de bewoners waren.

Rond de eeuwwisseling (1899/1900) gingen er stemmen op de registers door gezinskaarten te vervangen. Bij K.B. van 1920 werd dit toegestaan. Per gezin werd een kaart aangelegd, die alfabetisch zijn gerangschikt op de naam van het hoofd van het gezin. De kaarten bevatten dezelfde gegevens als de bevolkingsregisters. Van af 1930 werd de persoonskaart verplicht gesteld. In 1938 gingen alle gemeenten over op dit systeem. Elke inwoner van een gemeente kreeg zijn eigen kaart. Als iemand verhuisde naar een andere gemeente werd de kaart naar de nieuwe gemeente gezonden. De oorspronkelijke gemeente behield een kopie. Bij overlijden werd de kaart eerst naar het CBS gezonden en vervolgens naar het Centraal Bureau voor Genealogie, waar men kopieën kan bestellen. In 1994 werd de Gemeentelijke Basis Administratie (GBA) ingevoerd en is de bevolkingsadministratie volledig geautomatiseerd. Ook hiervan kan men uitdraaien bestellen.

Notariële gegevens

In een aantal gewesten bestaat het notariaat al in de Middeleeuwen, maar eerst in 1811 werd het in het hele land ingevoerd. De rijksarchieven bewaren de notariële archieven die ouder zijn dan 75 jaar. De archieven worden elke keer overgebracht in perioden van 10 jaar. Gezien de lange tijd dat ze niet toegankelijk zijn kan men alleen in een beperkte periode zoeken (momenteel tot 1926). Wel is het zo, dat men zich niet

altijd tot de plaatselijke notaris wendde (bijv. Zeeuwen die naar notarissen in West-Brabant gingen). Het is dus zinvol te informeren wat lokaal gebruikelijk was.

Patentregisters

De patentbelasting werd in 1806 ingevoerd en in 1894 afgeschaft. Hierin zijn namen, adres en beroep van personen met een zelfstandig beroep vastgelegd. Niet alle beroepen waren patentplichtig. O.a. landbouwers, varensgezellen, kleine ambachtslieden en wevers met niet meer dan twee getouwen vielen hier buiten.

Overgangperiode 1811-1832

In deze periode werkte men aan een inventarisatie van alle bezitters en huurders van panden alsmede de omschrijving van de omvang en kwaliteit van de verschillende percelen met als doel tot een rechtvaardige heffing van de grondbelasting te komen. In de beginjaren onttrok men zich wel aan overschrijving, maar in 1824 werd dit strafbaar gesteld. Deze registers zijn echter niet steeds bewaard gebleven. Ze zijn ten dele in bewaring gegeven aan de plaatselijke archiefdiensten.

Registres Civiques

Uit de jaren 1811-1813 zijn er de zogenaamde Registres Civique, lijsten met stemgerechtigde volwassen mannen boven de 21 jaar met vermelding van hun beroep. Ze zijn te vinden in diverse gemeentearchieven, maar ook in de rijksarchieven. De Computerafdeling van de NGV is destijds begonnen ze op cd te zetten, maar dat is slechts in beperkte mate gebeurd. De lijsten zijn straatgewijs geordend, maar huisnummers staan er niet altijd bij. Ook zijn ze niet altijd betrouwbaar omdat de optekening verband hield met de militaire dienstplicht

voor Napoleon.

Toevallige gegevens

Soms zijn er toevallige gegevens, zoals tijdens een cholera-epidemie in de Utrechtse Gasthuissteeg met een overzicht van de door cholera aangetaste en aan die ziekte overleden personen.

Waar vind ik oudere gegevens?

In de periode voor de Franse tijd zijn de transportakten een belangrijke bron. Soms vindt men ze in familiearchieven, maar als regel zal men het moeten doen met afschriften bewaard in rechterlijke en notariële archieven. In Holland werd in 1529 bepaald dat het transporteren en verhypothekeren van huizen, ander onroerend goed en land voortaan moest geschieden voor het gerecht in het gebied/de plaats waar de betreffende objecten gelegen waren. Men kon op die wijze aantonen, dat men inderdaad de wettige eigenaar was. Anderzijds kon de overheid de belastingheffing controleren. Deze verordening werd in 1580 herhaald omdat door de oorlogshandelingen veel registers verloren waren gegaan. Het zoeken is een tijdrovende bezigheid, tenzij er klappers zijn gemaakt. Uit een in het begin van dit artikel door mij gegeven voorbeeld blijkt dat er nog al wat haken en ogen zitten aan de juiste plaatsbepaling.

De transportakten tot 1811 bevinden zich in de oud-rechterlijke archieven. Ze vermelden de naam van de oude en de nieuwe eigenaar, de verponding (aanslag voor onroerendgoed belasting, de koop prijs en een verwijzing naar het vorig transport. In de grotere plaatsen werden voorgedrukte formulieren gebruikt. De benaming was niet altijd transportakte, maar noemt ze plaatselijk ook anders.

In verschillende plaatsen kende men een *huizenprotocol*, maar die kwamen in andere steden en op het platteland niet voor. Een andere mogelijke bron wordt gevormd door de verpondingsregisters, in Utrecht huisgelden genoemd.

Verdere mogelijkheden zijn bijv.:

Floreenkohieren (1700-1858), een belasting op grond met gegevens van eigenaren, gebruikers en grootte van de gronden.

Reëlkohieren (1711 tot 1806), belasting op huurwaarde en grond met gegevens over eigenaren, gebruikers en huurwaarde.

Speciecohieren (1637 tot 1805), belastingen op personen, koeien, paarden, 'bezaaide landen' en schoorstenen (haard- of vuurstedengeld). Ze bevatten o.a. namen en verdere gegevens over inwoners.

Veel huizen, boerderijen en landerijen vielen in de Middeleeuwen onder de tijns of cijnsplichten. De inning werd bijgehouden in cijns of tijnsregisters. (zie het artikel van JW. Koten). Een en ander heeft ook geleid tot het tekenen van kaarten, waarop de landerijen en woningen stonden opgetekend met vermelding van de tijnsplichtige.

Om meer informatie te krijgen over de mogelijkheden in een bepaald gebied is het verstandig bij de archieven uit de regio waar u woongeschiedenis wilt achterhalen, te informeren. In de loop van de tijd wordt er meer en meer ontsloten en gepubliceerd. Denk maar aan boerderijenboeken, allerlei ontsluitingen van gearchiveerde stukken, kaartenboeken, terwijl ook lokale verenigingen niet stilzitten.

Noten:

1. Kees van der Wiel, Op zoek naar huis, straat of buurt. ISBN 90-6550-629-2 (Omdat het boekje is ontstaan op initiatief van de consulenten regionale geschiedenis van Noord- en Zuid-Holland en Utrecht, ligt de nadruk op de prak-

tijk, zoals die in Holland, Utrecht en Gelderland wordt aangetroffen. 2. C.J. en R.M.A. Wegman, Westerwolders en hun woningbezit van 1568 tot 1829 (meerdere delen)

3. De meeste adresboeken zijn bij de verschillende plaatselijke archieven aanwezig. Een aantal kan men ook op cd aanschaffen, o.a. recent die van Haarlem.

N.B.

Enige aanvullende informatie kan worden gevonden in de 'Cahiers voor Lokale en Regionale Geschiedenis, uitgaven van de Walburg Pers: 'Dorpsgeschiedenis: bewoning en bewoners', auteur M.A.W. Gerding en 'Stads-geschiedenis', auteur P. Kooij.

Beroepen van toen (Saaidrapier - scheepsjager)

H.M. Lups

Saaidrapier, saaireder

Ondernemer, die de grondstof, grove wol inkocht en die deze tegen stukloon door thuiswerkers liet verwerken: wassen, spinnen, kammen, weven enz. en die het eindprodukt verkocht.

Saaiwerker

Thuiswerker in de saaiindustrie.

Saalmaker, zie zadelmaker

Sajetfabricage

Zie *Ons Erfgoed*, 14^e jaargang, nr. 6, pag. 238-240 voor de verschillende functies.

Schaatsenmaker

Het maken van de schaatshouten bleef heel lang handwerk, vooral bij de kleine bedrijven. Voor deze ambachtelijke productie werd het leerwerk (hakleer, teenleer en veter) geleverd door de schoen- of zadelmaker. Schaatsen werden dus vrijwel nooit in hun geheel door één persoon gemaakt. De verkoop was meestal in handen van een smid of een timmerman. Voor de schaatshouten werd meestal gestoomd beukenhout gebruikt. Verschillende handwerkslieden hielden zich hier mee bezig: de timmerman, de wagenmaker, de meubelmaker en de

smid.

Schaatsen hebben een lange ontwikkeling achter zich. Voor onze jaartelling kende men reeds een soort schaatsen, in het begin bestaande uit geslepen botten. Ze zouden glissers zijn genoemd. In de middeleeuwen ontstonden ook schaatsen bestaande uit een 'ijzer' bevestigd in een bewerkt stuk hout. Uit veiligheidsoverwegingen werden ze op gegeven ogenblik voorzien van een krul.

In de loop van de negentiende en twintigste eeuw is de ontwikkeling min of meer in een stroomversnelling gekomen.

Wat het ontstaan van het woord 'schaats' betreft wijzen alle bronnen naar het Germaanse woord *schake*, dat 'bot' of 'stelt' betekende in de zin van 'dikke zool'. Dit woord evolueerde in de Middeleeuwen in het Nederlands via *schaic tot schaeitse*, in het Frans via *escace tot échasse* en later in het Engels via *scatch tot skate*. In oude geschriften worden schaatsen ook wel aangeduid als schoverlink, scheuvel (ook in het Gronings), schrenkelschoen, schaverdyne, schuiverdyne, scoletsen of scricschoen. In Friesland werden en worden schaatsen 'redens' genoemd. Tussen de fabricage van de verschillende typen schaatsen vroeger waaraan hout te pas kwam en de schaatsen die tegenwoordig worden gemaakt bestaan

grote verschillen.

Literatuur: - W. Blauw (e.a.) Friese schaatsenmakers (Franeke, 1994) pp. 141

Schachtenmaker

De schachtenmaker vervaardigde voornamelijk het bovenwerk van laarzen. Hij begint bij de leest, een kopie van de voet in hout, waarop hij een patroon maakt van stevig papier. Daarna wordt het leer gesneden in de vorm van dat patroon. Er worden verschillende soorten leer gebruikt

Schalootsemaker (maecker)

Deze vervaardigde schalootsen Dit was een soort schoeisel, bestaande uit een houten zool met een leren bovenstuk. Schalootse was tevens een soort schaats (J. Verdam, Middelned. Handw.bk)

Scharenslijper, scharensliiep

Zoals vele andere oude beroepen is ook dat van scharensliiep ten dode opgeschreven. De scharensliiep verdiende vooral de kost

met het slijpen van scharen en messen. Daarnaast sleep hij in voorkomende gevallen ook allerlei andere voorwerpen zoals schaatsen in de winter.

Bijna iedere oudere zal nog wel weten hoe de latere scharensliiep er uitzag. Het eerste dat opviel was het grote wiel (jaagwiel), een soort vlieg wiel dat door middel van de trapper in beweging werd gebracht en op zijn beurt de slijpsteen, die zich aan de rechterkant van de wagen bevond, deed draaien. Ook werd er een houten schijf mee in beweging gebracht, waaromheen een leren riem is bevestigd. Eenmaal per week werd met een kwastje een mengsel van gekookte lijn en amaril op deze riem gesmeerd, die op deze wijze geschikt werd gemaakt om de geslepen voorwerpen zo nodig te polijsten. De eigenlijke slijpsteen heeft in de loop der jaren een verandering ondergaan al is zijn uiterlijk oppervlakkig gezien hetzelfde gebleven. Vroeger werd hij van zandsteen vervaardigd, later van amarilsteen, dat weliswaar grover van korrel is. Deze verandering van materiaal heeft ook een wijziging in de manier van werken tengevolge gehad. Aan de rechterkant van de wagen is een kleine watertank, die via een buisje water brengt tot boven de slijpsteen. Hier kon men door een kraantje de watertoevoer voor de slijpsteen regelen. Het was n.l. noodzakelijk dat de steen nat gehouden werd. De invoering van de amarilsteen die niet nat gemaakt behoefde te worden heeft het watertankje overbodig gemaakt. Ik vraag me af of dit slijptechnisch een verbetering is geweest omdat de korrelstructuur veel grover is dan die van een zandsteen. Behalve het jaagwiel, de slijpstenen en het watertankje bevinden zich aan een scharensliiep nog verschillende andere voorwerpen. We zien b.v. een klein aambeeld, dat dient om scharen e.d. uit elkaar te

Scharenslijper 17e eeuw

halen, verder een bankschroef om bijv. tuinscharen die tijdens het werk in de tuin verbogen zijn vast te zetten om ze recht te slaan, een gereedschapsla met pennetjes en schroefjes om beschadigde voorwerpen te repareren, een driekantig vijltje om bijv. haakjes aan messen bij te vijlen en een nijptang om moertjes los te draaien. Ook bewaarde men daarin o.a. nieuwe scharen van verschillende maten voor de verkoop. Het duurde enkele jaren voor men het vak behoorlijk meester was. De latere wagens zelf waren meestal van iepenhout. De oudere hadden gezien de illustratie een veel eenvoudiger vorm.

Bron o.a. H. W. M. Plettenburg, De scharensliiep in Bijdragen en Mededelingen Het Nederlands Openlucht-museum 1959, nr. 2.

Scheden- en bandenmaker (scheemaecker)

De scheden- en bandenmaker vervaardigde scheden voor allerlei steek- en slagwapens, als regel ook bandelieren, soms rijkelijk versierd die men droeg om een zwaard of degen mee te kunnen dragen.

Scheepsjager

Schepen werden ten dele voortgetrokken met behulp van mankracht, waarbij die mankracht o.a. geleverd werd door vrouwen en kinderen. Het z.g. jagen van schepen gebeurde met behulp van paarden, vooral bereden door jongens, oorspronkelijk vanaf acht jaar. Ten opzichte van volwassen mannen hadden deze jongens twee voordelen: zij waren lichter van gewicht, waardoor de paarden minder werden belast en ze waren goedkoper. De schuit werd met een zekere snelheid getrokken, waarbij de paarden veelal in een sukkeldrafje liepen. Als regel zaten de jagertjes op het paard, zodanig dat ze de schuit en de weg in de

scheepsjager

gaten konden houden. Bij geladen vrachtschuiten werd door het paard meestal stapvoets gelopen en liep de jager naast het paard mee.

De jaaglijn was ongeveer 70 meter lang en acht millimeter dik. De lijn was kort geslagen, zodat er veel rek in zat. Dit was van belang bij het op gang brengen van de schuit en voor het opvangen van eventuele schokken. De grote lengte diende ervoor om de schuit zo recht mogelijk achter het paard te houden. Er waren strikte regels opgesteld om het passeren van twee trekschuiten zo soepel mogelijk te laten verlopen en om te voorkomen dat de lijnen van de uit tegengestelde richting komende schuiten in de war zouden raken.

Waar een paard kleine bruggetjes moest passeren was de aan de waterkant grenzende leuning dusdanig geconstrueerd, dat de zijkanten schuin afliepen, zodat de lijn niet zou blijven haken. Bij scherpe bochten waren rolpalen geplaatst, oorspronkelijk van hout, later van metaal, waaraan verticaal een rol was bevestigd. Door de lijn buiten deze palen om te leiden, werd de trekkracht zo veel mogelijk in de lengterichting van de schuit gehouden.

Bron: Zeylende in tot Delft, Delft en haar scheepvaart (1700-1900-1950), Delft z.j.

De geschiedenis van mijn voorouders in Wijster (circa 1820-heden) (1)

Ronald Jansen

Voor Edwin en mijn zusje

Inleiding

In dit artikel schets ik in hoofdlijnen de geschiedenis van mijn voorouders in Wijster.

Vier generaties. Ronald Jansen, zijn moeder, grootmoeder en overgrootmoeder

Ik blijf niet steken in een opsomming van stamboomgegevens. De geschiedenis van mijn voorouders plaats ik tegen de achtergrond van de historische ontwikkeling van Wijster. Ik beperk mij hierbij tot mijn directe voorouders. Voor de overzichtelijkheid heb ik wel mijn kwartierstaat bijgevoegd. Het overzicht reikt tot en met de vijfde generatie (kwartieren 1 t/m 31. In de tekst verwijs ik naar deze nummers die tussen haakjes zijn geplaatst. Zijdelings komt de 'Jansen' tak van mijn vader (2) ter sprake. Er is namelijk een historische band tussen Ruinen en Wijster in deze familiegeschiedenis aanwezig. Ik heb zowel gebruik gemaakt van literatuur als bronnenmateriaal. Het bronnenmateriaal bevindt zich in het Drents Archief te Assen (ook digitaal). Verder heb ik zowel mondeling als schriftelijk informatie ontvangen van kennissen en familieleden.

Twee personen wil ik vooral noemen. Mevrouw C.V. Verschelling ben ik erkentelijk voor haar uitgebreide informatie en het gebruik dat ik mocht maken van haar omvangrijke archief betreffende de familie Klooster. De heer J. Klooster ben ik dankbaar voor de gegevens die ik heb ontvangen over vooral mijn grootvader, de heer Willem Klooster (6). Deze informatie licht een slui-er op van de persoonlijke geschiedenis van de familie Klooster en geeft belangrijke, aanvullende gegevens, zoals overlijdensdata vanaf 1952. De overlijdensdata in het Drents Archief zijn openbaar van 1811 tot 1952. Tevens heb ik mijn persoonlijke herinneringen verwerkt in dit artikel.

De herkomst van de oudste generaties

De leden van de 5e generatie zijn geboren in zuidwest Drenthe. De 'Jansen' tak heeft zijn oorsprong in Nijeveen, Zuidwolde, Uffelte en Ruinen. Twee leden van deze tak zijn afkomstig uit Overijssel, namelijk Hendrik Jansen (16) uit Staphorst en Jantien Engel (19) uit Avereest. Staphorst en Avereest liggen in Overijssel, vlak over de grens van Drenthe.

Grootouders van Roelof Jansen (4) werkten in de veengebieden in 'De Riest'. De 'Jansen'-tak woonde beneden de lijn Steenwijk-Oosterhesselen, de 'Klooster'-tak boven deze lijn. De 'Klooster' tak heeft zijn wortels deels in Ruinen en verder in Beilen, Rolde, Dwingeloo en Smilde. Deze plaatsen zijn over het algemeen iets noordelijker gelegen dan die van de 'Jansen' tak. Grootouders van mijn opa Willem Klooster (6) zijn afkomstig uit Ruinen. Namelijk het echtpaar Pouwel Klooster (24) en Grietien Klaas Brinkman (25). De 'Jansen' tak heeft zijn wortels aldus deels in Noord-Overijssel, grenzend aan de provincie Drenthe. De naam Klooster in Wijster verwijst naar de belangrijke plaats die in de middeleeuwen werd ingenomen door het klooster van Ruinen. Zeer waarschijnlijk het oudste klooster in Drenthe. Dit klooster bestond al in 1141. In dat jaar schonk de bisschop van Utrecht de kerk van Steenwijk met haar tienden aan het Sancta Maria klooster in Ruinen. In 1325 stemde de bisschop van Utrecht in met het verzoek van de Benedictijner monniken om hun abdij te verplaatsen naar de abdijhof Dickninge (De Wijk), gelegen temidden van woeste gronden, in het stroomdal van de Reest. Dit betekende het einde van het klooster in Ruinen. De vader van Pouwel (24) -Hendrik Pauwels Klooster- was de eerste van mijn familie die de naam Klooster aannam. Hendriks Pauwel Klooster werd ook wel Clooster genoemd. Hij werd 3 april 1788 te Ruinen geboren. Hij was schaapherder en landbouwer. Hij huwde met Grietien Hendriks Bruins in Ruinen op 2 september 1820. Hij overleed in Ruinen op 29 juni 1866. De geboorteplaatsen van de oudste generatie binnen een tak ligt binnen een cirkel van 15 kilometer. Het is zeer waarschijnlijk dat Pouwel Klooster (24) en Grietien Klaas Brinkman (25) een aantal voorouders uit de 'Jansen' tak hebben gekend. Bijvoorbeeld Jan Lubbinge (20) en het echtpaar Albert Mager (22) en Geessien Oost-Indiën (23). Zij leefden medio/eind 19e eeuw. Ruinen was toen ook een kleine, besloten gemeenschap. In 1815 telde Ruinen 1.343 inwoners. Op 1 januari 1895 telde Ruinen 3.405 inwoners. Het verst van elkaar verwijderd wat betreft de geboorteplaatsen van beide families waren Jantien Engel (Avereest) (19) en Geertje van Bos (Rolde) (27). De geboorteplaatsen van de vierde en vijfde generatie in Wijster kwamen min of meer overeen met de marken in Drenthe. De gemeente Beilen bestond uit de volgende marken: Halen, Hijken, Brunstinge, Beilen, Holte, Spier, Wijster en Drijber. De meesten waren afkomstig uit Wijster en het boven Wijster richting Beilen liggende Holte. Jantje Kok (29) was geboren in Eursinge (Beilen). Eursinge zie ik echter niet op de marke-overzichten staan. Eursinge ligt (heden ten dage) iets onder Westerbork, ten oosten van Wijster.

Boeren en arbeiders in het dorp Wijster

In de jaren 1811-1831 werd tijdens de Franse overheersing begonnen met geheel Nederland kadastraal op te meten. De opmeting bracht een goed overzicht van de toenmalige bewoning, grondgebruik en perceelsindeling. De kaart uit circa 1830 werd getekend door de landmeter 1e klas Van Hulst. Op deze kaart zie ik dat op de plek, waar later de boerderij van mijn opa Klooster (6) zou verrijzen, andere bebouwing stond. Namelijk de woningen van Albert Jans Kuik, landbouwer; Geert Jans Schierbeek, landbouwer (Drijber) en Roelf Schierbeek, landbouwer. In 1830 was de sportweg (later Beilerweg) nog niet aanwezig. De contouren van de Meester Hadderstraat en Bruntingerweg zijn al in 1830

aanwezig. De oude korenmolen zoals die staat op de kaart van 1830 is al lang afgebroken. Tot en met de derde generatie bestond mijn familie vooral uit boerenarbeiders. Zij woonden in een traditionele, besloten gemeenschap: het dorp Wijster. Van de 'Klooster' tak zijn veel personen smid geweest. Zij waren afkomstig uit Ruinen. De echtgenotes hadden voor dat zij trouwden vaak gewerkt als hulp in de huishouding. Na hun trouwen zorgden zij voor de kinderen. De gezinnen waren vrij groot. In andere families -waar de vader bijvoorbeeld schipper was en veel van werk(plek) wisselde- kwam het voor dat binnen een groot gezin elk kind in een andere gemeente werd geboren. Beide families hadden in de vijfde generatie te maken met een relatief grote kindersterfte. Een aantal stierf bij de geboorte. Ziekten, zoals tbc, veroorzaakten ook enkele slachtoffers. De voorouders van de vierde en vijfde generatie die met elkaar trouwden woonden op loopafstand van elkaar in het zelfde dorp, of een nabijgelegen dorp. Van 200 meter tot enkele kilometers. Willem Gils (26) was geboren in Beilen, Geertje van Bos (27) in Rolde. De geboorteplaatsen van dit echtpaar lagen 10 kilometer van elkaar verwijderd, de verst gemeten afstand. Omstreeks 1850 waren de Drentse dorpen nog, zoals reeds eeuwen voorheen, gesloten boerengemeenschappen. Wijster en Ruinen zijn esdorpen. De boerderijen lagen allen bijeen in het dorp. Van daaruit werd de landbouw en de veeteelt beoefend in het strikt afgebakende gebied van de marke. De akkers lagen op één of meer essen, complexen akkerland die tegen de dorpen aan of vlak in de buurt lagen. In oppervlakte verreweg het grootst was de tot het markegebied behorende heide, het weidegebied voor de schapen. Uit een markbosje haalden de boeren naar evenredigheid het hout, dat zij op hun bedrijf nodig hadden. De wegen in en rond het dorp en andere zaken werden tevens onderhouden door de marke. Het boerenleven gaf er in alles de toon aan. Er werd hard gewerkt. Het levenstempo was niet jachtig en verliep bedachtzaam van seizoen tot seizoen op dezelfde wijze. Alles draaide om landbouw. De dagindeling, patronen, de opzet van het dorp, de zeden en de gesprekken die men voerde. Eeuwenlang was het boerenleven en waren de dorpen grotendeels op zelfvoorziening ingesteld. De handel was gering. De meeste spullen maakte men zelf of ze werden in het dorp vervaardigd door de smid en de wagenmaker. De boerderijen werden vóór 1850 met behulp van de dorpstimmerman en de buren opgetrokken "naoberplichten" (= naober is buurman, dus buurplichten). Zoals gebruikelijk waren zij lid van de Hervormde Kerk, lid van de dorpsgemeenschap en gedoopt in de Nederlands Hervormde Kerk. De ontwikkeling van de landbouw was traag. Het in 1844 opgerichte Drents Landbouwgenootschap had (nog) geen invloed in Wijster. Mijn voorouders waren kleine, zelfstandige boerenarbeiders. Niet rijk met pronkkamers, ook niet arm, wonend in plaggenhutten. Mijn directe voorouders in Wijster deden wel seizoenwerk. Maar waren niet louter dagloners. Zij beschikten over een vaste woonlocatie, terwijl voor de fulltime seizoenarbeiders, hun bouwsels een tijdelijk onderkomen was, want zij trokken achter het werk aan. Ik heb wel zijtakken in mijn familie gevonden die louter dagloner waren. Kloosters werden vaak genoemd in de belastingaanslagen met een zuiver inkomen van circa f 1.000- f 2.600,-. Zij konden lezen en schrijven. Slechts één voorouder zette een kruisje onder een akte. De anderen plaatsten allemaal een handtekening onder de akten. Albert Mager (22) werd geboren in het gehucht Achterdijk en Geessien Oost-Indiën (23) in Waterleuzen. Deze twee gehuchten lagen toen rondom het dorp Rui-

nen. Deze gehuchten worden echter niet genoemd in het boek *Ruinen, een historisch portret*. Nu vormen Ansen, Pesse, Ruinen en Echten de kernen van de huidige gemeente Ruinen. Jan Lubbinge (20) was afkomstig uit Echten. Wie tegenwoordig Echten binnenrijdt ziet een dorp zoals er in Drenthe in vroegere tijden meer moeten zijn geweest. Jan Lubbinge zal als inwoner van Echten in zijn tijd het huis te Echten - een oude havezate en de enige in de gemeente Ruinen die is blijven bestaan - hebben gezien. Zijn echtgenote Alberdina Mager (11) zou op 11 februari 1926 op 25-jarige leeftijd overlijden aan tbc, vlak na haar verjaardag. Pouwel Klooster (24) trouwde op 29 april 1854 met Grietien Klaas Brinkman (25). Jan Oldenbandringh 'Burgemeester Ambtenaar van den Burgerlijken Stand' van de gemeente Ruinen leidde de huwelijksplechtigheid. Zij woonden toen al in Wijster. De ouders van Grietien (25) - Klaas Brinkman (landbouwer) en Geertje Willems Hut - woonden in Ruinen, evenals de ouders van Pouwel (24). De aankondiging van dit huwelijk vond zowel in Beilen als in Ruinen plaats op 9 en 16 april 1854 op de deuren van de betreffende gemeentehuizen. De vier getuigen waren Blanke Bijl, 32 jaar, klerk; Harm Arends, 39 jaar, veldwachter; Jan Wessels de Vries, 66 jaar, landbouwer en Wessel Jans de Vries, 35 jaar, schoenmaker. Deze vier getuigen waren 'onverwant' en in Ruinen woonachtig. Hoe de leden van mijn oudste generatie elkaar leerden kennen weet ik niet. Vrijwel in elk hoofddorp in Drenthe werd in vroegere jaren een jaarmarkt gehouden. Misschien hebben ze elkaar daar ontmoet. Naast de veemarkt, werd er gefeest in de cafés. De ouders moesten toestemming gegeven voor het huwelijk van hun kinderen. De Commisaris des Konings had een certificaat afgegeven, waaruit bleek dat comparant bruidegom Pouwel (24) aan zijn verplichtingen ten aanzien van wet op de Nationale Militie had voldaan middels het in dienst stellen van een plaatsvervanger. Ook anderen tekenen geen bezwaar aan tegen dit huwelijk. Wat betreft de vijfde generatie werden de gemeentelijke zaken in een logementherberg behartigd. Vóór 1880 waren er in Drenthe nog geen gemeentehuizen. Na 1913 werden de huwelijken niet meer op de twee zondagen volgend op de huwelijksaangifte afgekondigd in de woonplaatsen van beide huwelijkskandidaten vanaf de stoep van het gemeentehuis, dit naast de vermelding op de deuren van de betreffende gemeentehuizen. Pouwel Klooster (24) heeft niet gewerkt voor de adellijke familie De Van Echtens, die zich intensief bezighielden met ontginningen in Hoogeveen en omgeving. Een aantal leden van de zijtakken van de familie Klooster werkte wel als bode in Echten. Pouwel (24) vestigde zich in Wijster als grofsmid. Smid was toen een belangrijk beroep. Hij maakte schaatsen, zogenaamde smidsschuvels. Deze reden goed. Hij had een stug, stoer uiterlijk. Een flinke kerel. Zoals gebruikelijk toen was hij naast ambachtsman, landbouwer. Als de dorpskinderen de klompen - bijvoorbeeld de beugel - stuk hadden gemaakt, moesten ze deze bij hem laten repareren. Dan mopperde hij vaak dat dit er meteen tussendoor moest gebeuren. Zijn vrouw Grietien (25) - ook wel Grietje genoemd - had het vaak in de rug. De smid ging soms met trekschuit of snikke om de boerendochters van gouden of zilveren sieraden te voorzien. Grietje Klooster - zus van Klaas (12) - is voorzien van oorijzers. Pouwel (24) bracht een aantal jongens in Wijster het smidsvak bij. Een van zijn kinderen was Hendrik Klooster, geboren 8 januari 1855 te Wijster. Hij ging blijkbaar niet in de leer bij zijn vader

Op jeugdige leeftijd vertrok hij naar het dorp Eelde. Bij de familie Staal in Vries begon

Hendrik Klooster zijn loopbaan als smid. In het Drents archief ontdekte ik dat Pouwel (24) - ook wel Paul genoemd - in 1857 op de plek waar omstreeks 1830 nog andere bebouwing was, een boerderij heeft gesticht. In deze boerderij M160 (huisnummer), later Beilerweg 9 zijn Klaas Klooster (12), Willem Klooster (6) en mijn moeder (3) en ik (1) geboren (zie foto hieronder).

De boerderij in Wijster van Willem Klooster (6) en tevens het geboortehuis van Ronald Jansen

Pouwel (24) woonde hier met Grietien Klaas Brinkman. Hij beschikte over voldoende kapitaal om een boerderij te laten bouwen. Typerend zijn de keienbestrating en de dunne bakstenen. Baksteen was voorheen nauwelijks bekend. Boerderijen bestonden toen veelal uit eikenstammen, leem en heideplaggen. Alleen voornamelijk gebouwen - zoals kerken en havezaten - gebruikten vóór 1850 steen. De gemetselde muur was niet alleen sterker dan leem, maar ook beter bestand tegen vocht. Bouwen van een boerderij en de berekening hiervan was werk voor specialisten geworden. Op een kadastrale kaart (sectie I, perceelnummer 2789) uit 1880 zijn duidelijk de contouren van deze boerderij zichtbaar, evenals op de kadastrale kaart uit 1962. De boerderij lag op de driesprong Meester Hadderstraat-Bruntingerweg-Beilerweg. Op dit kruispunt was een brandkuil aanwezig en bomen langs een brede sloot. In het kleine hokje naast het huis van Koop Leunge was de brandspuit opgeborgen. De brandkuil diende voor bluswater. Ook diende het als drinkwater voor vee. Waterleiding werd in Drenthe pas aangelegd aan het begin van de 20e eeuw. Uit de memories van successie van Willem Gils (26) en Geertje van Bos (27) blijkt dat zij onroerend goed bezaten. Willem Gils (26) en Geertje van Bos (27) waren getrouwd in gemeenschap van goederen. Willem Gils bezat een huis, weiland, bouwland, zand en heide. Totaal 22 hectare, 75 aren en 35 centiareen. De gemiddelde bedrijfsgrootte in Wijster bedroeg toen 10 hectare. Hij boerde blijkbaar vrij goed. Het zuivere saldo van zijn nalatenschap bedroeg f 2.731,50. De waarde van het actief bedroeg f 3.131,50. Hij bezat geen

goederen in vruchtgebruik. Periodieke uitkeringen speelden geen rol, aldus de akte d.d. 11 april 1882. Al zijn onroerende goederen lagen in de gemeente Beilen. Willem Gils kreeg in 1876 problemen met zijn gezondheid, blijkend uit de memorie van successie. Na zijn overlijden bleek, dat er nog f 37,- betaald moest worden aan Dr. J.L. Tijmes, arts te Emmen en nog f 20,- aan Dr. A.H. Prins te Beilen voor medicijnen en huisvisites. Er waren in Wijster en Ruinen toen nog geen dokters gevestigd. In deze periode was het niet gebruikelijk om gelijk te betalen. Tevens moest er nog f 600,- begrafenis kosten worden betaald. Hiervoor waren zij niet verzekerd. Geertje van Bos bleef na zijn overlijden in 1881 achter met 5 (minderjarige) kinderen, waar zij de voogdij over moest voeren. De zoon van Pouwel - Klaas Klooster (12) - was de vader van Willem Klooster (6). Klaas (12) was zowel landbouwer als smid. Vermoedelijk heeft hij het vak geleerd van zijn vader. Aangezien de vader van Pouwel (24) geen smid was, is het dus niet zo dat hier sprake was van een ambacht dat generaties lang van vader op zoon of schoonzoon overging. In een verklaring staat dat Klaas (12) wegens broederdienst was vrijgesteld van militaire dienst. Klaas (12) was eerst getrouwd met Egbertje Stadman. Egbertje overleed in 1887. Uit hun huwelijk kwam een zoon voort: Egbert Klooster (1887-1980), een halfbroer van Willem (6). Egbert Klooster en zijn vader Klaas (12) brachten een aantal maal per jaar de rekeningen bij de boeren, waarvoor Klaas (12) smidswerk had gemaakt. Ondanks de wijzigingen eind 19e eeuw - zoals de introductie van kunstmest en (ruil)verkaveling - bleef Ruinen nog lang een geïsoleerde gemeenschap. Ten noordoosten van Ruinen, waar de straatweg van Pesse de Ruiner A kruiste, lag het gehucht Engeland. Engeland betekent weiland en was vanouds de plek waar het Ruiner vee werd geweid. Later ontstond de buurtschap. Ten zuidoosten van de Ruiner dorpskern, aan de weg naar Echten, lag een wildernis van kreupelhout, een hees. Rondom de oude kern van Ruinen lagen meer gehuchten, moeras en vooral veel heidegrond, welke tot aan Hoogeveen reikte. Ook Wijster bleef lang een geïsoleerde streek. Op de kadastrale kaart van omstreeks 1830 en 1880 zie ik dat in Wijster sprake is van versnipperd landbezit en veel omtrekken van land bleven lang ongewijzigd. In Wijster was er geen grote invloed van heren-gewaarden die materieel voordeel hadden bij deze verdelingen. Ook bestond er nog geen economische noodzaak in Wijster om tot landhervormingen over te gaan. Zo bleef heide noodzakelijk als voedsel voor de kudde schapen die de mest leverden voor het land. Omstreeks 1883 waren in Drenthe veel markegronden formeel verdeeld, doch dit had in de praktijk geen wezenlijke invloed op het landbouwbedrijf. Op veel plaatsen is de gescheiden grond nog zeer lang communaal gebruikt, ook in Wijster. Klaas (12) hertrouwde in 1891 met Aaltje Gils (13). Zij kregen zeven kinderen, waar van één zeer jong stierf. Op 16 augustus 1898 overleed Geertje van Bos (27). Zij liet enige onroerende goederen na. Namelijk voorkomend op de legger van de kadastrale gemeente Beilen als hooiland (Westermaat) en weiland, gelegen in sectie F. Enige erfgenamen waren haar kinderen, waar van de meesten inmiddels ruim de 30 jaren waren gepasseerd. Ook Aaltje Gils, die in algehele gemeenschap van goederen was gehuwd met Klaas, ontving haar deel. De vader (24) van Klaas (12) overleed in 1901. Pouwel Klooster (24) liet op 7 april 1896 zijn testament opstellen door notaris Focken te Beilen, waarbij zijn vijf kinderen aanwezig waren. De waarde van Pouwels (24) roerende goederen bedroeg f 781,06, van zijn onroerende zaken in Beilen

f 3158,-. Zijn schulden inclusief begrafeniskosten (f 25,-) bedroegen f796.65. Het zuivere saldo van zijn nalatenschap bedroeg f 3142,41. Klaas en Roelof ontvingen elk f 878,48, Hendrik f 628,48 Willem f 378,48 en dochter Grietje f 378,48. Het café naast de boerderij werd gebouwd in 1893, dus toen Pouwel (24) leefde. Het pand werd toen bewoond door Piet Werndly, die er behalve een bakkerij ook 'verlof' had, dat wil zeggen dat hij onder andere alcoholische dranken mocht verkopen. Jan Tijms (14) hertrouwde op 9 april 1903 op 36 jarige leeftijd met Aaltje Sattler (15). Uit zijn eerdere huwelijk met Hendrikje Abbrings (1867-1900) had hij vier kinderen. Uit zijn huwelijk met Aaltje Sattler, kwamen zes kinderen voort, waaronder Trijntje (7). Mijn oma had dus ook een aantal halfbroers- en zusters. Een van deze halfbroers -Tieme Tijms- was arbeider en overleed op 27-jarige leeftijd, vermoedelijk aan tbc. Klaas en zijn gezin bleven wonen in de boerderij, later ook wel bekend als het 'huis met de linden'. Deze linden groeiden tot aan de punt van het dak. Vermoedelijk zijn deze bomen omstreeks 1910 geplant. Op een foto rond 1904 zie ik wel de brandkuil, maar niet de lindebomen staan. Willem Klooster (6) was één van zijn kinderen. Hij werd geboren op 3 april 1907. Willem (6) werd volgens de doopakte op 8 september 1907 gedoopt door ds. Rauws te Beilen. Zijn vader heeft hij nauwelijks gekend. Toen hij 7 jaar jong was stierf zijn vader in 1914 op 57-jarige leeftijd. Aaltje (13) moest de opvoeding van de kinderen op zich nemen. Zij hertrouwde niet. In deze tijd was het wel gebruikelijk (op latere leeftijd) te hertrouwen. Er moesten ten slotte monden gevoed worden. Zo had Klaas (12) Klooster er voor gekozen te hertrouwen en zijn nageslacht uit te breiden. Kinderen, betekende ook werkkrachten en handhaving van het familie-erfgoed. Aaltje werd geholpen door haar dorpsgenoten en oudste kinderen, waar onder haar dochter Grietje, toen 22 jaar. Caféhouder Werndly hertrouwde en verhuisde omstreeks 1915 naar Assen. De zaak werd verkocht aan Hendrik van Goor. Ook Wijster bleef gespaard voor de gevolgen van de Spaanse griep. Het noordelijke gedeelte van de gemeente Sleen werd wel getroffen. Er werden vele, nieuwe winkels opgericht. De Kloosters concentreerden zich niet langer op het smidswerk. Willem Klooster (1861-1946), een broer van Klaas Klooster (12), bleef werkzaam als smid, toen het huis en de smederij werden afgebroken. Er was trouwens al in 1895 een andere smederij in het dorp gekomen. Daarnaast woonden achtereenvolgens de veldwachters Warrega en Vos. Dit pand werd later bewoond door J.K. Popping. Daarachter stond de boerderij van Willem Weurding, later Posthoorn en vervolgens Hendrik Koning. Rechts stond de boerderij van Wiecher Koning. Het D.L.G. (Drents Landbouw Genootschap) reorganiseerde in 1918 en de afdelingen kregen een belangrijke rol toebedeeld. Er kwam belangstelling voor landbouwcoöperaties.

(wordt vervolgd)

Bronnenmateriaal

Archivalia. Drents Archief te Assen

- 1 Kadastrale Minuutplans, 1832, sectie I, 3e blad, perceelnummers 533, 534 en 535.
- 2 Grondbelastingkaart, 1880, sectie I, 3e blad, perceelnummer 2789, Fiche 66.
- 3 Memorie van successie, Kantoor Hoogeveen, 8-4-1892, Inv.nr. 40, opnamenr. 5, memorienr. 3/6905 Willem Gils.
- 4 Memorie van successie, Kantoor Hoogeveen, 3-3-1899, Inv.nr. 59, opnamenr. 237, memorienr. 5/2480 Geertje van Bos.

- 5 Memorie van successie, Kantoor Hoogeveen, 6-1-1902, Inv.nr. 62, opnamnr. 289, memo-riennr. 5/5021 Pouwel Klooster.
- 6 Inventaris netteplans, 1962, sectie P, perceelnummer 270, Fiche 68.
- 7 Privé-archief familie Klooster.

Overzicht publicaties [71]

H. Klunder

- K.A. Reuvers: Aanvullingen en verbeteringen op het geslacht **Van Ballegooijen** in de Bommelerwaard. [17e eeuw-1763.] G.T.M. W.B.Bw., maart '08.
- K.J. Slijkerman: De oudere generaties van het geslacht **De Best** uit Strijen (slot). [1565-1758.] Ons Erfgoed, jan.-feb. '08.
- F. en J. Gommers: Parenteel van Gillis Johannes **de Bilde (de Bil)** (2). [1708-1997.] Van Zeeuwse Stam, maart '08.
- H. van Ekeris: Nakomelingen van Bastiaan Nicolaas **Bouman** in Amerika. [Vervolg, div. familienamen, 1935-1999.] G.T.M.W. B.Bw., maart '08.
- EA.A.M. de Swart: Stamreeks **Van den Brand** uit **Van den Oever**. [1420-1999.] G.T.M.W.B.Bw., maart '08.
- A.J. van der Zeeuw: Maternale genealogie beginnend bij Janneke Joosten (**Burchgraeff**), te Leiden 17de eeuw. [1620-1997.] Gens Nostra, jan. '08.
- L. Adriaenssen: **Van den Couwelaer**. [Vervolg, 1700-1993.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 1.
- W.H. Morel van Mourik: **Doys van Mau-deric**. [Met 'Proeve van een genealogie', 1260-1481.] Ned. Leeuw, feb. '08.
- L. Adriaenssen: De kleurrijke familie **Van der Graeff**. [Vervolg, 1591-1746.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 1.
- W.T. Molema-Smitshoek m.m.v. K.J. Slijkerman: De oudere generaties van het geslacht **'t Greijn** uit Heinenoord. [1510-1777.] Ons Voorgeslacht, feb. '08.
- J.W. Wielemaker-Barink: Kwartierstaat Grada Geertruida **Hartemink**, vervolg (slot). Oostgelders T.G.B., 1e kwartaal '08.
- I.S.C. Dewald, A.J. Stasse: Genealogie **Hartman** ('s-Gravenhage - Woudrichem). [1725-1904.] Gens Nostra, jan. '08.
- B. de Keijzer: Stamreeks **Van Hyselendoorn**. [Boskoop, vóór 1500-1699.] Ons Voorgeslacht, jan. '08.
- B. Kolkman: Kwartierstaat **Kolkman**. [**Esselink, Hungerink, Bisperink**.] Oostgelders T.G.B., 1e kwartaal '08.
- A.L. Mellink: Vervolg diverse takken **Mel-link**. [1710-1995.] Oostgelders T.G.B., 1e kwartaal '08.
- J. Jansen-van der Waals: Genealogie **Mi-chael**. [1697-1946.] G.T.M.W.B.Bw., maart '08.
- L. Adriaenssen: Otto Becanus - Een poging tot herstel van de stamboom-**Otten**. [Vervolg, vóór 1500-1858.] Brab Leeuw, 2008 nr. 1.
- A.J. Stasse: De kwartierstaat van Frits **Phi-lips** (1905-2005). [**Heijligers, De Jongh, Bax**.] Gens Nostra, jan. '08.

J. Grim: Parenteel van Nicolaas **de Potter** (1). [1698-1954.] Van Zeeuwse Stam, maart '08.

A.H.G. Verouden: Kwartierstaat van Jacob Cornelis **Quist**-Brandoort. [Geb. ca.1610.] Van Zeeuwse Stam, maart '08.

P. Sanders: Het geslacht **De Reus**. [1470-1832.] G.T.M.W.B.Bw., maart '08.

K.P. Schaddelee: Opnieuw een reactie rond het geslacht (**De**) **Ruijter**. [1660-1815.] G.T.M.W.B.Bw., maart '08.

B. van Rijswijk: Een nieuwe tak aan de genealogie **Van Rijswijk**. [Vervolg, 1724-1896.] G.T.M.W.B.Bw., maart '08.

A.M. Bosters: **Schuurbiens** en **Van de Kar** - De oudste generaties. [West-Noord-Brabant, 1530-1775.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 1.

A.J. Stasse, H.L. Stasse: Bij de kwartierstaat van Wim **Sonneveld** (1917-1974). [**Bregman, Van den Berg, Van der Drift**.] Gens Nostra, feb. '08.

K. Steenpoorte: Genealogie **Steen(e)-poorte**, tak Kruiningen. [1735-2006.] Van Zeeuwse Stam, maart '08.

D.F.C. Kuperus: Gerrit **Verdooren** (1757-1824). [Met 'fragmentgenealogie', Roosendaal, Bergen op Zoom, 1695-1815.] Gens Nostra, feb. '08.

J.J.F. Lots: Nakomelingen van Tiemen Ariensz. en de familie **Verhaven** in Vlaardingen. [Vóór 1600-1675.] Ons Voorgeslacht, jan. '08.

A. Neggers: **Verhoeven** te Hoeven. [1707-1899.] G.T.M.W.B.Bw., maart '08.

J. Doffe: De familie **Vervliet** - Boekhandelaars en drukkers te Antwerpen en Valenciennes. [1515-1694.] Vlaamse Stam, jan.-feb. '08

Voor redactieadressen van deze tijdschriften zie onze homepage (www.onserfgoed.com)

Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant en de Bommelerwaard

Het tijdschrift verschijnt vier maal per jaar. Redactie Piet Sanders
Per nummer rond 80 A4 pagina's vol gegevens uit de regio

Opgave abonnementen bij de heer P. Sanders, Donizettilaan 127, 5653 CD Eindhoven.
De abonnementsprijs bedraagt
voor Nederland is € 29, buitenland € 45, te betalen door storting of overschrijving op
gironr 26.48.520 t.n.v. Piet Sanders te Eindhoven.

De dubbel-cd met de jaargangen 1977 t/m 2004 wordt verspreid door uitgeverij ALVO. Prijs € 35, voor abonnees op GTMWBEn/of Ons Erfgoed € 30. Te bestellen via www.onserfgoed.com

Je familiegegevens publiceren (slot)

H.M. Lups

Een dezer dagen was ik in de drukkerij van mijn zoon, die o.a. ook *Ons Erfgoed* drukt. Had wat inhouden v.d. Wiel af te geven om in de band te zetten. Toevallig zag ik daar ook twee genealogische publicaties liggen om ingelijmd te worden. Beide waren printklaar gemaakt door de auteur en door de drukkerij geprint en in afwachting van het in de band zetten. De een vervaardigd als uitdraai van Aldfaer, de ander weet ik niet. Wel hoorde ik dat het een pdf-bestand was. Het zijn uiteraard geen mooi luxe ingebonden boeken met een fraaie harde kaft, maar je hebt voor relatief weinig geld de mogelijkheid ze onder de familie te verspreiden. Verder heb je een papierenarchief tot je beschikking dat een lange levensduur heeft en dat over verschillende adressen verspreid kan worden, zodat er in principe altijd wel een exemplaar bewaard wordt. Als je harde schijf de geest geeft of het cd'tje is na lange tijd verouderd, dan heb je toch je papieren bestand dat je, als je apparatuur weer goed werkt, in kunt lezen. Zelf gebruik ik AB-BY.Finereader (Professional Edition), geleverd door EasyData BV uit Apeldoorn¹⁾. Goed is het ook, althans op niet al te lange termijn, je bestanden op cd/dvd's op te slaan, die te kopiëren en over enkele adressen te verspreiden, zodat je ze ook in je opnieuw geïnstalleerde of andere computer/weer geïnstalleerd genealogieprogramma kunt inlezen, zij het dat je dan voor veroudering moet waken²⁾. We zijn echter niet primair met bestandsbeveiliging bezig, maar met het publiceren van onze gegevens op het internet.

Wil je het in eigen hand houden, dan kan je zelf een site starten door een domeinnaam aan te vragen, wat betrekkelijk goedkoop

kan, maar dan moet je de techniek eigen maken om je overzicht op het net te plaatsen, tenzij je iemand in je omgeving hebt, die daar handig in is en je wilt helpen. Ook kan je een ter zake kundig persoon inhuren maar dat is doorgaans niet goedkoop, vooral omdat je op gezette tijden wijzigingen en aanvullingen zult willen plaatsen. Een tussenvorm vindt men bij www.uwstamboomonline.nl waarbij men gebruik kan maken van een kant en klare structuur. Aan deze site ontleen ik:

Wat krijgt u als u een website aanvraagt bij "Uw Stamboom Online"?

- 1 Een **website** met onder andere:
  - een stamboom (met gezinspagina's, persoonlijke pagina's en een zoekmodule)
  - startpagina (met een verjaardagskalender en nieuwsmodule)
  - onbeperkt aantal tekstpagina's
  - gastenboek
  - contactformulier
  - fotoalbums met ruimte voor tekst en fotoalbums met miniatuurfoto's (maximaal 300 foto's)
- 2 Een **onderhoudsgedeelte** - een gebruikersvriendelijk systeem waarmee u de teksten op de website kunt wijzigen en de stamboom kunt vullen. Ook kunt u foto's toevoegen en de vormgeving aanpassen.
- 3 Een **subdomein** - uw website is te vinden op een subdomein. Dit wil zeggen dat als men ['www.uwnaam.uwstamboomonline.nl'](http://www.uwnaam.uwstamboomonline.nl) in de adresbalk typt, ze bij uw website terecht komen.
- 4 **Webhosting/serverruimte** - Zij nemen het technische gedeelte uit handen en rege-

len ruimte op een server.

5 Aanmelden bij **zoekmachines** - wij melden uw website aan bij zoekmachines en zorgen ervoor dat hij vindbaar is.

U betaalt 5 euro per maand (inclusief BTW). U betaalt per jaar.

Wilt u een eigen domeinnaam, zoals www.steenbergen.nl? Of wilt u vormgeving op maat? Heeft u andere specifieke wensen? U kunt dan naar de mogelijkheden informeren door een e-mail te sturen aan margaret@massoponline.nl.

Om het onderhoudsgedeelte van uw website te kunnen gebruiken heeft u de browser Internet Explorer en internettoegang nodig.

Op het ogenblik dat ik deze site opende hadden 312 personen van deze mogelijkheid gebruik gemaakt.

Na informatie bleek mij dat er wel enige kritiek was en dat het samenspel met de helpdesk niet altijd direct optimaal was maar dat het inderdaad weinig moeite kostte om de site te vullen.

Andere mogelijkheden om je genealogie op het internet te zetten zijn:

De site <http://www.genealogieonline.nl> waar u terecht komt op een site van Bob Coret: Genealogie Online – publiceert gratis uw stamboom.

Op het ogenblik dat ik deze site aanklik blijken er 1318 stambomen op te staan en 15 bidprentjesverzamelingen. Het is verleidelijk ook van deze site uitgebreidere info op te nemen, maar u kunt het best de site openen en dan aanklikken: *Alle mogelijkheden op een rij*. Een volledige uiteenzetting vraagt vrij veel ruimte en dat vermijd ik liever. Plaatsing van een stamboom is gratis, maar u kunt wel een donatie doen. Deze dient om de site vrij van reclame te houden.

Het is uiteindelijk een particuliere site. Uiteraard heb ik even gekeken of ik mogelijk personen aantrof behorend tot de families die door mij onderzocht worden en ik vond zowaar een heel stel, maar natuurlijk ook personen die wel dezelfde naam droegen, maar die niet verwant waren.

De site <http://www.stamboom.ngv.nl>

Aan deze site ontleen ik het volgende:

Deze site geeft iedere genealoog de mogelijkheid een genealogie of kwartierstaat te presenteren op internet. De afdeling **Computergenealogie** van de **Nederlandse Genealogische Vereniging** heeft de site zodanig ontwikkeld dat de gebruiker dit zelf kan regelen, na een account bij de webmaster te hebben aangevraagd. *Voorwaarde is dat de genealoog beschikt over een genealogisch computerprogramma dat een bestand in gedcom-formaat kan maken.* Door het importeren van een gedcom-bestand in uw account, worden uw genealogische gegevens in een database opgeslagen. Daarna zijn zij voor iedereen die toegang tot internet heeft te bekijken.

Wijzigingen onmiddellijk zichtbaar

Een groot voordeel van deze site is dat indien u in uw genealogisch computerprogramma gegevens wijzigt, deze wijzigingen binnen enkele minuten ook in uw eigen website zichtbaar kunnen zijn. Niet eerst uren kijken hoe u het beste uw gegevens kunt presenteren, nee gewoon een nieuw GedCom-bestand aanmaken en opnieuw importeren. Onmiddellijk zijn de nieuwe gegevens beschikbaar voor uw publiek.

De privacy van uw gegevens

Wilt u uw gegevens volgens de wet op de privacy beschermen, dan kunt u met het programma **Res Privata** uw gedcom-

bestand van de gegevens van nog levende personen ontdoen. U laat met dit programma de relaties in tact, uw gegevens zijn beschermd volgens de wet op de privacy. U kunt *Res Privata* hiernaast downloaden. Zie voor gebruik de website.

U blijft altijd eigenaar van de door u geïmporteerde gegevens, **maar blijft hier ook verantwoordelijk voor.**

Voor iedereen beschikbaar

De service is voor iedereen geheel vrij te gebruiken en niet beperkt tot leden van de NGV of gebruikers van GensData.

U heeft hier o.a. twee gratis mogelijkheden die beslist de moeite waard zijn. Zelfs als u een gedrukte versie van uw genealogie heeft, lijkt het mij zin te hebben de genealogie op het internet te zetten. U geeft welis-

waar gegevens weg, maar u heeft ook de kans aanvullingen en informatie te krijgen uit een hoek, die u niet verwacht. Voor mij was een prettige bijkomstigheid dat ik al zoekend enkele bronnen vond die ik niet kende en die mij weer enkele gegevens opleverden.

Met de voorgaande mogelijkheden om gemakkelijk tot publicatie op het internet te komen wil ik volstaan. Er zijn uiteraard nog meer mogelijkheden, dus als u verder wilt zien: het internet kan worden doorzocht.

Noten:

1. Adres: Wilmersdorf 2, 7327 AC Apeldoorn (www.easydata.nl)

2. Dit heeft niet alleen betrekking op veroudering van het materiaal. Een cd die ruim 12 jaar oud was bleek, toen ik hem wilde openen, nog niet verouderd, maar de gebruikte programma-

Tweede afnamedag Genetische Genealogie

H.M. Lups

Op 24 januari j.l. is de eerste genealogische afnamedag geweest. Hoewel de Projectgroep een 100 tal deelnemers verwachtte kwamen er 170 deelnemers. Dit impliceerde dat een deel van de bezoekers met een staanplaats genoeg moesten nemen omdat de collegezaal maar 150 zitplaatsen had. Ook het afnameproces liep uit. Men kreeg stuk voor stuk een zakje met de afnamematerialen, waarna men de naam moest opgeven en dan een code kreeg toebedeeld. Dit was incl. de afname, die je zelf moest doen (vier borsteltjes om wangslim te verkrijgen, waarna de borsteltjes in buisjes in het gecodeerde doosje ingeleverd moest worden. Naast het opname setje kreeg je ook een paar plastic handschoenen daar er geen

ander materiaal op de borsteltjes terecht mocht komen. Iets meer hulp bij het verwerken van de opname zou wenselijk zijn geweest. Het mooiste was (uiteraard voor jezelf) als je kwam met een verre verwant die in mannelijke lijn zou afstammen van dezelfde vroege voorvader. De afwezig van de eerste sessie kregen de setjes thuisgestuurd om daar de afname te verrichten.

Gezien de grote belangstelling heeft de Projectgroep besloten op 25 april een tweede afnamedag te organiseren in Leiden.

Het Project Genetische Genealogie in Nederland is een gezamenlijk project van de Nederlandse Genealogische Vereniging, de Zuidhollandse Vereniging voor Genealogie

Ons Voorgeslacht en het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde.

Aanwezigheid bij deze volgende dag is alleen maar mogelijk door opgave vooraf.

Deelnemers die zich opgeven voor deze dag zullen nog meelopen in de eerste ronde van het project, deelnemers die zich na die tweede dag opgeven zullen in een tweede ronde mee gaan doen, waarvan de uitslagen pas aan het eind van het jaar kan worden verwacht.

De resultaten (het dna-profiel van de deelnemer, de haplogroep of stam, waartoe de deelnemer behoort, de streek van oorsprong van de familie en eventuele matches) van

de eerste ronde van het project worden in vroege zomer bekend gemaakt.

Deelnemers die op 25 april niet aanwezig kunnen zijn zullen de afnameset ook thuisgestuurd krijgen.

Opgave als deelnemer is mogelijk door het sturen van een e-mail met naam en adresgegevens van de deelnemer(s) naar A.W.J.M. van Gestel, of naar L.A.F. Barjesteh van Waalwijk van Doorn, Gloriet 1, 6247 BB Gronsveld (publisher@bargesteh.nl) en het overmaken van het deelnamebedrag van € 155,- op bankrekeningnummer 554678306 van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde te Bilthoven. Ook wordt een gedocumenteerde stamreeks gevraagd.

Het begin van een familie

P.H.Th. Dumon

Ik was ongeveer 10 jaar oud, toen ik mijn grootvader, die toen in de 80 was, eens vroeg naar zijn (groot-)ouders. Hij vertelde, dat zijn vader arts was geweest en zijn grootvader schout en later "maire" (burgemeester) in Oldemarkt, dat ze de naam Dumon hadden, maar dat ze daarvoor een andere naam voerden in de familie. Vroeger heetten ze volgens overlevering 'Van Dedem van den Berg' van Dreischor of ze hadden hiermee iets te maken. Daarbij bleef de informatie.

Na mijn functioneel leeftijdsontslag in 1980 ben ik begonnen alle familiegegevens, die ik wist op papier te zetten.

Ik begon mijn zoektocht in Zeeland maar kon geen link vinden tussen Dreischor en Dumon.

Later vond ik een paar families Dumon in Drenthe, die ook de naam van Dedem van den Berg noemden maar die verder niets wisten.

Een artikel over DNA in *Ons Erfgoed* en een lezing hierover bij de afdeling Delfland van de Nederlandse Genealogische Vereniging deden mij besluiten een onderzoek te laten uitvoeren door het Leids universitair medisch centrum /Forensisch laboratorium voor DNA-onderzoek. Een bevriende relatie gaf mij het adres van ir.A. baron van Dedem te Baarn, die bereid was mee te werken aan het onderzoek, evenals een familielid van mij W. Dumon te Gasselte.

Na het afstaan van DNA materiaal kreeg ik de uitslag uit Leiden: "geen enkele afwijking!!"

Uit nader onderzoek blijkt Willem Jan van Dedem van den Berg (1728-1806) een relatie gehad te hebben met een Georgette Lucia Catharina Sandbergh (ook wel Zandheuvel en Santhövel genoemd) met als gevolg de geboorte op 7 oktober 1770 van een zoon, die Willem genoemd werd. De geboorteplaats Geffen (Noord Brabant) in de akte blijkt niet te kloppen en moet waarschijnlijk Gennep (Limburg) zijn. Bovendien worden nergens de achternamen van de ouders genoemd, waarschijnlijk omdat de geboorte van een bastaard niet paste in de families, hoewel daar indertijd, net als nu, meestal weinig ophef van gemaakt werd.

Van Van den Berg en Zandheuvel naar Dumon is maar een kleine stap. Het manipuleren van bovenstaande gegevens kan er mee te maken hebben dat de vader van Willem Dumon, Jan Willem van Dedem en diens vader op 3 juli 1752 tijdens een handgemeen een tuinman om het leven hebben gebracht en, teneinde niet berecht te worden, in Nederland, uitgeweken waren naar Driesberg in Duitsland¹). Driesberg ligt vlak bij Gennep (L),

Willem Jan van Dedem heeft in 1753 het landgoed Driesberg weten te verkrijgen en voegde die naam toe aan zijn naam Van Dedem.

Willem Dumon kwam op 5 maart 1789 uit

Gennep (?) naar Amsterdam en ging in 1792 naar "Swol" (Zwolle) en vandaar naar Oldemarkt (Ov.) alwaar hij op voordracht van W.J. van Dedem(!), waarschijnlijk een neef, door Napoleon werd aangesteld als keizerlijk notaris. Deze Jan Willem Jan van Dedem (geb. 18-3-1776 overl. 27-3-1840) was woonachtig in Zwolle, in een Zwolse familie getrouwd en hij bekleedde diverse openbare functies.

Hij was ook de "graver" van de Dedemsvaart omdat hijzelf en zijn schoonfamilie grond bezaten in het veengebied tussen Overijssel en Drenthe.

Willem Dumon trouwt in Oldemarkt op 13 juli 1808 met Jantje Ruurts van der Werff.

De familie Dumon is gelukkig goed terechtgekomen maar er moet nog veel uitgezocht worden.

Het vage verhaal van mijn grootvader blijkt dus wel op een aantal punten te kloppen. Het betreft niet de familie van Dedem van den Berg van Dreischor maar de inmiddels uitgestorven tak van Dedem van den Berg van Driesberg.

1. In het boek "*De havezathe Den Berg te Dalfsen*" met als ondertitel: een adellijk huis en zijn bewoners, auteur A.J. Mensema, uitg. Waanders Uitgevers te Zwolle, vindt men verder gegevens over de familie Van Dedem.
2. Zie daar o.a. pag. 64 en 65.

Vraagt van de auteur:

Gezocht bron en nadere gegevens over de geboorte van Willem op 7 oktober 1770 als kind van Catharina (?) en Jan Willem (?) Vroedvrouwenboeken van Gennep (L)?

Naar aanleiding van verschillende vragen volgt in het volgend nummer van *Ons genealogisch Erfgoed* een artikel over de techniek van het DNA-onderzoek.

Bibliotheekpas van de TU Delft

Alle leden van Prometheus en de abonnees van *Ons genealogisch Erfgoed* kunnen op verzoek een bibliotheekkaart voor de Prometheus bibliotheek ontvangen. Deze kaart is steeds slechts gedurende één jaar geldig en geeft u uitsluitend toegang tot de boeken van Prometheus. Bij de receptie ontvangt u tegen inlevering van deze bibliotheekkaart de sleutel van de Prometheuskasten.

U dient de kasten tijdens en na het gebruik steeds zorgvuldig te sluiten (iedere bezoeker krijgt een "eigen" sleutel). Bij het terugbrengen van de sleutel krijgt u uw bibliotheekkaart weer terug.

De boeken van de Genealogische Vereniging Prometheus zijn uitsluitend ter plaatse raadpleegbaar en worden dus niet uitge-

leend.

De toegang tot de TU-bibliotheek is niet meer gratis. Om boeken uit de kasten, het magazijn, depot of Tresor van de universiteitsbibliotheek in te zien kunt u volstaan met het aanvragen van een ééndagspas; dit kost € 2,50. (Tijdschriften en boeken uit het Tresor worden niet uitgeleend.)

Een TU-bibliotheekpas voor één jaar kost € 20,-. Bij uw eerste bezoek dient u dan twee identieke pasfoto's, een recent legitimatiebewijs (b.v. paspoort of rijbewijs) en een recent adresbewijs (b.v. bankafschrift of recente verzekeringspolis) mee te nemen.

De gehele procedure vindt u op de website van de Bibliotheek TU Delft.

Fusie GCV en HCC gebruikersgroep Genealogie

Zoals we reeds vermeldden in het vorig nummer gaan de Genealogische Computer Vereniging (GCV) en de gebruikers-groep Genealogie van de HCC (Hobby Computer Club) fuseren. Nu iets gedetailleerder.

De GCV gaat daarbij volledig op in de HCC. Dat voorstel is onlangs door de algemene vergadering van de GCV goedgekeurd. De beide verenigingen gaan verder onder de bestaande naam HCC!genealogie. Twee GCV bestuursleden worden als kernlid toegevoegd aan het HCC!genealogie bestuur.

Volgens GCV-voorzitter mr. Willem van Winterswijk kampen in het algemeen verenigingen in ons land met personele bezettingsproblemen. Dat is bij de GCV niet an-

ders. Daarnaast hebben de leden aangegeven de rol die de GCV vanaf haar oprichting heeft aangenomen als belangenbehartiger hogelijk op prijs te stellen. Maar het bestuur wilde meer bieden dan alleen dat. "Weer het wiel uitvinden met een nieuw genealogisch computerprogramma ligt niet voor de hand, evenals het digitaliseren van genealogische bronnen. In den lande zijn er vele initiatieven op dat terrein, denk aan GenLias en Van papier naar digitaal", aldus Van Winterswijk

De Genealogische Computer Vereniging GCV is een vereniging van en voor geïnteresseerden in het gebruik van de computer, programmatuur en het internet als hulpmiddel bij het genealogisch onderzoek.

Onder het motto "leden voor leden" werken de CGV-leden aan belangenbehartiging, uitwisseling van gegevens en ervaringen, voortgaande professionalisering en kwaliteitsverbetering van de door de vereniging zelf, dan wel door andere partijen aangeboden en ontwikkelde digitale ontsluiting van archiefmateriaal. Daarnaast informeert zij haar leden met een dagelijks aangevulde nieuwssite, de wekelijkse digitale nieuwsbrief Update en het maandelijks blad Computergenealogie over wetenswaardigheden, ontwikkelingen en nieuws op het terrein van genealogie en automatisering. Van Winterswijk: "In de fusiegesprekken met HCC!genealogie is ons duidelijk geworden dat wij elkaar kunnen versterken. Wij hebben een aantal producten waarin de HCC is geïnteresseerd en wij zijn onder de indruk van de organisatorische kwaliteiten van HCC!genealogie en het enorme aanbod wat de HCC haar leden te bieden heeft. Dat zij uitstekend kunnen organiseren hebben zij bewezen, getuige hun alom gewaarde

genealogische dagen. Daarnaast geven zij regelmatig cd's uit en organiseren zij excursies en cursussen.

Cees Heystek, voorzitter van deze HCC gebruikersgroep: "De doelstelling van de GCV, het leveren van een substantiële bijdrage aan de ontwikkeling van de digitale toegankelijkheid van archieven en gegevens sluit volledig aan bij de rol die wij in genealogie land in wensen te nemen."

Bij HCC!genealogie is die menskracht in grotere mate voorhanden. Bovendien is deze vereniging geïnteresseerd in een aantal producten van de GCV zoals haar website, wekelijkse digitale nieuwsbrief Update en het maandblad Computergenealogie. Cees Heystek: "Wat wij in feite doen is het combineren van the best of two worlds, waarbij de sterke punten van beide verenigingen ten behoeve van de leden op deze manier sterk wordt uitgebreid. Immers de HCC kent een veelheid aan producten en services", ligt Heystek toe.

(bron:persbericht HCC)

Nieuw: Regerings-Almanak van Nederlandsch Indië (1815-1942)

Op deze twee dvd's vindt u de hele reeks Regerings-Almanakken van Nederlandsch-Indië van 1815 tot en met 1942. Deze zogenaamde Indische-Almanak kan worden beschouwd als de weerslag van het maatschappelijke leven in Indië in die periode en beslaat bijna 14 meter boekenplank. Een waardevolle bron voor historisch en genealogisch onderzoek.

Naast opgaven uit de burgerlijke stand (geboorte, huwelijk en overlijden) bevat de Indische Almanak gegevens over de wijze waarop het openbare leven in Indië was georganiseerd en over de maatschappelijke carrières van veel inwoners. Op de dvd's staat een uitgebreide beschrijving van de inhoud van de Indische Almanak en de wijzigingen daarin in de loop van de jaren.

De dvd's zijn zowel op de PC als op de Mac te bekijken en te doorzoeken met de meegeleverde Reader van Adobe. Nadere informatie over het gebruik van de Reader vindt u op de dvd's. Uitgave van het CBG en de Stichting Historic Future. Ook verkrijgbaar bij ons. Zie www.onserfgoed.com. De prijs bedraagt 79 € Bestelnummer bij ons: SH00031.

Genealogisch Vademecum

Genealogisch Vademecum

Een leidraad voor genealogisch onderzoek

WAZAMAR

Genealogisch Vademecum

Trefwoorden

a b c d
e f g h
i j k l
m n o p
q r s t
u v w x
y z

Voor reacties

Wat doet het Genealogisch Vademecum

- zoeken van woorden en termen met betrekking tot genealogisch onderzoek in het Nederlands sprekend taalgebied.
- toevoegen van deze woorden en termen aan de pagina's van het Genealogisch Vademecum.

Waarom

- De uitleg van een woord of term aan te reiken middels een encyclopedie of snel met een trefwoordenlijst.
- Met behulp van items dieper ingaan op bepaalde onderwerpen.

Wat is het Genealogisch Vademecum

- een eigen initiatief van WAZAMAR.
- NIET commercieel.
- een dienst aan de beginnende en gevorderde genealoog.

WAZAMAR

Genealogisch Vademecum

Encyclopedie

A B C D
E F G H
I J K L
M N O P
Q R S T
U V W X
Y Z

Voor reacties

© WAZAMAR
sinds 1996

Hoewel er naar gestreefd is correcte informatie te verschaffen, kan niet worden gegarandeerd dat de informatie op het moment waarop deze is geplaatst na verloop van tijd nog steeds juist is. Aan de inhoud van deze webhalte kunnen dan ook geen rechten worden ontleend.

U kunt dit genealogisch vademecum bereiken via:

<http://www.wazamar.org/genealogie-a-z/a-genvad.htm>

Het is handig deze site bij uw favorieten op te nemen. U vindt er vele woorden en termen uit het Nederlands sprekend taalgebied met betrekking tot genealogisch onderzoek.

De initiator van deze site stelt het op prijs ontbrekende termen toegezonden te krijgen voor opname in dit Genealogisch Vademecum.

Walter Andreas Groen

Draviksplein 11, 3892BC Zeewolde

Tel. 036 522 1365, e-mailadres: w.a.groen@chello.nl

Bibliotheekcatalogus Nationaal Archief online!

Vanaf 4 maart 2008 is de catalogus van de bibliotheek van het Nationaal Archief online raadpleegbaar. Hiermee wordt de bibliotheekcollectie van het Nationaal Archief, die tot nu toe een voor buitenstaanders wat verborgen bestaan leidde, beter zichtbaar.

Inhoud van de collectie

Het zwaartepunt van de bibliotheekcollectie ligt op geschiedkundige publicaties die qua onderwerp aansluiten bij de archiefcollectie van het Nationaal Archief. Hierbij gaat het om publicaties over de geschiedenis van Nederland, met speciale aandacht voor (Zuid-)Holland, de toenmalige koloniën en institutionele geschiedenis. Daarnaast bevat de bibliotheek een uitgebreide collectie archiefwetenschap en documentconservering en -restauratie, alsmede publicaties over genealogie en cartografie.

De catalogus bevat de beschrijvingen van alle publicaties die de bibliotheek van het Nationaal Archief vanaf 1980 heeft aange-

schafft en een deel van de publicaties die vóór 1980 zijn aangeschaft. De resterende publicaties worden op termijn alsnog ingevoerd. De bibliotheekcollectie bevat in totaal ca. 50.000 titels.

Online aanvragen

Naast het gebruiken van de uitgebreide zoekfunctie, kunt u in de bibliotheekcatalogus ook publicaties aanvragen met behulp van uw bezoekersnummer. De aangevraagde titels kunnen dan op de studiezaal van het Nationaal Archief worden geraadpleegd.

Digitale dienstverlening

Het aanbieden van de online bibliotheekcatalogus past in de ambitie van het Nationaal Archief om een betere digitale dienstverlening voor deze bezoekers (online en in de studiezaal) te realiseren.

U kunt de catalogus vinden via <http://bibliotheek.nationaalarchief.nl/>

Boekennieuws

Spinnen in het web, Groningse regenten in relatie tot het omringende platteland tijdens de Republiek. Auteur Hidde Feenstra

Eigenlijk een veelzeggende titel voor de beschrijving van de ontwikkeling van de stad Groningen en de bestuurders daarvan. Ze ontwikkelden zich tot de machtigste regeringselites binnen de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden in de zeventiende en achttiende eeuw. Zij bereikten een positie als absolute vorsten over de helft van de toenmalige provincie Stad en Lande. In dit gewest kwamen alle lijnen zowel letterlijk als figuurlijk in de stad samen.

Zo kon het beeld van een web ontstaan en daarin waren de regenten aan de Grote Markt als het ware de spinnen.

Dit verschijnsel 'stadstaat' dat in het aangrenzende Duitse rijk niet ongewoon was, vormde een unicum binnen de Republiek dat onder andere samen hing met de eeuwenoude oostelijke oriëntering van Stad en Ommelanden.

De auteur heeft een diepgaande studie over het ontstaan en de vorming van deze regentenfamilies gemaakt. Zij stoorden zich niet aan grenzen, of die nu provinciaal of 'nationaal' bepaald waren. Het beste is dit te illustreren aan de hand

van de regentenfamilie Wolthers, wier netwerk zich niet alleen binnen de provincie uitstrekte, maar tevens over het grootste gedeelte van Drenthe en de westelijke helft van - het Duitse - Oost-Friesland. Het toont daarmee ook de relativiteit van de 'nationale' grenzen in het verleden. Wie de daartoe behorende personen waren, hoe zij leefden en wat zij deden, en soms ook dachten, wordt beschreven aan de hand van brieven, familieberichten en reisverhalen. Ook de sociale groepen direct daaronder: de hogere burgerij van de stad en de niet-adellijke grondbezitters daarbuiten komen aan de orde. Met name de laatsten vormden de schakel tussen de stad en het omringende platteland, die al eeuwen in een uiterst gecompliceerde symbiose leefden. Tot slot wordt een nieuwe visie op de politieke verhoudingen in de stad Groningen in de eerste helft van de achttiende eeuw gegeven. Dit werk kon tot stand komen doordat de auteur enkele jaren een stipendium werd verleend van de Stichting Erven A. de Jager, zodat hij deze studie kon voltooien. Het is verleidelijk een overzicht van de inhoud te geven.

Het hoofdwerk omvatte het institutionele kader met o.a. verboden verwantschapsgraden en van koopman naar beroepsregent, de opkomst en ontwikkeling van elites in Stad en Lande in de zeventiende en achttiende eeuw, waarin allerlei aspecten aan de orde komen. In het slothoofdstuk worden o.a. een aantal conclusies samengevat waaronder aandacht voor familie- en persoonlijke netwerken. In bijlage 1 wordt het netwerk van Herman Wolthers besproken, in bijlage 2 komen de politieke en religieuze achtergronden van raad en gezworen meente aan de orde. Bijlage drie houdt zich bezig met regenten en grondbezit in het Oldambt en Gorecht. Uiteraard is er een bronnenoverzicht. Als extra is aan het boek een cd-rom toegevoegd met 19 familienetwerken.

Het boek is een uitgave in de Groninger Historische Reeks, deel 36. Het boek is in zekere zin een vervolg op de dissertatie van de auteur uit 1981: *De bloeitijd en het verval van de Ommelanden adel 1600-1800* uit 1981. Tot het moment dat de auteur met het bronnenonderzoek voor de nu verschenen publicatie begon was er

over de politieke elites van de stad en haar jurisdicties zo goed als geen recente (wetenschappelijk verantwoorde) literatuur voorhanden. Hierin is door deze publicatie verandering gekomen, zodat deze alleszins waardevol is..

Het boek is gebonden, 389 pagina's, met illustraties, verschenen: december 2007, uitgever Koninklijke Van Gorcum b.v. ISBN 978 90 232 4377 9, prijs € 27,-. (HML)

Het pauperparadijs met als subtitel: Een familiegeschiedenis. Auteur Suzanna Jansen.

Het boek is een familiegeschiedenis, waarin zij de vijf generaties voor haar bespreekt. Haar moeder sprak niet graag over het verleden, maar op een middag stuitte Suzanna Jansen, bij het opruimen van de zolder van haar ouders, op een bidprentje. De dode ziel voor wie moest worden gebeden, was de 'opoe' van haar moeder, Helena Gijben, Suzanna's overgrootmoeder. Deze Helena, vertelde haar moeder, was een groot ongeluk overkomen: zelf protestant, was ze verliefd geworden op een katholiek. Ze nam het geloof aan van haar man, Harmen Keijzer, en werd door haar familie verstoten en 'onterfd'.

Dat laatste woord sprak tot de verbeelding van Suzanna. Ook de geboorteplaats van Helena klonk mysterieus: Norg, bij Assen. Ze wist dat de familie van moederskant altijd arm was geweest. Dit deed de wens ontstaan meer aan de weet te komen over haar voorvaderen. Haar opoe Helena was geboren in de bedelaarskolonie Veenhuizen, gemeente Norg. Ze was geboren in dit gesticht waar landlopers en ontspoorde kost en inwoning kregen in ruil voor werk op het land. Ook Helena's moeder, Cato Braxhoofden, was geboren in de kolonie. Roza, Suzanna's grootmoeder, zag er eveneens het licht. Het was Helena echter gelukt om met Roza en vijf andere kinderen daar weg te komen en naar Amsterdam te vertrekken om daar als dienstbode de kost te verdienen. Haar man Harmen, die aan de drank raakte, eindigde echter weer in Veenhuizen.

Het bijzondere van dit boek is, dat het niet alleen de familiegeschiedenis weergeeft. Meestal komen de "toppers" uit de familiegeschiedenis

aan de orde. Suzanna geeft de werkelijkheid weer, zoals die door de onderkant van de maatschappij werd be- en doorleefd. Dit geldt voor een behoorlijk percentage van ons volk en daar weten we eigenlijk veel te weinig van. Dit boek is een welkome aanvulling op de Enquêtes uit het eind van de negentiende eeuw. De auteur heeft een uitgebreide bronnenstudie gedaan. Zij vertelt ook de geschiedenis van Veenhuizen, gesticht door Johannes van den Bosch. Deze was er van overtuigd was dat men menselijke omstandigheden ten gunste kon beïnvloeden. Zo kon ook het armoedeprobleem worden aangepakt. De fatsoenlijke maar arme gezinnen leefden apart van de landlopers en leeglopers; zij hadden een eigen kamer en een lapje grond. De oudste besproken voorvader, Tobias Braxhoofden kwam echter niet als pauper naar de kolonie. Hij was een soldaat uit Napoleons leger en later actief in het Nederlandse leger. Zo kon hij as oudedagsvoorziening bewaker in Veenhuizen worden.

Maar de arme stedelingen kwamen niet vrijwillig naar de kolonie. De mare ging dat je er hard moest werken voor je bordje gortpap, en dat je er nooit meer vandaan kwam. Gaandeweg werden er ook mensen onvrijwillig naar Veenhuizen gedeporteerd, en op den duur overtreders van allerlei slag. Toen Harmen Keijzer er aan het begin van de twintigste eeuw terugkwam, was hij geen fatsoenlijke arme meer, een 'verpleegde', maar een drankzuchtige sloeber die buiten de maatschappij moest worden gehouden. Cato Braxhoofden, dochter van Tobias, trouwde met Teunis Gijben, zoon van een niet geprivilegieerde katholieke familie. Het jonge stel trok weg uit de kolonie om als landarbeider aan de kost te komen. Ze reddden het echter niet en moesten terugkeren. Eerst Roza, Suzanna's grootmoeder, wist, hoewel veelvuldig arm, maatschappelijk min of meer terug te komen, hoewel ook haar man drankzuchtig was. Ondanks allerlei problemen wist zij haar kinderen fatsoenlijk groot te brengen. Eerst woonde zij met haar gezin in Tuindorp Oostzaan in Amster-

dam-Noord, en later in het slechter bekend staande Floradorp. Maar het gelukte haar naar de overkant van het IJ te verhuizen.

Twee van de meisjes, waaronder Elizabeth, de moeder van Suzanna, mochten zelfs naar de mulo en vonden daarna een kantoorbaan. Zelfs Suzanna, in 1964 geboren ervoer lang voordat zij haar achtergrond kende, de gevolgen van die armoede periode. Volgens de uitslag van haar Cito-toets was ze geschikt voor vwo. Maar de onderwijzer vond haar 'een mavo-klantje'. Haar ouders drukten echter door dat ze toch naar een havo-vwo-brugklas ging, waardoor wat haar betrof de traditie van armoede en vernedering doorbroken werd.

In eerste instantie lezen we het levensverhaal van haar voorouders en de omstandigheden waarin zij en velen met hen leefden. Maar zij vertelt ook over haar onderzoek. Ze is zeer precies te werk gegaan en heeft heel wat gedegen research verricht. Hoewel dit boek niet primair voor genealogen is geschreven, is het voor ons beslist de moeite waard.

Het boek is ingelijmd, telt 255 pagina's. Uitgever Balans. Inmiddels is de tweede druk verschenen. Het ISBN-nummer is 978 90 5018 8210, de prijs bedraagt € 17,95. (HML)

'Van linie en stamme Hueff' met als ondertitel: Genealogie van het geslacht Hueff, een gezamenlijke productie van Gijs Heuff en de bekende genealoog, drs. Léon van der Hoeven.

De merkwaardige titel is ontleend aan een zin uit een proces, dat gevoerd is voor het leenhof van de graven van Culemborg in de jaren 1618 en 1619. De partijen in een geschil over een leengoed waren enerzijds Gerrit Heuff en anderzijds Anthonis Goossensz, aangetrouwde familie. Ter staving van zijn rechten beriep Gerrit zich erop "van linie en stamme Hueff" te zijn. Het leenhof stelde Gerrit in het gelijk. In feite gaat het hier om de tweede genealogie van het geslacht Heuff. De toenmalige auteur, Johan Adriaan Heuff Az., oprichter en eerste voorzitter van de Vereniging Oudheidkamer Tiel en omstreken (VOT), heeft in zijn genealogie de

suggestie gewekt, gelet op de dubbele letter f aan het eind van de naam, dat de familie van Duitse oorsprong zou zijn, wat achtertaf niet bewijsbaar is.

Uit het boek komt naar voren dat de familie Heuff één van de oudste geslachten van Zoelen en Avezaath is. In ieder geval komt de naam al voor in de vijftiende eeuw. De schrijfwijze van de naam varieerde in de loop der tijd nogal, maar kreeg definitief vorm aan het begin van de achttiende eeuw.

Speelde het leven van de personen uit het andere besproken boek zich hoofdzakelijk af in de onderste lagen van ons volk, bij de Heuffs was dat anders. Niet dat ze teerden op de verworvenheden van hun voorouders. Als ik bijv. zie naar de levensbeschrijving van de auteur G. Heuff, dan vraag ik me af hoe hij dat allemaal heeft kunnen realiseren. Dat moet wel een zeer intensief leven zijn geweest. Wat ook opvalt in deze genealogie is het complex van verwantschappen binnen de familie. Voorbeeld is de vader van de eerste auteur die een genealogie Heuff vervaardigde en van wie de ouders maar ook de grootouders allen de naam Heuff droegen. Van de overgrootouders komt slechts een overgrootouder twee keer voor. De mate van bloedverwantschap blijft beperkt en ik heb ook geen daaruit voortvloeiende negatieve invloeden kunnen bespeuren.

De oudst bekende voorouders van de familie Heuff hebben eeuwen lang in Avezaath en Zoelen gewoond. Een korte geschiedenis van deze dorpen ontbreekt niet. De eigenlijke genealogie begint met bespiegelingen omtrent de oudste generaties, de oudst bewezen generaties en hun erfenissen en bezittingen. Voor de oudste generaties zijn de voornaamste bronnen de leenkamers van Culemborg en Soelen ende Aldenhaag. Tussen de genealogische overzichten worden er personen naar voren gehaald, waarover wat meer wordt verteld.

Bij het lezen over de levens van diverse Heuffs valt de grote betrokkenheid bij paarden op. Er was zelfs een Heuff die namens Nederland uitkwam op de Olympische Spelen van 1928 in

Amsterdam. Ook de mate van kunstzinnigheid in de familie was groot. Zo kan het geslacht Heuff bogen op een groot aantal schilders en tekenaars. Hun liefde voor paarden vindt echter geen weergave in het familiewapen.

In de bijlagen o.a. fragmenten betreffende andere geslachten, die de naam Heuff dragen. De noten, o.a. bronvermeldingen, zijn als eindnoten in het boek opgenomen, gevolgd door een index op familienamen, voornamen en huizen.

De voorpagina van het boek 'Van linie en stamme Hueff' toont een klimmende gouden leeuw met een gouden kroon in een rood veld. Knap vind ik dat men voor deze uitgave nog financiële steun heeft weten te verkrijgen.

Het samenspel van de beide auteurs is er garant voor, dat we hier te maken hebben met een zeer goed onderbouwde publicatie.

Het copyright berust bij de auteurs en uitgeverij Verloren te Hilversum (www.verloren.nl).

Het boek is het eerste exemplaar uit de Genealogische Reeks en kost €49,50. Het ISBNnummer is 978-90-6550-932-1. (HML)

Cartularium van de heren van Veere uit het geslacht van Borsele 1282-1481, 1555 Deze bronnenpublicatie is een bewerking van een middeleeuws handschrift dat in de universiteitsbibliotheek van Gent berust en dat bekend is geworden als het Cartularium van Veere. Een werkgroep bestaande uit de heren Ivo Back, Peter Blom, Peter Henderikx, Hans Vader en Jaap Zondervan hebben jarenlang gewerkt aan de transcriptie van het cartularium.

Een cartularium is een register waarin binnen een administratie ontvangen oorkonden zijn afgeschreven. Het is meestal aangelegd om voor de eigen functionarissen de raadpleegbaarheid van de teksten te vergemakkelijken.

In de Late Middeleeuwen waren de Van Borseles de belangrijkste edelen van Zeeland. Oorspronkelijk heeft het cartularium behoord tot een omvangrijk archief dat bewaard werd op kasteel Sandenburgh bij Veere. Dit cartularium bevat afschriften van 229 oorkonden uit de periode 1282-1555, uitgevaardigd door zeer verschillende personen en instellingen. Van de af-

geschreven oorkonden zijn de meeste originelen thans niet meer voorhanden. Voor wat het merendeel van de oorkonden betreft is de inhoud evenmin via andere afschriften overgeleverd, 173 oorkonden waren tot nu toe onbekend. Het gemeenschappelijke kenmerk is dat zij haast alle bestemd zijn voor de heren van Veere en

voor het overgrote deel verband houden met hun rechten, bezittingen en bestuurlijke functies op Walcheren en Zuid-Beveland.

Deze gebonden, 407 pagina's tellende uitgave van Uitgeverij Verloren te Hilversum kost € 29. ISBN 978-90-8704-004-8. (HML)

Vragen en contacten

Gratis voor abonnees voor zover de plaatsruimte dit toelaat. Maximaal per jaar 750 letters/spaties. Contactzoekers worden ook op het internet geplaatst. Dus zoveel mogelijk ook uw internet adres vermelden. Antwoorden op vragen graag naar de redactie, zodat deze ze, al dan niet samengevat, eventueel in dit tijdschrift kunnen publiceren, mede omdat deze informatie mogelijk ook voor anderen interessant is.

Van Coesveld/Koesveld

Ik zit al meer dan 1 jaar vast. Wie kan mij helpen? Aelbert Jansz. van Coesveld en Dirxkj Peters trouwden op 5-11-1671 in Maurik. Gezocht hun (voor)ouders, broers, zussen. Gerda van Driel-van Koetsveld
th.van.driel@quicknet.nl

van der Velden/Alphenaar

Ik ben op zoek naar de grootouders van mijn opa. Hij heette Johannes Adrianus Hendrikus van der Velden, geboren te Rotterdam op 31 januari 1894, overleden op 3 september 1985 te Rotterdam. Zijn vader was Henri Johannes van der Velden. Zijn moeder heette Neeltje Alphenaar. Ik heb van Neeltje een bidprentje. Ze is geboren te Waddinxveen op 5 september 1863, zij is overleden op 1 maart 1947 te Deventer. Ik wil graag weten wie haar ouders zijn.

Henri Johannes van der Velden is ook de laatste van deze familienaam die ik heb kunnen achterhalen (archief in Rotterdam). Waarschijnlijk komen deze mensen niet uit Rotterdam.

Marian da Silva Almeida,
Soetendaalse kade 40, 3036 EA Rotterdam.
Tel. 0622200808. m.dasilvaalmeida&chello.nl

Jans/Engelkes

Op 5 augustus 1749 werd te Ihrhove (Duitsland, ten oosten van de prov. Groningen) geboren Engelke Jans. Hij werd landbouwer op Nieuwenhuis bij Oterdum (Gr.) Hij trouwde eerst met een weduwe, Engelke Jans en hertrouwde na haar overlijden met Harmke Siewkes (Tuinier)

Hij was een kind van Jan Jans, overleden 1774 en Hemepe Engelkes, overleden 1783.

Beide overleden in Ihrhove. Ik heb noch de huwelijksdatum noch de doopdata kunnen vinden van dit ouderpaar Jans/Engelkes
Wie weet meer, (zo mogelijk ook van hun voor-geslacht)? Bij voorbaat mijn dank.

H.M. Lups, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft, tel. 015-2146963, e-mail: alvolups@wanadoo.nl

Aan dit nummer werkten mee:

P.H.Th. Dumon, A. v.d. Leeuwlaan 56, 2644 LD Delft

R. Jansen, Ericalaan 99, 7906 NC Hoogeveen

H. Klunder, Zjoekowlaan 25, 2625 PJ Delft

JW. Koten, Weezenhof 21-07, 6536 JR Nijmegen

H.M. Lups, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft

ons genealogisch Erfgoed

i.s.m. Gen. Ver. Prometheus

Colofon

Redactie:

J.W. Koten, W.J. Scholl

M. de Hoog, G.J. Leeuwenhoek, H.M. Morien, (Prometheus)

Eindredactie: H.M. Lups

Redactieadres:

Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft
Tel. 015-2146963, fax 015-2136578
e-mail : alvolups@wanadoo.nl

Homepage Alvo:

<http://www.onserfgoed.com>

Vormgeving: Alvo-Delft

Uitgever, abonnementenadministratie, verspreiding:

Uitgeverij Alvo, Buitenwatersloot 142,
2613 SV Delft.
Tel. 015-2146963, fax 015-2136578

Druk:

Drukkerij Alevo, Lagosweg 11,
2622 CZ Delft.
Tel. 015-2569260, fax 015-2855171
www.alevo.nl; e-mail: info@alevo.nl

Inhoud

DNA-analyse: het nieuwe genealogisch gereedschap	91
De collectie van de Koninklijke Bibliotheek: voer voor genealogen?	102
Over de puthaak getrouwd	103
Beroepen van toen (scheepssjouwer - schijvenschuurder	104
De guillotine ... ook in Nederland	107
Amsterdamsche Huishoudschool	110
De geschiedenis van mijn voorouders in Wijster (circa 1820-heden) (slot)	111
Overzicht publicaties (72)	117
Reacties van lezers	119
Naamsverandering	120
Familienamen	124
Het bevolkingsregister	128
Het geslacht van Jacob Cornelis Boerin uit Maasdam (nieuwe Alvo uitgave)	129
Boekennieuws	130
Vragen en contacten	132

*Zie onze homepage www.onserfgoed.com voor bestellingen. Sommige virusscanners willen deze niet doorgeven. Dan gaarne bestellingen via ons e-mailadres: alvolups@wanadoo.nl.
Nooit vooruitbetalen per bank of postbank*

© 2008 ALVO. Overname van artikelen is toegestaan na toestemming van de uitgever en de auteur.

Het tijdschrift *Ons genealogisch Erfgoed* verschijnt zes keer per jaar. Een abonnement wordt geacht aan het begin van het jaar te zijn ingegaan. Een jaarabonnement kost € 14,00, te voldoen door storting of overschrijving op postbank-rekening 301108 of bankrekening 3134.11.182 ten name van uitgeverij ALVO te Delft.

Een abonnement buiten Nederland (Europa) kost € 16,30, buiten Europa € 23,10, te betalen door overschrijving uit het buitenland (Europa naar Nr BIC RABONL2U IBAN nummer NL24 RABO 0313 4111 82 ten name van uitgeverij ALVO, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft, Nederland.

Bij bankoverschrijvingen en girobetalingen s.v.p. ook bij de mededelingen adres en woonplaats en abonneenummer vermelden omdat op de rekeningafschriften alleen de namen worden vermeld.

Voor eventuele beëindiging van het abonnement aan het eind van 2008 dienen de opzeggingen voor 1 november 2008 in ons bezit te zijn. Opzeggingen na 1 november ontvangen kunnen niet meer worden behandeld.

Sluitingsdatum kopij 2008, nr. 4: 5 juli 2008.

Illustratie voorpagina: smid.

(zie boek *Smid in de familie*, auteur Jan Spendel, besproken op pag. 126)

DNA-analyse: het nieuwe genealogisch gereedschap

JW. Koten

DNA-onderzoek is in enkele jaren een vanzelfsprekend begrip geworden. Het wordt op verschillende terreinen gebruikt, zoals bij de geneeskunde voor onderzoek naar de kans op erfelijke ziekten en/of afwijkingen, bij misdaadonderzoek, bij vaderschapsonderzoek bij echtscheidingen en ook in de genealogische wereld gaat het een steeds grotere plaats innemen. Dit laatste vooral in familiaal verband, maar ook mondiaal: hoe zit de mensheid in elkaar. Kortom DNA-analyse wordt een belangrijk nieuw genealogisch gereedschap. Ook in *Ons Erfgoed* kwam het DNA-onderzoek geregeld aan de orde, en daarmee de vraag: hoe wordt dat DNA-onderzoek technisch uitgevoerd. Hoe doet men het. Daarom ook in *Ons genealogisch Erfgoed* dit keer een uiteenzetting die vereenvoudigd op de technische aspecten zal ingaan. Verschillende lezers hebben hier om gevraagd.

Stukje geschiedenis

Eerst een stukje forensische geschiedenis, die mijns inziens het startpunt van veel, ook genealogisch, DNA-onderzoek is geworden: namelijk de DNA-technologie van de identificatie. Terloops het woord forensisch is afgeleid van het woord forum, de plaats van het gremium waar men in de Romeinse tijd recht sprak. Forensisch betekent dus alles wat met de gerechtelijke onderzoekingen te maken heeft.

Marbouroughmoorden

In 1983, nu dus 25 jaar geleden, zat de Britse politie met een vastgelopen onderzoek

van een “verkrachtingszaak met moord” van twee schoolmeisjes in Narbourough-Leicestershire. Deze moorden leken zo sprekend op elkaar dat men aannam dat beide misdrijven welhaast door een zelfde dader moesten zijn begaan. Hoewel een verdachte bekende dat hij de laatste moordzaak had begaan, ontkende hij ten stelligste dat hij ook iets met de eerste zaak te doen had. Overtuigd van hun zaak raadpleegde het politieteam voor verder onderzoek de bekende Sir Alex Jeffreys, hoogleraar genetica (erfelijheidsleer) van de Universiteit van Leicestershire. Het verzoek was om een DNA-test uit te voeren, die DNA-fingerprinting werd genoemd en die wellicht de mogelijkheid bood deze zaak tot een oplossing te brengen. Een dergelijk onderzoek was nog niet eerder in een echte rechtszaak toegepast. Gelukkig beschikte men bij deze moordzaken nog over sperma dat bij het lijk was achtergebleven. De resultaten van het DNA-onderzoek waren een complete verrassing. Geen van beide DNA-profielen van materiaal van de dader paste bij de gearresteerde verdachte die dan ook werd vrijgelaten.

Ten einde raad besloot de politiecommissaris om alle mannen uit de woonplaats van beide vermoorde meisjes op DNA te testen. Het waren er ongeveer 8000. Men combineerde dit onderzoek echter wel met een bloedgroepen onderzoek omdat in sperma ook bloedgroep bepaling mogelijk is. Bij niet passende bloedgroepen tussen proefpersoon en sperma, kon een groot aantal

van de 8.000 personen reeds worden geëlimineerd. Daarmee kon het aantal DNA-bepalingen worden teruggebracht. Alle mannen van Narborough werden dus opgeroepen om DNA af te staan. Dit leverde aanvankelijk geen enkele dader op. Dit was een grote teleurstelling bij ieder. Het onderzoek bleef dus in het slop, totdat een vrouwelijke collega op het werk toevallig een gesprek hoorde van een vriend van de dader. Deze vertelde dat hij tegen betaling voor een bepaalde persoon had ingestaan bij de afgifte van het DNA-materiaal. Dit werd door gegeven aan de politie, die prompt de weigeraar arresteerde. Het materiaal achtergelaten bij beide "verkrachtingen met moord", paste inderdaad perfect bij het materiaal dat van de opgespoorde dader afgenomen werd. In 1988 werd hij tot levenslang veroordeeld. Daarmee was dit eerste DNA-onderzoek bij de opsporing van misdrijven een feit geworden.

Green River moorden

Een tweede geruchtmakende zaak die veel aan de opsporing van misdadigers met DNA-onderzoek heeft bijgedragen waren de Green River moorden, in de Verenigde Staten. In 1982 werd het lijk van een prostituee gevonden die was gewurgd. Daarna volgden nog een groot aantal soortgelijke moordzaken. Bij een navraag bij de prostituees in het district kwam het verhaal naar voren van een man, die verscheidene van deze vrouwen zou hebben verkracht en met de dood had bedreigd. Een van de dames kon zich de blauwwitte pick-up van de dader herinneren. Deze wees naar een bepaalde persoon met een dergelijk voertuig. Huiszoeking werd bij deze verdachte pick-upbestuurder gedaan. Er kon geen belastend materiaal worden gevonden. Maar een kiene politiefunctaris verzocht verdachte

wel op een verbandgaasje te kauwen. Dit materiaal werd zorgvuldig bewaard. Hoewel het DNA onderzoek nog niet ver gevorderd was, dacht deze politiemann vooruit. In september 2001 kon het speekselspecimen in het gaasje worden geïdentificeerd en vergeleken met sperma aangetroffen bij een nieuw slachtoffer. Het was een perfecte match. De opgespoorde dader werd daarna voor moord met voorbedachte raad veroordeeld.

Centralpark jogger

Een derde zaak die in New York grote beroering gaf was in 1989 een moordpoging op een vrouwelijke jogger in Central Park. Er was een jonge vrouw verkracht, maar zij overleefde de poging tot verwuring. Door navraag werd bekend dat in deze periode een groep van enkele jongeren het park onveilig maakten. Zij werden opgepakt en gedwongen te bekennen. Maar vrienden van deze jongens stelden dat de politie de bekentenissen onder dwang had verkregen. Enkele jaren later bleek dat het DNA materiaal van een reeds veroordeelde gevangene, die opgesloten zat, perfect paste bij dat wat bij het slachtoffer was achter gelaten. De jongens werden onschuldig verklaard en de ware moordenaar uiteindelijk veroordeeld.

Zo kon met behulp van DNA-onderzoek een aantal onterecht gearresteerde onschuldigen van blaam worden gezuiverd.

DNA-massaonderzoek

Hoe was een DNA-onderzoek in Leicestershire op dergelijke grote schaal mogelijk? Dit kwam door de vondst van enkele nieuwe DNA-onderzoekstechnieken rond de tachtiger jaren van vorige eeuw. Dit betrof de (1) *PCR-techniek*, (2) de *STR-analyse*, (3) de *RFLP* (spreek uit reflip) *technologie*

en (4) de elektroforese volgens het principe van Southern. Bij een van deze technieken was Sir Alex zelf betrokken geweest.

(1) PCR

Een van deze nieuwe technieken noemt men PCR, hetgeen voor polymerase chain (= ketting) reaction staat. Met polymerase kan men enkele DNA-strengen miljoenen maal vermenigvuldigen. Op deze manier kan men van een paar cellen voldoende DNA-materiaal winnen voor een verdere DNA-analyse. Het aardige van deze ontdekking in 1983 was, dat al vele jaren daarvoor het principe van polymerase van DNA bekend was geworden, onder meer door het werk van Arthur Kornberg. Polymerase is een chemische verbinding (enzym) die de cel in staat stelt, voor de kerndeling tot stand komt, het kern DNA te verdubbelen, zodat dit vermeerderde DNA-materiaal over de twee dochtercellen gelijk kan worden verdeeld. In laboratoriumomstandigheden was dit natuurlijke vermeerderingsproces om diverse redenen moeilijk uit te voeren. Om het dubbelstrengig DNA te splitsen in twee enkelstrengig was namelijk een temperatuur nodig van 95°. Het natuurlijke menselijke polymerase enzym is dan echter al lang vernietigd. Kay Mullis kwam op de gedachte het polymerase van de hooibroei-bacterie te gebruiken die opgewassen is tegen zulke hoge temperaturen. Deze bacterie kan zelfs brand in hooibergen opwekken. Dit polymerase was dus wel bestand tegen hoge temperatuur. Heel wat DNA onderzoekers hebben zich de vuisten tegen het hoofd geslagen toen Mullis enkele jaren later voor deze vondst de Nobelprijs kreeg.

De PCR methode wordt toegepast op DNA-materiaal afkomstig van de proefpersoon of van sporen die bij een misdaad zijn gevon-

den. In eerste instantie wordt het DNA uit dit celmateriaal geëxtraheerd en dan in een reageerbuis gebracht. Daarna voegt men bij het DNA-extract nog het hooibroei-bacterie polymerase toe en verder een buffer en natuurlijk de desoxynucleotiden¹. Vervolgens brengt men dit mengsel op een temperatuur van 95° C. Daarbij valt het dubbelstrengige DNA in twee enkele strengen uiteen. Na afkoeling van dit mengsel vloeistof kan het polymerase actief worden. Dit polymerase zorgt ervoor dat de twee enkelvoudige strengen nu twee dubbelstrengige worden. Vervolgens verhit men de vloeistof weer, waarna de twee dubbelstrengige vier enkelstrengige worden, die na afkoeling op hun beurt weer verdubbelen. Na 20-30 cycli (één cyclus is het eenmalige opwarmen en daarna afkoelen) is het DNA miljoenen maal vermenigvuldigd en voldoende voor verder onderzoek. Deze verwarming en afkoeling moest vroeger handmatig geschieden maar is momenteel volledig geautomatiseerd. Daarvoor gebruikt men een machine die men een thermo-cycler noemt. Het gehele proces kan zich in de zelfde reageerbuis afspelen.

(2) STR en VNTR analyse

Nadat men voldoende DNA met de PCR-methode heeft verkregen kan men met het vastleggen van een DNA vingerafdruk beginnen. De methode bij uitstek is de STR en/of de VNTR methode die door Sir Alec Jeffrey is ontwikkeld. De afkorting STR staat voor *short tandem repeats*. Het zijn korte DNA-ketens die bestaan uit herhalingen van twee-letterige (dinucleide) DNA-herhalingen, bijv (GT)_n of drie-letterige (trinucleide) bijv (CAG)_n bestaan. Daarbij varieert de parameter n van enkele tot honderd herhalingen van bijvoorbeeld (CAG)₅ is CAGCAGCAGCAGCAG². VNTR staat

voor variabele number of tandemrepeats. Hier betreft het eveneens herhalingen waarbij zeven of meer letters elkaar herhalen. Veel van deze STR en VNTR vindt men in het DNA dat geen functie heeft en dat men wel ten onrechte junk DNA noemt. Bij het gewone erfelijkheidsonderzoek zal je daar dus niets van merken. Het aardige is nu dat bij de individuele mensen er grote verschillen bestaan in de lengte van de individuele STR's en VNTR's in dit junk DNA. Vandaar dat door deze onderlinge verschillen men dit materiaal voor identificatie van individuele personen kan gebruiken. Wanneer je bij individuele mensen het aantal herhalingen van bepaalde STR kunt vaststellen dan kun je op basis van die verschillen de mens identificeren. Stel je neemt een bepaald aantal STR's, zeg tien. Je bepaalt van iedere STR het aantal herhalingen; bijvoorbeeld, bij individu A het eerste STR, Tweede.... tiende STR, heeft 6, 7, 2, 4, 7, 4, 2, 9, 8, 3 herhalingen. Bij individu B is deze reeks bijvoorbeeld 3, 5, 7, 2, 6, 8, 8, 6, 9, 5. Wanneer je dan onbekend DNA vindt en je bepaalt daarin deze herhaling en je vindt dan daarin bij de betreffende STR's het patroon 6, 7, 2, 4, 7, 4, 2, 9, 8, 3 dan weet je dat dit DNA bij individu A hoort.

(3) *RFLP (restriction fragment length polymorphism) technologie*

Om het aantal herhalingen van de STR's en VNTR's verder te vast te stellen gebruikte men een nieuwe methode die men RFLP noemt. Dit staat voor restriction fragment length polymorphism. Het woord polymorfisme betekent veelvormigheid (morph- staat voor vorm). Deze uitdrukking slaat op de veelvormigheid van de lengte van de overeenkomstige uitgeknipte fragmenten van een DNA keten. Met biochemische scharen knipt men uit het totale DNA

deze bijzondere STR/VNTR strengen. Deze biochemische scharen heten restrictie enzymen. Een enzym is een substantie die bepaalde chemische reacties mogelijk maakt; in dit geval het doorknippen van het DNA op zeer bepaalde plekjes³. Je krijgt dan een verzameling van diverse DNA ketens met individuele lengtes. Bij individu A is de lengte van deze DNA ketens 6, 7, 2, 4.. enz DNA-herhalingen (DNA-repeats) lang.

(4) *De Southern-methode*

De lengte van deze ketens kan men vaststellen, door deze DNA ketens in gelatine te brengen. Deze methode heet "Southern" en die naam komt van de ontdekker van deze methode. Gewoonlijk gaat dit scheiden van DNA-ketens op een glasplaatje in de vorm van een objectdrager. DNA-ketens bestaan uit nucleïnezuur. Door deze zuurgraad hebben zij een negatieve elektrische lading. Daarom kan men door middel van het aanbrengen van een elektrische spanning aan de lange uiteinden van deze gelatine plaatjes de ketens naar lengte sorteren. Daarbij blijven de langere ketens langer bij de ene negatieve pool en de korte ketens bewegen zich snel naar de andere positieve pool⁴. In het jargon noemt men deze transportmethode van substanties in een elektrisch veld elektroforese (forese is vervoer, denk maar aan forens). Na deze scheidingsbewerking met elektroforese kan men de DNA-ketens met onderscheiden lengte in de gelatine met radioactieve labels markeren. Deze actief gemerkte ketens kan men dan op fotogevoelige platen zoals bij röntgenfoto's visualiseren. Het eindresultaat is een plaatje waarop streepjes zijn te zien die wel aan een streepjescode op artikelen in de winkel doen denken. Op basis van deze streepjes kan men dan met de DNA-identificatie beginnen. Als regel zal men

daarbij het afgenomen materiaal van verdachte vergelijken met de gegevens die men bij eerdere misdrijven (bij dadermateriaal) in het DNA-archief (DNA-bank) heeft opgeslagen.

Uiteraard heeft men bovenstaande methoden de laatste 25 jaren sterk verbeterd en gerobotiseerd. Vaak gebruikt men in plaats van gel-platen nu capillairen. Verder is het mogelijk in plaats van radioactieve labels bepaalde fluoriserende kleuren te gebruiken die bij bepaalde golflengten oplichten zodat de aflezing thans met lichtsensoren kan geschieden. Momenteel is het gehele onderzoek zoals hierboven werd beschreven dus in hoge mate gerobotiseerd, waarbij de kosten van deze analyse drastisch zijn gedaald. Daardoor kan men deze methode nu ook tegen schappelijke prijzen voor genealogisch onderzoek op de markt brengen.

Praktische uitvoering van een forensisch onderzoek

Hoe komt men nu aan dit DNA voor het forensisch onderzoek. In principe bevatten alle lichaamscellen DNA, mits de celkern door rotting niet te ver chemische vervallen is. Meestal neemt men bloed en de laatste tijd vooral schraapsel van de binnenwand van de mondholte, dat men met spatel of borstel van de wang afschuurt. Dit materiaal wordt in een container gedaan, waarna het in het laboratorium kan worden onderzocht. DNA kan ook gewonnen worden uit histologisch materiaal dat in formaline is gefixeerd en in paraffine is ingebed. Verder ook in bewerkt cytologisch materiaal afkomstig van een vaginale uitstrijk maar ook verkregen door celaspiratie.

In veel gevallen gebruikt men DNA uit de wangcellen die van de binnenwand in de

mondholte zijn weg geschraapt, hoewel het beter is bloedcellen te gebruiken. Voor een betrouwbaar onderzoek zijn ongeveer 100 cellen reeds voldoende. Daarna wordt uit de cellen het zuivere DNA gewonnen door de wangslimvlies cellen chemisch te bewerken waarvoor heel verschillende technieken⁵ kunnen worden gebruikt. Deze bewerkingen noemt men gewoonlijk DNA-extractie.

(1) Vervolgens kan dit gezuiverde geëxtraheerde DNA met de PCR-methode worden vermeerderd totdat er voldoende DNA beschikbaar is om verder te kunnen worden onderzocht.

(2) Daarna kan men de speciaal gekozen STR/VLTR ketens als markers van het DNA gaan onderzoeken. Men knipt het DNA met de restrictie-enzymen. Als regel toetst men op 13 van zulke STR's, maar de laatste jaren gebruikt men door de verdere robotisering van de methode steeds meer markers waardoor de specificiteit van het onderzoek toeneemt.

(3) Tenslotte worden de zo verkregen DNA strengen met behulp van de Southern methode naar lengte gescheiden en aangekleurd. De zo verkregen DNA-streepjes codes kunnen dan worden bestudeerd en eventueel vergeleken met eerder opgeslagen materiaal. Men kan deze DNA-patronen opslaan als code. Veelal wordt dan deze code opgeslagen met verdere gegevens van betrokkene (zoals naam en sofi-nummer). Ook dadermateriaal (bijvoorbeeld een spermavlek) kan op deze wijze worden geanalyseerd en opgeslagen. Dit onderzoek is dusdanig gevoelig dat men huidcellen die zich in een vingerafdruk op een borrelglaasje of op een muntstuk bevin-

den zelfs voor DNA-sporen onderzoek met deze methode kan gebruiken. Het DNA onderzoek, dat meestal in een forensisch laboratorium wordt uitgevoerd, is mede met het vingerafdrukonderzoek de sleutel voor het identificeren van verdachte personen.

Dit DNA-onderzoek heeft keer op keer zijn bruikbaarheid bij het opsporen van misdadigers bewezen, zelfs bij oude zaken zoals recent bij de Puttense moordzaak.

Naar aanleiding hiervan worden grote DNA banken opgezet. In Engeland zitten al meer dan drie miljoen DNA-profielen van mensen die met justitie in aanraking zijn gekomen in zo'n DNA-bank opgeslagen. Het blijkt dat bij zo'n 3% van de misdrijven waarbij men DNA-onderzoek heeft verricht, men een hit in deze DNA-bank heeft gehad.

Maar ook in niet criminele zaken is de DNA identificatie zeer belangrijk gebleken zoals bij de identificatie van de slachtoffers in het World Trading Center in New York. Na deze terroristische aanval kon men ca. 19.000 lichaamsfragmenten vinden, die ten dele verkoold of geplet waren. Van deze gegevens konden er 1500 positief geïdentificeerd worden, hetgeen zonder DNA technologie niet mogelijk zou zijn geweest.

In diverse landen wordt bij de krijgsmacht momenteel DNA-materiaal van de militairen bewaard, zodat men eventuele door het oorlogsgeweld verminkte slachtoffers toch met zekerheid kan identificeren.

Een waarschuwend woordje

Er is nu een belangrijk punt dat men bij al dit type onderzoekingen goed in het oog moet houden. Dat is: *de negatieve bevindingen*

hebben meer waarde dan de positieve. Anders gezegd, men kan met DNA-onderzoek met grotere zekerheid zeggen dat een DNA monster NIET van een beoogd persoon is, dan bewijzen dat het wel van hem afkomstig is: **ontkennen** is betrouwbaarder dan **bevestigen**. Een tweede belangrijk punt is dat men uiterst nauwkeurig bij deze methode te werk moet gaan omdat zelfs een kleine DNA-verontreiniging eveneens met de pcr methode wordt vermenigvuldigd. Bijmengingen kunnen tot grote vergissingen leiden. Het is dus zaak uiterst nauwkeurig en schoon te werken.

DNA niet alleen te gebruiken voor identificatie maar ook voor de vaststelling van lichaamskenmerken.

Maar er zijn meer mogelijkheden die de DNA-analyse in het forensische laboratorium in de toekomst kunnen gaan verschaffen. In sommige gevallen zal men het onderzoek niet beperken tot uitsluitend het onderzoek van de STR's voor persoonlijke identificatie. Het blijkt dat bepaalde DNA-patronen sterk aan een streek gebonden zijn. In toenemende mate wordt met het DNA-onderzoek nu ook ingezet bij de vaststelling van de origine van een persoon. Zelfs in een klein land als het onze zijn er regionale verschillen in het DNA.

Pas in de kinderschoenen staat het ontdekken van DNA-patronen die externe kenmerken zoals huidskleur, haarkleur, gelaatsvorm, lichaamslengte betreft. Het is mogelijk door andere DNA kenmerken in beschouwing te nemen, bepaalde lichamelijke en geestelijke kenmerken van een persoon op te sporen⁶. Veel lichaamskenmerken hebben immers een sterke erfelijk component en zijn dus in principe in het DNA vastgelegd. Voor roodharigheid zijn reeds

DNA-genen beschreven (MC1R). Uiteraard is het mogelijk aan de hand van DNA gegevens ook een groot aantal factoren te herkennen die een aanleg voor bepaalde aandoeningen verraden. In de geneeskunde wordt deze methode zeer uitgebreid toegepast o.a. bij de erfelijkheidsadvisering en de diagnostiek van sommige kwalen.

Mt-DNA kan uitkomst brengen.

Stoffelijke menselijke resten zijn aan bederf onderhevig. Na enige tijd is het DNA zo vergaan dat onderzoek niet meer mogelijk is. Bovendien is er in dat geval vaak zo'n bacteriële overgroei, dat DNA analyse daarvoor al op ernstige problemen kan stuiten. In enkele gevallen is het mogelijk om nog bruikbaar DNA in een tandwortelkanaal te vinden, waar normaal de tandzenuw en de bloedvaten in lopen. Dit tandpulpa is aardig beschermt tegen externe bedervende invloeden.

In ultieme probleemgevallen kan dan het Mt-DNA-onderzoek uitkomst brengen. Bruikbare sporen Mt-DNA kan men vaak nog in het hoofdhaar vinden, soms in vingernagels of in eelt. Ter verduidelijking nog het volgende. Het Mt-DNA bevindt zich niet in de kern (dit is het kern-DNA) maar in speciale micro-organen in het cellichaam (cytoplasma), dus dat deel van de cel dat niet tot de celkern behoort. Het Mt-DNA stuurt de energiehuishouding en is zeer belangrijk. Zoals bekend erft ieder dit Mt-DNA van de moeder. In het sperma ontbreekt een cellichaam waarin het Mt-DNA zou kunnen zitten. Vandaar dat het Mt-DNA alleen via de moederlijn wordt overgedragen, dus via de het cytoplasma van de eicel van de moeder waarin dit Mt-DNA beschikbaar is voor haar kind. Dit Mt-DNA is heel weinig in vergelijking met het kern

DNA, minder dan 0,1%. Vanuit medische gezichtspunt gezien is het Mt-DNA niettemin zeer belangrijk omdat fouten in dit Mt-DNA tot ernstige ziekten kan leiden. De keten van het Mt-DNA is goed bekend, de stabiliteit van het Mt-DNA is minder dan die van het kern DNA.

Sommige delen van het lichaam zijn beter bestand tegen bederf, zoals de haren. De analyse van het Mt-DNA uit dit menselijke haar kan dan uitkomst bieden. De specificiteit van het Mt-DNA onderzoek is veel minder dan van het kern-DNA. De Mt-DNA keten is maar heel kort in vergelijking met die van het kern-DNA Ondanks dit bezwaar kan het toch zeer bruikbare resultaten opleveren zoals o.a. werd aangetoond bij de identificatie van de lijken van de Romanows, de eertijds koninklijke familie van Rusland.

Mt-DNA wordt dus van moeder op kind overgebracht, Er is geen bijdrage van de man/vader. Daarom kan men het Mt-DNA gebruiken bij de verificatie van de moederlijke (maternale) stamlijnen. Dus de stamlijn die begint bij de probandus, daarna zijn moeder, vervolgens de moeder van de moeder, de moeder van de moederlijke kant) en vervolgens haar moeder weer, en zo verder.

Andere toepassingen van de DNA analyse

Het forensisch DNA onderzoek gebaseerd op het identificatie onderzoek zoals hier boven beschreven geeft enkele krachtige hulpmiddelen in handen die nu ook in talrijke andere gebieden wordt toegepast. Genoemd worden:

- migratiestudies bij de antropologie
- het vastleggen de afkomst van stamboekvee

- conservering van DNA bij bedreigde diersoorten

- het opsporen van ontduiking van de warenwet bij clandestiene vleeswarenproducten

- patentbescherming van genetische gemodificeerde landbouwgewassen.

Heel bijzonder is de toepassing voor de archeologie en historische onderzoek.

- DNA-studies zijn mogelijk gebleken bij mammoetvondsten waar nog bruikbaar materiaal uit de bevroren dieren uit oertijden kon worden geïsoleerd. Maar ook insecten kunnen lang in een stukje barnsteen (hars) opgesloten blijven, zodat het DNA van dit insect behouden blijft en onderzocht kan worden.

- Bij historisch onderzoek in Leuven heeft men het hart van de zoon van Lodewijk de 16de kunnen identificeren waardoor allerlei indianenverhalen o.a. van onze Delftse oplichter werden ontzenuwd. Ook werd geen overeenkomst met het DNA van Marie-Antoinette gevonden. Hooguit zou Naundorff een bastaardzoon kunnen zijn.

Immigratiediensten

Andere juridische toepassingen van DNA onderzoek vindt men bij de immigratiediensten. Ouderschapsonderzoek kan een onderdeel zijn van de toelatingsprocedure van kinderen van asielzoekers.

Vaderschapsonderzoek

Meer bekend is het vaderschapsonderzoek dat zich in toenemende belangstelling mag verheugen bij civiele juridische kwesties zoals erfenissen, schadeclaims (alimentatieverplichtingen) bij vaderschapsprocedures, echtscheidingskwesties voor het bewijs

van ontrouw e.d.

Hoe gaat men zo bij een juridische schadeclaim (alimentatieverplichting) bij een vaderschapsonderzoek te werk?

De rechter zal dan eerst bepalen of er genoeg grond is om de beschuldigde man tot een vaderschapsonderzoek te verplichten. Daarna wordt (desnoods onder dwang) materiaal van de vermoedelijke vader afgenomen. Daarbij wordt natuurlijk ook materiaal van het kind gevoegd. Bij een vaderschapstest wordt daarvoor meestal een buisje bloed afgenomen. Het DNA wordt geëxtraheerd. Vervolgens wordt het DNA met de PCR methode vermeerderd, aan een groep van restrictie-enzymen onderworpen en vervolgens door middel van elektroforese gescheiden. De gelatine plaatjes waarop deze elektroforese is uitgevoerd worden onderzocht met een aantal STR-probes, gewoonlijk gebruikt men 13 probes. Na autoradiografie of chemiluminescentie detectie kan het DNA-profiel van vader en kind worden gevisualiseerd, waarna op grond van de vergelijking van de DNA-profielen van vader en kind een uitsluiting van het vaderschap kan geschieden, indien deze DNA profielen duidelijk verschillen. Tenminste de helft van de plaatsen van de markers van de vermoedelijke vader moeten met die bij het kind overeenstemmen. Vaak worden vader- en kindmateriaal in twee verschillende lanen op het zelfde gel-plaatje geplaatst. Dat maakt vergelijking gemakkelijker. Om een positieve identificatie mogelijk te maken is een verdere statistische bewerking van de karakteristieken van het DNA nodig. Dit moet worden gebaseerd op de frequentieverdeling van de diverse DNA-profielen in een populatie.

Een tweede waarschuwing

Helaas gebeurt thans zonder zorgvuldige juridische afweging veel van vaderschaps- of moederschapsonderzoek in het geniep. Daarbij neemt men heimelijk DNA van een betrokken kind en materiaal van zichzelf. Beide monsters (stalen) laat men dan op DNA-profielen onderzoeken bij een van de talrijke laboratoria die dit graag tegen betaling willen uitvoeren. Op deze manier hoopt men dan bijvoorbeeld van een alimentatieverplichting af te komen. In veel Europese landen is het een misdrijf als men zonder toestemming van de moeder DNA-onderzoek bij een kind laat verrichten.

In principe worden bij het vaderschapsonderzoek en het identificatieonderzoek dus dezelfde methoden toegepast. Het verschil is dat er bij identificatie op alle punten een goede match moet zijn, maar bij ouderschapsonderzoek maar bij de helft van het aantal onderzochte kenmerken (markers).

Veel minder vaak is broeder- en zusterschap in het geding, soms bij erfeniskwesties. Broers en zusters delen uiteraard een groot aantal kern DNA-kenmerken. Men kan verder nog Mt-DNA onderzoek als aanvulling laten gelden.

Ook hier zijn nieuwe onderzoeksmethoden in ontwikkeling, het zou te ver voeren deze hier te bespreken.

Y-chromosomaal onderzoek

Als tegenhanger van het Mt-DNA onderzoek dat de erfelijkheid in de moederlijke linie kan vast stellen, staat de studie van het Y-chromosoom-DNA. Dit Y-chromosoom wordt van de vader naar alle zonen doorgegeven. Het Y-chromosoom is immers de bepalende factor of het kind een jongetje

wordt. De zonen geven op hun beurt weer hetzelfde Y-chromosoom aan de volgende generatie zonen door.

Vooraf de Y-chromosomale DNA-analyse heeft veel belangstelling bij de genealogen, omdat men alle naamdragers op een mogelijk gemeenschappelijke stamvader kan terugvoeren. Immers alle mannelijke afstammelingen van een zelfde voorvader in de mannelijke lijn hebben het Y-chromosoom gemeenschappelijk. Het DNA in het Y-chromosoom is tamelijk stabiel en blijft over vele generaties hetzelfde. Y-chromosoom-onderzoek heeft belangrijke mogelijkheden bij de verificatie van mannelijke afstammelingen in de mannelijke lijn. Y-chromosoom DNA analyse is dan ook uitermate populair bij het genealogisch onderzoek. Naamdragers kunnen op deze wijze vaststellen of er verre verwantschap bestaat. In de genealogie heeft vooral dit Y-chromosomaal onderzoek grote vlucht genomen. Het biedt de mogelijkheid om stammen, waarvan men meent dat ze verwant zijn, aan elkaar te knopen. Kortom men kan in die gevallen naamstammen aan elkaar knopen waarbij men met de schriftelijke documentatie niet meer verder terug kan. Er zijn momenteel veel laboratoria beschikbaar die dergelijke Y-chromosomale diensten aanbieden. De techniek die men volgt, is die van de gebruikelijke identificatiemethode, waarbij men zich beperkt tot het Y-chromosoom. Ook hier worden 13 tot 17 probes bekeken.

Aangezien de vaders de naamgevers zijn, kan men het profiel van het Y-chromosoom gemakkelijk aan een achternaam koppelen. Vindt men dan onbekend DNA-materiaal en zijn overeenkomstige Y-chromosoom-DNA-gegevens in een DNA-naambestand

opgenomen dan kan men dit onbekende materiaal een tentatieve achternaam geven. Is de naam betrekkelijk zeldzaam dan blijkt deze toegekende naam in 50% van de gevallen met de werkelijkheid te kloppen.

De combinatie van Y-chromosomaal onderzoek en Mt-DNA onderzoek (bijvoorbeeld bij bloedsporen) kan in combinatie van een Y-chromosoom DNA-bibliotheek en een Mt-DNA-bibliotheek een krachtig opsporingsmiddel worden voor de identificatie van sporenmateriaal. De forensisch genealoog kan op basis van bevolkingsgegevens en de vader en moeder DNA-kenmerken immers, bepaalde personen lokaliseren, wanneer de naamgegevens van het opgeslagen DNA bekend zijn. In de VS bestaat reeds zo'n dienst voor forensische genealogie.

De DNA-revolutie (samenvatting)

Was het erfelijkheidsonderzoek vroeger een vakgebied waar weinig gebeurde, momenteel is het DNA-onderzoek een speerpunt van medische research. De vooruitgang in dit vakgebied is spectaculair en nauwelijks meer bij te benen. Steeds worden de bestaande technieken verbeterd en nieuwe technieken toegevoegd, waarvan de toepassingsmogelijkheden geweldig lijken. Ik wijs u bijvoorbeeld op de ontwikkeling van micro-arrays (in het spraakgebruik DNA-chips) waarmee men in zeer korte tijd vele duizenden DNA-kenmerken kan onderzoeken. In enkele jaren zijn de kosten voor een DNA-onderzoek drastisch verminderd en deze worden daarom steeds meer toegepast.

De sociale en juridische gevolgen van de DNA-revolutie zijn nog niet duidelijk in kaart gebracht. In Nederland hebben Koops en Schellekens de juridische aspecten van het DNA-onderzoek onderzocht (zie [\[www/nwo.nl\]\(http://www/nwo.nl\)\). Omdat de gevolgen van een dergelijk DNA-onderzoek verreikend zijn, is voorzichtigheid en wijs beleid een eis, zo stellen beide auteurs. Het is ook duidelijk dat, wil men in Nederland grip op deze situatie houden, veel expertise zal moeten worden opgebouwd.](http://</p></div><div data-bbox=)

DNA-onderzoek is niet waarde vrij. DNA bevat een grote hoeveelheid informatie, die niet alleen informatie over potentiële ziekten kan verschaffen maar ook kan wijzen op persoonlijke trekken zoals de neiging tot alcoholisme, het vermogen van een absoluut gehoor, neiging tot nieuwsgierigheid, en een reeks van persoonlijkheidsstoornissen. Maar ook de afstamming zelf is niet waarde vrij. Vaak ontlenen mensen hun identiteit aan hun etniciteit. Toen een van de voorvechters van de slavernijslachtoffers er achter kwam dat hij afstamde van een slavenhandelaar, was dit een geweldige schok voor betrokkene. Hetzelfde gold ook voor een Marokkaanse voorman die een sefardische jood als voorvader bleek te hebben. Het betekende een ernstige impact op zijn persoonlijke leven.

Ik speculeer als slot over een wat dichter bij huis gegeven. Stel de zaak eens voor, dat een jongeman met de naam Jan Jansen voor een klein misdrijf wordt opgepakt. Er wordt vervolgens DNA-analyse bij hem verricht vanwege dit vergrijp. Daarbij blijkt dat het Y-chromosomale DNA beter bij de naam Koten past dan bij dat van zijn officiële vader Jansen. Waarschijnlijk zal dit gegeven niet zo plezierig zijn. Maar stel verder dat deze jongeman verder te weten komt dat zijn moeder vroeger laborant is geweest op het lab, waar dr. Koten de directeur was. Dan komt toch de positie van allerlei mensen in een wat ander daglicht te staan. Om

van erfrechtelijke zaken maar niet te spreken, want natuurlijke kinderen delen gelijk met de wettelijke kinderen.

In het laatste geval kan dit dynamiet betekenissen in een relatie en mogelijk zelfs psychische schade berokkenen aan diverse betrokkenen. Vandaar dat men DNA-onderzoek nooit vrijblijvend kan beschouwen. Enige voorzichtigheid blijft dus ook bij het genealogische onderzoek geboden.

Noten:

1. Dit reactiemengsel in de reageerbuis bestaat uit het te vermenigvuldigen DNA, twee primers die het aflezen van het DNA in gang zetten, vier desoxynucleotiden en een buffer van magnesium chloride (pH 8.2), en tenslotte het Taq DNA polymerase.

2. De vier nucleotiden waaruit het DNA bestaat zijn Guanine (G), Cytosine (C), Adenine (A) en Thymidine (T)

3. Bij de RFLP-methode wordt het geëxtraheerde DNA gemengd met een stof die 'restrictie-enzym' wordt genoemd. Dit enzym is afkomstig van bacteriën. Bacteriën gebruiken deze restrictie enzymen om "vijandelijk" DNA te splitsen en zo onschadelijk te maken. Deze re-

strictie-enzymen splitsen (knippen) de DNA streng door 'vertering'. Deze zo verkregen korte DNA strengen kan men dan verder chemisch analyseren.

4. De negatief geladen DNA-fragmenten bewegen zich in verschillend tempo door de gel en komen op verschillende tijdstippen bij de positieve pool aan, de kortere stukken bewegen zich daarbij sneller door de gel dan de langere. Het eindresultaat is dat ze naar lengte gerangschikt zijn.

5. proteïnase K digestie, en daarna extractie met fenol-chloroform en neerslaan met alcohol.

6. Het is tegenwoordig mogelijk individuele verschillen in het DNA op te sporen die gekoppeld zijn aan bepaalde lichamelijke en geestelijke eigenschappen. Vaak zal men enkelvoudige (een-letterige) mutaties in de DNA-ketens (Haplo's) als markeerpunten gebruiken. Deze enkel-letterige mutaties noemt men wel SNP (single nucleotide polymorphism) meestal uitgesproken als SNIP. Haplo's zijn DNA ketens die een grote stabiliteit hebben die men met SNP kan markeren. Wanneer men weet dat een erfelijke eigenschap aan een bepaalde haplo is geboden, kan men door het aantonen van de bepaalde SNP de aanleg voor een bepaalde erfelijke eigenschap waarschijnlijk maken.

Banden Ons genealogisch Erfgoed

Er zijn weer banden beschikbaar.

Gezien het geringe prijsverschil hebben we de 1-jaars naaldbanden laten vervallen.

BD 00001 Bindbanden € 10,—

BD 00002 Tweejaars naaldbanden incl spelden € 17,—.

Verzendkosten per band € 2,75. Twee banden of meer € 5,50

De collectie van de Koninklijke Bibliotheek: voer voor genealogen?

Barbara Schaap (namens de KB)

De Koninklijke Bibliotheek, de nationale bibliotheek van Nederland, is er voor iedereen. Al vanaf 1798 groeit de collectie gestaag. Vanaf 1974 verzamelt de Koninklijke Bibliotheek (KB) zelfs alles wat er in Nederland uitgegeven wordt, inclusief alle kranten. Een deel van de enorme collectie staat open opgesteld in de Leeszaal van Nederland. De rest vindt u eenvoudig via de online catalogus. Misschien vindt u zelfs meer dan u zocht...

Wat heeft de KB te bieden?

Genealogie en heraldiek vormen samen een van de oudste bestanddelen van de KB-collectie. In samenhang met historische werken was er in de aanschaf vanouds aandacht voor werken op het gebied van de 'geslacht- en wapenkunde', zoals het vakgebied in de catalogi nog vaak wordt aangeduid. Behalve de gangbare binnen- en buitenlandse naslagwerken omvat de collectie enige duizenden gedrukte genealogische werken over afzonderlijke families. Daar komen dan de werken die bij het vakgebied geschiedenis zijn ondergebracht nog bij. Daarvan zijn vooral de familiegeschiedenissen relevant, samen met de grote afdeling plaatselijke en regionale geschiedenis, bedrijfsgeschiedenissen, enz. Enkele speciale collecties verdienen hier eveneens vermelding, zoals de *alba amicorum* en de gelegenheidsgedichten.

De positie van genealogie en heraldiek binnen de KB wordt nog versterkt door de aanwezigheid van het Depot van Nederlandse

Publicaties. Als nationale bibliotheek verzamelt de KB vanaf 1974 alle in Nederland gepubliceerde boeken en tijdschriften, en dat betekent dat de publicaties betreffende genealogie en heraldiek vanaf die tijd vrijwel compleet aanwezig zijn. Van belang is ook dat de KB de grootste collectie kranten van Nederland bezit. Behalve op papier zijn van vele dagbladen ook versies op microfilm beschikbaar. De meest gevraagde staan in open opstelling in de leeszaal en kunnen door bezoekers worden geraadpleegd.

De KB biedt ook een grote collectie biografische naslagwerken, de bekende bibliografieën (Beresteyn, Van den Borne, Leenaerts), complete reeksen van gangbare tijdschriften (o.a. *De Nederlandsche Leeuw*, *De Navorscher*, *De Indische Navorscher*, *Jaarboek Centraal Bureau voor Genealogie*, *Gens Nostra*) en de Catalogus Epistularum Neerlandicarum (CEN), die ca. 900.000 brieven in Nederlandse wetenschappelijke bibliotheken ontsluit.

Wanneer komt u naar de Koninklijke Bibliotheek?

Een bezoek aan de KB kan vooral nuttig zijn, wanneer u informatie zoekt over de wereld waarin uw voorouder leefde. Voor gegevens over uw grootmoeders grootvader zult u naar het archief moeten. Wilt u echter meer weten over het bedrijf waar hij werkte, over de geschiedenis van de stad waar hij woonde of de regio waar hij op school zat, kunt u terecht bij de KB.

Praktisch:

De KB is op de volgende tijden geopend:

Maandag 9.00 - 18.00 uur

Dinsdag 9.00 - 20.00 uur

Woensdag 9.00 - 18.00 uur

Donderdag 9.00 - 18.00 uur

Vrijdag 9.00 - 18.00 uur

Zaterdag 9.00 - 13.00 uur

De KB is op zaterdagmiddag en op zonen feestdagen gesloten.

Afwijkende openingstijden

Afdeling Bijzondere Collecties

Maandag t/m vrijdag 9.00 - 17.00 uur

Zaterdag 9.00 - 13.00 uur

Voor een bezoek aan de KB heeft u een pas nodig. U kunt kiezen uit twee soorten, een gratis dagpas of een jaarpas á € 15,- waarmee u ook thuis toegang heeft tot de volledige Digitale Bibliotheek. Voor meer informatie zie www.kb.nl

Tot ziens in de KB!

Over de puthaak getrouwd

H.M. Lups

Een onzer lezers zond ons het volgende:

Rond 1250 kom ik de term: putatuef huwelijk tegen.

In "Vreemde Woordenboek" van A. Kolstereen, een Prisma Woordenboek staat:

Putatief (Volks Latijn putativus van Latijn putare = rekenen, achten) (jur.) vermeend, te goeder trouw verondersteld.

Een putatief huwelijk is dus een niet officieel huwelijk. Komt hier ook de uitdrukking vandaan: 'over de puthaak getrouwd'?

Het is eeuwen regel dat jonggeliefden, die het met elkaar eens waren geworden of om andere redenen aan elkaar werden gekoppeld, officieel in het huwelijk traden voor zij gingen samenwonen. Vroeger werd het huwelijk als regel door een kerkelijke functionaris voltrokken, soms voor het gerecht. Later werd het voltrokken door een ambte-

naar van de burgerlijke stand. Inmiddels is men daar in belangrijke mate van afgestapt en leeft zonder meer samen, zij het vaak wel dat men een samenlevingsovereenkomst sluit.

Toch kwam dat ook vroeger wel voor als er beletsels waren om een wettig huwelijk te kunnen aangaan. In bepaalde streken liet men dan wel aan dat samen gaan leven een bepaald ritueel vooraf gaan. Het verliefde paar sprong dan over een puthaak, een stok waarmee men het putwater uit een put omhoog haalde. Bij afwezigheid van een puthaak sprong men over een 'bessem' - bezem.

In wezen is een dergelijk huwelijk geen officieel huwelijk maar een putatief. Het woord "putatief" heeft echter taalkundig dus niets met de puthaak te maken.

Beroepen van toen (scheepssjouwer - schijvenschuurder)

H.M. Lups

Scheepssjouwer

Arbeider belast met het lossen en laden van schepen.

Scheepssmederij, scheepsmid

In de Amsterd. Courant van 20 augustus 1808 bieden de makelaars B. Everard en R. Hoyman te koop aan "een hechte, sterke en weldoortimmerde grove yzer- of scheepssmedery, genaamd het roode Anker, waarin de affaire sedert onheugchelyke jaren met goed succes is geëxerceerd geworden, benevens het daaraan geannexeerde woonhuis en erve, staande en gelegen op het Realen-eiland in de Vierwindenstraat".....Dit is dus een smederij gericht op allerlei onderdelen, nodig op een schip.

Scheepstimmerman, scheepstimmerbaas

De geschiedenis van de scheepsbouw is zeer lang. Ook hier te lande werd al voor het begin van de christelijke jaartelling in boten gevaren, die handmatig werden vervaardigd. In een Accijnsbrief van 1274, uitgevaardigd door graaf Floris V betreffende belastingen die hij aan de Haarlemse nijverheid oplegt blijkt er ook scheepsbouw in die stad te bestaan. De scheepsbouwers moeten belasting betalen per gebouwd schip. De hoogte is afhankelijk van de grootte van het schip. Er is sprake van haringsschepen, koggen en heerkoggen (bedoeld voor oorlogshandelingen), handelschepen en kleine schepen. De kogge is het meest bekende middeleeuwse zeilschip, dat een zekere ontwikkeling door maakte. Wil men iets meer weten over de ontwikkeling

Scheepstimmerman naar Jan Luijcken

van de verschillende scheepstypen dan is er naast de aanwezigheid van enkele in ons land aanwezige scheepsmusea voldoende literatuur, waarin ook vele afbeeldingen zijn te vinden.

Ook nu bestaat de scheepstimmerman nog steeds, maar de scheepstimmerman van nu is vooral meubelmaker, de man, die aan de afwerking van een schip meewerkt. Als men de personeelsadvertenties doorkijkt is het zelfs een gevraagd beroep. Een enkeling is nog scheepsbouwer, maar niet de scheepstimmerman die de houten schepen van vroeger vanaf het begin opbouwde, veelal zonder constructietekeningen maar steunend op de verworven kennis. Als regel begon hij zijn werk als krullenjongen op

*Scheepswerf Zaandam met
Czaar Peter*

een werf. Hij was als zodanig o.a. belast met het inzamelen van de krullen, spanen en afvalhout waarmee de kachel in de loods werd gestookt als het koud was. Hij moest ook het houtvuur maken en onderhouden onder de pekketel (hij werd daarom ook wel pikjongen genoemd). Vloeibaar pek was nodig om de naden aan te gieten of om bij het breeuwen te gebruiken. Men leerde door hard te werken en zijn ogen goed de kost te geven en werd zo geleidelijk van leerling tot meester. Aan hem werden zwaardere eisen gesteld dan aan een gewone timmerman. De laatste heeft veelal te maken met haakse constructies, maar bij de scheepsbouw was dat niet zo. Destijds werden al die schepen uit het hoofd gebouwd! Uiteraard waren er verschillende soorten arbeid nodig voor het bouwen van een (groter) schip. Voor de uitvinding van de houtzaagmolens zaagden de kraanzagers (zie aldaar) de balken. Het waren de scheepstimmerlieden die het "fijnere" werk verrichtten. Men gebruikte daartoe een groot assortiment aan gereedschappen zoals de scheepsdissel (een soort platte bijl), verschillende soorten schaven zoals de voorloper, de korte en de lange rijschaaf. Verder

de avegaar (soort boor), verschillende maten spijkerboren die met een booromslag werden aangedreven, beitels, hamers en zagen. Ook de zweep (zwaaihaak) was zeer belangrijk. Een scheepstimmerman moest vele houtverbindingen kennen, waarbij de uiterste nauwkeurigheid vereist was. Een kleine fout kon immers een duur stuk hout, dat al de nodige voorbereidingen had ondergaan onbruikbaar maken.

De scheepstimmerman werkte uiteraard, afhankelijk van de grootte van een schip met meer of minder arbeiders, die diverse deeltaken uitvoerden.

Schelpenvisser

Vroeger waren schelpen een bekende grondstof voor de kalkfabricatie. De schelpenvissers trokken met hun door een paard getrokken tweewieler over het strand langs de vloedlijn om daar de schelpen met een soort schuifnet op te scheppen. Naast het inmiddels vervallen gebruik voor de kalkfabricage dienden en dienen de schelpen ook om paden te verharderen. Tegenwoordig is het paard wel vervangen door een trekker. Ook in de waddenzee werd (wordt?) op schelpen gevestigd.

Scherprechter. Links goede slag, rechts slechte slag

Schepper

De scheppers waren werkzaam bij de papierfabricage. Zij schepten met een papierzeef wat vezelhoudend vocht op en schudde dat zo gelijk mogelijk over de zeef. In oud papier ziet men dan ook altijd een zekere structuur zitten plus een watermerk dat op de zeef werd aangebracht. Zij gaven dan de zeef door aan de koetser, die het natte vel uit de zeef verwijderde en de vellen om en om met een vilt stapelde.

Scherprechter, scherprichter

De scherprechter was belast met het voltrekken van de lijfstraffen. Wanneer iemand onthoofd moest worden betaalde men de scherprechter wel om te zorgen dat hij in één slag goed het hoofd afsloeg. Hij kreeg ook het nodige commentaar als dat enigszins minder goed ging. Een bezoek aan de Gevangendoor te Den Haag laat zien welke hulpmiddelen hij had bij het verhoren van gevangenen, dit in samenspel met beulsknechten, die hem daarbij behulpzaam waren.

Schijvenschuurder

Schijvenschuurder is een tamelijk oud beroep, dat we bij de beroepennamen tegenkomen, vooral als Joodse achternaam. De schijvenschuurder heeft het zwaarste werk bij de diamantbewerking. Hij heeft tot taak de afgewerkte schijven, die door de diamantslijpers worden gebruikt weer glad te schuren. Bij het slijpen van diamanten komen er groeven in. De schuurder moet met behulp van een amarilsteen door langdurig wrijven de schijf glad terug slijpen. Wanneer de eerste fase achter de rug is, volgt een tweede ronde, die gebeurt met "Godlandsteen", die veel zachter is en de poriën van de schijf dicht. Uiteraard moet de schuurder zorgen dat de schijf goed vlak blijft. Vroeger gebeurde dit slijpen volledig met de hand, nu kan het ook mechanisch. (Bron: lezing door Leo Backeljau, gehouden op 14-2-1995).

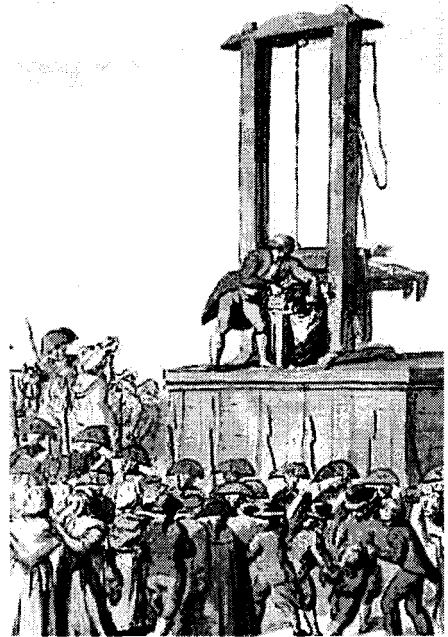
De guillotine... ook in Nederland

JW. Koten

Een echt griezelig verhaal dat goed afloopt en zelfs genealogische implicaties heeft.

Het is nu ongeveer twee eeuwen geleden dat in Holland de guillotine werd geïmporteerd vanuit Frankrijk. Het was, zo meende men, een machine waarmee men op pijnloze en humane wijze iemand door onthoofding het leven kon benemen. Tot dan toe was in Nederland verhangning in het algemeen de doodstraf. Maar tijdens de Franse bezetting (1795-1813) kreeg deze guillotine een plaats in het Nederlandse justitiële bestel. Er zijn enkele van deze "machines" (zoals deze officieel heette) in sommige grote steden hier opgesteld geweest. In Amsterdam voltrok men de doodstraf met de guillotine op de Dam tegen het paleis, later werd men publiek onthoofd op de Nieuwmarkt. Op 15 juni 1812 werden bijvoorbeeld Adriana van Rijswijk en haar minnaar Gerrit Verkerk en Hester Nepping rond 12 uur in de middag onder de guillotine op het schavot gebracht. Dat stond opgesteld bij de Waag op de Amsterdamse Nieuwmarkt. Zij waren veroordeeld voor een reeks van gifmoorden in hun pension te Wijk bij Duurstede. Ook in den Haag is de guillotine twee maal in actie geweest; o.a. werd Adriana Bouwman hiermee geëxecuteerd, ze was een 19 jarig meisje dat van brandstichting werd beticht.

Na vertrek van Napoleon werd de guillotine niet onmiddellijk afgeschaft. De machine werd in Nederland nog tot 1854 gebruikt toen men weer tot verhangning als doodstraf overging. Een exemplaar van deze Nederlandse guillotine kan men nog vinden in het

Guillotine in Oodt-Vlaanderen begin 19de eeuw

gemeentemuseum van den Haag "de Gevangenpoort". In vele andere landen bleef de guillotine nog veel en langdurig in gebruik. Onder andere nog door de nazi's maar ook later nog in Oost Duitsland tijdens de communistische periode. In 1977 is de guillotine ook in Frankrijk afgeschaft. De laatste Franse executie met de guillotine was in Marseille. Volledigheidshalve: de doodstraf is in Nederland in 1870 in Nederland min of meer in onbruik geraakt. Wel vonden tijdens en na de Tweede Wereldoorlog nog diverse executies plaats, meestal voor het vuurpeloton.

Hoe komt "de machine" aan de naam guillotine

De vraag kan worden gesteld hoe deze ma-

chine aan zijn naam guillotine kwam. Wat betekent dat woord en waar komt dit vandaan. Zoals bij veel zaken werd de machine genoemd naar iemand die betrokken was bij de invoering. Maar wie was dan de man naar wie deze vreselijke machine is genoemd. Was het een wreedaard? Helemaal niet, integendeel, het was een zorgzame dokter die de naam Guillotin had en die zoveel mogelijk pijn bij de onthoofding wilde voorkomen.

Prof. dr. Guillotin

Joseph Ignace Guillotin (1738-1814) was een bekende Franse medicus met een grote praktijk in de dagen voor de revolutie. Vanwege zijn knapheid werd hij benoemd tot hoogleraar aan de universiteit van Parijs. Hij was een uitstekende arts-onderzoeker die zich vooral verzette tegen de kwakzalverij die door de charlatan Mesmer werd bedreven. Rond deze tijd werd de werking van de magneet ontdekt in praktische experimenten. Mesmer meende dat hij door het magnetiseren van patiënten een genezingsproces op gang kon brengen. Deze wanopvatting, zonder enige wetenschappelijk bewijs, heeft zich nog eeuwen gehandhaafd. Zelfs in onze dagen zijn er nog magnetiseurs, al hoort men er steeds minder van. Guillotin was dus een progressieve dokter die zich inzette om de medische opleiding en de gezondheidszorg in de Franse ziekenhuizen te verbeteren. Hij werd daarom in 1789 gekozen tot volksvertegenwoordiger. Daarbij heeft hij veel voor de Franse geneeskunde betekend, niet alleen in de Franse ziekenhuizen en de universiteiten, maar ook voor de volksgezondheid in het algemeen. Onder zijn invloed kwam een departement van gezondheid tot stand, een instelling die in diverse landen, o.a. in Engeland werd nagevolgd. Ook in Nederland werden

bij de medische opleiding een aantal van zijn beginselen doorgevoerd.

Een van de zaken waar Guillotin zich op richtte was een humanere uitvoering van de doodstraf. In Frankrijk was het gebruikelijk dat de executie bij "de gewone man", door verhangning plaats vond. Daarbij werd het slachtoffer aan een langdurige doodstrijd bloot gesteld. Mensen van adel hadden het "voorrecht" dat ze onthoofd werden. Dat gaf een snellere minder schandelijke dood. Maar ook de onthoofding ging niet altijd feilloos en meestal moest men meerdere malen hakken alvorens men door de nek heen was.

Bij de Franse revolutie streefde men naar gelijkheid. Denk maar aan de term Liberté, Egalité et Fraternité (vrijheid, gelijkheid en broederschap). Aan de ongelijkheid bij de executies wilde Guillotin een einde maken. Zoals reeds opgemerkt waren er echter heel veel executies die met de gewone hakbijl niet altijd goed verliepen. Hij propageerde in de volksvertegenwoordiging dan ook het gebruik van een valbijl. Deze zou snel en trefzeker de dood veroorzaken. Het leek dus de meeste humane vorm van doodstraf waarbij de dood onmiddellijk intrad. In 1792 werd dood door de machine als methode van executie aanvaard. Snel daarna werd zij gebruikt voor een ter dood veroordeelde moordenaar, Nicole Pelletier. Achteraf blijkt deze machine toch niet de zachte dood te weeg te brengen zoals Guillotin veronderstelde. Dierproeven hebben aangetoond dat de hersenfunctie tenminste nog een minuut doorgaat na het afhakken van het hoofd.

Guillotin niet de uitvinder

In tegenstelling tot wat de naam suggereert is de guillotine niet door Guillotin uitgevonden. Eigenlijk bestond een dergelijke

machine al vele eeuwen daarvoor, o.a. in Engeland waar deze machine the Scottish maiden (Schotse meisje) werd genoemd. De Parijse machine had als bijzonderheid dat de valbijl een schuinlopend mes had dat tijdens de val snijdend het hoofd van de romp scheidde. In eerste instantie werd deze Schotse machine geperfectioneerd door Antoine Louis een Franse chirurg. Hij probeerde deze machine eerst uit bij schapen en op lijken. De machine werd, met grotere nauwkeurigheid in zijn opdracht en met zijn aanwijzingen door een Duitse klavecimbelbouwer Tobias Schmidt geconstrueerd. Deze laatste bedacht toen de schuine valbijl. Vandaar dat de eerste naam voor dit type valbijl Louise (naar de naam van de chirurg Antoine Louis) werd. Het is echter ook mogelijk dat men de naam van deze machine toen verder associeerde met de naam van koning Louis (Lodewijk) die in 1793 ook onder de guillotine stierf. Vanaf 1800 werd geleidelijk aan de naam guillotine steeds meer gangbaar. Het Bargoense woord werd later "La Veuve" (de weduwe) omdat er zoveel mannen mee ter dood werden gebracht. In de revolutiejaren zijn er waarschijnlijk tienduizenden mensen (men zegt 40.000) van adellijke of hogere afkomst met de guillotine van het leven beroofd. In die dagen, zo zegt men, stond de guillotine niet stil. Het scheelde niet veel of dr. Guillotin was zelf ook onder zijn valbijl terechtgekomen. Hij was al gearresteerd om te worden omgebracht. Maar hij had geluk. Nadat Robespierre die het schrikbewind in die dagen leidde zelf was geëxecuteerd, werd hij vrijgelaten en kwam hij met de schrik vrij.

Prof. Guillotin heeft in zijn nadagen als medicus zich nog veel met de publieke gezondheidszorg bezig gehouden. Zo heeft hij verbeteringen bij de vaccinatie doorge-

voerd, een procedure die door de Schotse plattelandsarts Edward Jenner (1749-1823) ter voorkoming van pokken rond 1798 werd gepropageerd. Pokken was een vaak dodelijke ziekte, en als je het overleefde had je vaak lelijke littekens in het gezicht. In het platte taalgebruik werd iemand met een pokkengezicht wel *mottig* genoemd. Deze methode bestond al langer. Maar dr. Jenner kon door zijn aangename manier van optreden en door zijn persoonlijke invloed veel mensen voor zijn methode winnen. Men gebruikte aanvankelijk voor deze methode materiaal uit koepokken, vandaar de naam "vaccinatie", omdat vacca het Latijnse woord voor koe is¹. Via de Franse weg bereikte deze methode ook Nederland. Door gebruikmaking van gedroogd Frans koepokmateriaal werd de eerste vaccinatie te Rotterdam door de chirurgijn F. Duvigneau onder leiding van dr. L. Davids in 1799 doorgevoerd². Guillotin heeft een nationale vaccinatieplicht gepropageerd in Frankrijk. Deze werd ook in Nederland voor minvermogenden in 1808 doorgevoerd tijdens de regeringsperiode van koning Lodewijk Napoleon, onze eerste Nederlandse koning³.

Guillotin stierf op hoge leeftijd in 1814 vermoedelijk door een bloedvergiftiging uit een karbonkel (negenoo) op zijn linkerschouder. Zijn naam leeft voort in het werktuig dat guillotine heet en thans onder die naam wordt gebruikt in de hout/rubberverwerking. Veel mensen zullen niet hebben beseft dat het pokkenbriefje dat vroeger gangbaar was, op instigatie van Guillotin is doorgevoerd. Hij heeft daarmee ook veel Nederlandse levens gered. Op sommige archieven zijn deze pokkenbriefjes van vroeger nog wel te vinden, zodat voor genealogen dit verhaal toch nog een

pikant staartje heeft.

Noten:

1. Andere namen voor deze procedure waren variolatie, naar het Latijnse woord voor pokken=variola). Momenteel denkt men bij vaccinatie niet meer aan de koe, maar veeleer aan de methode; waarbij men door het plaatselijk inbrengen van een geringe hoeveelheid entstof een specifieke weerstand tegen een bepaalde ziekte (kinkhoest, difterie, mazelen, kinderverlamming) opwekt.
2. Het is aardig op te merken, dat dokters niet zelf

ingrepen aan het menselijke lichaam deden maar dit overlieten aan de chirurgijn. Deze vaklieden begonnen als barbiersknecht en konden na ernstige studie tot het gilde van de chirurgijnen worden toegelaten. Zij waren dan gerechtigd uitwendige aandoeningen te behandelen en operatieve ingrepen te verrichten. In die tijd was het gebruikelijk dat een leerling-chirurgijn naar Frankrijk ging om de chirurgische technieken te leren.

3. Vanaf 1823 gold dit ook voor kinderen die naar school gingen. Je kon pas naar school als de ouders een pokkenbriefje van de dokter meebrachten.

Amsterdamsche Huishoudschool

H.M. Lups

Leerkeuken met militaire koks

Als genealoog zijn we vooral bezig met het vergaren van voorouders en data, zo mogelijk met hun woonplaats en beroep. Hoe zij leefden ontsnapt veelal aan onze aandacht. Toch maakt deze aankleding onze genealogieën levendiger. Dit fragment zegt o.a. iets over militairen van toen. (bijv. dat ze voor die tijd droog brood kregen te eten)

Freule Jeltje de Bosch Kemper, geboren in 1836 (uit haar biografie blijkt hoe een meisje uit gegoede kringen haar dagen doorbracht) richtte tezamen met mevrouw Hen-

drina. H. Scholten-Commelin in 1891 "De Vereeniging tot Instandhouding en Beheer van de Amsterdamsche Huishoudschool" op.

De eerste locatie was een pand aan de Prinsengracht, dat al spoedig te klein bleek. In 1894 werd het pand aan het Zandpad bij het Vondelpark gebouwd. Meisjes, meest uit de gegoede stand, werden hier gevormd tot goede huishoudsters. Ook werden kookcursussen gegeven aan jongedames. Daarnaast werd de vorming van goede dienstboden ter hand genomen.

Toen de toenmalige minister van marine, de heer Janssen, attent gemaakt werd op kookonderwijs voor marinesoldaten, kwam er ook een klas van twaalf koks, die les kregen in het vervaardigen van maaltijden voor officieren. Een andere cursus was gericht op de pot van de manschappen van het leger, waardoor de voeding voor soldaten zo gewijzigd werd dat ze voor minder geld beter, smakelijker en voedzamer konden eten. Zo kwam er geld vrij om het droge brood dat de soldaten kregen te vervangen door brood met boter.

De geschiedenis van mijn voorouders in Wijs-ter (circa 1820-heden) (Slot)

Ronald Jansen*

Willem Klooster, getuige van een nieuwe tijd.

Willem Klooster en Trijntje Tijms

Willem Klooster (6) was een bezige bij. Op zijn 14e ging hij werken bij de boer. De boerderij waar hij was geboren beschikte in 1929 over twee kleine ramen, richting de wegkruising en een kleiner raampje aan de rechterzijgevel. Het voortuintje is omgeven door een begroeide heg en een sloot. Naast de boerderij staat op de Beilerweg Café annex slijterij van Roelof van Goor, later Café Steenberg. Omstreeks 1930 stond naast café Roelof van Goor, de boerderij van Jan Tjarks, later Dolfing. Willem (6) was goed bij de pinken. Hij oefende diverse beroepen uit. Zo was hij seizoenarbeider in Warden, Noord Holland. Daarna arbeider bij de Heidemij op het landgoed 'De Vossenbergh', gelegen tussen Wijster en Hamveld. Willem (6) heeft de grote ontginningsprojecten van de jaren twintig en dertig aan den lijve ondervonden. De Heide- maatschappij begon met de ontginning van het oeroude landschap. Heide, vennetjes en moerassen maakten geleidelijk plaats voor gecultiveerd land. Voor 24 cent per uur stak Willem de schop in de grond. Als Willem (6) opkijkt ziet hij in 1929 in de verte in het Linthorst Homankanaal een schip liggen. Nieuwsgierig geworden pakt hij en zijn kame- raard de fiets tijdens de schaft en ze fietsen naar het schip. Het schip is geladen met smal- spoormateriaal, dat getransporteerd moet worden naar het VAM-terrein. De aannemer ziet de sterke jonge mannen, en neemt ze in dienst. Voor 36 cent per uur. Vonk meldt dat bij de Drentse ontginningen een arbeider in 1890 30 cent per uur, en in 1920 een gulden per uur kreeg uitbetaald. Dat lijkt mij aan de hoge kant. Willem (6) stapte van het ene mo- ment op het andere over van baas. Het begin van een carrière bij de VAM, die 42 jaar zou duren. Hij hielp mee met de aanleg van het smalspoortje, dat bedoeld was om materiaal vanaf het Linthorst Homankanaal naar het VAM-terrein te brengen, waar de vuilverwer- kingsfabriek werd gebouwd. Willem (6) heeft de snelle veranderingen in het landschap gezien. Vermoedelijk was hij ook betrokken bij het graven van het Linthorst- Homankanaal in 1923-1926. De landbouw bereikte omstreeks 1932 een dieptepunt. De werkloosheidsbestrijding door de regering, had een duidelijke invloed op de ontginnin- gen. In de 20 jaar van 1890 tot 1910 was de toename aan bouw- en grasland in Drenthe

18.641 hectare of 20%. In de dertig jaar van 1910 tot 1940 echter was deze 61.645 hectaren of 52%. De crisis leidde tot de komst van nieuwe mensen die er wegens de ondersteuning kwamen werken. Veel arbeiders uit Emmen werden ondergebracht op landgoed "De Vossenbergh". In 1929 werd de Nederlandse Hervormde Kerk gebouwd, gelegen aan de Kampsweg. Willem Klooster (6) en zijn echtgenote Trijntje Tijms (7) waren lid van de Hervormde Kerk. Zij bezochten de kerk niet vaak. Aan de Kampsweg - vroeger Stationsstraat - stond tevens een station. Dit werd later afgebroken. Voor haar trouwen heeft Trijntje (7) als huishoudelijke hulp gewerkt bij Kats en Dennenboom die een manufacturenwinkel aan de Brinkstraat te Beilen hadden. Na hun trouwen op 16 mei 1930 hebben Willem (6) en Trijntje (7) eerst op een kamer gewoond bij Piet Klooster aan de Sportweg 5, te Wijster. Hun eerste kind Klaas Klooster werd geboren op 28 april 1930 (voor hun huwelijk), waarschijnlijk bij Trijntje's ouders thuis aan de Asserweg 19 te Halerbrug, nabij Assen. Blijkbaar zijn de ouders van Trijntje van Wijster naar Halerbrug verhuisd, omdat Trijntje in Beilen werd geboren op 8 oktober 1908 en 'bediend' op 6 december 1908 in Beilen. De verhuizing naar Spier vond plaats in 1931. In ieder geval vóór juni 1932, want hun kinderen Aaltje, Aaltina en Jan zijn in Spier (huisnummer 33) geboren. Over de achternaam van de moeder van Trijntje bestaat verwarring. Zij staat vaak ingeschreven als Sattler. In het trouwboekje van Willem en Trijntje heeft ze Setteler. De naam Sattler stamt af van Sättler, die verwijst naar de plaats Chemnitz in Duitsland. Vanaf 1932 tot aan zijn pensionering op zijn 65e werkte Willem bij de VAM als monteur en treinmachinist. Tijdens de oorlogsjaren was hij chauffeur in een Chevrolet van de VAM-directie. Tijdens WO-II was er geen diesel voorhanden. Willem bouwde de auto om met een gas-generator. Bij Hooghalen werd hij door de Duitsers tegengehouden. Want er was luchtalarm. Net voordat Willem en directielid Bos de auto hadden verlaten, werd die door vliegtuigen in brand gestoken. De brand kon echter worden geblust en na reparatie heeft de Chevrolet nog jaren dienst gedaan. Willem was de vaste chauffeur van de Amsterdamse VAM-commissaris en hij vervoerde belangrijke gasten. In mei 1943 verhuisden ze weer naar Wijster, naar het ouderlijke huis van Willem. Zij hadden 12 jaar in Spier gewoond. Het adres van de boerderij was zoals gezegd M160 (huisnummer), later Beilerweg 9. Met de boedelverdeling in 1941 werd dit huis aan Willem (6) toegewezen. Zijn broer Pouwel en zuster Willemtje wilden het huis echter niet verlaten. Via de rechter werden zij gedwongen dit alsnog te doen. Mijn moeder (3) was hun eerste kind, dat in het ouderlijke huis van Willem werd geboren. Geboren werden verder nog Geertje, Aaldert, Hendrikje (Henny). Trijntje was de laatste. Zij werd op 7 mei 1951 geboren. Negen kinderen brachten zij groot. Dat gaf veel verantwoording, veel zorg en soms ook veel verdriet. Bijvoorbeeld toen hun zoon Klaas op jonge leeftijd stierf tengevolge van een verkeersongeluk. Voor zijn kinderen was hij vroeger streng, hij dacht heel strikt in zwart-wit beelden. Ook anderen kenden hem zo. Wanneer hij éénmaal iets vond, dan was hij met geen tien paarden op andere gedachten te brengen. Zijn kinderen hielpen ijverig mee in de huishouding. Na WO-II is de landbouw in Drenthe in een stroomversnelling geraakt. De grote expansie van de industriële- en dienstensector veroorzaakte een grote zuigkracht op de arbeidsmarkt. De agrarische bevolking bedroeg in 1950 40%. De boeren werden tot verdergaande mechanisatie genoodzaakt en de belangstelling voor ruilverkaveling steeg.

De niet-agrarische aanspraken op de ruimte werden zwaar. Het leven in de dorpen - waaronder Wijster - werd steeds meer beïnvloed door mensen die zich van elders vestigden. Oude dorpszeden en gebruiken verdwenen. Zoals zandtapijten en noaberplichten. Ondanks de wijzigingen in de buitenwereld, bleef Willem (6) nog voornamelijk een (veredelde) arbeider en boer en een man van de praktijk uit de 'oude' tijd. Voor de 2e en 1e generatie kwamen er nieuwe opties. Het was niet langer vanzelfsprekend dat de boerderij werd overgenomen door één van de zonen. De landbouw was niet meer het hoofdmiddel van bestaan. Veel mensen gingen werken in de industrie en dienstensector. Nieuwe opleidingsmogelijkheden dienden zich aan. Kinderen gingen 'doorleren', naar de MULO, naar landbouwscholen en huishoudscholen. Er werden landbouwbladen opgericht. De gesloten gemeenschap van Wijster werd ook verder ontsloten door radio en televisie. Mensen werden mobiel. Het autogebruik nam flink toe. Mijn vader (2) is werkzaam geweest als belastingontvanger. Mijn moeder is werkzaam geweest als bankbediende. Mijn oom, een broer van mijn moeder, Jan Klooster, toen 21 jaar en technisch beambte, was een van de getuigen bij hun huwelijk op 28 september 1962 in het gemeentehuis te Beilen. In 1963 kreeg het oude landschap een grote klap. Er vond namelijk een uitgebreide ruilverkaveling plaats. In 1966 werd de boerderij deels verbouwd. Willem Klooster (6) verkocht een stuk grond aan Engbert van Es, landbouwer en caféhouder. De drie bedsteden werden verwijderd uit de kamer. Bouwverordeningen bepaalden, dat de slaapplekken in aparte kamers moesten worden gebouwd. Er werd een douche gebouwd. En een groot raam verving de kleinere ramen. Vermoedelijk werden tijdens de verbouwing ook de lindebomen verwijderd. Waarschijnlijk om mede het uitzicht uit het raam te bevorderen. Wijster werd verder verbouwd. In 1968 maakte de 'brandkoele', plaats voor het nieuwe dorps huis. In 1972 ging Willem met pensioen. Voor zijn verdiensten kreeg hij een eremedaille verbonden aan de orde van Oranje Nassau in brons. Stilzitten was er voor hem echter niet bij. Hij beschikte over een boerderij, land en vee. Hij stond altijd om half zeven op om zijn koeien te voeren. Hij fokte rundvee voor de export. Hij kocht een nieuwe tractor. Veel rust gunde hij zich niet. Op vakantie gaan was zonde van de tijd vond hij. Vaste patronen werden onderbroken door onverwachte gebeurtenissen. Wijster kwam in 1975 in het wereldnieuws door de treinkaping die familieleden van nabij hebben meegemaakt, zoals mevrouw H.A. Klooster. De trein stond achter hun boerderij. Mevrouw H.A. Klooster was actief en draaide ook mee in een actiegroep om de vuilverbrander in Wijster van de grond te laten komen. Familiebezoeken vonden vaker plaats. Zo bezochten wij vaak zondag mijn opa en oma. Wij kregen altijd een spekje en mijn opa spuugde de pruimtabak in de emmer. Ik herinner mij het buskruit schieten voor de boerderij met melkbussen, samen met mijn neefjes. De foto van Klaas, de klok en het schilderij van de boerderij in de woning trokken altijd mijn aandacht. De karakteristieke boerderijen en weilanden tegenover het huis van Willem Klooster (6) maakten plaats voor in mijn ogen ziellose rijen huizenblokken. De 'opgeknapte' boerderijen voor welgestelde Groningers en ingezetenen van de Randstad die dienen als tweede woningen maken in Drenthe op mij een kitscherige indruk. Minder armoede, meer depressie. Met de jaren veranderde hij, werd hij milder in de omgang. Toen zijn vrouw (7) ziek werd en niet meer kon, kookte hij, waste af en deed de was. Zijn vrouw stierf op 26 februari 1990. Het overlijden van zijn vrouw deed

hem meer dan op het eerste gezicht bleek. De crematie vond plaats op 2 maart 1990 in het rouwcentrum "De Boskamp", te Assen. Zijn vrouw stond hem altijd ter zijde. Ik herinner mij hoe zij altijd de kippen voerde. Af en toe kwam Willem (6) nog wel eens op het VAM-terrein kijken. Samen met zijn oudere broer van 90 maakte hij in 1993 een rondvlucht van een ½ uur boven de VAM en Wijster. 'Mchtig mooi', zei hij glunderend, zoals staat in het *VAM Nieuws* 94/3. Hij vierde zijn 90e verjaardag in het dorps huis te Wijster, onder een grote belangstelling. De tijd haalde hem echter in. Willem Klooster (6) zag voor 90 jaar zijn eerste levenslicht op dezelfde plek, waar hij zaterdag 20 december 1997 overleed. Tot aan zijn dood woonde hij zelfstandig op zijn boerderij. Een opmerkelijk persoon, die voor zijn leeftijd bijzonder fit en levenslustig bleef. Hoewel gesloten, ging hem veel aan het hart. Meer dan menigeen dacht. Na zijn overlijden bleek dat hij de fiets van zijn overleden zoon Klaas Klooster, die op 23-jarige leeftijd was overleden, in zijn boerderij had bewaard. De rouwplechtigheid en crematie vond plaats na een dienst van gebed in rouwcentrum "De Boskamp, op 24 december 1997. Een gedenksteen van het echtpaar is aanwezig op de algemene begraafplaats in Wijster. Zijn boerderij was ook mijn geboortehuis, die van mijn moeder en vele andere familieleden. Helaas brandde de boerderij af in 1998, onder verdachte omstandigheden. Anno 2007 is het 150 jaar geleden dat deze boerderij werd opgericht door mijn voorouder. Op deze plek is weinig te zien wat nog aan de boerderij herinnert. Geen kippenhok, geen keien, geen hooizolder, geen koeienstal en oude waterpomp in de deel. Alleen de goed verzorgde perenboom die nog op het terrein staat herinnert nog aan de oude boerderij. Ik woonde in Arnhem. De binding met de geboortegrond blijft echter bestaan.

Willem (2) en Grietje (3) wonen inmiddels weer in Hoogeveen, tussen Wijster en Ruinen in.

Mijn vriendin en ik zijn in augustus jongstleden verhuisd van Arnhem naar Hoogeveen. Veel van mijn familie woont nu nog in de omgeving van Ruinen en Wijster.

Epiloog

Mijn voorouders behoorden tot de boeren en arbeiders in de agrarische dorpsgemeenschap Wijster.

Ik heb ondervonden dat het goed is dat de familie haar in en outs vastlegt, zodat deze niet voor het nageslacht verloren gaan. Deze mondelinge en schriftelijke bronnen uit de eigen kring vormen een belangrijke aanvulling op de formele bronnen, die meestal in de archieven zijn opgeslagen.

Over de geschiedenis van adellijke geslachten is over het algemeen meer vastgelegd, dan over die van arbeiders en boeren. Ik heb gezien, dat de geschiedenis van deze werkende klasse evenzo interessant en belangrijk is voor het krijgen van een compleet inzicht in de geschiedenis. Boeren en arbeiders hebben immers een voorname bijdrage geleverd aan de opbouw van Wijster.

Kwartierstaat

1. JANSEN, Ronald Wilfred, geb. Wijster (Beilen) 30-7-1964, administratief medewerker.
2. JANSEN, Willem, geb. Fluitenberg (Ruinen) 20-2-1939, belastingontvanger, huwt Beilen 28-9-1962:
3. KLOOSTER, Grietje, geb. Wijster (Beilen) 7-7-1943, bankbediende.
4. JANSEN, Roelof, geb. Zuidwolde 25-7-1913, landarbeider, gemeentearbeider, overl. Hoogveen 24-5-1992, huwt Ruinen 10-12-1938:
5. LUBBINGE, Wilhelmina, geb. Ruinen 10-6-1920.
6. KLOOSTER, Willem, geb. Wijster 3-4-1907, seizoenarbeider in Warden, arbeider bij de Heidemij, 42 jaar werkzaam bij de VAM als monteur en treinmachinist, overl. Wijster 20-12-1997, huwt Wijster 26-5-1930:
7. TIJMS, Trijntje, geb. Beilen 8-10-1908, overl. Wijster 26-2-1990.
8. JANSEN, Willem, geb. De Wijk 1-8-1867, boerenknecht, overl. Engeland (Ruinen) 13-3-1950, huwt De Wijk 29-9-1892:
9. HOPSTER, Lammigje, geb. Veeningen (Zuidwolde) 24-8-1870, dienstbode, overl. Ruinen 11-7-1961.
10. LUBBINGE, Jan, geb. Ruinen 6-2-1894, arbeider, overl. Ruinen 6-12-1973, huwt Ruinen 6-3-1920:
11. MAGER, Alberdina (Dina), geb. Ruinen 10-2-1901, dienstbode, overl. Ruinen 11-2-1926.
12. KLOOSTER, Klaas, geb. Beilen 22-10-1856, landbouwer, smid, overl. Beilen 12-10-1914, huwt 1e Beilen 30-4-1886 met Egbertje Stadman, huwt 2e Beilen 6-11-1891:
13. GILS, Aaltje, geb. Beilen 22-2-1869, overl. Beilen 23-10-1941.
14. TIJMS, Jan, geb. Beilen 1-4-1867, arbeider, landbouwer, overl. Beilen 26-1-1954, huwt 1e Beilen 26-4-1890 met Hendrikje Abbrings, huwt 2e Beilen 9-4-1903:
15. SATTLER (SETTELER), Aaltje, geb. Leggerlerveld (Dwingeloo) 19-11-1867, dienstmeid, overl. Beilen 30-10-1968.
16. JANSEN, Hendrik, geb. Staphorst 11-1-1841, arbeider, overl. IJhorst 22-11-1926, huwt De Wijk 23-12-1863:
17. POLS, Jentje, geb. Nijeveen 22-7-1837, arbeidster, overl. De Wijk 5-3-1916.
18. HOPSTER (alias Hopstee), Jan, geb. Zuidwolde 19-4-1845, arbeider, overl. Balkbrug 5-11-1929, huwt Avereest 5-9-1868:
19. ENGEL, Jantien, geb. Avereest 10-1-1847, overl. Avereest 24-8-1916.
20. LUBBINGE, Jan, geb. Ruinen 5-7-1859, boerenknecht, landbouwer, overl. Achterdijk (Ruinen) 29-9-1928, huwt Ruinerwold 29-9-1883:
21. ECHTEN (EGTEN), Wilhelmina, geb. Havelte 23-12-1862, dienstmeid, overl. Achterdijk (Ruinen) 2-1-1914.
22. MAGER, Albert, geb. Ruinen 6-11-1869, arbeider, huwt Ruinen 28-3-1896:
23. OOSTINDIËN, Geessien, geb. Ruinen 21-1-1871.
24. KLOOSTER, Pouwel Hendriks, geb. Ruinen 23-2-1821, grofsmid, overl. Wijster (Beilen) 7-6-1901, huwt Ruinen 29-4-1854:
25. BRINKMAN, Grietien Klaas, geb. Ruinen 10-2-1827, overl. Nijlande (Rolde) 26-3-1885.
26. GILS, Willem, geb. Beilen 9-12-1818, landbouwer, overl. Holthe (Beilen) 23-7-1881, huwt Beilen 29-4-1861:

27. VAN BOS, Geertje, geb. Rolde 25-1-1838, dienstmeid, overl. Holthe (Beilen) 16-8-1898.
28. TIJMS, Tieme, geb. Beilen 2-6-1829, landbouwer, overl. Wittewierum 25-4-1874, huwt Beilen 12-2-1859:
29. KOK, Jantje, geb. Beilen 25-9-1838, dienstmeid, overl. Klatering (Beilen) 20-3-1888.
30. SATTLER, Aaldert, geb. Dwingeloo 7-9-1835, dienstknecht, overl. Beilen 6-1-1913, huwt Smilde 12-2-1863:
31. MOES, Hendrikje, geb. Smilde 10-4-1838, overl. Hoogersmilde (Smilde) 22-12-1885.

Literatuur

(1 t/m 7 in voorgaande nummer)

- 8 Bakker, G., H.L.G. Schuur en J. van Dijk-de Vries, *Van Wisnare tot Wijster 1206-1981* (Dwingelo, 1981).
- 9 Demoed, H.B., 'De markeverdelingen in Drenthe in de 19e eeuw', in: *Nieuwe Drentse Volksalmanak* (Assen, 1989) p. 58-73.
- 10 Denig E., *Drenthe groeit met en zonder grond* (Meppel, 1968).
- 11 Kuik, N., 'De Smederij te Zweeloo in Drente. Verdwenen verleden', in *Gens Nostra Maandblad der Nederlandse Genealogische Vereniging* no. 10, Jaargang 28 p. 296-301.
- 12 Kraai, H., *Het smedengeslacht Klooster tak Vries* (Vries, 1995).
- 13 Kruiger, J., *Als de dag van gisteren. Honderd jaar Drenthe, de Drenten en hun huizen* (z.p., z. j.).
- 14 Scholtemeijer, J. en B. de Vries. *Over heide en (de) meer. 60 jaar V.V. Wijster gebundeld* (Wijster, 1993).
- 15 Schuur, H.L.G., *50 Jaar Vereniging voor Volksvermaken Wijster 1945-1995* (Beilen, 1995).
- 16 Verhoog, J., en J. Floor Ruinen, *een historisch portret* (Ruinen, 1997).
- 17 Vonk, H., *Drenthe in Grootvaders Tijd* (Den Haag, 1984).
- 18 Warmolts, J., *De laatstè smid 1896-1996 Honderd jaar smederij Masselink in Zweeloo* (z.p., z.j.)

Internet

- 1 www.drenlias.nl
- 2 www.genealogieonline.nl
- 3 www.genlias.nl

Informatie van familie en kennissen:

Mw. J. Jansen te Ruinerwold, Dhr. W. Jansen te Hoogeveen, Mw. W. Jansen te Ruinen, Mw. E. Klooster te Beilen, Mw. A. Klooster te Hoogeveen, Mw. G. Klooster te Hoogeveen, Dhr. J. Klooster te Ootmarsum, Mw. C.V. Verschelling te Aalden.

* Ronald Jansen

Ericalaan 93 7906 NC Hoogeveen

Tel. 0528-234971. E-mail: ronaldwilfredjansen@hetnet.nl

Overzicht publicaties [72]

H. Klunder

H. Snel: Vier generaties vroedvrouwen in Amsterdam (**Barbier**, Besselance, Van Krevelt en De Wolff). [1699-1822.] Gens Nostra, maart '08.

W. van Hoorick: **Van Beethoven** in Leefdaal (1604-1796). [Vanaf 1485.] Vlaamse Stam, mrt.-apr. '08.

J. Caluwaerts: De familie **Bergaigne** - Italiaanse handelaars in Brabant. [1460-1653.] Vlaamse Stam, mrt.-apr. '08.

J.F. Wendte: De hoender- en vogelkopers **Bievink (Bijvank, Bievving)** en een aanverwant netwerk van hoenderkopers (Van Kalkar) te Amsterdam. [Vóór 1700-1884.] Gens Nostra, maart '08.

A. Veldhuis: Kwartierstaat van Gert **Borren**. [**Broekhuizen, Bouw.**] Veluwe Geslachten, jan./feb. '08.

H. Bauer: De Zuid-Hollandse bestuurdersdynastie **Brack**. [1700-1883.] Gens Nostra, maart '08.

J.F. Wendte: Een Amsterdams hoenderkopersnetwerk met een keten van hoenderkopers **Brackonje-Noot-Kloekjes-Spaink** van tenminste 188 jaar (1750-1938). [1712-1971.] Gens Nostra, maart '08.

A.J. Coopmans: De eerste dertig voorouders van Arno **Coopmans**. [Kwartierstaat, **Engelen, Janssen, Verhaegh.**] Limb. Tijdschr. v. Geneal., maart '08.

P.J. Orbons: Een honkvaste familie **Crijns** in Amstenrade (Zuid-Limburg). [Met schema, 1769-heden.] Gens Nostra, maart '08.

A. van Silfhout: Genealogie van **Dibbet Janssen** - aanvulling. [Integraal, 1870-2006.] Veluwe Geslachten, jan./feb. '08.

M.A. Verolme: Stamreeks **Dor(t)sman**. [16e eeuw-1879.] Ons Voorgeslacht, april '08.

A. Veldhuis: Koop, vernieling, ongeluk en verkoop - Vier generaties **Dijkstra** aan de Kninebuert in Koudum (19de-20ste eeuw). [1796-2004.] Gens Nostra, maart '08.

H.M. van Woudenberg: Stamreeks **Ebbenhorst** - vervolg. [17e eeuw-1782, met: 'Stamreeks **Spickhorst/Soene**', 1530-1766.] Veluwe Geslachten, jan./feb. '08.

P. De Clerck, J. Debeurme: Van een Franse tamboer tot de familie **Elli** te Leuven. [Met 'De afkomst van Jean **Elli**' (1720-1852), 'De afkomst van Marie Theresia **Franckx**' (kwartierstaat **De Waersegger, Robyns, Ravoet**, 17e-18e eeuw) en 'De afstammelingen van Jean **Elli** en Maria Theresia **Franckx**' (1779-1955).] Vlaamse Stam, mrt.-apr. '08.

B.J. Van Es: Voorouders van Schalck Schalckenz. in de Alblasserwaard 1552-1573 - stamvader van een familie **Van Es**. [1475-1575.] Ons Voorgeslacht, maart '08.

F. Zwaan: Breskens, huisnummer 126. [Met 'gedeeltelijke parenteel van Janneke Filis', vooral **Geijten**, 1760-2006.] Gens Nostra, maart '08.

H. Venema-Braam: Honkvast, zeven generaties **De Kruijf** op vijftientig roeden grond: van heidegrond naar een bungalowpark. [Prov. Utrecht, 1799-2003.] Gens Nostra, maart '08.

N. Van den Borre: Kwartierstaat van Adolina Hortense **Van Meensel** - honderdjarige. [**Van Goethem, Vranckx, Moldenaer.**] Vlaamse Stam, mrt.-apr. '08.

E.C. (Linda) Groot-Oud: Kwartierstaat van Eva Catharina **Oud**. [**Heddes, Plak, Schoenmaker**.] Westfrieze Fam., maart '08.

K.J. Slijkerman: De oudere generaties van het geslacht **De Pee** uit Heerjansdam. [1480-1708.] Ons Voorgeslacht, mei '08.

N.L. van der Woude: Harlinger uurwerkmakers **Radsma** - Beidt Uw Tijd en Duur Uw Uur. [1672-1938.] Gens Nostra, maart '08.

H. van den Broek: Genealogie **Roozendaal**. [1712-1980.] Westfrieze Fam., maart '08.

E.A. Grooteman: Vervolg op de genealogie van Barend Jansz. **Schaper**. [1909-1996.] Westfrieze Fam., maart '08.

Wergroep Steeno: De verwantschap tussen de families **Steen** en **Van Zeeland** - Aanvulling bij de stamboom van minister

Paul Van Zeeland. [1792-1923.] Vlaamse Stam, mrt.-apr. '08.

H. Snel: De *sjomrim* van de joodse begraafplaats in Muiderberg (1724-1932). [Vooral **Swaap**, ca. 1700-1945.] Gens Nostra, maart '08.

H.J.L.M. Boersma: Genealogie **Teuth (Tuijth)**. [Eijsden, 16e eeuw-1815.] Limb. Tijdschr. v. Geneal., maart '08.

N.L. van der Woude: Geheimschrijvers **Van Teyens** - Wie schrijft, die blijft. [Opsterland, Beetsterzwaag, 1570-1866.] Gens Nostra, maart '08.

V. Verheyden: De **Verheyden**'s van de Woelputhoeve te Malderen naar het Hooghof te Zellik. [Met 'Overzicht' 1585-2000.] Vlaamse Stam, mrt.-apr. '08.

Voor redactieadressen van deze tijdschriften zie onze homepage (www.onserfgoed.com)

Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant en de Bommelerwaard

Het tijdschrift verschijnt vier maal per jaar. Redactie Piet Sanders
Per nummer rond 80 A4 pagina's vol gegevens uit de regio

Opgave abonnementen bij de heer P. Sanders, Donizettilaan 127, 5653 CD Eindhoven.
De abonnementsprijs bedraagt
voor Nederland € 29, buitenland € 45, te betalen door storting of overschrijving op
gironr 26.48.520 t.n.v. Piet Sanders te Eindhoven.

De dubbel-cd met de jaargangen 1977 t/m 2004 wordt verspreid door uitgeverij ALVO.
Prijs € 35, voor abonnees op GTMWB en/of Ons genealogisch Erfgoed € 30.
Te bestellen via
www.onserfgoed.com of per e-mail: alvolups@wanhadoo.nl

Reacties van lezers

Meestal reageren wij rechtstreeks op berichten van lezers of ontstaat er als reactie op hun bericht een artikel, maar bij tijd en wijle is het ook voor anderen interessant van een dergelijk lezersbericht kennis te nemen. Zo ontvingen wij van de heer J.F. Stoutjesdijk het volgende bericht. dat we met zijn toestemming en enige redactionele aanpassingen publiceren.:

In het laatste nummer van "Ons genealogisch Erfgoed" zag ik het artikeltje over de DVD's met de Regerings-Almanakken van NOI. Een nuttige aanvulling van onze bronnen, jammer dat ze zo duur zijn

Een jaar of vijftien geleden heb ik bij het Tropen-Museum in Amsterdam die Almanakken nageplozen op naamgenoten en allerlei nuttige zaken gevonden. Ik was echter niet op het idee gekomen om vanaf begin 1800 te gaan zoeken, omdat er naar mijn beste weten toen geen Stoutjesdijken in Indië waren. Helemaal fout bleek mij onlangs, dank zij een verwijzing in het Stamboom Forum van Bob Coret naar een webstek van "RoosjeRoos", d.w.z. van Maarten en Willy Etmans-Rijpstra. Maarten Etmans is bezig om de gegevens van de Burgerlijke Stand in NOI uit die Regerings-Almanakken te vissen en in <www.roosjeroos.nl> kan men er al in zoeken. Nog lang niet alles is al ingevoerd.

Ik heb er meteen al een leuke vondst in gedaan: er was een Stoutjesdijk (mil) in 1825 in Batavia overleden en dat was aanvankelijk een compleet raadsel voor me. En een klap voor mijn ego, want ik dacht alle oude naamgenoten wel te kennen.

Na enig nadenken vond ik wel een mogelijke kandidaat voor deze soldaat. Na de Franse tijd heeft een Leendert Stoutjesdijk op Walcheren vrijwillig dienst genomen in het

Nederlandse leger. Het beviel hem kennelijk niet, want binnen het jaar deserteerde hij al. Hij werd gepakt, en op 7-8-1821 werd hij veroordeeld:

"wegens desertie: kokarde ontnomen voor het front der Parade, met verbod om dezelve gedurende een half jaar te dragen, rietlagen en een week detentie bij de Provoost geweldiger, zonder sluiting en op de gewone kost. Met veroordeling in de kosten van het proces"

Een half jaar later ging hij er weer vandoor en ik heb daarna geen spoor van hem kunnen vinden. Tot deze militair opdook in Batavia in 1825. Op het Nationaal Archief heb ik hem zonder moeite opgespoord, het was inderdaad deze Leendert, die op 23-9-1822 uit Harderwijk was vertrokken naar NOI. Het Koninklijk Besluit met nadere gegevens hierover heb ik jammer genoeg niet kunnen vinden. Ik denk dat Leendert al snel weer is opgepakt en de keus heeft gekregen tussen de gevangenis en de Oost.

Misschien is de bovengenoemde webstek de moeite waard om vermeld te worden in een eerstvolgend nummer van *Ons genealogisch Erfgoed*.

Ik denk dat deze zoekmogelijkheid zin heeft naast de DVD's, daar deze laatste een OCR-bewerking van de teksten zullen bevatten, waardoor er mogelijk een aantal namen zo verminkt zullen zijn dat zij niet worden gevonden.

In de Krantenbank bijv. (Is die Zeeuwse voorziening bekend?) vind ik bij zoeken in de Zierikzeesche Nieuwsbode op "stoutjesdijk" 10767 treffers, maar met zoeken op "stoutj*" krijg ik er 12923! En ik kan weinig woorden bedenken die met "stoutj" beginnen behalve mijn familienaam. En ook met zoeken op "stoutj*" zullen er waar-

schijnlijk een heel stel worden gemist. Een voorziening waarbij de namen uit die Regerings-Almanakken met de hand worden ingevoerd, is dus m.i. niet overbodig, vooral niet omdat die gratis voor de gebruikers is.

Misschien zou een interview met Roosje en haar man een goed idee zijn voor *Ons genealogisch Erfgoed*? Zij doen ook betaald werk voor genealogen, dus een beetje reclame voor hen zullen zij wel op prijs stellen.

Ik kende die Willy en Maarten Etmans helemaal niet, maar op 5 april jl. op de vergadering van de NGV-Computerafdeling in Utrecht werd ik bij mijn vertrek aangeschoten door een aardige dame, die me vertelde dat zij "Roosje" was!

J.F. Stoutjesdijk (M), Van Hoffenlaan 10, 6721 XE Bennekom, Nederland. Tel. (031) (0318) 430209;
e-mail: jf.stoutjesdijk@xs4all.nl.

Naamsverandering

JW. Koten

Tot het begin van de negentiende eeuw bestonden in ons land geen wetten op het gebied van voornamen. Dat veranderde in de tijd van de Franse overheersing. Mede door koning Lodewijk (Keizerlijk decreet 20 juli 1808), maar vooral door het executoir verklaren van het Franse burgerlijke wetboek op 18 augustus 1811 werd de burgerlijke stand ingevoerd. Daarmee werd de Franse naamwet voor ons land van toepassing. Deze wet heeft ons goed gediend en zij bleef tot 1970 van kracht. Er bestond nogal wat weerstand tegen de invoering van de burgerlijke stand omdat men terecht vreesde dat bij het aangeven van een persoon de kans groot was om opgeroepen te worden voor militaire dienst. Hoewel het gebruik van een vaste achternaam reeds eeuwen bestond, was dat in de Noordelijke provincies nog minder algemeen was (ten dele nauwelijks of niet gebruikt), werd dit besluit daar nogal gesaboteerd. Een aantal mensen ook kozen een belachelijke achternaam zoals Poepjes, om hun misnoegen te laten blijken. Ze namen aan dat wanneer de Oranjes weer op de troon zouden zitten deze gehate

nieuwigheid onmiddellijk zou worden afgeschaft. Maar koning Willem I heeft heel wat Franse nieuwigheden gehandhaafd en zelfs in versterkte mate doorgevoerd. Bij Koninklijk Besluit van 8 november 1825 kon men gevangenisstraf krijgen als men geen officiële achternaam koos. De reeds gekozen achternamen bleven wettig bestaan. Zo bleven de "Poepjes" tot hun spijt met deze achternaam zitten.

De aktes van naamkeuze werden bij de gemeente ingeschreven. Helaas zijn niet alle registers meer beschikbaar. De wijze van inschrijving verschilde. Soms zijn gehele gezinnen geregistreerd, soms uitsluitend de vader. In sommige registers kan men dan tevens de (klein)kinderen en hun leeftijden vinden die in een annex staan vermeld. Soms ook kozen broers verschillende achternamen.

Wat de voornamen betreft had men tijdens de Franse periode (1811-1813) een beperkte keuzemogelijkheid. De Franse wet bepaalde dat alleen namen geaccepteerd

mochten worden die voorkwamen in heiligenkalenders of de Grieks-romeinse literatuur. Aanvankelijk, zeker in Limburg, werden de voornamen meestal in het Frans gesteld, In 1815 werd de wet versoepeld en mocht men ook Nederlandse namen kiezen die uit oude tijden stamden of bij sommige families gebruikelijk waren. Onder die voornamen vallen vooral bijbelse en germaanse namen, maar later werden deze namen toch vernederlandst. Ook de schrijfwijze van sommige voornamen die in het Frans waren gesteld, kregen geleidelijk weer een Nederlandse tintje. Zo werd de voornaam van mijn betovergrootvader van Jean uiteindelijk Johannes.

Het veranderen van de naam kon, maar was wel een zeer moeizame procedure die veel geld kostte en waaraan de Raad van State vaak te pas moest komen. Een uitzondering werd gemaakt voor "voorkinderen" die de naam van de moeder kregen, maar bij het volgende huwelijk de naam van de echtgenoot (meestal biologische vader) kregen.

Voor de genealoog is het goed te weten dat naamswijzigingen, die werden goedgekeurd, moesten worden gepubliceerd in de Nederlandse Staats Courant.

Fouten bij de registratie van de geboorteaangifte kwamen voor 1914 veelvuldig voor. In veel kleine plaatsen hield de ambtenaar van de burgerlijke stand officieel zitting in het café waar natuurlijk lustig op de nieuwe boreling werd gedronken. Soms vergat de ambtenaar de registratie of vulde hij het verkeerde geslacht in. Dat kan tot pijnlijke gebeurtenissen leiden zoals mijn eigen vader mij vertelde. Mijn vader was burgemeester en een vriend van hem had speciaal gevraagd of hij voor dit bijzondere

geval als ambtenaar van de burgerlijke stand wilde optreden. Bij het voorlezen van de trouwakte zag mijn vader plotseling dat de bruidegom als een meisje in de burgerlijke stand was opgenomen, zodat het huwelijk en het daarop volgende kerkelijke huwelijk geen doorgang kon vinden. Gelukkig dat de bruid niet zwanger was, anders was de zaak nog veel pijnlijker geweest. Na een complexe procedure voor de arrondissementsrechtbank die drie maanden duurde en waarbij allerlei mensen voor de rechtbank een getuigenis moesten afleggen, vond toch nog een gelukkige bruiloft plaats.

Sedert de invoering van de naamwet van 1970 is men aanzienlijk soepeler geworden met naamsveranderingen. Als regel geldt wat betreft de voornaamgeving dat vrijwel alles mag. Er zijn niettemin twee uitzonderingen. De voornaamkeuze kan worden geweigerd als deze ongepast is of wanneer die overeenkomt met een bestaande achternaam. De beslissing hierover ligt bij de ambtenaar van de burgerlijke stand. Wanneer die een naam weigert dan kan hij tegen de zin van de ouders is zelf een naam bedenken. Dit komt vrijwel nooit voor. De ouders kunnen echter tegen de beslissing van de ambtenaar in beroep gaan. Een voorbeeld van een geweigerde naam is Rolls Roys (Arnhem 1977). De naam Geisha werd eveneens geweigerd, maar later wel geaccepteerd.

Het aantal aanvragen tot naamswijziging is de laatste jaren drastisch toegenomen. Er zijn hiervoor velerlei redenen. Zoals bekend is de stabiliteit van het huwelijk beïnvloedend minder dan vroeger. Dat kan voor de kinderen problemen met hun naam geven wanneer de band met de vader is doorsneden. Sedert de gelijkstelling van man

en vrouw kan tegenwoordig een meerderjarig kind de achternaam van zijn/haar moeder kiezen, of van een verzorgende ouder, of juist de oorspronkelijke naam na naamswijziging weer herstellen.

Verder zijn er buitenlanders die graag en om uiteenlopende redenen een nieuwe (meer Nederlandse) naam willen aannemen. Omgekeerd kunnen Nederlanders gedwongen zijn in het buitenland van naam te veranderen. Bij emigratie naar Amerika, zijn heel wat moeilijke namen veramerikaniseerd, zodat men met deze complicatie bij het nazoeken van nazaten in de VS rekening moet houden. Mensen met een dubbele nationaliteit kunnen in de beide landen een verschillende naam voeren, soms wordt van deze alternatieve naam in het paspoort een aantekening gemaakt. Problemen zijn er natuurlijk bij talen die voornamelijk op ideogrammen berusten, denk aan het Chinees, Koreaans, en min of meer ook Japans. Vaak zijn er regels hoe men deze namen in Europees schrift kan weergeven, maar soms zijn er aanzienlijke problemen. Wie met een Japanse in Nederland trouwt heeft heel wat moeilijkheden bij het huwelijk wat betreft de naamgeving en inschrijving in de burgerlijke stand te vrezen. In het buitenland aangenomen namen van personen met een Nederlandse nationaliteit worden hier niet in de burgerlijke stand opgenomen. Soms worden ze wel erkend en wordt een aantekening gemaakt. Naamsverandering gaat in het buitenland vaak sneller dan in Nederland en is ook nog aanzienlijk goedkoper.

Ook een naam die onwelvoeglijk of bespottelijk is kan een reden tot naamswijziging zijn. Of een naam onwelvoeglijk is bepaalt de rechter. Het gaat dan vooral om de naam

zelf en niet de eventuele afleidingen van die naam die dit onwelvoeglijke karakter hebben. Soepeler is men wanneer een achternaam de beroepsuitoefening in de weg zou staan. Het kan natuurlijk niet dat men als vakman de naam Beun voert, of als slager Moordenaar als naam heeft of een dominee die Godje heet. Ook een naam die te weinig onderscheid geeft voor de beroepsuitoefening kan voor naamswijziging in aanmerking komen. Een klassiek voorbeeld van een naamswijziging voor het beroep was de commissaris van Nijmegen die Prick heette. In het Angelsaksisch is dit de naam voor de mannelijkheid. Hij had door zijn functie veel Engelstalige contacten, dat ging dus niet. Vandaar dat hij zijn naam veranderde in Perrick, een naam die geen aanstoot gaf.

Veel soepeler is men ten aanzien van pleeg- of stiefkinderen beneden de twaalf jaar.. Daarvoor neemt men graag de naam van het gezin waartoe zij daadwerkelijk behoren. Bekend voorbeeld is onze prinses Mabel Wisse Smit die van origine Los als familienaam had, maar de naam van haar tweede vader aannam. De voogd kan zo'n naamswijziging aanvragen waarbij niet altijd met de wensen van de biologische ouders rekening hoeft te worden gehouden.

Verschrijvingen bij de naamgeving komen tegenwoordig nog slechts incidenteel voor. Deze kunnen echter kosteloos worden hersteld. Problematisch is als men door omstandigheden een verkeerde voornaam opgeeft aan de ambtenaar of dat de ambtenaar deze verkeerd verstaat. In die gevallen wordt het verkrijgen van de gewenste naam toch nog een hele procedure. Heel incidenteel worden achternamen veranderd wanneer dit vanwege de veiligheid van betrokkene noodzakelijk is. Voor wijziging van

de achternaam moet men een verzoek indienen bij het Ministerie van Justitie. Deze procedure neemt ca. zes maanden of meer in beslag.

Voornamen kan men ook laten wijzigen, zonder dit officieel in de burgerlijke stand te willen vast leggen. Zo heette onze prinses Laurentien oorspronkelijk Petra. Mijn eigen tante was algemeen bekend als Bertha, maar haar eigenlijke naam was Francisca. Bij een genealogisch onderzoek heb ik me eens suf gezocht, naar een Helena. Bij een aantekening in een later archiefstuk las ik dat zij officieel als "Marie" was gedoopt, waarvan ik de meeste gegevens al had. Het was/is trouwens in Nederland vrij gebruikelijk dat de roepnaam een andere naam was/is dan de officiële naam. Daar moet men dus op bedacht zijn, er zijn trouwens talrijke andere voorbeelden.

Als het nodig is kan men echter ook officieel de voornaam laten veranderen. Dit moet dan eveneens bij het departement van justitie worden aangevraagd. De laatste tijd is het aanvragen van een verandering van de voornaam in verband met de bekering tot de Islam niet meer zo ongebruikelijk. Voor christenen die moslim worden is het nodig dat zij een andere voornaam kiezen. Zo heet de bekende Iman Wouter van Bommel

nu officieel Abdul-wahid van Bommel. Een enkele keer kan het voorkomen dat een bekeerde moslim een andere voornaam wenst, die een christelijke oorsprong heeft of "neutraler" is. Wanneer een nieuwe naam is verkregen wordt daarvan bij de geboorteakte een aantekening van naamswijziging opgenomen.

Naamswijziging is een complexe zaak en kost veel tijd en geld. Bij naamswijzigingen moet men toch in de orde grootte van 1000-1500 euro denken. Omdat naamswijzigingen steeds meer worden aangevraagd zijn er momenteel gespecialiseerde advocatenkantoren die met dergelijke procedures veel ervaring hebben. Dat is dus zeer kostbaar. Maar met wat hulp kan men met niet al te grote moeite deze zaak zelf ook aanpakken.

Wie iets meer over naamswijziging wil weten kan het beste het internet raadplegen: http://www.justitie.nl/onderwerpen/familie_en_gezin/naamswijziging

Een commentaar op de naamwet vindt u in: R.A. Ebeling (1993) Voor- en familienaamen in Nederland.

E. Loeb (1990) Naam en recht: praktische beschrijving van het naamrecht in Nederland. 's-Gravenhage.

2e hands genealogische en historische boeken

Aan de site www.onserfgoed.com is een knop toegevoegd met deze benaming. Als start een aantal die ik zelf niet meer gebruik. Ook abonnees van *Ons genealogisch Erfgoed* kunnen hier hun boeken aanbieden. In te zenden als Wordbestand met bovenaan naam en e-mailadres.

Familienamen

H.M. Lups

Het artikel 'Naamkunde als deel van de onomastiek' bracht reacties teweeg. Een paar vragen worden beantwoord in het artikel over naamsverandering van de heer Koten, enkele komen hier aan de orde. Toevallig verschenen ook in korte tijd drie boeken die op bepaalde aspecten van namen betrekking hebben en die deze keer in dit artikel aandacht krijgen in plaats van bij de boekbesprekingen.

Een van de vragen had betrekking op het verschil in schrijfwijze van familienamen, terwijl het wel (nauw)verwante geslachten waren.

Hoewel familienamen al veel langer bestonden werden ze vanaf de Napoleontische tijd verplicht gesteld. Wel duurde het vrij lang eer iedereen die familienaam gebruikte (1826). Ook waren er voor genealogen verwarrende ontwikkelingen. Bij de naamsaanneming gebeurde het bij voorbeeld geregeld dat de man, die bij een vrouw was ingetrouwd, de naam van de vrouw aannam en haar naam verder als geslachtsnaam voerde. Ik heb al eerder verwezen naar de familie van mijn Friese grootmoeder, de familie Kalsbeek. Niet alleen ziet men heel wat naamsvarianties, ook zijn er Kalsbeeken, waarbij de man oorspronkelijk anders heette, maar de naam van zijn vrouw aannam omdat hij bij haar introuwde. Dit verschijnsel beperkte zich niet alleen tot Friesland maar deed zich ook elders voor. Het boek Heerscopinc, dat elders in dit nummer besproken wordt geeft o.a. Twentse voorbeelden.

Bij de naamsaanninge gebeurde het ook dat broers niet allemaal voor dezelfde achter-

naam kozen. Zo ontstond binnen de familie variatie.

Voorals bij plattelandsgemeenten ziet men dat de schrijfkunst niet altijd perfect beheerst werd. Dat begon al bij de onderwijzers, waarvan het ontwikkelingsniveau soms bedroevend was. Dit geldt ten dele ook voor de ambtenaren uit die tijd. Verder beheersten de aangevers, veelal de vaders, lang niet altijd even goed de schrijfkunst. Vooral rond 1840 was het een periode van diepe armoede en het percentage analfabeten relatief hoog. Ook voor mijn familie was het een dieptepunt gepaard gaande met analfabetisme in de toen levende generatie. Verder was het niet ongebruikelijk bij het aangeven met de getuigen een borreltje te drinken ter gelegenheid van de nieuw geboren. Het is dus niet te verwonderen dat er nogal eens schrijffouten ontstonden. De namen werden op verschillende manieren geschreven met als resultaat dat verschillende verwante families nu dus namen dragen die net wat anders zijn. Dat men soms zelfs heel andere namen registreerde heb ik in het verleden al wel eens vermeld met als voorbeeld een van mijn voormoeders, die in de ene akte Menje Pieters van der Schuur heette (haar eigenlijke naam) en in andere Menje Pieters Mars. En dit laatste niet een enkele keer maar verschillende malen maar o.a. bij diverse geboorteaangiften.

Er kon ook naamsverandering worden aangevraagd, zoals de heer Koten opmerkte. Destijds leefde er in het oosten van ons land een Joodse familie Kuttsiener, waarschijnlijk een verbastering van een Duitse

herkomstnaam. Later gingen ze als de familie Krukziener door het leven. Dit voorbeeld is gemakkelijk met een heel rijtje aan te vullen.

Vele genealogen zullen met deze naamswijzigingen en vooral verschrijvingen te maken hebben.

Een ander aspect van de naamgeving is de behoefte tot opwaardering. Een van mijn kennissen is ambachtsheer van een Utrechtse ambachtsheerlijkheid. Dit staat ook in zijn inmiddels verlopen paspoort vermeld. Als men een heerlijkheid bezat kon men de naam daarvan aan zijn familienaam toevoegen. Heer of ambachtsheer zijn gaf niet alleen cachet aan de familie, het bracht naast plichten vroeger ook rechten mee, die geld in het laatje konden brengen. Men bezat verschillende rechten zoals bijv. het visserijrecht en het recht op de wind. Zowel het recht op de wind als het visserijrecht brachten geld op. Iemand die wilde gaan vissen moest dat recht pachten. Iemand die een molen wilde exploiteren moest daarvoor betalen. Verder had je bijv. het recht van de jacht en inspraak bij de keuze van een predikant. Hoewel er nu geen enkele rechten aan het bezit van een heerlijkheid zijn te ontlenen, werden (worden?) ze bij tijd en wijle ver- en gekocht. Mijn schoonvader bezat destijds een heerlijkheid in de provincie Groningen, die hij voor vijftig gulden overdroeg en die nu, meen ik te weten, in het bezit is van een stichting die zich bezighoudt met het gebied dat de heerlijkheid omvatte (Harssens).

Onlangs is een aardig boek verschenen van Ten Houten de Lange en De Jonge: Het dubbele namenboek, inclusief Latijnse en Griekse namen van Van der Aa Criellaert tot Zwigtman van Noppen met uitgebreide

informatie over de oorsprong.

Het is gebaseerd op de volkstelling van 1947 en komt dan tot 4850 dubbele geslachtsnamen, 3337 daarvan zouden in feite onrechtmatig worden gevoerd omdat ze de koninklijke goedkeuring missen.

Veel samengestelde namen en ook veel namen met toponiem zouden ontstaan zijn door bewuste keuze van mensen die zich daarmee wilden onderscheiden van anderen. Bij veel families die behoorden tot de landadel was de naamgeving met een toponiem functioneel. Zo kon men de diverse takken van een familie uit elkaar houden.

De wordingsgeschiedenis van de dubbele namen is verschillend.

Wie voor 1811 een (ambachts)heerlijkheid bezat of verwierf kon zich tijdens de naamsaanneming daarnaar laten noemen, bijv. Hartmann van Rijnenburg, Heemskerck van Bekesteyn.

De voetballer Jan Vennegoor of Hesselink is vermoedelijk afkomstig van een familie Vennegoor die op het erf Hesselink woonde.

Uiteraard staan de auteurs stil bij het naamrecht en naamswijziging. In het boek wordt het begrip 'samengestelde geslachtsnaam' uiteengezet. Buiten de definitie vallen namen die bestaan uit een naam voorafgegaan door een of meer partikels zoals Over de Linden. Ook is er aandacht voor het imago van samengestelde geslachtsnamen en gebruikelijke usances. Een ander item dat aan de orde komt, gaat over het ontstaan van samengestelde geslachtsnamen met o.a. gronden van naamswijziging. Andere punten die aandacht krijgen zijn: samengestelde namen ontstaan bij naamsaanneming 1811, uitheemse samengestelde geslachtsnamen, niet officiële samengestelde geslachtsnamen, namen met bijzondere tussenvoegsels, vershraling van het Neder-

landse namenbestand, boerderijnamen, samengesteld namen met een Latijns bestanddeel.

Daarnaast houden de auteurs zich bezig met Latijnse en gelatiniseerde, Griekse en Ver-griekste achternamen. O.a. werd het vanaf de Reformatie meer en meer gebruikelijk dat geleerden en predikanten een Latijnse naam aannamen. Ook schoolmeesters latiniseerden hun naam. Vooral in Friesland en ook Groningen ontstonden dergelijke namen relatief veel. Tegen het eind van de achttiende eeuw raakte deze gewoonte in onbruik. Het aantal Latijnse achternamen dat in de zestiende en zeventiende eeuw in Nederland voorkwam moet een veelvoud zijn geweest van het aantal dat nog op de lijsten van de volkstelling van 1947 voorkomt. Dit als summiere bespreking van het eerste deel van dit boek. In het tweede deel vindt men de naamlijsten. Na de dubbele naam wordt voorzover bekend aangegeven: de stamnaam, sinds wanneer en literatuur, een en ander voorzover bekend. Tot slot geeft het boek een overzicht van boerderijnamen, Griekse- en Latijnse naamlijsten, een lijst van afkortingen en een uitgebreide literatuurlijst. Al bij al een zeer aantrekkelijke en informatieve publicatie.¹

Een tweede recent verschenen boek dat op namen betrekking heeft is 'Smid in familienamen', auteur Jan Spendel. Van deze auteur zijn reeds meerdere publicaties bekend: 'Familienamen in Nederland, van hier en elders' (1999, Alvo), 'Het Meiernamenboek' (2001, Mijneigenboek.nl/Gopher publishers), 'Molen en molenaar in familienamen' (2005 Gopher publishers). Aan deze reeks is nu toegevoegd 'Smid in familienamen'. Hierin komen alle mogelijke afleidingen van smid, smidse en de daarmee verbonden beroepen en namen zoals Can-

negieter, Potgieter, Blikslager, Slotenmaker en Ketelaar aan de orde.

Het boek bestaat uit drie delen:

Deel I Familienamen; smid en smidse in familienamen, etymologie van smid, namen nader beschouwd, overzicht familienamen, vals smidsnamen, register naamsaanneming, pas in 1826 iedereen een familienaam, van één naam, via toenaam, naar familienaam, soorten familienamen.

Deel II Geschiedenis smeden, smid en smederij, gespecialiseerde smeden, smidsgilde, goden en patroonheiligen, uit andere bronnen, spreekwoorden en volksverhalen, de smid van Gretna Green, gebruikte literatuur. Tot slot een 'met dank aan' en een biografie van de auteur.

De inhoud van deel I Familienamen is gebaseerd op informatie uit standaardwerken op het gebied van naamkunde, op de her en der gepubliceerde – dikwijls fragmentarische – teksten over smidsnamen en de reacties die ontvangen zijn na het plaatsen van een oproep in een aantal genealogische periodieken. Uiteindelijk zijn meer dan 2500 familienamen vermeld en verklaard. Met de woordenschat van nu is getracht de namen, woorden en begrippen van toen zo goed mogelijk te verklaren. In deel II wordt ingegaan op de geschiedenis van het smeden, de smid en zijn smederij/smidse, waarmee de lezer achtergrondinformatie krijgt over het beroep van smid in zijn diverse variaties en daarmee indirect informatie over de van smid afgeleide familienamen. Als toetje een aantal spreekwoorden en volksverhalen met als thema de smid.

Er worden heel wat namen behandeld die van buitenlandse origine zijn. Ook hier zien we het optreden van naamsvariaties. Zo voerden de nakomelingen van de Duitser Gerhard Heinrich Kleinschmidt als familienaam Klijnsmit, Kleinsmit en Klein-

schmidt. Het is een van de namen die nader beschouwd worden. Toen in Aken het religieuze klimaat wijzigde vertrokken de meeste leden van de patricische familie Duppengieser naar verschillende andere plaatsen, o.a. naar Amsterdam en Antwerpen. Later vindt men deze familienaam ook terug in allerlei spellingsvarianten. Ook als men geen smidsnamen in de familie heeft is het interessant om te lezen, zeker als voorouders het smidsvak of een variant daarvan beoefenden.²

Een derde recent verschenen boek, verscheen in Delft. Ik noem het niet primair om de inhoud, maar vooral om de oogmerken waardoor het tot stand kwam: Je naam, je dag, je heilige met als ondertitel Naam-, feest- en heiligenkalender. De auteur is Dries van de Akker SJ. In 1975 begon hij zijn loopbaan als docent godsdienst op het Sint-Maartenscollege in Haren bij Groningen. Het was de tijd van de politisering van het onderwijs met o.a. antiautoritaire idealen. Het was ook de tijd dat gelovigen, katholieken en protestanten zich wensten te ontworstelen aan de door hen ervaren betutteling van hun kerken. Als de auteur in een hogere klas een godsdienstig onderwerp ter sprake bracht werd dit binnen enkele minuten tot de grond toe afgebroken.

Hij had in zijn ogen een mooi vak en zocht naar mogelijkheden toch de interesse van de leerlingen te wekken. Op gegeven ogenblik had hij het gevonden. Hij vroeg de leerlingen naar hun namen en stelde dan de vraag: Weet jij wat je voornaam betekent? Het bleek dat ze daarin wel waren geïnteresseerd en van die tijd af zocht hij van alle leerlingen de betekenis van hun voornamen uit.

Na de eerste vraag en het gegeven antwoord vroeg hij: Wist je dat er al mensen

geweest zijn, die hetzelfde heetten? En dat er over die mensen soms mooie verhalen bewaard zijn gebleven? Er zijn ook vaak schilderijen of andere afbeeldingen van hen gemaakt. Hij is toen heiligenlegenden, boeken en plaatjes gaan verzamelen en ging er zelf ook op uit om foto's te maken en informatie te verzamelen. Ook vroeg hij anderen met heiligenafbeeldingen van vakantie terug te komen, of zo mogelijk een "Woordenboekje van Voornamen" uit verre streken mee te nemen. Zelfs fietste hij bijv. een keer naar het plaatsje St-Floris op de grens van België en Frankrijk om met gegevens en foto's terug te keren. Dit om een jongen die Floris heette. En ook de mensen uit dat plaatsje vonden het plezierig dat hij interesse in hun heiligen had.

In dit boek wordt in de eerste plaats uiteengezet hoe men tegenwoordig en vroeger heilig werd. In een volgend hoofdstuk wordt ingegaan op de betekenis van heiligen, wonderen en legenden. Dan volgt de uitleg: Hoe werkt de naam, feest- en heiligenkalender. Vervolgens volgen van dag tot dag de heiligen, zo mogelijk met enige bijzonderheden. Daarnaast een kolom 'Naamdag van': waarin iets over de naam en de van de heiligennaam afgeleide hedendaagse namen.

November (Allerzielen) begint met een aantal namen die niet zijn afgeleid van een patroonheilige, veelal afkomstig vanuit een niet-christelijke cultuur, waarna de heiligen van november aan de orde komen. Na december volgt het register: alle namen alfabetisch met maand en dag. Er is een uitgebreide literatuurlijst waarin is aangegeven welke nuttige Nederlandse titels nog verkrijgbaar zijn.³

Uitgevers en prijzen van de boeken:

1. Gebonden, 331 pag. ISBN

978905018891, Uitgeverij Balans

(www.uitgeverijbalans.nl)

Prijs € 34,50

2. Pocket, 264 pag. ISBN 9789051795813, Uitg.: Gopher B.V. Prijs € 17,50 + € 2,75 verzendkosten.

3. Gebonden, 367 pag.

ISBN 978090-74395-48-9.

O.a. in Delft verkrijgbaar bij de boekhandels Huyser, Kempers, Omslag en Paagman, te Pijnacker Van Atten.

Zie ook: www.heiligen-3s.nl

Prijs € 20.

Het bevolkingsregister

H.M. Lups

Nu zoveel gegevens uit de Burgerlijke Stand via het internet beschikbaar komen, staat men niet zo snel stil bij de gegevens die men aan het bevolkingsregister kan ontleenen.

Een van de zaken waar men zich in de eerste helft van de negentiende eeuw mee bezig hield was de bevolkingsregistratie. Dit leidde er toe dat bij Koninklijk Besluit van 22 december 1949 werd bepaald dat de door de laatste volkstellingen (1849) verkregen gegevens met ingang van 1 januari 1950 permanent moesten worden bijgehouden. Zo ontstond het bevolkingsregister, dat tot 1920 werd bijgehouden in lijvige registers, die veelal om de tien jaar vernieuwd moesten worden. Dit was niet zo'n praktisch systeem omdat de registers om de zoveel jaren (± 10 jaar) vernieuwd moesten worden.

Daarna ging men over tot een losbladig systeem, dat tot de persoonskaarten leidde. Het laatste systeem voor het computertijdperk dateerde van 1938. In de oorlog bleek het bijzonder accuraat te zijn tot schade van vele joodse landgenoten.

Ik wist dat mijn echtgenote in Assen was geboren. Via het bevolkingsregister vond ik het adres waar het gezin toen woonde met o.a. de gezinssamenstelling, waaronder een inwonende tante en een dienst- of kinder-

meisje. Ook stond aangegeven naar welke plaats ze op gegeven ogenblik verhuisden (Amsterdam).

Voorafgaand aan het register is men begonnen de huizen te nummeren, een nummering overigens die soms meerdere malen werd gewijzigd.

Onderstaand volgt een kort overzicht van de indeling van het bevolkingsregister.

Het bevolkingsregister legde alle gezinsmutaties vast. Het was daartoe in 20 kolommen verdeeld. In kolom 1 het volgnummer van de persoon, beginnend met het gezinshoofd, dan de echtgenote en vervolgens de kinderen in volgorde van leeftijd. Tot besluit de niet verwante personen, die deel uitmaakten van het gezin. In kolom 2 de dagtekening en jaar van inschrijving. Kolom 3 bevat de familienaam. Kolom 4 alle voornamen zoals deze in de geboorteakte zijn opgenomen. Kolom 5 het geslacht. Kolom 6 de relatie van de persoon tot het hoofd van het gezin. Bij niet-verwanten wordt deze kolom niet ingevuld. Kolom 7 de geboortedatum, die vooral bij grotere gezinnen niet altijd klopt. Kolom 8 de geboorteplaats (= gemeente). Kolom 9 de status van burgerlijke staat op het moment van inschrijving (man en vrouw): H = gehuwd, weduwnaar of weduwe = W, gescheiden = S. Kolom 10 bevat eventuele verandering in

9. Kolom 11 kerkgenootschap. Kolom 12 Beroep van de hoogst aangeslagenen. Veelal de vader en de oudste kinderen en ook knechten en dienstboden. Kolom 13 het woonadres. Dit hoeft geen verhuizing te zijn maar bijv. een vernummering. Kolom 14 de vestigingsdatum. Kolom 15 de vorige woonplaats (gemeente). Kolom 16 de vertrekdatum van vermelde in kolom 15. Kolom 17 de plaats waarheen men vertrekt. Kolom 18 bij overlijden de volledige datum. Deze wordt eenmalig verwerkt. Bij verhuizing vervalt deze persoon. Kolom 19 en 20 waren voor diverse notities.

Bron: o.a. cursussen huizen- en bewoningsonderzoek.

Het geslacht van Jacob Cornelisz. Boerin uit Maasdam – een geslacht met de naamdragers Boerin, Boer, Capiteijn, Hoogenworf, Hoogewerf, Van Dijck, Van Esch, Ros, Sandeling en Cuijp in de zestiende- en zeventiende eeuw.

Auteurs: K.J. Slijkerman en W.T. Molema-Smitshoek, uitg. ALVO, Delft 2008, ISBN/EAN: 978-90-75010-17-6, NUR: 244. Prijs € 14,95 (portokosten € 2,20).

De gezeten Maasdamse boer en schout Jacob Cornelisz. Boerin (ca. 1540-1614) is de stamvader van een boerengeslacht bij wiens nazaten in de loop van de zeventiende eeuw tal van familienamen in gebruik kwamen. Nakomende generaties verspreidden zich over de Hoeksche Waard, de Zwijndrechtse Waard en westelijk Noord-Brabant.

Sommige takken konden zich maatschappelijk goed staande houden en met name de tak Ros alias Sandeling vermaagschapte zich zelfs met stedelijk patriciaat, maar andere staken verging het wat minder voorspoedig, terwijl er diverse kwamen uit te sterven.

De auteurs hebben na diepgaand onderzoek en aan de hand van honderden akten de geschiedenis van deze familie beschreven tot omstreeks 1700.

Vooraf sedert de achttiende eeuw heeft dit geslacht zich wijd vertakt en vele vorsers in binnen- en buitenland zullen met hun kwartieren op de in deze uitgave beschreven oudste generaties aansluiting vinden.

Juist aan een meer diepgaande studie van de oudste generaties van dit geslacht blijkt sterke behoefte te bestaan en de auteurs hopen met deze uitgave een waardevolle bijdrage te leveren aan het onderzoek naar de wortels van oude geslachten op de Zuid-Hollandse Eilanden

Deze studie wordt besloten met een stamreeks Kaptein die tot in de huidige tijd doorloopt.

Deze 152 pagina's tellende uitgave is verluchtigd met o.a. afbeeldingen van bewaard gebleven grafzerken en familiefoto's en is voorzien van een uitgebreid notenapparaat en diverse indexen.

Te bestellen bij uitgeverij ALVO, Buitenwatersloot 142, 2613 SV te Delft (zie ook www.onserfgoed.com).

Leverbaar vanaf eind juni

Heerscopinc met als ondertitel De geschiedenis van de erven en geslachten Heerspink 1325-2000,

Deel 1, Echteler, Klein-Ringe, Rheeze. Auteurs B.J. Finke en W. Heerspink. Bijna 800 pagina's plus een cd.

In een inleidend hoofdstuk komen de betekenis, herkomst en verspreiding van de naam Heerspink en varianten aan de orde. De naam in al haar varianten is terug te voeren op dezelfde oorspronkelijke naam: Herscaping, Herscopinch en Herscheping, samenhangend met 'heerschap'. Een herscaping was bezit van een heerschap oftewel was horig.

De Heerspinkerven zijn over een relatief klein gebied verspreid, dat naast het graafschap Bentheim het noordelijk Münsterland en het oostelijk deel van de provincie Overijssel omvat. De erven hebben hun namen ontvangen toen zij nog tot het samenhangend gebied van het bisdom Utrecht behoorden, dus voor het begin van de twaalfde eeuw. Het grootste deel van deze erven is ontstaan in de periode 500 voor Christus tot 800 na Christus als esboorderij. Er kwamen vijftien erven voor met de naam Heerspink. Dit deel heeft betrekking op de erven in de Duitse plaatsen Echteler en Klein-Ringe, gemeente Emlichheim en de Nederlandse plaats Rheeze, gem. Hardenberg.

Als voorbeeld een korte samenvatting van het erve Heerspink te Echteler.

Het erve Heerspink te Echteler wordt voor het eerst in 1328 genoemd. De graaf van Bentheim draagt het feodale goed dan over aan de bisschop van Utrecht. Als bij het verdrag van Dordrecht van 1528 het bisdom Utrecht ophoudt als wereldlijke staat komt de erve in handen van Karel V. In 1578 kwam Overijssel in verzet tegen Philips II en schaarde zich in 1584 aan de zijde van de opstand. Eigenaren van leengoederen werden Ridderschap en Steden van Overijssel en dus ook leenheren van het erve Heerspink. Reeds in 1328 blijkt het erve als leengoed te zijn ondergebracht onder het goed Rutenberg dat in handen was van de familie Van Ruten-

berg te Ankum dat in handen was van de familie Van Rutenborch, die leenheer bleef tot 1669. Deze familie gaf het leengoed in achterleen aan het goed Suthem te Zwolle. Via huwelijk ging het achterleen over in handen van de families Van den Clooster en Hundenborch. In 1424 kwam het in handen van de familie van Schulenburg en door huwelijk aan de familie Van den Boetzelaer, die het in 1595 verkoopt aan graaf Arnold van Bentheim. In 1669 verkopen Ridderschap en Steden van Overijssel de leenkamer van de vrijwel failliete familie Van den Rutenberg aan de familie Vriesen uit Zwolle, die het in 1704 verkopen aan de familie Van Gesseler.

Vanaf in ieder geval 1517 wordt het erve bewoond door de familie Heerspink. In 1725 komt deze familie in financiële problemen en wordt van het erf gezet. Nieuwe pachter wordt de familie Klodden, die zich naar het erve Heerspink gaat noemen. Zij kopen in 1760 het erve van de familie van Gesseler en hun nageslacht bewoont en bewerkt het bedrijf nog steeds.

Op overeenkomstige wijze worden ook de andere erven behandeld.

Het boek is niet alleen interessant als genealogische bron betreffende de verschillende families die aan de orde komen. Het is een goed voorbeeld wat bronnen met de nodige volharding allemaal aan gegevens kunnen opleveren. Allerlei begrippen als erfwinning en opvaart komen aan de orde. Ook wordt geschetst hoe de oorspronkelijk vrije boeren tot horige boeren werden. Bij de studie naar de historie van de Heerspink-erven is niet uitsluitend gekeken naar de erven zelf, maar met name ook naar de positie van deze erven in de betreffende boerschap. Daardoor treft men veel uitgewerkte bronnen aan, die voor anderen, voor haar of zijn onderzoek, een goede basis kunnen vormen. In deze studie is de achtergrond van de bronnen uitgelegd waardoor dit boek voor andere onderzoekers in de regio een bron van basisinformatie kan zijn.

Aan dit werk ligt 15 jaar onderzoek ten grond-

slag waarbij de auteurs tips, informatie en hulp ondervonden hebben van medewerkers van diverse archieven.

Op de cd staat de publicatie als pdf-bestand.

Het boekwerk, ingebonden, 797 pagina's, geïllustreerd (ten dele in kleur) kost € 60. Het ISBN-nummer is 978-90-8704-024-6. Uitgave van uitgeverij Verloren te Hilversum

Jaarboek 61 CBG, Veranderende levens. Nederlandse families na 1850

Tot rond het midden van de negentiende eeuw vertoonde ons land nog het karakter van een statische standenmaatschappij. Men hoorde thuis in het vakje waarin men was geboren., uitzonderingen daargelaten. Na die tijd begon de wereld een ander aanzien te krijgen. Ook de maatschappelijke structuur en gezagsverhoudingen veranderden, zij het in langzamere tempo en doorwerkend tot ver in de twintigste eeuw. Dit jaarboek wil in een reeks familiegeschiedenissen laten zien hoe de wording van het 'moderne Nederland' tussen 1850 en 2000 in het familieleven gestalte kreeg. Pieter Stokvis, docent aan de Open Universiteit, geeft in een inleidend artikel het mentale en maatschappelijke kader aan waarbinnen deze wording zich voltrok. Hij stelt dat in de loop van de twintigste eeuw opleidingsbewustzijn de rol van het standsbesef overnam, dat de rol van de religie marginaliseerde en dat in de jaren zestig het negentiende-eeuwse 'burgerlijke' gezinsmodel (kostwinner, afhankelijke vrouw en onderdanige kinderen) passé raakte. Persoonlijk zie ik dat als betrekkelijk. Er is nog steeds een bovenwereld van oude en nieuwe rijkdom en een onderlaag op verschillende niveau's.

Wel is het zo, dat men gemakkelijker tot de bovenlaag kan doordringen. Ik denk hier bijv. aan de heer Boonstra, een van de captains of industry die als matroos begon. De strenge moraal verschrompelde, mede door de introductie van de pil.

Na de inleidende bijdrage volgen zeven case-studies, waarin zeven families tussen (grotendeels) 1850 en 2000 worden gevolgd. Iedere familie representeert een bepaald milieu. Achtereenvolgend zijn dat

1. Levend van wind en water. auteur R.G. de Neve, waarin veel wetenswaardigs over het (water)molenaarsleven.

2. Een arbeidersfamilie uit de Friese Wouden, auteur Johan Frieswijk. De grootvader had vier klassen lagere school, de vader doorliep de mulo en de auteur volgde een universitaire opleiding.

3. Boeren en bestuurders, auteur P. van Cruyningen. In 1970 verkocht David Erasmus als laatste uit een Zeeuwse familie die bijna 200 jaar op deze plaats had geboerd zijn boerderij aan Staatsbosbeheer. De geschiedenis van de familie Erasmus toont de wederwaardigheden van een deel van de Nederlandse boerenstand in de laatste anderhalve eeuw.

4. Van gemeenschapsideaal naar individualisme. De kunstenaarsfamilie Toorop/Fernhout (1885-1975) auteur Marja Bosma.. Drie generaties, drie kunstenaars, ieder van betekenis voor de Nederlandse kunst, maar ook kunstenaars die kind van hun tijd waren. Van gemeenschapsideaal naar individualisme: de kunstontwikkelingen in Nederland tussen 1885 en 1975.

5. Een textielondernemersfamilie in Twente. De van Heeks van Schuttersveld (1859-1982). Auteur T. Hammer-Stroeve. In dit artikel worden de vier generaties Van Heek beschreven die de onderneming Gebroeders Van Heek/Schuttersveld oprichtten, groot maakten en in 1982 moesten opgeven.

6. Verstandige eenvoud. De familie De Vos van Steenwijk (1850-2000). Auteur K. Kuiken.

Het is het portret van een traditioneel levend maar politiek vooruitstrevend Drents adellijk geslacht. We zien hoe de familie buiten Drenthe (en buiten Nederland) van zich heeft doen spreken. Tot slot beschouwd de auteur de plaats van deze familie binnen de Nederlandse elite van de twintigste eeuw en de plaats van de familiegeschiedenis uit 1976 binnen de Nederlandse adelsgeschiedenis.

7. De vele kleuren van een witte maansteen. Habibu's van het eiland Ambon (ca. 1860-2007) Auteur R.R.F. Habiboe. De auteur kreeg in de jaren 70 van de vorige eeuw een ring die van zijn vaders moeder was geweest. De ring fascineerde hem en door die ring werd zijn belang-

stelling naar familieleden en banden gaan groeien.

Als steeds besluit ook dit jaarboek met het jaarverslag van het voorgaande jaar (2006) en het

Wapenregister, waarin de in 2007 geregistreerde familiewapens zijn opgenomen.

Al bij al een prettig leesbaar en informatief boek. (HML)

Vragen en contacten

Gratis voor abonnees voor zover de plaatsruimte dit toelaat. Maximaal per jaar 750 letters/spaties. Contactzoekers worden ook op het internet geplaatst. Dus zoveel mogelijk ook uw internet adres vermelden. Antwoorden op vragen graag naar de redactie, zodat deze ze, al dan niet samengevat, eventueel in dit tijdschrift kunnen publiceren, mede omdat deze informatie mogelijk ook voor anderen interessant is.

Steen gevonden bij herstelwerkzaamheden in de haven van Rotterdam met het opschrift:

Eerste steen gelegd door **H.N.Bax** president
01-07-1857 of 07-01-1857.

Wie is deze persoon?

Ik heb verschillende mensen benaderd die met de stamboom Bax bezig zijn. Gevonden o.a een kok en een wijnhandelaar, maar ik heb nog geen

definitief antwoord..

G.C.Termaat, Moleneind 2, 5431 HW Cuijk
tel:0485-314118, e-mail:termaat@planet.nl.

Oproep oprichting familieorganisatie Booij

In Nederland wonen een aantal geslachten/families Booij(Y). In Noord-Holland komen ze voornamelijk uit Sint Pancras en de Zaanstreek. Ook in Drenthe en Friesland komen verschillende geslachten voor. Ik wil nu proberen om al die geslachten/families in een familieorganisatie onder te brengen om gezamenlijk verder onderzoek te doen. Vier jaar geleden ben ik begonnen met het uitgeven van een familieblad de "Booij Bode". Dit blad zou ook goed gebruikt kunnen worden als platform voor de andere geslachten Booij om te komen tot een landelijk familieblad. Wie hierover mee wil denken en vooral mee wil doen, kan contact met mij opnemen. Jaap Booij, Zeeloodsenlaan 83, 1785 BM Den Helder. E-mail: jac.booij@planet.nl

A.J. Stasse

Het e-mailadres van de heer A.J. Stasse is
ajstasse@tiscali.nl

Met dank aan de heer H.M. Kuypers

Aan dit nummer werkten mee:

R. Jansen, Ericalaan 99, 7906 NC Hoogeveen
H. Klunder, Zjoekowlaan 25, 2625 PJ, Delft
JW. Koten, Weezenhof 21-07, 6536 JR Nijmegen
H.M. Lups, Buitenwatersloot 142, 2613 SV
Delft

Barbara Schaap, Kon. Bibliotheek
J.F. Stoutjesdijk, Van Hoffenlaan 10, 6721 XE
Bennekom

ons genealogisch

Erfgoed

i.s.m. Gen. Ver. Prometheus

16e jrg. nr. 4, juli-augustus 2008

ISSN: 0929-0400

Colofon

Redactie:

JW. Koten, W.J. Scholl

M. de Hoog, G.J. Leeuwenhoek, H.M. Morien, (Prometheus)

Eindredactie: H.M. Lups

Redactieadres:

Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft
Tel. 015-2146963

e-mail: alvolups@wanadoo.nl

Homepage Alvo:

<http://www.onserfgoed.com>

Vormgeving: Alvo-Delft

Uitgever, abonnementenadministratie, verspreiding:

Uitgeverij Alvo, Buitenwatersloot 142,
2613 SV Delft. Tel. 015-2146963
e-mail: alvolups@wanadoo.nl

Ook dit blad wordt gedrukt door drukkerij Alevo

Lagosweg 11, 2622 CZ Delft.
Tel. 015-2569260, fax 015-2855171
www.alevo.nl; e-mail: info@alevo.nl

Inhoud

Successierechten in vroeger tijden	135
Een merkwaardig stukje familiegeschiedenis	141
Een geslacht Hoogvliet in de Hoeksche Waard	150
Overzicht publicaties (73)	157
Van de administratie	159
Mededelingen Prometheus 17e jg nr 2	160
Opsporen van de achternaam van de biologische vader	161
Vragen en contacten	162
Koepokinjectie anno 1797	163
Koepokken	167
Familieverenigingen en hun periodieken	169
CBG digitaliseert Duitse Akten	171
Zuster (zus)	173
Site inzake Joodse grafzerken in Nederland	174
Boekennieuws	174

Zie onze homepage www.onserfgoed.com voor bestellingen. Sommige virusscanners willen deze niet doorgeven. Dan gaarne bestellingen via ons e-mailadres: alvolups@wanadoo.nl.

© 2008 ALVO. Overname van artikelen is toegestaan na toestemming van uitgever en auteur en met bronvermelding.

Het tijdschrift *Ons genealogisch Erfgoed* verschijnt zes keer per jaar. Een abonnement wordt geacht aan het begin van het jaar te zijn ingegaan. Een jaarabonnement kost € 14,00, te voldoen door storting of overschrijving op postbank-rekening **301108** of bankrekening **3134.11.182** ten name van uitgeverij ALVO te Delft.

Een abonnement buiten Nederland (Europa) kost € 16,30, buiten Europa € 23,10, te betalen door overschrijving uit het buitenland (Europa) naar Nr BIC RABONL2U IBAN nummer NL24 RABO 0313 4111 82 ten name van uitgeverij ALVO, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft, Nederland.

Bij **bankoverschrijvingen** en **girotelbetalingen** s.v.p. ook **bij de mededelingen adres en woonplaats en abonneenummer** vermelden omdat op de rekeningafschriften alleen de namen worden vermeld.

Voor eventuele beëindiging van het abonnement aan het eind van 2008 dienen de opzeggingen voor 1 november 2008 in ons bezit te zijn. Opzeggingen na 1 november ontvangen kunnen niet meer worden behandeld.

Sluitingsdatum kopij 2008, nr. 5: 5 september 2008.

Afb. voorzijde: *De grote markt voor het stadhuis te Middelburg waar Anthony Hellegers een half uur te pronk werd gezet. Zie pag. 183*

Successierechten in vroeger tijden

JW. Koten

Er zijn weinig dingen in het ondermaanse die zeker zijn... maar het betalen van belasting hoort daar zeker bij. Overal waar belasting geheven kan worden doet de overheid dat met graagte, vooral als er wat te halen valt. Geen wonder dat een van de oudste belastingen de heffingen op het erven van onroerend goed zoals grond was.

Onroerend goed werd jarenlang de kapitaalvorm bij uitstek beschouwd. Het geld was een onzeker bezit, waarvan de waarde kon schommelen afhankelijk van het lot en/of de politiek van de dag. Al vanaf het begin van de Hollandse unie (zeg rond 1580) werd er een belasting op de 'successie' (erfenis) of 'successierecht' geheven. Deze belasting gold destijds uitsluitend wanneer de boedel overging in de zijlinie, dus op broers en zusters, neven of nichten enz., of bij bijzondere nalatenschappen. Deze belasting op vererving in de zijlinie wordt sinds mensenheugenis 'collaterale successie' genoemd. (latus = kant, denk bij voor beeld aan bilateraal = beide kanten). Het naspeuren van de bronnen van collaterale succes kan veel informatie voor de genealogische onderzoeker opleveren.

Successierechten worden al enige honderden jaren geheven maar de methode van heffing verschilt nogal gedurende de eeuwen. Dit geldt trouwens ook voor het erfrecht in het algemeen.

Gewoonlijk onderscheidt men drie perioden bij de successie belasting en het erfrecht, namelijk:

(1) de regelingen tijdens de Verenigde Republiek tot aan de Franse tijd (ca. 1600-1800), in deze periode zijn de successie-

rechten overwegend een lokale of regionale belasting waarbij vaak de oudste broer zekere voorrechten genoot. Bij de erfenis hadden bovendien de bloedverwanten (zoals kinderen) soms meer rechten dan de achtergebleven echtgenote die aan de goedwil van haar kinderen werd overgeleverd. Dit hing samen met de Germaanse erfrechtelijke traditie, die zoals wellicht bekend, zich nog lang in Engeland heeft weten te handhaven.

(2) Vervolgens is er een overgangperiode tijdens de Franse bezetting toen diverse wijzigingen werden doorgevoerd in ons rechtssysteem en bovendien een meer landelijk belastingregime werd geïntroduceerd. De bevoorrechte positie van de oudste broer verdwijnt min of meer. In tegenstelling tot vroegere perioden wordt de totale boedel belastingplichtig en niet uitsluitend meer het onroerend goed.

(3) Tenslotte de nieuwe opzet van de successierechten door de invoering van de successiewet van 1817 tijdens de eerste jaren van het Koninkrijk. Daarbij greep men bij de wetgeving vooral op de Franse periode terug benevens enkele elementen uit de periode daarvoor.

Scharnierpunt was de ordonnantie van 1805 toen de gewestelijke/stedelijke belasting op vererfde boedels een rijksbelasting werd met departementale en later provinciale ontvangkantoren. In de Ordonnantie van 1805, werd in tegenstelling tot daarvoor uitgegaan van het saldo van de totale nalatenschap: de contante waarde (voor zover nodig getaxeerd) op het moment van overlijden onder aftrek van de dan bestaande

schulden en de begrafeniskosten. Wel bleef tot 1878 van kracht, dat bij vererving in de rechte lijn geen successie werd geheven. Dus bij een erfenis op de kinderen, ouders, kleinkinderen enz. was geen successierecht verschuldigd.

(1) De successie belasting tijdens de Republiek.

De invoering van de collaterale successiebelasting vindt in Republiek plaats in de periode van 1580-1650, in Zeeland al vrij vroeg, in de Noordelijke provincies wat later. Deze belasting was bij uitstek provinciaal of stedelijk. De hoogte van de collaterale successie wisselde sterk per provincie en gemeente. In Overijssel werd de vijftigste penning geheven, maar er zijn ook wel gemeenten die de dertigste en zelfs de twintigste penning hieven. Vaak werd bij een collaterale successie een officiële taxatie gemaakt van de waarde van het onroerend goed om belastingontduiking tegen te gaan. Deze waarde taxatie is vaak bij de stukken te vinden.

Van deze collaterale erfenissen werden uitvoerige registers aangelegd. Uiteraard zijn deze gegevens voor de genealoog goudgeld. Uit deze documenten kan men immers de familiebetrekkingen vaststellen, de sterfdatum verifiëren en de grootte van de boedel en de eventuele opbrengst daarvan bij verkoop vaststellen. Bij verloren gegane begraafregisters heeft men dus een alternatieve bron om een sterfdatum te achterhalen. De registers voor de collaterale successie vindt men vaak in gemeentearchieven maar ook in de provinciale rijksarchieven vaak in de rubriek 'collaterale subjecten'. Veel van deze registers zijn geïndexeerd en bij sommige archieven op de website geplaatst.

In de meeste provincies werden de successierechten ten tijde van de Republiek der verenigde provincies geïnd door de ontvangers van de collaterale successie. Incidenteel werd de inning van deze belasting wel verpacht aan de hoogste bieder. De rekeningen van de ontvangers werden gecontroleerd door de Rekenkamer. Een kopie exemplaar van de rekening en de bijbehorende bijlagen werden in het archief van de Rekenkamer gearhiveerd. In principe komen in de rekeningen, zoals hiervoor beschreven, alleen gegevens van wie de boedel in de zijlinie verkreeg. De bijlagen kunnen in zo'n geval complete boedelbeschrijvingen bevatten. De ontvangers hadden, om vast te kunnen stellen welke boedels wel of niet belastingplichtig waren, overzichten nodig van alle ter plaatse overledenen. De erfgenamen waren verplicht vrijwillig aangifte te doen. Ter controle werden de koster of doodgravers verplicht maandelijks lijsten te overhandigen van mensen die waren begraven. Van de op zee overledenen deden de handelscompagnieën opgave aan de betreffende schouten, magistraten of richteren.

(2) De Franse overgangperiode

Tijdens de Bataafse republiek streefde men naar meer nationale wetgeving, waarbij de voorrechten van de tot dan toe bevoorrechte klassen werden ingeperkt en de Germaanse rechtsstructuur werd vervangen door de Romeinse, zoals in ons burgerlijke recht de norm werd. Dit had natuurlijk invloed op de heffing van de successiebelasting. Een majeure verandering werd in 1805 door I.J. A. Gogel (onze eerste minister van financiën) doorgevoerd, als onderdeel van een nationale strategie voor de heffing van de belastingen. Veel belastingen werden van toen af aan op landelijke niveau geregistreerd en

daartoe hoorde ook de successiebelasting op de collaterale erfenissen. Op basis van deze landelijke ordonnantie uit 1805 werden de successie ontvangers verantwoordig schuldig aan de nationale instanties. Dit werd tijdelijk onderbroken toen Nederland tussen 1810 en 1814 deel uitmaakte van de Franse Republiek waardoor de Franse wetgeving hier kortdurend geldig werd en de "*Lois sur l'Engistrement*" van 22 frimaire VII (12 december 1798) gold. Deze wet hief geen successiebelasting maar inde wel een belasting bij de overgang van vastgoed naar de nieuwe eigenaren. Het was een vorm van registratieheffing dus. Na de Franse tijd gold tussen 1814 en 1817 weer de ordonnantie van 1805. De ontvangers van de successiebelasting werden tussen 1807 en 1810 'gequalificeerden tot de directie der invordering van de belasting op het recht van successie' genoemd, tussen 1814 en 1817 heetten deze functionarissen 'regulateurs'.

Ter zijde

Een belangrijke wijziging in de erfrechtelijke verhoudingen die zich in deze periode ook voordeed, was dat bij erfenissen alle kinderen gelijkelijk werden bedeed. Ik wijs u er op dat in deze periode ook het nieuwe Frans getinte burgerlijk wetboek tot stand kwam waarin veel erfrechtelijke zaken werden geregeld. Een en ander vond later nog een verdere uitwerking in het nieuwe Nederlandse burgerlijk wetboek van 1838, dat na de Belgische afscheiding werd ingevoerd.

(3) De successiewet van 1817

In 1818 trad een nieuwe wet op de successiebelasting van 1817 (staatsblad nr 37) in werking. Het recht van successie zou gegeven worden over nalatenschappen van inge-

zetenen des Rijks. Als ingezetene des Rijks werd beschouwd degene die zijn domicilie of de zetel van zijn vermogen binnen het Rijk gevestigd had. Voor de vaststelling van de heffing werd evenals in de Ordonnantie van 1805 uitgegaan van het saldo van de nalatenschap. Daarmee begon een regelmatige administratie van de successiebelasting. Iedere erfgenaam werd verplicht een memorie van successie aan te geven. De vaststelling en inning van het recht van successie en van overgang werd in de wet impliciet opgedragen aan ambtenaren van het recht van successie. Hier wordt deze functionaris, in navolging van latere terminologie, aangeduid als ontvanger van de successie. Vanaf 1818 werden de werkzaamheden terzake van het recht van successie ondergebracht bij de dienst registratie. Vererving in rechte lijn werd vrijgesteld. In hoofdtrekken greep deze wet toch terug op de ordonnantie van 1805. Maar ook nog vroegere tradities werden in verzwakte vorm overgenomen. Het eerste geboorterecht was weliswaar beknot, maar in sommige streken bleef dit toch min of meer gangbaar, zoals bijvoorbeeld in Twente. Men streefde er naar dat de boerderij onverdeeld in de familie bleef. De broers en zuster kregen dan wel een zekere compensatie.

Aanvullende en vernieuwende successiewetgeving kreeg vorm door de wetgeving van 1859 (staatsblad 36) en 1878 (staatsblad 95). Het waren als regel technische verbeteringen mede om belastingontduiking te bemoeilijken. De wet van 1878 introduceerde echter ook een nieuwigheid, namelijk de invoering van een erfrechtbelasting ook in rechte lijn (dus op geërfde boedels door ouders, kinderen en kleinkinderen). Dankzij deze nieuwe wetgeving beschikken de meeste archieven thans over vrijwel alle

memories. Vrijwel alle memories zijn geïndexeerd. Vaak zijn deze gegevens in uitgebreide vorm beschikbaar. Deze indexen op persoonsnaam maken dit bestand gemakkelijk toegankelijk. Ook zijn er indexen op datum en woonplaats. De meeste memories zijn op microfilm te bekijken. Ook hier is men druk met digitalisering bezig.

Successierechten op de totale erfboedel

Een belangrijke uitbreiding van de wet van 1817 was, dat (conform de ordonnantie van 1805) niet alleen belasting werd geheven op het vaste goed maar op de totale boedel (dus de totale baten met aftrek van de lasten) van de erflater. Het belastingtarief was zelfs bij verwantschap van verre verwanten nog bescheiden en maximaal 10%. In vergelijking met de onze omringende landen was wat successierechten betreft ons land een belasting paradijs. Nadien zijn de tarieven drastisch verhoogd. Bovendien waren er nogal wat redenen om vrijstelling van successierecht te bekomen. Boedels die minder dan Fl. 300 omvatten waren vrij van aangifte. Ook de nalatenschap op kinderen, kleinkinderen, ouders enz. was successievrij. Hetzelfde gold niet voor de erfenis aan de echtgenoot maar een boedel van beneden de duizend gulden was vrij van rechten. Meestal werd dan geen of een beperkte aangifte gedaan; er bestaan dan ook geen successiememories in deze gevallen. Dit veranderde in 1878 toen ook de vererving in rechte nederdalende lijn belastingplichtig werd, weliswaar met een laag tarief (1%) belast. Dit betekent dat er tot 1878 uitsluitend gegevens te vinden zijn over personen van wie boedels via de zijlinie vererfden. Nadien is vrijwel iedereen met enig geëfd vermogen belastingplichtig en zal men successie memories van de erflaters kunnen vinden.

Omschrijving van aangifteplicht en memorie van successie

Wat hield de aangifte plicht in en wat kan men in de successiememories aantreffen. De memorie van successie moest drie maanden na het overlijden van de erflater schriftelijk aan het successiekantoor door de erfgenamen worden aangemeld. De domicilieplaats van de afgestorvene bepaalde waar men aangifte moest doen. Iedere provincie had een aantal ressorten die een aantal gemeenten omvatten. Bij de samenvoeging met de dienst registratie werd in het algemeen de kantoorindeling van die dienst ook van toepassing voor de successie. Maar er waren ook uitzonderingen zodat ook andere ressorten konden worden vastgesteld. Vaak gingen men bij deze registratie uit van de Franse kantonale indeling zoals ook door de kantongerechten werd gevolgd. Door de wet van 1859 werd de aangifteperiode verlengd tot zes maanden.

De aangifteplicht hield in dat de erfgenamen een overzicht van baten en lasten van de boedel moesten verstrekken. Was er onroerend goed in de nalatenschap dan moest men vanaf 1859 de kadastrale gegevens verstrekken hetgeen inhield ligging (gemeente) en oppervlak, indien beschikbaar ook de veldnaam. Daarvoor volstond men met de vernoeming van de plaats van ligging (bedenk dat het kadaster bij het ingaan van de wet van 1817 nog niet bestond. Belangrijk was natuurlijk ook dat de erfgenamen de graad van verwantschap aangaven. Ook de wijze hoe de afgestorvene zijn boedel bestierd zag werd aangegeven: was er een testament of volgde men de wettelijke erfrechtregels, ab intestato genoemd. Natuurlijk speelde soms ook mee de manier waarop men gehuwd was en of er al of niet huwelijksvoorwaarden tussen de echtelieden

bestonden. Als regel ging bloedverwantschap voor de huwelijkspartner, iets wat nu vreemd voorkomt. Pas rond 1900 kreeg de wettige echtgenote een kindsdeel toegekend en erfde zij evenveel als haar kinderen.

Was er niet veel te verdelen dan werd gewoonlijk een summiere procedure gevolgd. Vrijstelling gold voor boedels van minder dan 300 gulden. Wanneer onvermogen bestond volstond een verklaring van de burgemeester die de onvermogenheid bevestigde. Deze verklaring wordt wel certificaat van onvermogen (CvO) of Verklaring van onvermogen (VvO) genoemd.

Hoofdbestanddeel van de successie memorie omvatte een akte waarin opgenomen:

1 de namen van de erfgenamen en hun domicilie, inclusief de graad van verwantschap.

2 de omvang van de boedel (beschrijving van baten en lasten)

3 het bestaan van vruchtgebruik op het erfgoed dat eerder was gevestigd door de erflater op de erfgenamen

4 omvang en waarde van het erfdeel verkregen door ieder van de erfgenamen

5 eventueel een verklaring van onvermogenheid door de burgemeester

6 de overlijdensdatum van de erflater en zijn domicilie adres. Dit adres bepaalde immers het kantoor van aangifte.

7 de namen van eventuele legatarissen

In sommige gevallen kon van de erfgenamen een eed worden gevergd die bij de rechtbank moest worden afgelegd en waarvan een officiële verklaring aan de belastingdienst werd afgegeven. Het betrof dan meestal de grotere boedels (boven de 300 gulden). Meestal werd geen eed gevergd van erfgenamen die tot de kinderen van de

erflater werden gerekend. Bij de echtgenoten werd geen eed gevorderd bij nalatenschappen van minder dan 1000 gulden. Na 1900 is deze eedverplichting komen te vervallen.

In het omslagvel van de memorie van successie staat meestal vermeld of er een eed gevorderd was en wanneer deze was afgenomen. Daarnaast worden op het omslagvel vaak aantekeningen van de belastingdienst gevonden, en de dagtekening wanneer de memorie aan de dienst werd aangeboden.

Wie de successiememories wil zoeken moet de woonplaats, de naam en de overlijdensdatum van de erflater weten. De plaats bepaalde onder welk ressort betrokkene behoorde. Er zijn overzichten in ieder archief tot welk ressort een bepaalde plaats werd gerekend. Iedere successie memorie kreeg een inventaris (volg)nummer. Er zijn nogal wat verschillen bij de registratie, afhankelijk van het jaar dat betrokkene overleed.

Voor 1818 zijn de memories per kwartaal geordend.

Vervolgens worden de memories gerangschikt naar plaats en daarbinnen op datum van overlijden.

Na 1818 en de invoering van de nieuwe wet zijn de memories geordend per maand. Bedenk ook dat de aangifte datum en de overlijdensdatum enkele maanden kunnen verschillen. De memories zijn geordend naar kantoren van ontvangers en daarbinnen op datum van overlijden. Pas in 1842 werd een expliciete kantoorindeling gemaakt voor de kantoren van de registratie en successie, in verband met de nieuwe wet op het notariaat. Deze gegevens zijn aangevuld met de gegevens uit een tienjaarlijkse steekproef in de stukken van de ontvangers zelf. Som

werden registratiekantoren opgeheven en samengevoegd met andere kantoren. Men kan dan problemen hebben met het lokaliseren van de akte, omdat niet altijd de stukken bij de herindeling naar het nieuwe kantoor meegingen.

Vanaf 1856 zijn er bepaalde vaste tabellen (tafel Vbis) geïntroduceerd waarin de successiegegevens worden vastgelegd. De tabel V-bis is een alfabetische register op namen die vervolgens in volgorde van overlijden zijn gedocumenteerd. In de kolom 12 vindt u of de nalatenschap onder de 300 gulden was en/of er een VvO bestond. Vaak zijn er dan geen verdere gegevens beschikbaar. In kolom 2 vindt u het memorienummer. Van daaruit kan men dan de stukken opvragen of een microfilm/fiche raadplegen. In de toegang op de memories van successie vindt u onder welk kantoor de woonplaats van de overledene viel. Voor het opsporen van de erfflater gaat u dus naar de tafels Vbis van het ressortkantoor. Deze tabel Vbis heeft een achternaamindex (kolom 3) verder zijn vermeld de voornamen, het beroep, de woonplaats, de dagtekening van het overlijden, de geboortedatum/plaats, de burgerlijke stand en aantekeningen over de afhandeling van de nalatenschap (kolom 23). Belangrijk is natuurlijk het aktenummer (kolom 2). Als er in de tabel Vbis een datum van de 'dagtekening van de aangifte der primitieve Memorie van aangifte' staat, is er een memorie bewaard gebleven. U kunt dan de memories van dat jaar opvragen aan de hand van het nummer van kolom 2. Dit is het volgnummer waarop memories zijn opgeborgen.

Bedenk dat in verband met de privacy regelingen successie memories die minder dan honderd jaar oud zijn veelal niet kunnen

worden geraadpleegd. Bedenk verder dat de data in sommige memories niet altijd goed kloppen. U zult deze moeten verifiëren aan de hand van de burgerlijke stand gegevens.

Samenvatting

Dit artikel beschrijft de bronnen voor de successierechten in drie verschillende perioden van de Republiek en het koninkrijk. De eerste heffingen op de successie vindt men reeds bij de overgang 16/17de eeuw. De heffingen betroffen toen de collaterale successie. Belangrijk punt in deze ontwikkeling is voorts de ordonnantie van 1805 geweest toen de successierechten een nationale zaak werden. Daarvoor werden de rechten stedelijk of regionaal geïnd. Na 1817 is er dan de nieuwe successiewet die in 1859 en 1878 belangrijke aanvullingen en wijziging ondergaat. Bij het naspeuren is het belangrijk dat men iets weet van de ontwikkelingen van het successierecht in de loop der jaren. Voor het naspeuren van de memories in de 19de eeuw zijn de jaren 1818 en 1856 belangrijk omdat toen het regime van bewaren veranderde. In deze bijdrage beperken we ons tot de 19de eeuw. Veelal zijn de stukken uit de 20ste eeuw vanwege privacy redenen nog niet altijd beschikbaar. Met nadruk wijzen we er op dat dit artikel geen uitputtende behandeling geeft over dit onderwerp. Onze bedoeling was een opstapje te geven zodat u reeds enigermate georiënteerd ben wanneer u zich in de successie memories wil gaan verdiepen.

De memories van successie kunnen voor de genealoog een belangrijke bron zijn, niet alleen wat betreft de vermogenspositie van de erfflater, maar ook vaak diens familiere-laties.

Een merkwaardig stukje familiegeschiedenis

Een aangetrouwde Eijgelsheim in het Rijksmuseum te Amsterdam.

Eric Eijgelsheim

De derde dochter van Philippus Jacobus Eijgelsheim (geb. Leiden 20 mei 1804, overl. Rotterdam 25 oktober 1872) en Gerritje Pfiijffer (ook Pheijffer, geb. 's-Gravenhage 4 mei 1806, overl. Rotterdam 24 april 1880) **Gerritje Eijgelsheim (bij huwelijk Eigelsheim)**, geb. Leiden 10 december 1833, overl. Rotterdam 29 april 1900, huwde Rotterdam op 21 juni 1865 met de twintig jaar oudere goud- en zilversmid **Anthony (Anthonij, Anthonie) Hellegers**, geb. Goedereede 17 februari 1814, overl. Rotterdam 14 maart 1876, weduwnaar van Neeltje Grinwis.

Anthony was volgens zijn certificaat van de Nationale Militie 160,4 cm lang (1 el, 6 palm en 4 streep), hetgeen groot was voor die tijd !; had blauwe ogen, bruin haar en bruine wenkbrauwen, een hoog voorhoofd, ovaal gezicht, een dikke neus, een spitse kin, een mond die als ordinair (= gewoon) wordt omschreven, een ros-achtige baard en geen bijzondere kenmerken.

Handtekening van Anthonij Hellegers 21 juni 1865, bij het huwelijk met Gerritje Eigelsheim.

Deze Anthony Hellegers is op 24 jarige leeftijd volgens vonnis¹ op 7 september 1838 samen met ene Jacob Emans, zilversmidleerling 18 jaar oud, beschuldigd van diefstal van een zakje met minimaal 87 gulden en 60 cent tot honderd gulden (nu € 39,75 – € 45,38) uit het kabinet in de voorkamer van Helena de Vos en Cornelis van Driele, schipper uit Colijnsplaat, gepleegd tussen 20 en 23 juni 1838. Zij ontdekten dat op de 24e Anthony Hellegers en Jacob Emans inwonend waren bij Helena de Vos en Cornelis van Driele. Jacob Emans woonde sinds april 1838 in dezelfde kamer als Anthony Hellegers. Anthony Hellegers werd meteen door van Driele verhoord en bekende de diefstal die gepleegd is d. m.v. het openen - met geweld - van het kabinet met een vijl, zodat zij niet meer gesloten kon worden. Hij gaf voorts op dat zijn leerling, Jacob Emans mede daaraan handdadig zou zijn. Jacob ontkende alles. Sinds de diefstal was Hellegers voortvluchtig en had hij zijn woonplaats verlaten. Op 5 juli 1838 legt Jacob Emans een officiële verklaring af. Hij verbleef tussentijds tweemaal in Rotterdam. Er wordt in eerste instantie 5 jaar hechtenis geëist tegen Anthony Hellegers en men ziet geen termen om tegen Jacob Emans voort te procederen. Op het parket te Goes wordt er op 7 augustus 1838 door de officier, bij de

Procureur Generaal bij het Hoog Gerechtshof te 's-Gravenhage, verzocht dat er een bevel van lichamelijke aantasting zal worden uitgevaardigd (aanhouding) en dat hij dan zal worden overgebracht naar het gevangenhuis, behorende tot het Hof van Assisen, waarnaar hij is verwezen. Op 27 augustus is hij nog altijd voortvluchtig, maar wordt wel in staat van beschuldiging gesteld. Er wordt een opsporingsbericht uitgevaardigd met zijn signalement om hem "bij den lijve te kunnen vatten". Op 2 september 1838 wordt Anthony Hellegers in de kraag gevat en op 3 september 1838 naar het Huis van Verzekering in Middelburg overgebracht, waarna hij op 4 september 1838 overgebracht wordt naar het Huis van Justitie in de Provincie Zeeland. Tijdens de zitting ontkent Anthony Hellegers de diefstal en zegt dat zijn knecht Jacob Emans het heeft gedaan en wenst te verlangen terecht gesteld te worden. Advocaat is Mr. van Eekelen te Middelburg. Op vrijdag 7 september 1838 worden er zes getuigen gehoord: Cornelis van Driel(e), Helena de Vos, Adriaan Vink, Dirk Meulenberg, Arie Vendeville en Dingenis Snodijk.

Vanwege de slechte leesbaarheid van de tekst volgt hier de uitgewerkte tekst van de eerste van zes bladzijden van de uitspraak van het Arrest op 7 september 1838 ... en die is niet mals zal ik u alvast zeggen!

In Naam des Konings !

Het Hof van Assisen in de Provincie Zeeland.

Gezien de Acte van beschuldiging ten gevolge van het Arrest van het Hoog Gerechtshof te 's Gravenhage (Kamer van beschuldiging) van den achtiende Augustus achttien honderd acht en dertig, door den Prokureur Generaal opgemaakt tegen:

Anthony Hellegers, naar zijn zeggen oud 24 jaar, geboren te Goedereede, laatst woonachtig te Kolijsplaat, Goud- en Zilversmit van beroep, - bij het *voorzien* Arrest naar dit Hof van Assisen verwezen om door het *zelve* teregtgesteld te worden, houdende dezelve acte dat de beschuldigde zich zoude hebben schuldig gemaakt aan diefstal door middel van inwendige braak, in een bewoond huis gepleegd !

Gehoord de mondelinge verklaringen der getuigen door den Prokureur Criminaal voorgebragt.

Gehoord het requisitoir van den Prokureur Criminaal tot schuldig verklaring van den beschuldigten van de misdaad hem te laste gelegd, mitsgaders (alsook / bovendien / ook dat nog) tot condemnatie (veroordeling) van den zelve. Krachtens de artikelen 384 juncto, artikelen 381 no. 4, 19, 22, 36 en 52 van het Wetboek van Strafrecht, alsmede de artikelen 9 en 11 der publicatie van den 11e December 1813 en artikel 368 van het Wetboek van Criminele rechtspleging; ommegebragt te worden ter plaatse, alwaar men gewoon is binnen de stad Middelburg, executie van Criminele Justitie te doen en aldaar op een **schavot** gedurende één uur te worden te pronkgesteld, met eene papier op de borst waarop zijne misdaad zal zijn uitgedrukt.

Voorts tot een confinement (hechtenis) in een **rasp- of tuchthuis**, voor eenen tijd, door den Heer te bepalen, doch van **niet minder dan vijf en niet meerder dan vijftien achtereenvolgende jaren**, ten einde aldaar gedurende dien tijd, met zijnen arbeid den kost te gewinnen, met verdere verwijzing van den beschuldigde, in de kosten der Procedure ten behoeve van den 'Staat, des nood is exe cutabel bij lijfswang; - alsmede met bevel, dat

een Extract uit s Hofs condem, notoire Arrest, zal worden gedrukt en aangeplakt te Middelburg mitsgaders (alsook / bovendien) te Kolijnsplaat, ter plaatse alwaar zulks te doen gebruikelijk is.

De verdediging pleit schuld en het Hof houdt rekening met enkele wetsartikelen. De pronkstelling van een uur binnen de stad Middelburg wordt omgezet in een half uur met een papier op zijn borst op een schavot, waarop zijn misdaad staat uitgedrukt. Tevens wordt hij voor de tijd van vijf achtereenvolgende jaren in een rasp- of tuchthuis in hechtenis gesteld, teneinde daar gedurende dien tijd met zijnen arbeid den kost te gewinnen.

N° 4285.

*Anthony Hellegers,
te Kolijnsplaat.*

*Diefstal, door middel van inwendige
braak in een bewoond huis.*

*1. September 1830. Gecondemneerd tot En half
uur te pronkstelling, en een Confinement
van vijf jaren, Art. 6.*

*10. dito — Cassatie aangevraagd door den
veroordeelde, — en gedeeltelijk ingetrokken.*

13 dito — Geëxecuteerd.

De Procureur Crimineel wordt met de uitvoering van dit Arrest belast. Op 13 september 1838 om twaalf uur heeft A. Vreke een schavot opgericht op de Groote Markt voor het Stadhuis van Middelburg. Anthony Hellegers is een half uur te pronkgesteld met een papier op de borst waarop zijne misdaad was uitgedrukt; - tot welke straf hij is veroordeeld bij Arrest van het Hof van Assisen in voornoemde Provincie.

De inventaris + bijlagen van de gerechtelijke archieven met betrekking tot deze zaak, bestaan uit 75 pagina's en zijn allen in mijn bezit².

Het rasphuis was de eerste Europese strafgevangenis en stond model voor soortgelijke inrichtingen in heel Europa. Het tuchthuis kreeg in de volksmond de naam Rasphuis, omdat de gevangenen tropisch hout tot poeder moesten raspen voor de bereiding van verfstoffen. Middelburg bezat het zogenaamde halsrecht. Dit betekende dat de doodstraf uitgesproken mocht worden. Terechtingsen vonden plaats op het marktplein voor het stadhuis. Tot en met 1838 (!) werden daar personen in het openbaar terechtgesteld. De laatste die er ter dood werd gebracht was Sara Janse Geldhof in het jaar 1838 (!).

Het Hof van Assisen, ook wel Assisenhof of volksrechtbank genoemd te Middelburg heeft gerechtelijke archieven van 1796–1838 en werd in 1791 in Frankrijk ingesteld en in België en Nederland gedurende de Franse overheersing ingevoerd. Door Nederland werd het in 1816 afgeschaft, maar in België, na de onafhankelijkheid, opnieuw ingesteld in 1831. Het is een rechtscollege dat belast is met het vonnissen van misdaden, politieke delicten en drukpersdelicten. In de groep strafvonnissen augustus 1811 tot 1 oktober 1838 vinden we 8.941 namen van personen die bij het Hof van Assisen of één van de Rechtbanken van Eerste Aanleg in Zeeland in een strafproces terecht hebben gestaan.

Een nazaat in de zijtak van Anthony Hellegers, de heer Wim P.A.M. Hellegers (broer van Guustaaf T.M. Hellegers, beeldhouwer en medailleur) e-mailde mij op 9 november 2007 het volgende, nadat ik hem het e.e.a. had laten weten: “De nazaten in de zijtak, de mijne, hebben het gelukkig kunnen goedmaken. Mijn grootvader was 40 jaar strafrechter“.

Anthony Hellegers en Gerritje Eijgelsheim kregen één dochter: **Johanna Fredrika Hellegers**, geb. te Rotterdam 24 mei 1866 (akte 1876 bevolkingsregister). Anthony was eerder op 17 augustus 1844 gehuwd geweest met **Neeltje Grinwis**, 24 jaar oud uit Ouddorp. Dit moet bijna een jaar na zijn vrijlating geweest zijn. Hij en Neeltje Grinwis verhuizen op 27 september 1857 naar Rotterdam. Anthonie had één oudere broer, Thomas Cornelis (geb. 5 maart 1812), twee jongere broers, Johan en Cornelis en één jongere zus, Belia. Bovendien zijn drie broers en één zus van hem tussen 2 oktober 1817 en 13 augustus 1828 overleden.

Huwelijksakte Anthonij Hellegers en Gerritje Eigelsheim, 21 juni 1865 op nevenstaande pagina.

Op Aand' den *Penin Amintogken* *Stierij*
Zehnten Aendert' Vijf en Zestig, sijn voor mij Ambtenaar van den Burgerlijken stand van
Batavia, en tot Aand' der Gamarute verzoeken, ten einde een Huwelijck aan te gaan:

Antonijs Hellegers oudveronuyffte
van den Gardien en Peluer smid, getrouwd
te Gardichte, monende alhier, sneedene
naar van Neelby, Geincis, meerden ja
rige trouw van *Barnas Hellegers* ten
van *Faxina Hoijdes*, waertekin

N° 512

en
Gerrijtje Eigelshoorn oud een en
derden jaren, Londer beroep, geboren
te Logden, meerdenjarige staakbe van
Philippus Jacobus Eigelshoorn, Makador
en van *Gerrijtje Hoijffer*, Londer Beroep
monende alhier

En is doorken hiwby over gette
ten Gerthe, Glunne getrouwe akten
ten Vrede eenmaal Enpraas van de wijge
Pachtgenarke Manben (Bueddegen)

En vermits de opbare afkondigingen van dit Huwelijck door mij gedaan den
vden en t'het tien den deder maante

meerders sijn afgesloopen, nadat partijen hadden verklaard elkander aan te nemen tot
Echtgenooten en de plichten aan den Huwelijken Staat verbonden getrouwelijck te zullen veroulen,
als ik en naan der Wet uitspraak gedaan, dat en door den echt aan elkander sijn verbonden,
in tegenwoordigheid van *Mineur H. J. van der Meer*, *van der Meer*,
oud wettige heer vier jaren, *Staps*, *van der*
Sakemijf, *van der Meer*, *van der Meer*,
en vijftien jaren, *van der Meer*, *van der Meer*,
michthijck, al den gemene recht of jaren
beide *van der Meer*, *van der Meer*,
jaren ten van des Geraf oud een en
naakten jaren, *van der Meer*, *van der Meer*,
al den recht des gemene recht

En heb ik hieran opgemaakt deze akte, die na gedane voorlesing door mij Ambtenaar is
geleekend nebin den *van der Meer*, *van der Meer*,
neden den de *van der Meer*, *van der Meer*,
aan geleerd

A. Hellegers - *van der Meer*
H. van der Meer
H. van der Meer *H. van der Meer*

van der Meer

Als aandenken aan het huwelijk met Gerritje Eijgelsheim op 21 juni 1865 *gaf Anthonie aan* zijn twee schoonzusters Adriana Jacoba (geb. Leiden 5 mei 1830) en Maria Sophia (geb. Leiden 22 september 1832) Eijgelsheim, de twee oudste zusters van zijn vrouw en aan zijn schoonmoeder, Gerritje Pfijsfer, ieder een kristallen reukflacon gefacetteerd met zilveren doppen en manchetten, met zilveren voet, allen fijn gegraveerd en bewerkt met o.a. eikeltjes uit de periode 1837–1844, welke hij toen wel meer maakte. Waarschijnlijker is 1844. Deze zijn in november 2006 in het Venduhuis te 's-Gravenhage (sinds 1812) geveild. De richtprijs was € 150,-/200,-, maar de hamerprijs was uiteindelijk maar € 100,-.

“De Zilverbank“ deelde mij het volgende mee: “Er zijn 4 meestertekens van Anthonie(y) Hellegers”, wat in het boek Meestertekens van Nederlandse Goud- en Zilversmeden 1814–1963 deel 1 wordt bevestigd.

- 1- een vierkant met AH eronder 66, gebruikt van 1837-1844
- 2- AH met een ster in rechthoek, gebruikt van 1837–1844
- 2- In rechthoek AH met ernaast 3 punten, gebruikt van 1844–1867
- 3- Hetzelfde in rechthoek met aan de korte zijden rechthoek punten, gebruikt van 1844–1867.

Als plaats bij alle vier wordt genoemd Colijnsplaat, Bruinisse (en Delfshaven en Rotterdam, zoals De Zilverbank liet weten, hoewel dit niet in het boek Meestertekens van Nederlandse Goud- en Zilversmeden 1814 - 1963 deel 1 vermeld wordt). Het boek toont ook niet het jaar tot waar het mercknummer 4036 en 4037 zijn gebruikt, namelijk 1867, wat De Zilverbank mij wel liet weten.

311
Hellegers, A.
Colijnsplaat, Bruinisse
1837–1844

4036
Hellegers, A.
Bruinisse/Colijnsplaat
1844–?

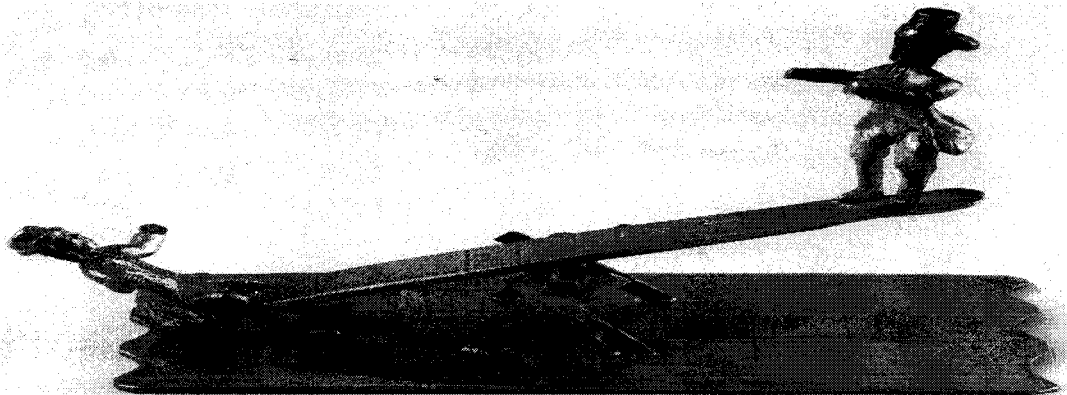
325
Hellegers, A.
Colijnsplaat/Bruinisse
1837–1844

4037
Hellegers, A.
Bruinisse/Colljnsplaat
1844–?

In de bibliotheek te Arnhem was het bedoelde boek: ‘Meestertekens van Nederlandse Goud- en Zilversmeden’ aanwezig. Hier de vier meestertekens van A. Hellegers (geb. 17 februari 1814, overl. 14 maart 1876), zoals die daarin getoond worden.

Op dit moment heeft het Rijksmuseum Amsterdam – Nationaal Museum voor Kunst en Geschiedenis een zilveren miniatuur: een beeld in haar collectie ‘edele metalen’, objectnummer BK-NM-11177-302 uit 1844 (het jaar van zijn 1e huwelijk met Neeltje Grinwis) van Anthonie(y) Hellegers en het jaar volgend op zijn vrijlating.

Het beeldt uit: “op een langwerpige plaat staat een wip; op de wip zit aan de ene kant een man en aan de andere kant staat een man“. Gezien de kleding van de staande man rechts, zou dat een politieagent kunnen zijn, die wellicht Justitie uit beeldt. De zittende man links is dan Anthony Hellegers. Het beeldje is na het jaar van zijn vrijlating vervaardigd. “Hellegers heeft hier kennelijk de rollen omgedraaid en doet wat hij wil met Justitie“, lijkt het wel. De korte zijde van de plaat is geschulpt. In de plaat is een ruitpatroon gegraveerd. Het beeld is gemerkt met het meesterteken van A. Hellegers en een geschreven S en 4,5 cm hoog en 6,5 cm. breed. De vervaardigingplaats is Bruinisse en verkregen uit een le-gaat in 1898 door het Rijksmuseum.

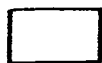
Toen Anthony op 13 september 1838 op het schavot, voor het Stadhuis van Middelburg, te pronkgesteld stond en zojuist het vonnis van vijf jaar gevangenschap tegen hem te horen had gekregen, had hij nooit kunnen denken dat 60 jaar na dato zich ‘een werk‘ van hem in het Rijksmuseum van Amsterdam zou bevinden en er na 170 jaar nog steeds staat. “(... hoe anders is dat nu wanneer je ca. € 40,- steelt)“.

Anthonie’s vader (**Thomas Hellegers Jr.**, geb. op 19 december 1786, overl. na 1831) staat in het régistre civique op 16 juni 1812 ook als goud- en zilversmid geregistreerd; en wel in Goedereede. In het archief van Goedereede bevindt zich nog een koperen plaatje met zijn handtekening er op.

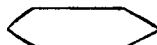
MEESTERTEKENS, WAARVAN ALLEEN CONTOUR OF NAAM BEKEND IS
 MAKER'S MARKS OF WHICH ONLY THE OUTLINE OR NAME IS KNOWN

11926
 Alet, L. (?)
 Waarborgdistrict Rotterdam *)
 eind 19e eeuw

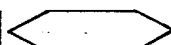
11927
 Alet, L. (?)
 Waarborgdistrict Rotterdam *)
 eind 19e eeuw

11928
 Berlijn en Gans
 Waarborgdistrict Rotterdam *)
 eind 19e eeuw

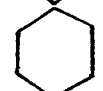
11929
 Sochman, J.
 Waarborgdistrict Rotterdam *)
 eind 19e eeuw

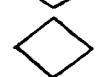
11935
 Hartogs Dz. (?)
 Waarborgdistrict Rotterdam *)
 eind 19e eeuw

11936
 Heck, J. van
 Waarborgdistrict Rotterdam *)
 1e helft 19e eeuw

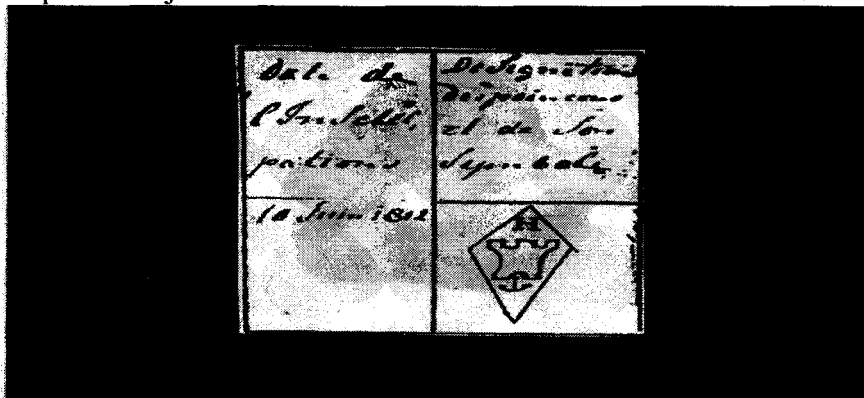

11937
 Heck, J. van
 Waarborgdistrict Rotterdam *)
 1e helft 19e eeuw

11938
 Hellegers, Th.
 Waarborgdistrict Rotterdam *)
 1e helft 19e eeuw

Ook hij had een meesterteken (zie onder), waarvan in het genoemde boek: "Meestertekens van Nederlandse Goud- en Zilversmeden 1814–1863 deel 1" alleen het conto. Dat het meesterteken van Thomas Hellegers Jr. in een ruit staat was op verordening van Napoleon. Hij eiste dat alle edelsmeden hun teken in een ruitvorm zetten. Daar-

om, als er Nederlandse meestertekens in een ruitvorm staan hebben die bijna altijd gewerkt in de eerste 10 á 20 jaar van de negentiende eeuw. Een meesterteken mag zelf bedacht worden door de edelsmid. Hij / zij moet dit echter altijd in een contour zetten waar ook weer eisen door de keurkamer aan worden gegeven. Een groot probleem bij het zoeken naar smeden en de tijd waarin zij werkten in de buurt van Rotterdam is het feit dat bij het bombardement de meeste insculpatieplaten (platen waarop het meesterteken en de data stonden gegraveerd en afgeslagen in koper en heel soms van tin) toen vernietigd zijn. Kerkarchieven willen ook soms uitkomst bieden.

Anthony's grootvader: **Thomas Hellegers Sr.** (overl. te Hoorn 27 mei 1808) was niet geheel onbemiddeld, met verschillend onroerend goed in 1782: zoals in Delft, buiten de Oostpoort aan de Delfgauwsevaart, een koetshuis, een huis genaamd "De Halve Maen" op de noordwesthoek van de markt in Delft (dit pand is een prachtig gerestaureerd monument en ligt tegenover het Stadhuis) en een pand aan de Westzijde van de Kolk in Delfshaven. In 1785 verkoopt deze Thomas Hellegers, om onbekende reden, alles. Misschien noodgedwongen of om in tabak te gaan handelen. Met de aanwezigheid van de VOC in Delfshaven was er altijd veel handel, hoewel in de tweede helft van de achttiende eeuw de tabakshandel flink achteruit ging en schepen uit Amerika niet of veel te laat aankwamen, waardoor de tabak onderweg vochtig werd en niet altijd meer goed was.

Noten:

1. Inventarisnr. 8 en de bijlage 157, dossiernr. 4285, volgnummer 5.
2. - Kopij (3 bladzijden).
  - 3x Procesverbaal resp. 7 bladzijden; 4 bladzijden; 2 bladzijden
  - bevel tot dagvaarden van getuigen (3 bladzijden)
  - bevel tot medebrenging (2 bladzijden)
  - verhoor (3 bladzijden)

- bevel van arrest (14 bladzijden)
- een beschrijving van het signalement van Anthony Hellegers (1 bladzijde)
- eerste aanleg zitting te Goes (6 bladzijden)
- staat van Justitie kosten (1 bladzijde), zijnde 19 gulden en 61 en een halve cent.
- inventaris van stukken in de Zaak van het Openbaar Ministerie (2 bladzijden)
- rapport van het Hoog Gerechtshof te 's-Gravenhage, kamer van beschuldiging 4 bladzijden)
- Akte van beschuldiging (8 bladzijden)
- bevelschrift tot citatie Hof van Assisen in de Provincie Zeeland (2 bladzijden)
- notificatie van de lijst der Getuigen (2 bladzijden)
- een certificaat van de Burgemeester L.A. Paardekooper van Kolijnsplaat 6 september 1838 (1 bladzijde)
- Kopij Arrest (6 bladzijden)
- diverse: (4 bladzijden).

Algemene noot:

Cursieve tekst berust op veronderstellingen.

N.B.

Dit familieverhaal van de auteur blijkt evenals verschillende andere ook op het internet te staan. In principe nemen wij dergelijke familienamen niet op, maar wij ontdekten dit op het tijdstip dat dit nummer klaar lag voor de drukker toen wij trachtten zijn adres te achterhalen.

Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant en de Bommelerwaard

**Het tijdschrift verschijnt vier maal per jaar. Redactie Piet Sanders
Per nummer rond 80 A4 pagina's vol gegevens uit de regio**

Opgave abonnementen bij de heer P. Sanders, Donizettilaan 127, 5653 CD Eindhoven.

De abonnementsprijs bedraagt

voor Nederland is € 29, buitenland € 45, te betalen door storting of overschrijving op
gironr 26.48.520 t.n.v. Piet Sanders te Eindhoven.

De dubbel-cd met de jaargangen 1977 t/m 2004 wordt verspreid door uitgeverij ALVO.
Prijs € 35, voor abonnees op GTMWBen/of Ons Erfgoed € 30. Te bestellen via www.onserfgoed.com

Een Geslacht Hoogvliet in de Hoeksche Waard

K.J. Slijkerman

Inleiding:

In de loop van de zeventiende eeuw traden er in De Hoeksche Waard diverse families Hoogvliet voor het voetlicht, waarbij kon worden aangetoond dat tenminste enkele daarvan hun bakermat in het dorp Hoogvliet op het eiland IJsselmonde hadden. In de hieronder vermelde genealogie wordt één van die geslachten behandeld. In deze op het eiland IJsselmonde onder patroniem levende familiegroep was het Cornelis Claesz. (zie generatie III) die zich omstreeks zijn huwelijk in 1635 in het havenplaatsje Puttershoek in De Hoeksche Waard vestigde. Hij ging zich daar met de toenaam Hoogvliet tooien; ongetwijfeld om zich te onderscheiden van personen met een gelijkkluidende voornaam en patroniem. Zijn zoon Leendert Cornelisz. (zie generatie IV) heeft voor zover bekend nooit de naam Hoogvliet gevoerd, maar pas bij diens volwassen geworden kinderen werd hier uanien gebruik van gemaakt. Onderzoek naar de leden van dit geslacht op het eiland IJsselmonde zowel als in De Hoeksche Waard is moeizaam geweest; niet in de laatste plaats doordat deze groep behoorde tot de eenvoudige, minvermogende bevolking. Het is dan ook niet verwonderlijk dat er bij hen geen gebruik van een familiewapen is vastgesteld. De hier behandelde familie heeft zich zeker tot ver in de achttiende eeuw voortgezet en leeft mogelijk nog voort.

Ik wil de heer P. Molema en zijn echtgenote mevrouw W. Molema-Smitshoek te Zoetermeer hartelijk dank zeggen voor het voor mij willen nazien van fiches in het Streekmuseum te Heinenoord.

Genealogie:

I. **WOUTER CLAESZ.**, geb. ca. 1550 (geschat), woonde te Poortugaal, overl. na 26 december 1599. Hij huwde met N.N.

Kinderen (mogelijk uit meerdere huwelijken):

1. **CLAES WOUTERSZ.**, volgt IIa.
2. **LEENDERT WOUTERSZ.**, volgt IIb.
3. **NEELTJE WOUTERSDR.**, j.d. uit Poortugaal (1612). Zij huwde Poortugaal 10 mei 1612 met *Cornelis Leendertsz. Block*, weduwnaar uit Rhoon (1608, 1612), gegoed en wonende te Rhoon (1608). Hij huwde 1e met N.N. en huwde 2e Rhoon (ondertr. Poortugaal 12 oktober) 1608 met Annetge Jacobsdr. (weduwe uit Poortugaal, wonende Rhoon).

In een akte van 1 april 1608 is sprake van 4 lijnen land met zeker gedeelte van 'waterschap' in de banne van Rhoon, welke door Cornelis Lenerts Block waren verkocht aan Jacob Adriaens, beiden wonende in Rhoon. De heer van Rhoon was met zijn recht van naasting vergenoegd

met een achtendeel boter en goede varkenshammen¹.

4. AELTGE WOUTERSDR., j.d. tot Poortugaal (1620). Zij huwde Geervliet (ondertr. Poortugaal 11 oktober) 1620 met *Pieter Jansz.*, weduwnaar van Geervliet (1620).
5. KRIJNA WOUTERSDR., ged. Poortugaal 26 december 1599 (get. Neelge Wouters, de zuster).

Ila. **CLAES WOUTERSZ.**, geb. ca. 1580 (geschat), j.m. van Poortugaal (1605), woonde onder Hoogvliet (1614), overl. na medio 1620. Hij huwde Poortugaal 29 oktober 1605 met **Neeltgen Cornelisdr.**, j.d. van Hoogvliet (1605), overl. na 1620.

Kinderen:

1. WOUTER CLAESZ. ged. Poortugaal 20 augustus 1606 (get. Neeltgen Woutersdr. "sijn suster", Leendert Woutersz., "sijn broeder", Goris Dirickcz. uit Hekelingen), overl. wellicht tussen 20 april 1606 en 31 maart 1614.
2. CORNELIS CLAESZ. HOOGVLIET, volgt III.
3. WOUTER CLAESZ., ged. Poortugaal 31 maart 1614 (vader woont onder Hoogvliet, get. Aeltge Wouters en Leendert Wouters), overl. na 20 juni 1638. Op 20 juni 1638 was hij doopgetuige bij een kind van zijn broer Cornelis te Puttershoek.
4. MAERTGE CLAESDR., ged. Poortugaal 4 september 1616 (get. Neeltge Ariens).
5. CLAES CLAESZ., ged. Poortugaal 28 februari 1621 (geen get.).

III. **CORNELIS CLAESZ. HOOGVLIET**, ged. Poortugaal 20 april 1609 (get. Neeltgen Wouters zijn suster), j.g. van Hoogvliet (1635), woonde te Puttershoek (sinds ca. 1635), 'op de Erve'(1644), overl. na 1648. Hij huwde Puttershoek (ondertr. Poortugaal 30 juni) 1635 met **Neeltje** (ook: **Leentge**) **Leendertsdr.**, j.d. van Puttershoek (1635), overl. na 1646.

Vermoedelijk in het jaar 1632 -het begin van de akte is door beschadiging niet volledig meer leesbaar en het laatste deel van de akte ontbreekt- testeerde de in Cromstrijen woonachtige en ziek te bed liggende jong gezelschap Cornelis Claess. Hoochvliedt en vermaakte aan zijn nog onmondige zuster Ariaentgen Claesdr. 600 gld., welk bedrag door zijn andere erfgenamen uitgereikt diende te worden bij haar mondigheid ofwel bij de leeftijd van 16 jaar en dat in plaats van haar portie dat zij van hem zou erven indien er geen testament was gemaakt². Helaas ontbreekt de rest van de akte, zodat zijn andere erfgenamen onbekend blijven. Het lijkt mij echter zeer onwaarschijnlijk dat deze testateur identiek zou zijn geweest met de hier te behandelen Cornelis Claesz., die minvermogenend lijkt te zijn geweest, hetgeen dan wel in schril contrast staat tot de voornoemde testateur wiens vermogen tenminste enige duizenden guldens moet hebben bedragen. Vermoedelijk was deze testateur dan ook een telg van de gezeten boerenfamilie Hoogvliet in het Cromstrijense. Cornelis Claese, wonende in het dorp Puttershoek, verklaarde bij akte van 10 juni 1640 75 gld. schuldig te zijn aan Aegie P(ieter)s of aan haar weeskind geprocreëerd bij P(iete)r Gerritse timmerman. Hij had dit bedrag ontvangen uit handen van Anthoenis Jaspers en stelde voor de inlossing zijn huis en erf op Puttershoek als zekerheid, wat was belend oost: de Viskil, west: 's heerendijck' en zuid: 'd gemeenlants kae van boonventura'³. Cornelis Claesse werd op 20 maart 1644 op belijdenis lidmaat te Puttershoek⁴. De enige keer dat Cornelis in de bronnen met familienaam is aangetroffen is in 1648,

wanneer hij als Cornelis Claese Hoogvliet in een Puttershoekse kerkrekening genoemd wordt⁵.

Kinderen:

1. MARIKEN CORNELISDR., ged. Puttershoek 24 februari 1636 (get. Jacob Jaspers, Marijke Rokus, Jannigje Leenderts).
2. MAERGIE CORNELISDR., ged. Puttershoek 20 juni 1638 (get. Fijtje (Sijtje?) Claes, Wouter Claes, Angenietie Claes Goumansdr.).
3. LEENDERT CORNELISZ., volgt IV.
4. CLAESIEN CORNELISDR., ged. Puttershoek 25 september 1644 (ouders wonen 'op de Erve', geen get.), overl. na 6 december 1671. Zij was als Claasje Cornelis op 6 december 1671 te Maasdam doopgetuige bij een kind van haar broer Leendert.
5. ARYE CORNELISZ., ged. Puttershoek 24 maart 1647 (get. Annegien Willemsen),

IV. LEENDERT CORNELISZ., ged. Puttershoek 1 april 1640 (get. Janneken Bastiaene), j.m. van Puttershoek (1670), woonde op 't Gat (1677), overl. na 1685. Hij huwde Puttershoek (met attestatie van Maasdam, ondertr. Puttershoek 24 januari) 11 februari 1670 met **Stijntgen Hendricksdr. Castelleijn**, j.d. van Maasdam (1670), overl. na 2 november 1698, dochter van Hendrick Cornelisz. Casteleijn, boer, aannemer van grondwerkzaamheden te Maasdam, en Pleuntje Cornelisdr. (de) Geus.

Bij hun huwelijk en in de doopakten van hun kinderen is de vader altijd onder patroniem vermeld; de moeder steeds als Castelleijn. Dit echtpaar was geen lidmaat van de kerkelijke gemeente te Maasdam. Op 2 november 1698 was Stijntgen nog doopgetuige aldaar.

Kinderen:

1. CORNELIS LEENDERTSZ. HOOGVLIET (HOOGHVLIET, HOOGVLIED), ged. Maasdam 6 december 1671 (get. Claasje Cornelis), j.m. wonende St. Anthoniepolder (1704), woonde te Maasdam (tot in 1711), te Klaaswaal (1711), Numansdorp (1711-1715), op het Gat onder St. Anthoniepolder (1720), nadien op het Gat onder 's-Gravendeel (1720), op het Gat onder Cillaarshoek (sinds 1721/1722), overl. (wellicht onder Cillaarshoek in de kerkelijke gemeente van) Maasdam 27 december 1726. Hij huwde St. Anthoniepolder (ondertr. 20 september) 12 oktober 1704 met *Sijgje (Syghje, Zijgje) Jansdr. Oosterman (Oostmans)*, ged. Heinenoord 6 februari 1675, j.d. wonende onder 's-Gravendeel (1704), overl. (wellicht onder Cillaarshoek in de kerkelijke gemeente van) Maasdam 21 januari 1732, dochter van Jan Willemsz. Oosterman, woonde aan de Blaak onder Heinenoord, en Pleuntje Ariensdr.

De te Maasdam wonende Jan Heyndrickse Zantbergen transporteerde op 1 mei 1706 voor 106 gld. aan Cor(nelis) Leendertse Hooghvliet een 'huysie' met de beterschap van erf aan 'Sheerendick' op het dorp Maasdam. Oostelijk was dit belend aan 'den Dick' en westelijke aan de Maas⁶. Op 12 april 1711 moet het echtpaar Hoogvliet in Klaaswaal gewoond hebben, want toen lieten zij te Numansdorp een kind dopen met de toevoeging "van Claeswael". Op 16 mei 1711 deed de dan onder Numansdorp woonachtige Hooghvliet het voornoemde huisje te Maasdam voor 110 gld. over aan (zijn zwager) Johannis Henderick Kraan, wonende te Maas-

dam⁷. In 1712 stelde Cornelis Leenderts Hoogvliet zich op een openbare verkoping te Cromstrijen als borg voor Cornelis Lodder⁸. Zelf kocht hij een 'roo pinck vaers', waarbij Laurens van Dijk en Cornelis Jacobs Houcxewegh zich voor hem als borgen stelden⁸. In december 1713 werd Cijchje Jansdr. Oosterman op belijdenis lidmaat te Numansdorp; haar man aldaar met Pasen 1714. Achter beider naam werd genoteerd dat zij op 15 september 1715 attestatie verkregen⁹ en op dezelfde datum werden zij met attestatie van Buitensluis als lidmaten te Maasdam ingeschreven. Beiden komen voor op een Maasdams lidmatenregister van 25 januari 1725, waarop later hun datum van overlijden is genoteerd¹⁰. Cornelis woonde bij zijn broer Jan in huis en werd er in de zomer van 1720 uitgezet, waarna hij werd ondergebracht in de schuur van de op het Gat onder de jurisdictie van 's-Gravendeel wonende Cornelis Gijsberts van Erkel (Arkel)¹¹. Zij woonden op het Gat dat kerkelijk onder Maasdam ressorteerde maar in gedeelten gerechtelijk viel onder Maasdam, St. Anthoniepolder, Cillaarshoek of 's-Gravendeel, en kwamen in aanmerking om door de Diaconie van Maasdam bedeed te worden, doch enige diakenen weigerden bijstand te verlenen, wat de aanleiding werd tot een verbitterde ruzie, waarover Ds. Lydius, predikant te Maasdam, een uitvoerige brochure schreef¹². In 1721 of 1722 kreeg Cornelis Leenderts Hoogvliet op order van de Kerkenraad van Maasdam een 'aalmoes' van 40 gld. om arbeiders te betalen om zijn huisje op te bouwen¹³. In 1722 en 1723 werd hij bedeed door drie achtendeel tarwe¹⁴. Op 27 januari 1732 compareerde Stijn-tje Cornelis Hoogvliet, voor haar zelf en voor haar zusters, met medeweten van de schout van Maasdam voor de Kerkenraad van Maasdam betreffende de nalatenschap van hun moeder Sijgje Oosterman. De Diaconie van Maasdam had recht op 40 gld. vanwege verstrekt geld tot opbouw van het huisje op het Gat op het grondgebied van Cillaarshoek. Zij dienden in gedeel-ten van 8 gld. jaarlijks een bedrag van in totaal 44 gld. af te betalen. Het huisje mochten zij verhuren, maar niet aan behoeftige personen¹¹.

Kinderen:

- a. *Stintie* (overl. impost pro deo Maasdam 26 april 1707).
  - b. *Stijn-tje*, ged. Maasdam 25 november 1708 (get. Pleun(t)je Leend(ers) Hoogvlied).
  - c. *Emmechie*, ged. Numansdorp (als een kind van Klaaswaal) 12 april 1711 (get. Pleuntge Leend(ers) Hoogvliet).
  - d. *Ermpje*¹⁵.
  - e. *Jannigje*, ged. Maasdam 23 februari 1718 (get. Berber Jans Oosterman, moeders zuster).
2. HEYNDRICK LEENDERTSZ., ged. Maasdam 18 juni 1673 (get. Sijgjen Joosten, Arien Kommersen Block, Cornelis Bastiaans Bestebroer), overl. voor 25 juli 1683.
  3. JAN LEENDERTSZ. HOOGVLIED (VAN HOOGHVLIET), ged. Maasdam 15 april 1675 (get. Pleuntje Hendriks Castelleijn), j.m. wonende St. Anthoniepolder (1698), woonde op het Gat onder St. Anthoniepolder (1698), overl. tussen 23 december 1719 en 30 november 1723. Hij huwde (ondertr. St. Anthoniepolder 29 augustus) 1698 met *Neeltje Ariensdr. van Dongen*, ged. St. Anthoniepolder 27 februari 1678, j.d. wonende St. Anthoniepolder (1698), overl. na 30 november 1723, dochter van Ary Cornelisz. van Dongen en Sijchien Bastyaensdr.

Ary van Dongen transporteerde op 23 december 1719 een huis op Het Gat onder St. Anthonie-

polder aan Jan Leenderts van Hoogvliet. Dit huis werd aan de oostzijde belend door 'de Gemeenelandse Dijk' en aan de westzijde door de Maas. Van Dongen zou daarin mogen blijven wonen voorzien van vuur en licht¹⁶. Neeltje Ariens van Dongen, weduwe van Jan Leenderts Hoogvliet, transporteerde dit huis op 30 november 1723 voor 200 gld. aan Bastiaan Pieters Geus¹⁷.

Kinderen:

- a. *Leentje*, ged. Maasdam 2 november 1698 (get. Stijntje Hendrixx Castelleijn).
  - b. *Cornelis*, ged. Maasdam 17 april 1701 (get. Catholijntje Ariens van Dongen).
  - c. *Hendrik*, ged. Maasdam 24 oktober 1706 (get. Neeltje, vaders zuster).
  - d. *Sijgje*, ged. Maasdam 6 april 1711 (get. Marij Ariens van Dongen, moeders zuster).
  - e. *Cornelis*, ged. Maasdam 1 april 1714 (get. Catelijntje Ariens van Dongen, vrouw van Cornelis Teunisse Bestebroer).
4. NEELTJE LEENDERTSDR., ged. Maasdam 19 december 1677 (ouders wonen 'op 't Gat'; get. Mayke (...?) wonende Puttershoek), overl. voor 10 maart 1686.
  5. PLEUNTJE LEENDERTSDR., ged. Maasdam 19 februari 1679 (get. Geertjen Jans op 't Gat), overl. voor 13 april 1681.
  6. PLEUNTJE LEENDERTSDR. HOOGVLIED, ged. Maasdam 13 april 1681 (get. Jaapje Jans Barendrecht), j.d. van Cillaarshoek (1719), overl. na 24 februari 1726. Zij huwde Cillaarshoek (ondertr. Maasdam 23 februari) 12 maart 1719 met *Lucas Lucasz. van Hoek (Houck)*, ged. Puttershoek 1 april 1680, j.m. geb. en wonende Puttershoek (1710), weduwnaar wonende Puttershoek (1719), zoon van Lucas Lucasz. en Maeyken Gijsbertsdr. Hij huwde 1e Puttershoek (impost pro deo 24 april en ondertr. 25 april) 11 mei 1710 met Aagje Andriesdr. de Heer, ged. Puttershoek 19 februari 1676, j.d. geb. en wonende Puttershoek, dochter van Andries Pietersz. en Ariaentgen Jobpendr.¹⁸
- Op 7 april 1716 werd Pleuntje op belijdenis lidmaat te Maasdam en op 29 september 1719 vertrok zij met attestatie naar Puttershoek¹⁰. Op 24 februari 1726 is zij nog als doopgetuige te Maasdam genoemd.
7. HENDRIK LEENDERTSZ., ged. Maasdam 25 juli 1683 (get. Leena Jans Timmerman).
  8. NEELTJEN LEENDERTSDR. (VAN) HOOGVLIED, ged. Maasdam 10 maart 1686 (get. Barber Ingens Vermaas), j.d. van onder Cillaarshoek, doch kerkelijk onder Maasdam (1710), overl. tussen juli 1712 en medio 1713. Zij huwde Cillaarshoek (ondertr. Maasdam 25 mei) 12 juni 1710 met *Jan (Johan(nis)) Hendricksz. Cranen (Kraan, van der Kraen)*, j.m. van Issum (Dld.) (1710), weduwnaar (1713). Hij huwde 2e Maasdam (ondertr. 29 september) 29 oktober 1713 met Maria Willemsdr. Verhage (ook: Havelaar; woonde gerechtelijk onder 's-Gravendeel).

Neeltje Leenders Hoogvliet liet op 17 juni 1708 te Maasdam een buitenechtelijke dochter Jo-

hanna dopen, 'waarvan segt vader te wesen *Jan Kranen*'. Inmiddels met hem getrouwd liet dit echtpaar op 29 maart 1711 een zoon Hendrik te Maasdam dopen, met als getuige Teuntjen (moet zijn: Pleuntjen) Leenders Hoogvliet, 'moeders suster', en op 31 juli 1712 aldaar een dochter Lena, getuige: Pleuntje Leenders Hoogvliet, 'moeders suster'. In 1704 werd Jan Cranen, jonge man, op attestatie van de kerk onder opper Veluwe behorende, lidmaat te Maasdam. Hij is ook vermeld op Maasdamse lidmatenlijst van 25 januari 1725¹⁰. Op 16 mei 1711 kreeg Johannis Hendericks Kraan door (zijn zwager) Cornelis Leend(er)s Hoogvliet voor 110 gld. diens huisje aan 'Sheerendijck' op het dorp Maasdam overgedragen⁷. Blijkens de kerkenraadhandelingen van Maasdam mishandelde Maria Havelaar de voorkinderen van haar man en werd daarom van deelname aan het Avondmaal uitgesloten. Na getoond berouw werd zij op 19 september 1728 weer toegelaten¹¹.

Iib. LEENDERT WOUTERSZ., j.m. uit Poortugaal (1607), woonde 'buiten aen den dijk'(1618). Hij huwde Poortugaal februari / september 1607 met **Jaepge Engelbrechtsdr.**, j.d. van Hoogvliet (1607), overl. na medio 1617, waarschijnlijk dochter van Engebrecht Ariaensz. (Arentsz.), inwoner van Hoogvliet.

Een Leendert Wouters, schipper in Poortugaal, verklaarde bij akte uit maart 1603 36 Car. gld. schuldig te zijn aan Cornelis Dircksz. Dronckert en die i.v.m. 'mangelinge' (ruiling) van twee 'cromsteven schuyten'. Hij zou 18 gld. op de Dordtse beestenmarkt van 1604 betalen en de rest tijdens genoemde markt van 1605¹⁹. Vermoedelijk was deze schuldenaar niet identiek met de hier behandelde naamgenoot, maar hij zal dezelfde zijn als de schipper Lenert Woutersz. die op 15 juni 1586 en 8 mei 1588 kinderen te Poortugaal liet dopen. Daarom moet hij een generatie ouder zijn geweest als onze Leendert Woutersz.

Kinderen:

1. **LEENTGEN LEENDERTSDR.**, ged. Poortugaal 19 februari 1608 (geen get.), j.d. van en wonende Poortugaal (1631), overl. tussen januari en 15 september 1636. Zij huwde Poortugaal (ondertr. aldaar en 1e proclamatie Heinenoord 25 mei, volgens trouwboek Heinenoord op 22 juni 1631 te Poortugaal getrouwd) 24 juni 1631 met *Willem Aertsz.*, j.m. van en wonende Heinenoord (1631), weduwnaar wonende aan de Westdijck (1637), overl. voor 15 augustus 1649. Hij huwde 2e Heinenoord (1e proclamatie 19 april) 10 mei 1637 met Aelken Huyghendr. (j.d. van Oost-Barendrecht, wonende op de Nieuwe Sluis).

Dit echtpaar liet drie kinderen te Heinenoord dopen: a. Otken, 1 april 1632, b. Leendert, 26 februari 1634, en c. Aryaentken, 27 januari 1636 (get. Lijntken Aerts). Op 15 september 1636 compareerden voor de weeskamer van Heinenoord ter ene zijde Wouter Leendertss. en Arien Leendertss., als ooms en bloedvoogden van de nagelaten weeskinderen van hun overleden zuster Leentge Leenders. genaamd Leendert Willems., ca. 2 jaar oud, en Aeriaentge Willems, ca., een half jaar oud, en ter andere zijde Willem Aertss., als vader van de voornoemde weeskinderen., en kwamen tot vertichting. Willem zou in de boedel blijven zitten, bestaande o.a. uit een huis, inboedel, kleding en de 'cleynodiën' van Leentge, en daarvoor zou hij zijn kinderen tot de leeftijd alimenteren en het dochtertje o.a. naaien te leren. Tevens zou hij in mei 1637 20 gld. aan de voogden uitkeren, welke geld ten behoeve van de kinderen tegen interest uitgezet

zou worden. Op 2 mei 1638 werd dit bedrag op rente genomen door Huych Aertss. Besemer²⁰. Op 15 augustus 1649 waren Willem Aertsz. en zijn tweede echtgenote niet meer in leven, hetgeen blijkt uit akten van die datum en van 16 augustus, waarbij hun weeskinderen werden uitbesteed, o.a. bij ene Aerien Leendertss., wonende aan de Blaak onder de heerlijkheid van Heinenoord, maar die niet echter identiek kan zijn geweest met de gelijknamige broeder van de eerste vrouw van Willem Aertsz.²¹.

2. WOUTER LEENDERTSZ., ged. Poortugaal 22 mei 1611 (get. 'sijn suster'), overl. na 15 september 1636.

Hij is op 15 september 1636 te Heinenoord genoemd als mede-voogd van de nagelaten weeskinderen van zijn zuster Leentge Leendertsdr., zonder dat zijn woonplaats is vermeld²⁰.

3. ARIEN LEENDERTSZ., j.g. van Poortugaal (1639), trouwt Nieuw-Beijerland (ondertr. Poortugaal in november) 1639 *Annetje Jansdr.*, j.d. van Nieuw-Beijerland (1639).

Hij trad op 15 september 1636 te Heinenoord op als mede-voogd van de nagelaten weeskinderen van zijn zuster Leentgen Leendertsdr. zonder dat zijn woonplaats vermeld is. Na zijn huwelijk zal hij niet meer in Poortugaal gewoond hebben. Daar werden althans geen kinderen van hem ten doop gehouden.

4. AELTGE LEENDERTSDR., ged. Poortugaal 22 februari 1618 (vader woont 'buiten aen den dijck', get. Jacob Aryens, Aeltge Wouters en Dirck Dircksen dochter).

Noten:

1. GA Rotterdam, recht. Arch. Rhoon en Pendrecht inv. nr. 95, akte d.d. 1 april 1608.
2. GA Dordrecht, Recht. Arch. Cromstrijen inv. nr. 81, akte waarschijnlijk jaar 1632.
3. NA, Recht. Arch. Puttershoek inv. nr. 1, fol. 121.
4. Dr. D.W. Gravendeel, Lidmaten, ontvangen en afgegeven acten van attestatie, ontvangen en afgegeven acten van indemniteit van de Ned. Herv. gemeente van Puttershoek (1623-1830), in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 26 (1971), blz. 221.
5. Archief Ned. Herv. Gemeente Puttershoek, inv. nr. BI.
6. NA, Recht. Arch. Maasdam inv. nr. 4, fol. 26 vs.
7. NA, Recht. Arch. Maasdam inv. nr. 4, fol. 36 vs.
8. DA Dordrecht, Recht. Arch. Cromstrijen inv. nr. 14, akte jaar 1714.
9. GA Dordrecht, d.t.b. Numansdorp inv.nr.1.
10. Arch. Ned. Herv. Gemeente Maasdam, lidmatenregisters.
11. Arch. Ned. Herv. Gemeente Maasdam, kerkenraadhandelingen.
12. Een exemplaar is aanwezig in de Koninklijke Bibliotheek te 's-Gravenhage en is getiteld: *'Waarachtig en eenvoudig verhaal van het gepasseerde ontrent het censureren van den Diacon Wouter Pieterse van de Erven en de redenen die den kerkenraad van Maasdam daar toe hebben bewogen - opgesteld met goedvinden van de Kerkenraad'*, uitgegeven te Dordrecht door Frederik Outman, Boekverkooper op de Tolbrug, 1721.
13. Arch. gemeente Maasdam inv. nr. XIX, jaren 1721/1722.
14. Arch. gemeente Maasdam inv. nr. XIX, jaren 1722/1723.
15. NA, Recht. Arch. Heinenoord inv. nr. 17, akte d.d. 19 februari 1738.

16. NA, Rech. Arch. St. Anthoniepolder inv. nr. 2, akte d.d. 23 december 1719.
17. NA, Rech. Arch. St. Anthoniepolder inv. nr. 2, akte d.d. 30 november 1723.
18. A.J. van Roon, Het geslacht de Heer (Decker), in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 15 (1959), blz. 52.
19. NA, Rech. Arch. Oud-Beijerland inv. nr. 2, akte d.d. in maart 1603.
20. NA, Weeskamerarch. Heinenoord inv. nr. 3, fol. 5.
21. NA, Weeskamerarch. Heinenoord inv. nr. 3, fol. 33-35.

Overzicht publicaties [73]

H. Klunder

- P.J.C. Elema: **Augusta** (Groningen). [1630-1833.] Gens Nostra, april/mei '08.
- B. de Keijzer, H.J. Vermeulen: Het adellijk geslacht **Van Batenburg**. [Ook schema's (**Van Batenburg, Batenburg-Are-Meurs, Van Elsloo en Batenburg**), ca.1100-1351.] Ned. Leeuw, april '08.
- T. Reniers: Stamboom **Beckers** uitgebreid. [15e eeuw-1748.] G.T.M.W.B.Bw., juni '08.
- W.A. Jörg: Van leerjongen tot bouwkundige; Het leven van Jan **van de Berg** ('s-Gravenhage 2-2-1846 - Haren 27-9-1932). [Met kwartierstaat Neeltje **van den Berg** (geb. 1874, **Nouwen, Goudberg, Keijzer**).] Gens Nostra, april/mei '08.
- P.J.C. Elema: **Bierling** (Groningen ex Bentheim). [17e eeuw-1909.] Gens Nostra, april/mei '08.
- J.M.B. Boelens: Kroniek van een stadse familie (**Boelens - Rijkholt - Koopmann**). [Met schema en 'Fragmentgenealogie **Boelens**', vóór 1600-1980.] Gens Nostra, april/mei '08.
- J. Boerhave-Mighels: Zuidbroek - Assen - Zuidbroek - Chicago. [Met kwartierstaat Roelf **Boerhave** (geb. 1843, **Stuivinga, Bosscher, Mugge**).] Gens Nostra, april/mei '08.
- A.J. v.d. Pol: Hendrik **Bouwheer**, een heel bijzonder mens. Deel 1. [Met 'Kwartierstaat Everdina Johanna **Bouwheer**' (geb. 1874), **Melissen, Hooijer, Van Essen**.] Veluwe Geslachten, juni '08.
- A. Veldhuis: Elsie Sickens, Assepoester of boze stiefmoeder? [Met 'Familierelatie **Braemsche-Barelts**', vóór 1600-1690.] Gens Nostra, april/mei '08.
- H.M. Kuypers: Een Pleuntje gezocht in het land van Altena. [O.a. met 'schema **Brievingh**', 1600-1714.] Gens Nostra, juni '08.
- W. Cöp: Het geslacht **Broeethoven** en het huis Broeethoven - Afstammingsreeks Wouter Bac van Baescot naar de **Van Broekhoven-tak** in Udenhout en omstreken. [1250-1522.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 2.
- H.M. Kuypers: De families **Bui(j)telaer** in de Krimpenerwaard. ['Beknopte genealogieën' met schema, 16e eeuw-1754.] *Ons Voorgeslacht*, juni '08.
- A.W.A. Bruins: Genealogische aantekeningen van de bewoners van de Berenclauw te Groessen. [O.a. **Cloeck**, vóór 1600-1767.] Oostgelders T.G.B., 2e kwart. '08.

- J.C. Veldhoven: De **Cloetings**: een Delftse drukkersfamilie in de zeventiende eeuw. [Met schema, 16e-17e eeuw.] Jaarboek Delfia Batavorum 2007.
- L. Adriaenssen: **Van den Couwelaer**. [Vervolg, Meerle, 1647-1835.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 2.
- E. Lamsems: Stamreeksflarden... **Craeye** en **Maertens**. [Schema, 15-16e eeuw.] Vlaamse Stam, mei-juni '08.
- G. Noorloos: Genealogie **Van Dijk** uit Almkerk/Emmikhoven. [1637-1929.] G.T. M.W.B.Bw., juni '08.
- I. Lommen-Salden: Limburgse emigranten uit de negentiende eeuw - De familie **Frohe**, Markt, Sittard. [VS, 1826-1969.] Limb. Tijdschr. v. Geneal., juni '08.
- N. van Spaendonk, A. Pijnenburg: **Hamers**. [Vervolg, Loon op Zand, vóór 1600-1792.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 2.
- P. van de Born: De geschiedenis van de **Hoeckeloms** uit Epe/Vaassen en Elburg/Doornspijk oorspronkelijk afkomstig uit Arnhem, allen met de 'springende bok' als wapen. - **Van Hoeckelom** te Epe en Vaassen. [Met enkele schema's, 14-16e eeuw.] Veluwe Geslachten, juni '08.
- B. Indekeu, L. Cuppens: Van Meeuwen naar Neeroeteren, en later verenigd in Alken. Twee eeuwen familie **Indekeu** (ca. 1750-1950). Vlaamse Stam, mei-juni '08.
- R. Jansen: De geschiedenis van mijn voorouders in Wijster (circa 1820-heden) (Slot). [Met kwartierstaat **Jansen, Lubbinge, Klooster, Tijms**.] Ons Geneal. Erfgoed, mei-juni '08.
- L.A.F. Barjesteh van Waalwijk van Doorn: Deelnemers gevraagd voor het Project Genetische Genealogie in Nederland. [Met 'Voorbeeld Stamreeks DNA: **De Keijzer**', 1650-heden.] Ned. Leeuw, april '08.
- P.A. Christiaans: **Kiderlen**. [Neuburg, Ulm (D.), vóór 1600-1783.] Ned. Leeuw, april '08.
- A.D. Kolkman: Kwartierstaat **Kolkman** (vervolg). Oostgelders T.G.B., 2e kwart. '08.
- J.A. Bakker-ten Have: Parenteel van Hendrik Egberts **Korenblek** (alias) Pijperije. [Warnsveld, Vorden, 1707-1855.] Oostgelders T.G.B., 2e kwart. '08.
- D. de Putter: Aanvulling vraag [...]: **De Kraker** / Heule. [Terneuzen, 1545-1879.] Van Zeeuwse Stam, juni '08.
- A.L. Mellink: Vervolg diverse takken **Melink** (slot). [1710-1969, resp. 1745-2000.] Oostgelders T.G.B., 2e kwart. '08.
- J. Jansen-van der Waals: Aanvullingen en correcties op de genealogie **Michaël**. [1648-1976.] G.T.M.W.B.Bw., juni '08.
- W.G. Doornbos en P.J.C. Elema: Het schippersgeslacht **Nauwoog** (Groningen). [Vóór 1600-1744.] Gens Nostra, april/mei '08.
- L. Adriaenssen: Otto Becanus - Een poging tot herstel van de stamboom-**Otten**. [Vervolg, vóór 1500-1689.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 2.
- Vervolg kwartierstaat Linda **Oud**. Westfrieze Fam., juni '08.
- T. Slof: Grensgevallen. [Met 'Genealogie **Ploeg**', Surhuisterveen, 1720-1942.] Gens Nostra, april/mei '08.
- A.J. Stase: Bij de kwartierstaat van Rien **Poortvliet** (1932-1995). [**Spierdijk Ritmeester, De Boer, Koens**.] Gens Nostra, juni '08.
- J. Grim: Parenteel van Nicolaas **de Potter** (2). [Div. familienamen, 1830-2003.] Van Zeeuwse Stam, juni '08.

- A. Neggers: Kwinten is **Quinten**. [Best, vóór 1600-1807.] Brab. Leeuw, 2008 no. 2.
- H. van den Broek: Familie **Roosendaal**, slot. [Vooral **Roosendaal**, 1844-2006.] Westfriese Fam., juni '08.
- A.M. Bosters: **Schuurbiers** en Van de Kar - De oudste generaties. [Vervolg, Wouw, 1587-1752.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 2.
- K. Steenpoorte: Genealogie **Steen(e)poorte**, tak Driewegen. [1743-2005.] Van Zeeuwse Stam, juni '08.
- F.P.H.M. Thorissen: Aanvullingen kwartierstaat **Thorissen-Bischops** Kerkrade. Limb. Tijdschr. v. Geneal., juni '08.
- K.A. Reuvers: **Van Veen** alias **Vincent** (Uithuizen). [1730-1909.] Gens Nostra, april/mei '08.
- P. Nan: Jan, Pieter en Klaas **Veldboer**, het leven van drie broers. [1648-1800.] Westfriese Fam., juni '08.
- D. Veldman: Kwartierstaat van Richard **Veldman** - 1. [**Blom, Hendriksen, Slijkhuus**.] Veluwe Geslachten, mei '08.
- A.J. Stasse: **Vendo (Vendelo)** uit Almkerk. [1675-1807.] Brab. Leeuw, 2008 no. 2.
- P. Sanders: Opnieuw een probleem opgelost - Wie waren de ouders en voorouders van Antonie **Verdoorn** uit Genderen? [Met 'Genealogie' door D. Pol, 1550-1850.] G.T. M.W.B.Bw., juni '08.

N.B. Wil men nadere informatie over een van deze familieoverzichten, dan moet men zich tot de redactie van het betreffende blad wenden. De redactieadressen staan vermeld op onze site www.onserfgoed.com

Van de administratie.

Net voor het in proef gaan van dit vierde nummer van *Ons genealogisch Erfgoed* blijkt dat 20 procent van onze abonnees het verschuldigde abonnementsgeld nog niet heeft betaald.

Opzeggingen, ontvangen in de loop van een abonnementsjaar worden in een map verzameld. Nadat de adressen voor het laatste nummer van een jaargang zijn verwerkt, wordt de administratie voor het volgend jaar voorbereid. De ontvangen opzeggingen worden verwerkt, waarna de overblijvende abonnees een betalingsverzoek ontvangen. Wij zenden geen acceptgiro's mee, omdat een groot percentage van de betalingen niet meer via die acceptgiro's ontvangen werden.

Mocht u een betalingsherinnering ontvangen hebben of binnenkort ontvangt, wilt u dan zo spoedig mogelijk voor overschrijving zorgdragen. Heeft u al wel betaald wilt u ons dan de datum van de boeking plus de naam van de rekeninghouder doorgeven en zo mogelijk uw abonneenummer?

Genealogische Vereniging Prometheus

Technische Universiteit Delft

MEDEDELINGENBLAD

17^e jaargang nummer 2

juli/augustus 2008

NATIONALE GENEALOGISCHE DAG

22 NOVEMBER 2008 te DELFT

Ter gelegenheid van het zevende lustrum van de Genealogische Vereniging Prometheus organiseert deze vereniging op zaterdag 22 november a.s. weer een Nationale Genealogische Dag voor genealogen en andere belangstellenden. De bijeenkomst vindt plaats van 's ochtends tien uur tot 's middags vier uur in het gebouw van de Faculteit 3mE van de Technische Universiteit, Mekelweg 2 te Delft.

Op deze dag zal een groot aantal landelijke en regionale verenigingen en organisaties met een informatiestand aanwezig zijn. Behalve deze markt zijn er parallelle lezingen over genealogische en historische onderwerpen.

De onderwerpen van de lezingen en sprekers zijn:

- **Genealogie voor beginners** – de heer ir. A.P. Thijssen.
- **Het fenomeen heraldiek** - de heer H.K. Nagtegaal.
- **Genealogie en belastingarchieven** – mr. A.H.G. Verouden.
- **Databank HOGENDA** - de heer B. de Keijzer.
- **Ontwikkelingen op het Centraal Bureau voor Genealogie** - de heer R. van Drie.
- **Zoeken naar voorouders op Internet** - de heer H.M. Morien.
- **Genetische genealogie** - de heer drs. A.W.J.M. van Gestel.
- **Interpretaties van familiewapens** - de heer H.K. Nagtegaal.
- **Karel de Grote: werkelijkheid of fictie?** - de heer ir. H. Feikema.

Aanvang 10.00 uur, het lezingenprogramma begint om 11.00 uur en eindigt om 15.30 uur. Sluiting 16.00 uur.

Toegang 5,- euro (standhouders gratis).

Nadere bijzonderheden zijn te vinden op de website <http://www.prometheus-delft.org>.

Opsporen van de achternaam van de biologische vader

JW. Koten

De BBC signaleert een geweldige toename van Y-chromosomaal onderzoek voor het opsporen van de achternaam van de biologische vader.

In een vorig artikel hebben we u reeds ingelicht over het gegeven dat het Y-chromosoom bij alle mannen afkomstig van een stamvader hetzelfde is. Aan het Y-chromosoom kan dus een achternaam gekoppeld worden. Omgekeerd kan men als het Y-chromosoomprofiel van een bepaalde familienaam bekend is, aan een DNA profiel van onbekend celmateriaal, een indruk krijgen welke achternamen het beste bij dit materiaal passen. In een eerder artikel beschreef ik hoe een kind, verwekt door kunstmatige bevruchting, op die manier achter de naam van zijn biologische vader kon komen. Aangezien deze achternaam betrekkelijk zeldzaam was, kon hij zelfs met enige slim speurwerk zijn biologische vader nauwkeurig traceren.

Deze kennis is geleidelijk aan gemeengoed geworden, als we de berichtgeving van de BBC mogen geloven. In de US en het Verenigd Koninkrijk is het momenteel een ware rage dat heel wat mannen, van wie de identiteit van hun biologische vader onduidelijk is, op deze manier achter hun "ware" achternaam proberen te komen. Meestal zijn het geadopteerde kinderen, kinderen van onbekende vaders, buitenechtelijke kinderen, KI-kinderen e.d. Natuurlijk worden zij geholpen door de sterke prijsdalingen van dit type onderzoek waardoor deze Y-analyses momenteel binnen het bereik van de massa zijn komen te liggen.

In de VS is een onderneming Y-search, die momenteel een groot bestand van achternamen heeft waarvan de Y-chromosoomprofielen in een database zijn opgeslagen. Ysearch heeft momenteel 125.000 achternaamprofielen en de omvang van het achternaambestand groeit gestaag. Vaak wordt een korting op het onderzoek gegeven wanneer men toestaat dat de achternaam in het databestand komt. Maar er zijn ook talloze andere ondernemingen die druk doende zijn deze Y-profielen te verzamelen. Het zal naar mijn mening niet lang meer duren dat ook een Nederlandse vestiging van zo'n internationale onderneming gaat opereren. Een Amerikaanse consumentenvereniging heeft dit onderzoek bij dertig mannen laten doen en de resultaten waren soms spectaculair. Het meest succes heeft men wanneer de achternaam betrekkelijk zeldzaam is. Vaak zal men dan een kleine achternaamcluster hebben te doorzoeken. Bij de achternaam Jansen is zulk een Y-chromosomaal onderzoek niet zo behulpzaam. Ook de betrouwbaarheid van het resultaat is bij weinig voorkomende namen groter.

Bij de Y-chromosomale analyse toetst men aan het DNA scherp omschreven delen, die men merkplaatsen noemt. Eertijds gebruikte men 10 - 13 van de merkplaatsen, maar ook hier ziet men dat men steeds meer merkplaatsen gebruikt, 67 markers is al geen uitzondering meer. Het DNA wordt dus steeds verder verfijnd en bij achternaamclusters kan men zelfs aangeven welke takken van deze cluster bij het eigen Y-DNA passen.

Ook de politie zal op den duur van deze technieken gebruik kunnen maken, zodat wanneer zij een onbekend DNA-spoor bij een misdaad hebben aangetroffen, zij aan dit DNA een naamcluster kunnen koppelen. Ik verwacht dat in de toekomst niet alleen het Y-chromosomale profiel gebruikt gaat worden maar ook gegevens van Mt-DNA, dat via de moederlijke lijn aan het nageslacht wordt doorgegeven, hierbij worden betrokken. Op het "kruispunt" van beide DNA-gegevens kan dan met enige genealogisch puzzelwerk de biologische vader worden gelokaliseerd.

De anonimiteit van veel zaaddonoren die gewaarborgd werd, zal in de toekomst niet met die grote zekerheid gewaarborgd kunnen blijven. In het verleden zijn (medische) studenten nogal eens als donor opgetreden. Wanneer men de achternaam weet kan men vrij snel in een vroegere studentengids de naam van de biologische vader lokaliseren. Bij het vinden van de vader bij "vader onbekend" in het BS-register zal men meestal

in de omgeving van betrokken moeder kunnen speuren om de biologische vader te vinden, vaak is dit een dorpsgenoot, of iemand uit de beroepswereld van de moeder.

N.B.

Men kan nog steeds deelnemen aan het project Genetische Genealogie in Nederland.

De kosten voor het onderzoek bedragen € 155,— per deelnemer. Deelnemers wordt gevraagd een stamreeks in te sturen. Men kan als individu deelnemen, maar het is nog aantrekkelijker het met een of meer nakomelingen van dezelfde voorvader te doen. Men komt dan ook aan de weet of men werkelijk verwant is.

Meer informatie is te verkrijgen bij de heer L.A.F. Barjesteh van Waalwijk van Doorn, Gloriet 1, 6247 BB Gronsveld (e-mail: publisher@barjesteh.nl of bij Awjmvn Gestel@cs.com). (HML)

Vragen en contacten

Gratis voor abonnees voor zover de plaatsruimte dit toelaat. Maximaal per jaar 750 letters/spaties. Contactzoekers worden ook op het internet geplaatst. Dus zoveel mogelijk ook uw internet adres vermelden. Antwoorden op vragen graag naar de redactie, zodat deze ze, al dan niet samengevat, eventueel in dit tijdschrift kunnen publiceren, mede omdat deze informatie mogelijk ook voor anderen interessant is.

Coesveld

Wie heeft informatie over het ouderlijk gezin van Aalbert Jans van Coesveld (otr. Maurik 6.11.1671 Dirckje Peters)?

Wie heeft informatie over Jan van Coesveld, in 1593 gerechtsbode in Buren?

W.H.Morel van Mourik, Om de Kamp 9, 7964 KT Ansen
e-mail: whmorelvanmourik@gmail.com

Ten Boom

In Hasselt (Ov.) zou in de 16e eeuw een Ten Boom gewoond hebben. Rond 1615 werd geboren Lambert Jans ten Boom (dus zoon van Jan ten Boom, geb. rond 1585), wonen te Scheerwolde, voor 1645 gehuwd met Aeltjen Luytjens. Uit dit echtpaar 4 kinderen, gedoopt te Blokzijl. Wie weet meer over deze ten Booms? Naast deze familie is er een tweede die teruggaat op Jan ten Boom, die ± 1650 in Ruurlo woonde, maar ik kan geen verwantschap vinden. Wie weet meer over deze oudste ten Booms, in het bijzonder die te Hasselt.

H.M. Lups

Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft
tel. 015-2146963,
e-mail: alvolups@wanadoo.nl

Koepokinjectie anno 1797

C.J. Kneppelhout; m.m.v. R.F. van Dijk

In 1796 ontdekte de Britse arts Edward Jenner (1749-1823) dat het inspuiten van vocht uit koeienpokken beschermde tegen het krijgen van de mensenpokken. Deze ontdekking kreeg reeds een jaar later in 1797 navolging in Gorinchem, alwaar de negentienjarige Cornelius Johannes Kneppelhout (mijn betovergrootvader) werd ingeënt tegen de pokken. Een verslag hiervan, een soort dagboek, in het bezit van het archief familie Kneppelhout, vertelt meer hierover. Maar vooraf dit:

Inleiding

In 1782 vestigde zich in Gorinchem, komende van Naarden, dominee Johannes Kneppelhout (1745-1803). Ds. Kneppelhout was in 1777 in Rotterdam in het huwelijk getreden met Johanna van Rijckevorsel. Uit dit huwelijk werden in Naarden twee kinderen geboren, t.w. de genoemde Cornelius Johannes (1778-1818) en Charlotte Johanna (1779-1842). Kort na de laatste geboorte overleed de moeder in februari 1780 op 29-jarige leeftijd.

Dominee Kneppelhout was dus toen hij zich in Gorinchem vestigde weduwnaar met twee jonge kinderen. Hier in Gorinchem was hij van 1791-1795 curator van de Latijnse school. In 1789 was hij voorzitter van de synode te Gouda. Met enkele andere godgeleerden was hij in 1785 medeoprichter van het "Haagsch Genootschap tot Verdediging der voornaamste waarheden van den Christelijken Godsdienst, inzonderheid tegen deszelfs hedendaagsche Bestrijders". In 1794 werd hij directeur van dit genootschap. "Uit hoofde van langdurige en zware

ligchaamsongemakken" ging hij in 1794 met emeritaat. Tot 1795 bleef Kneppelhout nog zitting houden in de kerkenraad.

Vader Kneppelhout huurde voor hem en zijn gezin gedurende de eerste jaren van zijn verblijf in Gorinchem een huis waarvan het adres onbekend is. Hier bleef hij wonen totdat hij in 1784 het pand Zusterstraat 26-28 kon kopen voor het bedrag van f 4.000. In 1794 was hij door koop ook eigenaar geworden van een huis met tuin aan de Pompstraat.

In 1801 verliet dominee Kneppelhout Gorinchem. Hij vestigde zich toen in Leiden, waar hij in 1803 overleed.

De zoon Cornelius werd reeds op zesjarige leeftijd tot de Latijnse school toegelaten. Hier maakte hij dermate vorderingen dat hij deze school op zijn 13^e jaar kon verlaten om toegelaten te worden tot de universiteit te Utrecht. In juli 1794, nog geen zestien jaren oud, promoveerde hij tot doctor in de rechten. Een half jaar voor deze promotie, op 23 december 1793, werd hij door de prins van Oranje (Willem V) benoemd tot raad in de vroedschap van de stad Gorinchem. Vanaf 28 april 1794 komen wij hem tegen als kapitein van het kwartier van de Appel- en Havendijk van de Burgerwacht. Hier diende hij tot aan de ontbinding hiervan op 30 januari 1795. In deze maand januari 1795 werd hij aangesteld als schepen der stad. Verder was hij van 1799 tot 1801 ouderling.

De ontstane politieke ontwikkelingen na de inval door de Fransen hadden tot gevolg dat hij uit al zijn ambtelijke functies werd ont-

slagen. Als ambteloos burger leefde hij verder.

In 1799 liet hij zich in Leiden inschrijven voor de studie geneeskunde. In 1805 volgde zijn promotie. Inmiddels had hij Gorinchem in 1801 definitief verlaten om zich te laten inschrijven in Leiden.

Na de succesvolle beëindiging van zijn studie medicijnen maakte hij verschillende reizen naar Frankrijk, Duitsland, Zwitserland en Italië. Van een der reizen naar Frankrijk bevindt zich in het Kneppelhoutarchief een door hem geschreven reisverslag.

Dagboek pokkeninjectie

Aan het uiterlijk van dit dagboek heeft Cornelius veel aandacht besteed. Het is vakkundig ingebonden met een eenvoudig doch mooi hard koft; het meet 14,5 x 21,3 cm en bevat 30 bladzijden. De eerste bladzijde is fraai versierd met een door bloemen en andere sierlijkheden omgeven ovaal. In dit ovaal de tekst van dit boekje luidende:

BERIGT
wegens de
INGEENTE KINDERZIEKTE
aan
Corn.s Joh.s KNEPPELHOUT
te Gorinchem
door
HENDRIK van GENNIP
Medicinae Doctor
aldaar.

Links onder het ovaal staat de naam van de maker, *Hegi*, vermeld. *Hegi* is de naam van een destijds bekende Zwitserse kunstenaarsfamilie. Welk lid van deze familie de schepper is van dit kunstwerkje is niet bekend.

Op bladzijde twee, de ommezijde van de

hiervoor beschreven bladzijde, staat een zesregelig gedichtje geciteerd uit een boek van Oskamp over de Kinderpokjes (blz. 90).

Het dagboek vangt aan met de woorden: *Daar de Kinderziekte zich in deze stad Gorinchem begon te openbaren, wierd het tijd voor mij, om gezet over de konstbewerking van dezelve na te denken.* Hij stelt vast dat gezien het feit dat de inenting nu gewoonlijk zo gunstig slaagt, *daar niet uit besloten mogt worden, dat dezelve de Godlijke goedkeuring volkomen wegdraagt ....* Hoewel hem aanvankelijk vooroordelen weerhielden om tot een besluit te komen, voelde hij zich wel verplicht zich van alle dierlijke spijzen te onthouden, vooral van boter, eieren en vetten, maar ook van wijn en specerijen. Na een paar dagen overdenking volgde zijn besluit: *ja dit erkenne ik ook met dankzegging, want zoo afkerig als ik te voren was van de konstbewerking, zoo zeer helde ik daartoe over.*

Als hoofdregel voor het herstel had hij als leidraad het gezegde van Gatti (wie daarmee wordt bedoeld is de auteur onbekend), *dat een vrolijk humeur en tijdverdrijf de beste middelen zijn voor de inenting.*

De inenting en het genezingsproces

Op 14 september 1797 begon Kees zich voor te bereiden op de komende inenting. Geen vlees, veel groente, aardappelen en fruit (*een modern voedingspatroon*) en 's avonds een pilletje, hem daartoe overhandigd door dokter Van Gennip. Nadat de dokter op 19 september 's avonds als voorbereiding op de inenting op de linkerarm een Spaans vliegje zo groot als een dubbeltje had gelegd, volgde woensdag 20 september 1797 de inenting zelve. Ik citeer

hier de woorden van de patiënt.

De inenting geschiedde op de volgende wijze: de Spaansche vlieg, van den arm genomen zijnde, knipte hij met een schaar het bleintje (= blaar?) door, en, het velletje op zijde geschoven hebbende, lag hij er twee draadjes met pokstof in, bedekkende het wondje met pleister van diapalm. (diapalm is een ouderwetse stof waarvan men pleisters maakte).

Op de derde dag verwijderde de dokter de pleister met de pokstof, waarna hij op de wond een schone pleister van diapalm legde. De verschoning van pleisters werd de volgende dagen verschillende keren herhaald. Op de vijfde dag werd het wondje pijnlijk. De dokter constateerde die dag, dat bij het wondje kleine puntjes zo groot als speldenknoppen te zien waren. Dit zouden de eerste tekenen kunnen zijn dat de inenting werkte.

Op de achtste dag verschenen er vlekken in het gezicht, de koorts kwam opzetten met veel pijn op meerdere plekken van het lichaam. De patiënt sliep slecht en had last van benauwdheden. De volgende dagen doemde een lichte keelontsteking de kop op. Daarbij nam hij in gedachte dat prof. Wouter van Doeveren (1730-1783, hoogleraar geneeskunde) in een brief aan Eduard Sandifort (hoogleraar klinische geneeskunde en anatomie) schreef dat puistjes in de keel geen gevaar vormden en daarbij het gebruik van gorgelwater aanbeval.

Vanaf de dertiende dag deden zich de eerste tekenen van herstel voor. Dag 15 kreeg Kees veel last van jeuk. Het krabben als reactie veroorzaakte het ontstaan van een steenpuist. Deze verdween vrij snel en op dag 25 kon de dokter de pleister op de arm verwijderen. Op aanraden van de dokter werd de arm nog voor één dag met een zwachtel verbonden.

Op de zesentwintigste dag (zondag 15 oktober 1797) was de wond geheel genezen. Om zijn blijdschap over de herstelling te uiten bracht hij deze dag 's middags een bezoek aan de kerk.

Andere aspecten rondom de inenting

In het gehele verhaal beschrijft Kees soms gedetailleerd zijn welvaren en zijn eten.

Wat eet hij dan wel? Twee keer per dag vruchten $\pm$ of niet met beschuit; groente in eigen sap gestoofd, prinsessenboontjes met aardappelen in saus van blom en azijn; peertjes in aalbessesap en vanaf de dertiende dag weer brood met een weinig boter.

Ook de stoelgang komt aan bod in dit verhaal. Laxeermiddelen (een conserfje) en ook een warm voetbad waren hulpmiddelen om dit proces vlot te laten verlopen.

Het wandelen in de vrije lucht was ook een van de middelen om de genezing te bevorderen. Kees wandelt vrijwel elke dag, soms in gezelschap van de heer Van Lom of de heer Van Goudoever. Ter verstrooiing van de tijd gaat hij bij kennissen op bezoek, zoals met mevrouw Van Lom bij mevrouw Van Hoeij.

Verder komen de hierboven genoemde personen en ook ds. De Stoppelaar bij hem op bezoek.

Slotwoord

Zoals de schrijver van dit dagboek begint met een soort van verantwoording van het ondergaan van deze injectie, zo besluit hij met een lofzang over de genezing. Hij noemt hierin de *tedere liefdezorg van mijnen beminden Vader; de vaardige en vriendelijke hulpvaardigheid van mijnen Geneesheer en Ja U moet ik danken, God van mijn leven, dat gij mij behoedt hebt...*

In dit slotwoord komt nog als laatste stuk "Bijvoegsels" genoemd. Hierin vermeldt hij dat de dokter de voorzichtigheid had hem niet te zeggen, om geen verontrusting te wekken, dat na het voor de eerste keer verwijderen van de pleisters de klier aan de binnenkant van de bovenarm opgezwollen was en dat de wond met een korst was bedekt waaruit zwart water te voorschijn kwam. Na enige dagen was deze korst verdwenen; het zwarte vocht verminderde en de klier werd dunner en kwam tot normale dikte.

Kneppelhout sluit zijn dagboek af met een bijzonderheid betreffende de door hem ondergane injectie, nl.: *De inenting is geschied met natuurlijke pokstof die 8 dagen te voren genomen was van een 8-jarig kind, bij hetwelk alleen overig was een pok op de groote teen, waaruit men de stof moest nemen. Zoo ziet men dat het er niets toedoet of de stof versch dan of die oud is, als men dezelve maar wel bewaard heeft.*

Toevoeging van auteur

De belangstelling van de schrijver van dit dagboekje voor deze medische verrichting is te verklaren uit zijn interesse voor de toen heersende medische wetenschap. Dit heeft ertoe geleid dat hij zich later liet inschrijven aan de medische faculteit van de universiteit te Leiden, waar hij op 19 juli 1805 promoveerde als doctor in de medicijnen met het proefschrift getiteld: "Sectiones Cadaverum Pathologicae".

De universiteit Leiden, faculteit geneeskunde, beschikt over een kopie van dit boekje. Een dergelijk egodocument was daar onbekend.

Naschrift: Wat vertelt de geschiedenis van Gorinchem eind achttiende eeuw, begin ne-

gentiende eeuw over maatregelen tegen kinderziektes.

In het archief Stadsbestuur Gorinchem is te lezen dat het Departementaal Bestuur van de Rijn

op 18 april 1801 aan de stadsbesturen een oproep liet uitgaan om maatregelen te nemen voor inenting tegen kinderziektes. De raad van de stad Gorinchem vroeg op 23 april advies hieromtrent aan het "Raadscomité voor algemeen belang". Helaas vermeldt het archief verder niets meer hierover.

Johannes Arnoldus van Doeveren (zoon van de genoemde hoogleraar Wouter van Doeveren), stads medisch doctor, lector anatomie, chirurg en arts en David Christoffel Lintner, apotheker, *ondervonden met aandoening de woede der thans heerschende kinderziektes*. Zij wilden dit tegengaan *onder medewerking der goddelijke voorzienigheid*. Van Doeveren had zijn eigen kind laten inenten tegen pokken. Hij wilde dit gratis aanbieden aan onvermogens, waarbij Lintner gratis de entstof zou leveren. Om dat een goed effect te laten sorteren, vroegen zij de raad van Gorinchem een geschikt lokaal aan te wijzen. De raad vond dit op 31 december 1801 *een alleszints lofwaardig en heilzaam ontwerp* en gaf het bestuur van het gasthuis toestemming daarin te voorzien, waarbij eventuele bouwkundige aanpassingen voor rekening van de stad waren.

5.

Literatuur

1. *Nederland's Patriciaat, 65e jaargang 1980/'81*. Centraal Bureau voor Genealogie, 's-Gravenhage

2. J.W. te Water *Levensbeschrijvinge van den Heere Mr .Corn. Joh. Kneppelhout.* (1819).

verscheen als "oud-gorcum varia", jrg. 25 nummer 66 (2008-1), blz. 58-64. Gaarne dank voor de toestemming tot plaatsing.

Dit artikel van de heer C.J. Kneppelhout

Koepokken

**een commentaar bij een interessant artikel
JW. Koten**

Ons artikel over de guillotine heeft nogal wat reacties uitgelokt. Het artikel is bovendien in diverse andere tijdschriften overgenomen. Een van de reacties die we kregen vindt u voorgaand. Het is een aardig en leerzaam verhaal over de vaccinatie tegen pokken in de vroege periode en het lijkt in schijnbare tegenspraak met wat wij schreven. Mijn artikel, dat ook over de koepokken ging, verdient dus nog een nadere toelichting.

De pokken waren een zeer gevreesde ziekte in de achttiende eeuw. Men schat dat 10% van de sterfte het gevolg was van pokken. Wie pokken had gekregen hield er lelijke littekens van over in het gelaat. Soms werden daarbij oogleden misvormd en leverde dit gevaar voor verlies van het oog op. Wanneer het gezicht was aangedaan sprak men van een mottig gezicht. Om de littekens wat te verhullen blankeerden de dames het gelaat nogal sterk.

In de steden waren de pokken een voortdurende bedreiging, op het platteland zag men de pokken meer als kortdurende epidemieën.

Niet alle pokkenbesmettingen liepen even ernstig af, soms stierf een derde van de ge-

infecteerden soms maar enkele procenten. In Denemarken verliepen de pokken zelfs uitzonderlijk gunstig met een sterfte-risico van minder dan 5%, hetgeen in die tijd erg gunstig was, maar dat nu oproer zou veroorzaken

Het is dan ook niet verwonderlijk dat men allerwegen naar preventieve maatregelen zocht om zich enigermate tegen de ziekte te beschutten. Een deeloplossing kwam uit het Midden-Oosten. Het was bezoekers (Engelse handelslieden) opgevallen dat in het Midden-Oosten de pokken gunstiger verliepen dan in het thuisland. Het was daar zelfs gebruikelijk om zich met pokkenmateriaal van pokken patiënten te laten enten. Gewoonlijk zag men na de inenting slechts een 20 tal pokpuisten en niet de honderden die tot de dood voerden. Rond 1720 werd deze methode ook in Engeland geprobeerd. Met veel vallen ook opstaan kreeg deze methode een zekere erkenning. In 1768 werd in Londen een ziekenhuisje opgericht waar men deze methode toepaste. Dat was alleen voor de welgestelden weggelegd. Ook op het continent kreeg de enting met pokkenvirus zekere ingang. Hoewel M. van der Geuns, een bekende medische hoogleraar in die dagen een volksinenting propageerde, was men er toch tegen. Alleen onder zeer

beschutte omstandigheden was inenting met echte pokken toegestaan, mits men de geënte personen maar enige tijd isoleerde totdat de pokken genezen waren. Voor het inenten was een vergunning van de gemeente nodig. Tussen 1773-1785 zijn er enkele van deze vergunningen uitgegeven.

Het spel veranderde aanzienlijk door een (her)ontdekking van Jenner. Het was al eerder bekend (17de en 18de eeuw) dat mensen op het platteland tegen pokken beschermd waren wanneer zij besmet waren geweest met koepokken. Jenner de bekende Schotse arts wist dat niet toen hij aan zijn vaccinatie methode werkte. Dr Jenner was een geniale dokter die bij de beroemde Hunter had gestudeerd. Hij wees een professoraat af. Dr Jenner was een natuurfreak, verder zeer aangenaam in de omgang en bovendien had hij een artistieke begaafdheid. Hij was ook lid van de Royal College. Zijn aangenaam karakter en zijn prettige omgang hebben er ongetwijfeld bijgedragen dat zijn methode ingang vond. Jenner had zelf de vaccinatie met echte pokken ondergaan en was daar zeer ziek van geworden. Hij was er dus op uit deze methode te verbeteren. Van een jonge boerin hoorde hij rond 1775 het verhaal dat zij zich geen zorgen over de pokken maakte, omdat zij bij het melken koepokken had gehad. Daarna hield Jenner zich jarenlang bezig met bestuderen van dit raadsel. Hij zag dat paardenknechten die soms bij het melken hielpen de pokken ook naar de paarden konden overdragen. Pas in 14 Mei 1796 durfde hij een koepokenting bij een jongetje. Het experiment liep goed af en rond 1798 werden zijn bevindingen gepubliceerd. Van overheidswege en ook vanaf de kansel werd deze vaccinatie (vacca= koe) sterk aangeprezen. Vanaf die tijd werden in kortste tijd

vele duizenden mensen ingeënt.

Het goede nieuws van een zo mild verlopende koepokkenvaccinatie die goed werkte verspreidde zich snel over Europa. In Nederland zien we de eerste vaccinatie al in 1799 dus een jaar na de publicatie van Jenner. Men zegt dat Dr. Davids de eerste was die deze methode in Nederland toepaste. Het was daar voor gebruikelijk dat men, wanneer men een kind met een koepokkenzweer aantrof, men met materiaal uit deze puist andere kinderen besmette. Men sprak van "stofkinderen" en "humane vaccinatie" omdat het koepokmateriaal van een besmet kind ("het stofkind") naar het te enten andere kind werd overgebracht. Van mens tot mens dus, vandaar de humane vaccinatie. Het is aardig er op te wijzen dat de beschreven vaccinatie, in het hier genoemde artikel werd uitgevoerd door enkele draadjes van een verband in de vers gemaakte wonde te leggen. Waarschijnlijk zal dit draadje afkomstig zijn van een verband dat bij een kind met koepok was gebruikt om de wond af te dekken. Was in andere landen het enten van materiaal van de koe op de mens gebruikelijk, in Nederland is dit toch niet gangbaar geworden. Pas een halve eeuw later werd de animale vaccinatie weer toegepast, door koepok materiaal van besmette kalveren te gebruiken. Men nam stukjes weefsel uit de pokzweren en vermengde dit materiaal met glycerine, om het weefsel week te krijgen. Achteraf bleek dat het glycerine ook een conserverende werking had.

Aanvankelijk was de enting vooral een aanleggenheid voor de elite, Maar de broer van Napoleon Lodewijk die hier koning was, heeft op een volks-vaccinatie aangedrongen en het pokkenbriefje helpen invoeren. Bij het aanmoedigen van deze

volks-vaccinatie heeft prof. Guillotin een belangrijke stem gehad.

maakt van materiaal, afkomstig van een pokkenpatient, dr. Guillotin maakte gebruik van gedroogd dierlijk materiaal.

In het voorgaande artikel werd gewag ge-

Familieverenigingen en hun periodieken

H.M. Lups

Er bestaan heel wat familieverenigingen. Sommige zijn groot, andere klein. In een aantal gevallen wordt er geregeld een reünie gehouden en de meeste verspreiden een familieperiodiek. Een aantal beperkt zich tot één familie, andere omvatten alle naamgenoten, dus verschillende familiegroepen. Meestal wordt met een zeker enthousiasme gestart, maar vaak ook zijn er enkele personen die de kar moeten trekken. Sommige families hangen erg aan elkaar, bij andere kennen de neven en nichten elkaar nauwelijks meer omdat ze dat niet interesseert. Mogelijk werken de maatschappelijke ontwikkelingen daaraan mee. De familieverbanden zijn veel losser geworden. Binnen een gezin komen, als ze niet voor de familienaam van de moeder hebben gekozen, soms drie, zelfs meer familienamen voor. De inhoud van de familiebladen die ik zie, is zeer divers. Sommige beperken zich tot het eigenlijke familiegebeuren, andere gaan verder en publiceren bijv. ook wetenswaardigheden, die met genealogie te maken hebben. Soms zou ik ze wel als artikel in *Ons genealogisch Erfgoed* willen hebben.

Voor mij ligt bijv. het juninummer van De Veerkamp Krant. Deze bevat uiteraard de familieberichten, maar ook aardige artikelen. Uit de Telegraaf de suggestie dat kleinkinderen een website opbouwen over het leven van oma of opa (BIOMAGRAFIE en

BIOPAGRAFIE). Een volgend artikel draagt de titel: Wilt u uw naam veranderen? De Veerkampen willen dat niet. Zeer veel namen stammen af van toponiemen, aardrijkskundige namen. Een subgroep daarvan zijn de namen die tevens aanduiden waar men woonde, een subgroep die men wel aanduidt met de naam 'adresnaam'. Zo is de naam Veerkamp een adresnaam waarvan men de betekenis kent en men precies weet waar de naam oorspronkelijk vandaan komt.

Via onderzoek is vastgesteld dat de Veerkampen niet behoren tot de ruim één miljoen Nederlanders die afstammen van de Drentse kolonie paupers. Hiervoor hoeft men zich overigens niet te schamen want ook bekende Nederlanders hebben daar voorouders onder. En men werd geen pauper omdat dat zo leuk was.

Een volgend artikel ben ik zo vrij in zijn geheel over te nemen omdat het iedere genealoog aangaat:

Naam en sekse eenvoudig te veranderen via internet.

Veel familienamen bestaan al honderden jaren en toen Napoleon de baas werd in Nederland moest iedereen ingeschreven worden in de Burgerlijke Stand. Toen waren er mensen, die bij gebrek aan een achternaam, zelf een naam moesten verzinnen, anders

deed de ambtenaar het wel voor je. Zo ontstonden namen zoals "Naaktgeboren", "Poepjes" en nog veel meer van dat soort namen.

Op www.naamswijziging.nl kunt u o.a. het volgende lezen:

Wijziging in de Registers van de Burgerlijke Stand zijn bij elke vorm van naamswijziging noodzakelijk. Daarbij kan gedacht worden aan geslachtsveranderingen, indien een man of vrouw door een operatie of anderszins tot de andere sekse is gaan behoren.

Een naamsverandering kost veel tijd. Vaak meer dan een half jaar en is niet gratis. Procureurskosten, griffierecht en het honorarium plus de B.T.W. bedragen meer dan duizend euro. Wanneer uw inkomen en vermogen onder een bepaalde grens liggen kunt u in aanmerking komen voor gefinancierde rechtsbijstand.

Maar nu is het voor het eerst mogelijk om, zonder de deur uit te gaan, via het advocatenkantoor **Blat Advocaten** in Zeist dit alles met een muisklik te regelen. Blat is het eerste advocatenkantoor in Nederland waar u uw naam kunt laten veranderen via het internet. Kijk maar eens op www.blat.nl en www.naamswijziging.nl

Tot zover dit stukje. Het is niet de bedoeling dat we geregeld alle familietijdschriften die we ontvangen zo uitgebreid gaan bespreken, maar dit nummer bevat niet alleen familiegeschiedenis, maar ook informatieve artikelen, nuttig voor ieder die in familieonderzoek is geïnteresseerd. Complimenten voor de makers.

Verder werd attent gemaakt op Mettingen,

het dorp van de Tödden. Hier is het Tüöttenmuseum gevestigd. Mettingen was het dorp van dagloners en marskramers, waar ook de namen Verkamp en Brenninckmeijer geen onbekenden zijn.

Andere artikelen die o.a de orde kwamen zijn een boekwerkje van Hans Nagtegaal (Familiwapens), te koop bij het CBG, bij de receptie aldaar te koop voor € 7,50 en een artikel onder het hoofd: Veefokkerij is niet gebaat bij het klonen van dieren. Dr. Roelveerkamp, onderzoeker bij de Animal Sciences Group (ASG) is daar geen voorstander van.

Tot besluit: DNA-onderzoek van Hugo en Herman Veerkamp, een verslag, afgesloten met de opmerking dat vrouwen niet mee konden/kunnen doen omdat daar gebruik wordt gemaakt van het mannelijk Y-chromosoom al kan via het mitochondriaalDNA onderzoek ook de afstamming van de moeder en verdere voormoeders worden nagegaan.

Op de achterkant is er aandacht voor Veerkampen op de internetsite HYVES, waar op het ogenblik van schrijven 163 Veerkampen opstonden, waarvan men 36 nog niet weet te plaatsen.

Zoals u ziet is dit best een interessant en leesbaar geschrift, ook interessant voor niet-Veerkampen.

Helaas ook daar de klacht dat men niet allemaal even vlot is met betalen.

Als men geïnteresseerd is in genealogie en familiegeschiedenis kan het best de moeite waard zijn een familievereniging te starten. Het probleem is vaak, dat men problemen heeft met het vinden van een voldoende kundig bestuur en dito redactie voor een te starten mededelingenblad.

Familieorganisaties kunnen georganiseerd in een (bestuurlijk) verband, kunnen georganiseerd zijn in de vorm van een vereniging, stichting, genootschap, commissie, studiegroep, werkgroep, e.d. Allen met als doel, genealogisch familieonderzoek, publiceren hierover, familiecontacten in stand houden, familiereünies organiseren, internetpagina's starten en meer.

Mocht u zelf iets dergelijks overwegen dan is het de moeite waard contact op te nemen met het bestuur van de NGV-afdeling Familie-organisaties.

Een ingekorte versie hierover van de nieuwe afdelingsfolder geeft u al vast enige informatie.

De functionele afdeling Familieorganisaties (FO) van de NGV ontstond op 1 januari 1994, maar kwam niet uit het niets tevoorschijn. Het was het bestuur van de toen al ongeveer tien jaar bestaande onafhankelijke stichting Federatie Nederlandse Familieor-

ganisaties (FNF) die daartoe het voorgaande jaar contact opnam met het NGV-hoofdbestuur. De Stichting FNF telde zo'n veertig donateurs. Haar bestuur had behalve de genoegens ook de beperkingen van de kleine en onafhankelijke status leren kennen. Zij zocht een bredere basis om haar voortbestaan als organisatie op de langere termijn te kunnen waarborgen. De NGV werd als ideale partner gezien en met succes benaderd. Na de kennismaking en de toestemming van de beide achterbannen, volgde op die bewuste dag in 1994 de aansluiting bij de NGV.

Deze aansluiting bij de NGV betekende onder andere indirecte communicatie via Gens Nostra met alle circa 12.000 leden. Onder hen veel (toekomstige) geïnteresseerden. De FO vierde in februari 2004 haar tweede lustrum en telt inmiddels ruim 130 leden.

CBG digitaliseert Duitse Akten

Op dit moment digitaliseert en indiceert het Centraal Bureau voor Genealogie de zogenaamde 'Duitse Akten'. Dat gebeurt met steun van het programma 'Erfgoed van de Oorlog' van het Ministerie van VWS. Het betreft akten van geboorte, huwelijk en overlijden van Nederlanders die tijdens de oorlogsjaren al dan niet gedwongen in Duitsland verbleven, anders dan in concentratiekampen. Deze akten zijn na de oorlog op bevel van de geallieerden opgemaakt en later overgedragen aan het land van herkomst. In totaal gaat het om ongeveer 60.000 akten van verschillend formaat en uiteenlopende kwaliteit. De akten documenteren belangrijke fasen in het leven van deze groep Nederlanders. Ze vormen de weerslag van gezinsvorming, collaboratie,

'Arbeitseinsatz', internering en verzet. Zo is het reilen en zeilen te reconstrueren van Nederlanders die in de vaak troebele oorlogsjaren in Duitsland verbleven. Door de Duitse Akten te digitaliseren en toegankelijk te maken worden ze niet alleen behouden, maar ook doorzoekbaar gemaakt via internet. Het CBG zal de namenindex toevoegen aan de catalogus op de website. Hierbij houdt het uiteraard rekening met bestaande privacyregels.

De akten die voor openbaarheid in aanmerking komen zijn straks in de Digitale studiezaal van het CBG in te zien. Het project wordt dit najaar door het CBG afgerond. [Bron: <http://194.171.109.12/news/278/> CBG-digitaliseert-Duitse-Akten]

Zuster (zus)

JW. Koten

Na eerder over grootouders en ouders te hebben geschreven komen nu de woorden en begrippen *zuster* en *zus* aan de beurt. Deze woorden behoren tot de oudste woorden in onze taal en zijn voor het eerst schriftelijk opgetekend in de tiende en elfde eeuw. Men kan dan vermoeden dat deze woorden tot onze vroegste woordenschat behoren: het is dus zeer waarschijnlijk een woord uit het PIE-proto-Indo-Europees, de stamtaal waar alle Europese talen van afgeleid kunnen worden. Zoals eerder beschreven heeft de PIE-taal nauwe verbindingen met Sanskriet. Deze is een van de oertalen die waarschijnlijk ergens in Noord-India zijn ontstaan en via de Kaukasus ons werelddeel hebben bereikt (zie het vorige nummer van *Ons genealogisch Erfgoed*). Men spreekt daarom (vanwege deze taalweg) in de medische literatuur van Kaukasier als men iemand van Europa bedoeld.

Ons woord *zuster* heeft inderdaad een woord in het Sanskriet dat er op lijkt, maar de precieze betekenis daarvan blijft wat omstreden. Dit woord is *swastra*, (*swa* = het stamwoord voor vrouw, *str* is een achtervoegsel dat ons "(s)ter" wordt), d.i. een eigen (niet vreemde) vrouw. Vermoedelijk is dit woord een verkorting van *sustri*, en zou *zuster* hetzelfde betekenen als *baarster*, vrouw, wijf, die aan iemand eigen (*swa*), d. i. verwant is. De proto-Indo-Europese vorm is vermoedelijk *swesor*. Het woord *swesor* (*swaster*) heeft een wat bredere betekenis dan ons familielid alleen, maar zou meer vrouwen in het algemeen betekenen. Ook in onze tijd gebruikt men het woord *zuster* wel breder. Vrouwengroepen, denk maar aan

kloosterzusters, maar ook aan verpleegkundigen (die vroeger meestal nonnen waren) worden/werden met *zuster* betiteld. Voorts gebruikt men in vrouwengezelschappen voor de leden ook wel het woord *zuster* zoals bijvoorbeeld in middeleeuwse vrouwen-gilden. In religieuze gemeenschappen (gereformeerde kerken) e.d. is het woord *zuster*, gebruikt om geloofsverwanten aan te spreken, niet ongebruikelijk. Merkwaaardig gebruikt men het Duitse woord *Geschwister* om de broers en/of zusters als groep binnen een gezin aan te duiden. Dit woord kent men ook in het Nederlands: *gezusters*, *gezusterlingen* (*ghesusterlingen*). Personen die tot elkander in de betrekking van *zusterlingen*, *zusterkinderen*, staan Later *zusters* in gewone zin, o.a. als scheepsnaam: de drie *gezusters*. Ook dit duidt dus op die brede betekenis. Overeenkomstige woorden vindt men ook in het Scandinavisch sprekende landen. In het Engels spreekt men daarentegen van *sibling* (afstammeling), dat verwant is aan ons woord *sibbe*.

Afgeleiden woorden van uit het PIE

Van het PIE erfwoord *swesor* zijn heel veel afleiding in de west Europese talen terug te vinden.

Zie hier enkele voorbeelden uit de niet Germaanse taalgroepen

Latijn	soror
Italiaans	sorella
Frans	soeur
Russisch	sestra
lithauws	sesuo
Welsh	chwaer
Bulgaars	sestra
Grieks	eor

Uit de Germaanse talengroep noem ik

Gotisch	swistar
Duits:	chwester
Engels:	sister
oud Nederl.	suster
Nederlands:	zuster (zus)
IJslands:	systir
Faeröers:	systir; (didda)
Deens:	soster
Noors:	soster; syster
(nieuwnoors)	
Zweeds:	syster

De oudste Duitse vormen voor zuster waren *swester* of *soster* en in het Middelhoogduits *Swäster* of *Suster*. Uiteindelijk is het *Schwester* geworden.

In het Middelnederlands waren er eveneens de woorden *swester* en *suster*; uiteindelijk heeft *zuster* het gehaald.

De Oudengelse vorm was *sweostor* maar ook hier kwam *suster* voor. Het moderne Engelse *sister* heeft waarschijnlijk een scandinavische oorsprong. In oude Zweedse runeninscripties is *systir* gevonden. Anderzijds geven oude Noorse runeninscripties (ca 400-450) de vorm *swestar*. De Oudnoordse vorm was *systir* en werd behouden door het IJslands en Faeröers. In het Zweeds is de term *syster* geworden; in het Ouddeens was hij *systir* of *systor* en is uiteindelijk *soster* geworden. In het Noorse bokmål is de term *soster*, zoals in het Deens, maar in het nynorsk dan weer *syster*.

Het aantal verliefelijkingen en/of verkortingin voor het woord zuster is in het Nederlands groot. Men kent *zus* en *zusje* als hoofvarianten, maar ook *zusterke*, *zusterlief*

zustertje, *zuske* e.d. In het Nederlands wordt het woord *zus* rond 1783 voor het eerst geschreven. Ook in het Engelse huishoudelijke spreektaal bestaat een verkorte vorm *sis*. Het heeft een beperkter gebruik dan *zus* in het Nederlands. De Deense afkorting is *sos* (ook wel *sys*, *sysse*, *susse*) maar die wordt eerder als roepnaam gebruikt. In het Noors wordt soms de bepaalde vorm *sostersen* gebruikt, maar niet zo frequent als bijvoorbeeld *broderen*. In het Faeröers wordt in familieverband *systi* gebruikt. In het IJslands spreekt men ook wel over *systa*. In het Zweeds bestaat voor *zus* een slangwoord *syrra*, (*zusje*, *zuslief*), van dezelfde aard als *farsa*, *morsa*, *brorsa*.

In sommige Noord-Germaanse talen kon men de rangvolgorde in leeftijd bij het gebruik van het woord zuster aangeven. Het onderscheid tussen jongere of jongste *zus* en oudere of oudste *zus* wordt in de Noord-Germaanse talen vaak gemaakt, bijvoorbeeld in het Zweeds: *lillasyster* (kleine *zus*, jongere of jongste *zus*) en *storasyster* (grote *zus*, oudere of oudste *zus*). Het Noors en het Deens kennen het onderscheid tussen oudere en jongere *zus* ook.

Het aantal spreekwoorden en gezegden met het woord zuster of *zus* is gering, in andere talen zoals het Engels heeft men zeer veel uitdrukkingen met het woord zuster. Wel kent men in het Nederlands veel combinatiewoorden met zuster om een verwantschap aan te geven (bijv. *zusterschip*, *zusteruniversiteit*, *zusterinstelling*).

In het volgende nummer van dit tijdschrift zullen we het over het woord *broeder* (*broer*) hebben.

Site inzake Joodse grafzerken in Nederland

Onder de naam stenenarchief.org openen de Israëliëse organisatie Akevoth (gespecialiseerd in Nederlands-Joodse genealogie) en het Nederlands-Israëlitisch Kerkgenootschap een site waar alle Joodse grafzerken in Nederland zichtbaar zijn. De link luidt www.stenenarchief.org

Gefotografeerde zerken op de eerste zeventien Joodse begraafplaatsen zijn nu op www.stenenarchief.org te bekijken. De transcriptie uit het Hebreeuws en de Nederlandse teksten op de zerken zijn naast de afbeeldingen weergegeven.

Vrijwilligers hebben de gegevens volledig uitgewerkt en er is een geheel nieuw programma ontwikkeld om de ingevoerde gegevens op een makkelijke en gebruikersvriendelijke manier te kunnen weergeven. De Hebreeuwse tekst is vertaald en verdere van de grafzerk af te lezen personalia zijn opgenomen in een database met zoekfunctie. De foto's en vertaalde Hebreeuwse tekst zijn nu beschikbaar via de internetsite, met daaraan gekoppeld de personalia. De foto's zijn voorzien van een zgn. blindstempel met de logo's van NIK en Akevoth. Stenenarchief.org vormt een aanvul-

ling op begraafregisters, herstel van verdwenen begraafregisters en in het algemeen tot behoud van het "stenen archief" voor het nageslacht. Daarbij komt dat veel nabestaanden, of mensen die op een andere manier in een familierelatie tot de overledenen staan, niet meer in Nederland wonen of om andere redenen niet meer in staat zijn zelf een regelmatig bezoek aan de graven te brengen. Daarnaast zijn ook voor genealogisch geïnteresseerden waar ook ter wereld, de grafzerkgegevens van groot belang.

Er is inmiddels een digitaal foto-bestand opgebouwd van zo'n 100 begraafplaatsen, dat nog verder wordt uitgebreid. Een groep vrijwilligers vertaalt de hebreeuwse teksten, die op de grafsteen staan. Daarna wordt er een koppeling aangebracht naar eventuele aanwezige genealogische gegevens betrekking hebbend op de overledene. Het digitale foto-bestand is op zichzelf niet toegankelijk. Maar in uitgewerkte vorm komen deze gegevens per begraafplaats gerubriceerd, druppelsgewijs beschikbaar voor het geïnteresseerde internetpubliek. De eerste zeventien begraafplaatsgegevens zijn nu online.

Boekennieuws

BOELENS, een RK-Groninger familie met een grote Bossche tak

Op de site een lijst met aanvullingen en enkele errata bij de boeken, die de meesten van u in bezit hebben. U kunt het bestand uitprinten en voor in de boeken leggen. Mocht u zelf nog aanvullingen en verbeteringen hebben, wilt u mij deze dan per mail toesturen. Ik zal dit dan weer op de lijst zetten en aan iedereen mailen. Daarbij denk ik aan geboortes, huwelijken en overlijdens, maar ook andere gegevens zijn welkom.

Het is haast niet te geloven, maar er zijn nog Boelensen die in het boek vermeld staan (sommigen zelfs met foto en al) die de boeken nog niet hebben. Zou u wat reclame willen maken bij uw familieleden en bekenden? Het zou fijn zijn als op familiebijeenkomsten men de boeken aan elkaar laat zien, zodat ook mensen die de boeken nog niet hebben, zich er een idee van kunnen vormen. Er is nog voorraad.

Alle info vindt u op "<http://www.familieboelens.nl/>" "[www.familieboelens.nl](mailto:Joop.Boelens@inter.nl.net)"
Joop Boelens, jb.jb@inter.nl.net>

Burgers, broeders en bazen.

Met als ondertitel: Het maatschappelijk middenveld van 's-Hertogenbosch in de zeventiende en achttiende eeuw. Auteur Aart Vos.

On 1629 veroverde prins Frederik Hendrik als aanvoerder van de Staatse troepen de stad 's-Hertogenbosch en bracht deze stad zo terug onder het gezag van de Staten-Generaal. Met als gevolg de Reductie waarbij de gereformeerde kerk de heersende religie werd. De overgrote meerderheid was echter katholiek en bleef dat ook. Vier corporaties worden in dit werk door de auteur onderzocht: burgerschap (gevestigden en buitenstaanders), de schutterijen, de ambachtsgilden en de gereformeerde gemeente (lidmaten en belangstellenden). Samen maakten zij een groot deel uit van het maatschappelijk middenveld van de stad. In dit boek wordt nauwkeurig de wijze geanalyseerd waarop deze corporaties na 1629 met alle gewijzigde politieke, maatschappelijke en religieuze omstandigheden werd vorm gegeven en hoe ze met elkaar omgingen en samenwerkten.

In 1629 was in principe iedere inwoner van de stad katholiek en een groot deel van de bevolking bleef dat ook na 1629. In de opsomming van de sociale verbanden ontbreekt de rooms-katholieke kerk echter. Dit omdat er nauwelijks archieven van de rooms-katholieke Bosschenaren bewaard zijn gebleven. De aandacht voor de katholieken komt bijna uitsluitend vanuit gereformeerd perspectief. Katholieken kwamen uiteraard wel in het boek voor omdat bijv. de meeste leden van de ambachtsgilden katholiek bleven. Zo richt zich de meeste aandacht op de kleine gereformeerde minderheid. Wel werd uitvoerig aandacht besteed aan de rol van vrouwen, soldaten, joden en vreemdelingen in verschillende verbanden.

Het is boeiend te lezen hoe het stadsbestuur en de gereformeerde gemeente omgaan met de ambachtsgilden, de schutterijen en de toekenning van het burgerschap aan anderen dan gereformeerd. Wat de toekenning van het poorterschap bijvoorbeeld is opvallend dat pragmatisme al snel de boventoon voerde. Katholieken bijv. die

van belang waren voor de stedelijke economie, kregen toch wel het poorterschap. Na 1663 konden alle immigranten deze status krijgen.

Ook de vier Bossche schutterijen bleven na de Reductie bestaan, zij het aanvankelijk uitsluitend met gereformeerde officieren maar met vele katholieke onderofficieren en manschappen. In 1643 reeds werd het plan geformaliseerd kerkelijk gemengde schutterijen samen te stellen, samen voor hun stad. Er ontstond een omgangsoecumene. De verschillen in religieuze opvattingen werden niet op de spits gedreven. Ze gingen goed en tolerant met elkaar om teneinde de veiligheid en de economische ontwikkeling van de stad te waarborgen en te stimuleren. Wel blijkt en passant dat de houding van de gilden voor minder welvarende broeders niet erg meelevend was. De meeste gilden gaven niets uit aan onderstand voor die arme broeders. Uitvoerig wordt ingegaan op het verband: de gereformeerde gemeente. Hier geeft de auteur een grote hoeveelheid bijzonderheden weer over het religieuze leven in 's-Hertogenbosch in de zeventiende en achttiende eeuw. De organisatie van de kerkenraad, de gemeenschapsvorming, de zorg voor de gemeenschap, de relatie tussen kerk en overheid en de rol van de R.K. kerk krijgen uitgebreid aandacht. De kerk is vooral een mannenmaatschappij. Al waren er veel meer vrouwen dan mannen lidmaat van de kerk, het was vrouwen niet toegestaan over de man te regeren. Ook de gewone eenvoudige lidmaten hadden weinig in te brengen. En de arme gereformeerde moest zich oefenen in berusting. Zij kregen het na hun dood wel beter. Op gegeven ogenblik ontstond er zelfs een tweedeling. In het centrum van de stad kerkten de beter gesitueerde gemeenteleden, elders deden dat de armoedzaaiers. Het stadsbestuur van 's-Hertogenbosch, hoewel gereformeerd, heeft reeds vroeg onderkend dat een zekere omgangsoecumene ver te prefereren viel boven polarisatie. Voor hen die meer willen weten over de rol en het leven van middengroepen gedurende de Staatse periode in de generaliteitslanden is dit boek een interessante bron. Het is een uitgave (423 blz.) van Uitgeverij Verloren, ISBN 978-90-8704-011-6. De prijs is € 29,00.

Hoe schrijf je een familiegeschiedenis?

Auteur Marijke Hilhorst

Dit werkje is uit de schrijfbibliotheek van uitgeverij Augustijn. Het werd aangekondigd met de kop: Het beschrijven van de familiestamboom. En dat is het niet. Marijke Hilhorst is geen genealoge maar redacteur bij Elsevier. Ze is gespecialiseerd in levens- en familie verhalen. Zij schreef dit boek voor mensen, die hun verhalen door willen geven aan volgende generaties, maar daarbij ondervinden hoe moeilijk het is je gedachtestroom te ordenen. Het is dus niet een handleiding hoe van een kwartierstaat of genealogie een goed gedocumenteerde en leesbare publicatie te maken. Het is wel een handleiding om deze te verrijken tot een lezenswaardige familiegeschiedenis.

Mijn kinderen hebben al meer dan eens gezegd, dat ik eens mijn levensbeschrijving op papier moet zetten. Zelfs kreeg ik eens een boekje waarin ik op allerlei vragen een antwoord moet geven. Tot nu toe is het er niet van gekomen. Het boek dat nu voor me ligt is een aansporing eindelijk te beginnen.

Men kan veilig stellen dat een toenemend aantal mensen nieuwsgierig is naar haar of zijn wortels. Naar de oorzaak kan men gissen. Misschien komt het omdat de familierelaties bezig zijn lossen te worden. Ook komt er tegenwoordig zoveel op ons af dat de tijd niet meer wordt opgevuld door verhalen van oma's, opa's en verdere verwanten, zoals vroeger vaak op de lange winteravonden. Op gegeven ogenblik willen velen toch meer over hun wortels weten. Meer dan vroeger zal men daartoe zelf aan de gang moeten.

Marijke H. geeft antwoord op de vraag waar te beginnen. Haar antwoord is: Elk ogenblik is goed.

Het hebben van een computer is daarbij een nuttig hulpmiddel. En computert men nog niet dan is een losbladige map een prima hulpmiddel. In beide gevallen kan men zo gemakkelijk tot ordening komen.

Het is niet wenselijk om aan die herinneringen een oordeel vast te knopen.

Zij zelf begon op het tijdstip dat haar moeder begon te lijden aan de ziekte van Alzheimer.

De eerste vraag die besproken wordt is: Wat is familiegeschiedenis.

Het volgend hoofdstuk behandelt de vraag: Waar te beginnen.

Zo komen verder achtereenvolgens aan de orde: Bronnen – Hoe kom je aan informatie, Interviewen – Hoe voer je een vraaggesprek, Betere relatie door praten, Voor wie – En: waar sta je zelf, Thema's – Waar kun je over schrijven, Schrijven – Hoe begin je, Opbouw en vorm – fictie/non-fictie, De rol van details, Elke familie heeft zijn geheim, De laatste loodjes: schrijven, schaven, slijpen, schrappen.

Dan als bijlage 1: Vragen bij de thema's, een opsomming van mogelijke onderwerpen, zoals armoede, beloning, broers en zussen, dagelijks leven, familiebanden, ruzies.

In bijlage 2 staan de gebruikte literatuur en tips voor mogelijke inspiratiebronnen.

Het boek werd geschreven voor mensen, die hun verhalen door willen geven aan volgende generaties maar ondervinden hoe moeilijk het is een gedachtestroom te ordenen.

De pocketuitvoering telt ruim 100 pagina's en kost € 12,50. ISBN 978-90-457-0166-0. Te bestellen via: www.augustus.nl

Aan dit nummer werkten mee:

E. Eijgelsheim, Nijmegen

H. Klunder, Zoekowlaan 25, 2625 PJ Delft

C.J. Kneppelhout, EDo Bergsmastraat 9, 7009 BK Doetinchem

JW. Koten, Weezenhof 21-07, 6536 JR Nijmegen

H.M. Lups, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft

K.J. Slijkerman, Emanuelpolder 1, 4418 RV Waarde

ons genealogisch

Erfgoed

BESCHOUWENDE EN WERKADIGE
HOVENIER-KONST
OF
INLEIDING TOT DE
WAARE OEFFENING DER PLANTEN.

WAARIN AANGEWZEN WORD

Al't gene een Hovenier en aan andere Tuin-oeffenaars dienlig en nodig zyn kan te weten, om niet alleen met gewinacht voordeel, maar ook met vermaak allerlei Boom-, Heester-, Kruid-, en Bloem-gewassen te cultiveeren.

INSGELYE

Om allerlei in en buitenlandsche Bloemen, Vruchten en andere Gewassen te vermenigen, en buiten de gewoone Saltsoenen te hebben: of by ons byna even als in haare geboorte plaats, te doen groeyen, bloeyen, en hure Vruchten ryp en smakelyk voortbrengen.

ALLES AFGELEID

Uit een waare Natuurkundige grond, als waarin de Cultoure der Gewassen alleen gegrondweld is; en door aanmerkingen en ondervindingen van meer als 30 Jaaren bereyft; ook met de nodige Plaanen, tot meerder verstaanbaarheid en opheldering, voorzien.

DIENENDE VERDERE

Sowal voor de VELDT- als TUIN-OEFFENAARS.

DOOR

JOHANN HERMANN KNOOP.

Te LEEUWARDEN,

Gedrukt by ABRAHAM FERWERDA, 1753.

i.s.m. Gen. Ver. Prometheus

Colofon

Redactie:

JW. Koten, W.J. Scholl

M. de Hoog, G.J. Leeuwenhoek, H.M. Morien, (Prometheus)

Eindredactie: H.M. Lups

Redactieadres:

Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft

Tel. 015-2146963, fax 015-2136578

e-mail : alvolups@wanadoo.nl

Homepage Alvo:

<http://www.onserfgoed.com>

Vormgeving: Alvo-Delft

Uitgever, abonnementenadministratie, verspreiding:

Uitgeverij Alvo, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft.

Tel. 015-2146963, fax 015-2136578

Druk:

Drukkerij Alevo, Lagosweg 11, 2622 CZ Delft.

Tel. 015-2569260, fax 015-2855171

www.alevo.nl; e-mail: info@alevo.nl

Inhoud

Van de redactie	179
Uit de kranten - DNA geeft aanwijzing voor herkomst van een persoon	180
Familienaam Enter	185
Beroepen van toen (schildpadwerker - schotter/schutter)	193
Het rampjaar 1672, de Hollandse Waterlinie succesvol	196
Overzicht publicaties (74)	203
Broeder	204
Cursussen	208
Gratis DNA onderzoek gericht op genealogie	209
Sonttolregisters	210
Genealogie—heden en morgen	211
Hollandse Genealogische Databank	217
De Russische Veldtocht van 1812	217
Watermerken	218
Boekennieuws	220

*Zie onze homepage www.onserfgoed.com voor bestellingen. Sommige virusscanners willen deze niet doorgeven. Dan gaarne bestellingen via ons e-mailadres: alvolups@wanadoo.nl.
Nooit vooruitbetalen per bank of postbank*

© 2008 ALVO. Overname van artikelen is toegestaan na toestemming van de uitgever en de auteur.

Het tijdschrift *Ons genealogisch Erfgoed* verschijnt zes keer per jaar. Een abonnement wordt geacht aan het begin van het jaar te zijn ingegaan. Een jaarabonnement kost € 14,00, te voldoen door storting of overschrijving op postbankrekening **301108** of bankrekening **3134.11.182** ten name van uitgeverij ALVO te Delft.

Een abonnement buiten Nederland (Europa) kost € 16,30, buiten Europa € 23,10, te betalen door overschrijving uit het buitenland (Europa naar Nr BIC RABONL2U IBAN nummer NL24 RABO 0313 4111 82 ten name van uitgeverij ALVO, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft, Nederland.

Bij **bankoverschrijvingen** en **girotelbetalingen** s.v.p. ook **bij de mededelingen adres en woonplaats en abonneenummer** vermelden omdat op de rekeningafschriften alleen de namen worden vermeld.

Voor eventuele beëindiging van het abonnement aan het eind van 2008 dienen de opzeggingen voor 1 november 2008 in ons bezit te zijn. **Opzeggingen na 1 november ontvangen kunnen niet meer worden behandeld.**

Afbeelding voorzijde: Beschouwende en Werkdadige Hovenier-Konst of Inleiding tot de waare Oeffening der Planten. Auteur Johann Hermann Knoop, Gedrukt bij Abraham Verwerda, Leeuwarden, 1753. Zie artikel "Familienaam Enter, pag. 185 en v.

Van de redactie

Onlangs kreeg ik de uitslag van het dna-onderzoek dat een aantal maanden geleden in Leiden plaats vond. Als leek vond ik de uitleg behoorlijk pittig. Een medeonderzochte, die ik onlangs sprak, had dezelfde ervaring. Ik heb het niet in samenspel met familie gedaan, dus in die richting werd ik niets wijzer. Wel kreeg ik een aanwijzing over mijn herkomst, die me verbaasde. De grootste concentratie (90 – 100 %) van de (haplo)groep waartoe ik behoor, ligt in Ierland en een stukje Schotland aan de Ierse kant, wat mij bevreemdde. Als ik het mij goed uit mijn schooltijd herinner zijn de leren qua oorsprong Kelten en zou ik dus op de een of andere manier Iers-Keltische wortels hebben. Enkele weken geleden las ik een boek over Albrecht Dürer, een van Duitslands bekendste kunstenaars. Hierin vond ik een afbeelding van Ierse soldaten, die dus kennelijk in Duitsland actief zijn geweest. Mogelijk ligt hier de verklaring. Het is algemeen bekend dat de soldaten zich destijds niet alleen met vechten bezig hielden maar ook met roven en verkrachten. Degeen, die ik onlangs sprak, heeft meer problemen dan ik. Het zwaartepunt van zijn groep ligt in Zuid-Amerika. Ooit is er iemand uit zijn familie met de West-Indische Compagnie daar naar toe geweest, maar die heeft, voor zover bij het genealogisch onderzoek kon worden nagegaan, geen kroost meegenomen om dit mogelijk te onderbouwen. Genealogie wordt er niet zonder meer gemakkelijker op.

Zelf zou ik wel de uitkomsten van DNA-onderzoek willen weten van enkele mannelijke leden uit mijn familie en van mijn moeders familie (ten Boom). Er zijn twee families ten Boom bekend, maar tot nu toe is het niet mogelijk verwantschap aan te

Ierse soldaten
A. Dürer, 1521 *Koperets*

tonen. Deze vraagstellingen zijn actueel. In Amerika (Utah) kan men gratis DNA-onderzoek laten verrichten mits men een stukje stamboom inlevert. Dit biedt mogelijkheden voor iedereen. Vandaar dat u in dit nummer weer veel over DNA-onderzoek vindt van de hand van JW. Kotten, die o.a. met zijn medische achtergrond nauw bij dit onderwerp betrokken is en derhalve over de nodige kennis beschikt. Omdat dit toch een wat moeilijk onderwerp is, wordt hier iets dieper op ingegaan. Tevens vindt u nadere informatie over deze Amerikaanse mogelijkheid.

Deze herfst beginnen weer vele cursussen die nuttig zijn voor (aankomende) genealogen. Bij het Zeeuws Archief bijv. een korte cursus digitaal: Stamboomonderzoek via de computer. Hierover zegt dit archief: Stamboomonderzoek begint thuis. Leer hoe u de eerste gegevens van uw familie verzamelt via uw eigen computer met internetverbinding. Deze cursus wordt daar o.a. op de nationale archievendag gegeven, terwijl het archief de hele dag open is, zodat men ook

nog archiefonderzoek kan doen. Cursussen in uw woonomgeving kunnen toch ook een zeer bruikbare ondergrond geven voor onderzoek in de regio waar uw wortels liggen, zoals paleografie, huizen- en boerderijenonderzoek.

weer goed er genealogisch tegen aan te gaan.

P.S.

Het voorgaande nummer was nr 4 zoals op de omslag staat.

Hoe dan ook, na deze natte zomer is het

Uit de kranten - DNA geeft aanwijzing voor herkomst van een persoon

JW. Koten

Recent verscheen in diverse kranten het bericht dat de groep rond prof. dr. M. Manfred Kayser, hoogleraar forensische biologie te Rotterdam bepaalde erfelijke DNA-combinaties aan bepaalde streken wist te koppelen. Dit werk verscheen onlangs in *Current biology*¹. Velen zullen deze persverslagen met interesse hebben gelezen en zich hebben afgevraagd wat de genealoog hieraan zou kunnen hebben. Reden om voor *Ons genealogisch Erfgoed* dit artikel te bestuderen en de betekenis van deze publicatie voor de genealogie toe te lichten.

Mensen lijken veel op elkaar maar er zijn ook significante kleine verschillen

Mensen lijken zeer veel op elkaar, maar kleine verschillen of overeenkomsten in aanleg kan men gemakkelijk herkennen. Denk maar aan de gelaatstrekken, de links/rechtshandigheid of de lichaamsbouw van de kinderen in een gezin. Sommige trekken lijken op die van hun vader, sommige meer op die van de moeder. Dochters lijken vaker op hun moeder dan op hun vader. Deze

overeenkomsten zie je soms over vele generaties. Soms lijkt een kleinzoon opmerkelijk veel op een grootvader of op een wat verre neef, zodat je de "familietrekken" eruit haalt. Dat komt dus door de erfelijke aanleg, die hoewel heel veel overeenkomsten toont, ook minieme verschillen laat zien. Het zelfde geldt voor het DNA, dat weliswaar onderling grote overeenkomsten toont maar ook heel kleine verschillen, waardoor men de gelijkenis met vader en moeder verder kan onderbouwen.

Kleine gemeenschappen

Maar ook binnen een dorpsgemeenschap bestonden eertijds tussen de mensen veel overeenkomsten. Dat kwam omdat, wanneer je in een dorp enkele generaties teruggaat, vrijwel ieder van elkaar familie is. Dorpelingen in vroeger tijden deelden een gemeenschappelijke pool van erfelijke eigenschappen. Dat kwam omdat voor kort de mensen minder mobiel waren dan nu. Men trouwde dan ook vaak partners uit de directe eigen omgeving. Uitsluitend mensen

met geld haalden hun partners buiten de eigen dorpskring. Vaak hadden deze welvarenden een paard en wagen waarmee ze zich over grotere afstanden konden verplaatsen. Bovendien trouwde rijk met rijk. Pas toen de fiets gangbaar werd, hadden de potentiële uitkijzers naar een partner een veel groter gebied om een geschikte partner te vinden. Het is duidelijk dat met zo'n nauwe familieverbanden binnen een kleine gemeenschap een aantal erfelijke eigenschappen karakteristiek voor deze dorpsgemeenschap is.

Nederlanders lijken ook veel op elkaar, maar er zijn ook duidelijke verschillen.

Wat voor het dorp geldt, geldt tot op zekere hoogte ook voor Nederland als geheel. Binnen Nederland zijn de overeenkomsten groot maar ook zijn er opmerkelijke verschillen. Wie een lange blonde man met blauwe ogen voor zich heeft denkt eerder aan een Fries of Groninger dan aan iemand uit Zuid-Limburg. Wie een kleine donkerharige man ziet denkt niet in eerste instantie aan een "Hollander". Zo'n voorkomen zou beter passen bij een Belg, Noord-Fransman en Zuid-limburger. Het is goed er op te wijzen dat erfelijke eigenschappen wel streekgebonden zijn, maar de landsgrenzen daarop weinig invloed hebben. Een doorsnee Maastrichtenaar lijkt meer op iemand uit Hasselt (België) dan op iemand uit Groningen. Voor een deel komt dit omdat de verre afkomst van een Limburger en een Groninger waarschijnlijk sterk verschilt. Vroegere migratiestromen werden bevorderd/belemmerd door natuurlijke geografische gegevens, zoals een rivier, een bergketen of een ondoorgaanbaar veengebied. DNA-antropologen zijn druk doende om deze migratiestromen in kaart te brengen.

Europeanen lijken ook opmerkelijk op elkaar

Wat geldt voor Nederland geldt ook voor Europa. Ook hier ziet men grote overeenkomsten, en ook maar kleine verschillen. Maar wie een reeks Europeanen op foto's ziet, kan met een beetje geluk wel raden of het iemand is uit Oost-Europa (brede platte schedel), een Spanjaard (donkerkleurig, scherpe gelaatstreken) of uit Nederland komt (lang, blondharig). Dat betekent dat in het menselijke DNA bepaalde erfelijke DNA patronen bestaan die tot lange lichaams lengte, deze dolichocefale (lang-schedelige) schedel of een donkerder huidtype resulteren. Maar er zijn ook subtielere eigenschappen. Zo is roodharigheid veel voorkomend in Ierland, Schotland en Engeland, bepaalde bloedziekten meer gebonden aan mensen uit het Middellandse zeegebied.

Enkele basisgegevens uit de DNA-biologie

De trouwe lezer van dit tijdschrift wordt uitgenodigd de vorige artikelen (zoals in het septembernummer 2007 of het meinum-mer 2008) nog maar eens door te lezen. Voor hen die deze nummers hebben gemist een korte uitleg.

In de kern (nucleus) zitten diverse lange draden, die bestaan uit nucleotiden, de bouwstenen van onze erfelijkheid. Van deze bouwstenen bestaat een viertal typen die men met de letters aangeeft die het begin zijn van het chemische woord voor deze nucleotiden namelijk C, T, A en G. Als regel spreekt men van een DNA-keten en bedoelt dan de DNA-keten die uit de letters C, T, A en G bestaat. De volgorde van deze bouwstenen bepaalt onze erfelijkheid, of wel de opbouw van onze genen (gen is een

drager van een erfelijke aanleg voor één of meer erfelijke eigenschappen). In totaal heeft de mens drie miljard van deze bouwstenen.

Kerndeling

Bij iedere kerndeling moeten deze drie miljard bouwstenen in dezelfde volgorde aan de volgende cel worden doorgegeven. Uiteraard treden hier minimale foutjes op. Men schat dat bij een op de tienduizend nucleotiden een misser bij deze kerndeling voorkomt. Soms zijn deze missers groter (langer stukje van de DNA-keten), soms kleiner. In de meeste gevallen blijft de misser beperkt tot een enkele nucleotide in een lange keten. Was de DNA-keten bijvoorbeeld ccggatdgattcaggatc bij een enkelvoudige misser wordt dit dan ccTgatdgattcaggatc. Anders gezegd de letter die g zou moeten zijn is nu veranderd in een spelfout T.

Een afwijkende bouwsteen (spelfout in een DNA-keten) leidt tot een andere verschijningsvorm van eenzelfde DNA-keten, men spreekt dan van poly-morfisme². Zo'n enkele veranderde bouwsteen (nucleotide) in een DNA-keten noemt men daarom een Single Nucleotide Polymorphism, een vorm afwijking die slechts in een bouwsteen (= singel) Nucleotide (kernbouwsteen) optreedt, afgekort SNP. Meestal spreekt men SNP uit als SNIP. In het gewone spraakgebruik spreekt men wel van een puntafwijking of van puntmutaties, omdat slechts één DNA letter in het gen is getroffen.

Het overgrote merendeel van de puntmutaties heeft geen of zeer weinig betekenis. In sommige gevallen gaat de celfunctie door een afwijkende SNP achteruit, maar is nog wel levensvatbaar. Bij een enkele afwijkende SNP kan de afwijking zo ernstig zijn dat

de cel met dergelijke SNP geen levenskansen heeft. In zeer uitzonderlijke gevallen geeft een SNP een functieverbetering van een cel. Zo'n cel is dan in een wat gunstiger positie gekomen.

Geslachtelijke overerving

Wat geldt voor de gewone cel geldt ook voor de zaadcellen. Aangezien de zaadcellen de erfelijke eigenschappen van een mens bepalen kan je verwachten dat gemiddeld 1 op de 10.000 van de 3 miljard SNP's afwijkend is; er zijn naar schatting bij iedere mens zo'n 30 miljoen verschillen. Deze aanlegverschillen zijn verantwoordelijk voor de kleinere en grotere verschillen die de individuele mens nu eenmaal kenmerken. Maar bepaalde combinaties van puntmutaties zijn vermoedelijk ook verantwoordelijk voor ziekten als hoge bloeddruk, overgewicht, diabetes e.d. Enkele SNP's gaan echter gepaard met zeer ernstige lichamelijke afwijkingen. Een bekend voorbeeld is sikkelcel anemie (bloedarmoede) die vooral in Afrika voorkomt. Maar ieder nadeel heeft ook een voordeel, mensen met sikkelcelanemie zijn beter bestandig tegen malaria.

Het DNA-boek bij individuele mensen komt in grote trekken overeen, maar in alle DNA-boeken zitten veel van deze enkelvoudige spelfouten. Bij ernstige aanlegstoornissen zijn niet alle hoofdstukken goed geordend en soms ontbreken zelfs hele hoofdstukken. In dit laatste geval zijn er ernstige aanlegstoornissen (zoals de ziekte van Down).

Door de erfelijke overdracht kun je zien dat mensen uit een bepaalde familie ongeveer dezelfde DNA-boeken hebben waarin veel dezelfde spelfoutjes voorkomen. Hetzelfde geldt ook voor bepaalde dorpsgemeenschappen in het verleden, en tot op zekere

hoogte is dit ook waar voor Nederlanders als geheel.

DNA-boek nog grotendeels onleesbaar.

We weten dank zij het moderne DNA-onderzoek de volgorde van de DNA-keten, maar wat al die letters betekenen is nog een groot raadsel. Van het merendeel van de eigenschappen van de mens weten we niet de bepalende DNA-structuur. Je leest inderdaad het DNA-boek maar je weet niet wat de woorden en zinnen betekenen en welke eigenschappen en functies achter deze DNA-code verscholen gaan.

Je kunt echter proberen de verschillen in DNA-structuur tussen mensen vast te stellen, zonder dat je de betekenis van deze volgorde voor de erfelijkheid kent. Men kan de grote groep individuele drukfouten (SNP's) opsporen en zien of deze bij verschillende volken aanmerkelijk verschillen. Lao heeft zich afgevraagd of bepaalde DNA-patronen (lees: bepaalde groepen spelfouten) niet aan een bepaalde euroregio gerelateerd zijn. Je laat dan in het midden welke mogelijke menselijke eigenschappen met deze combinatie is verbonden. Anders gezegd, je bepaalt het aantal en de aard van de SNP's in het DNA en bekijkt of bepaalde SNP-combinaties clusteren in bepaalde streken.

Nieuwe methode om de mate van verwantschap aan te tonen: de genenchip

Het vergelijken van 30 miljoen SNP's is natuurlijk een onmogelijke klus. Maar je hoeft niet alle 30 miljoen DNA-verschillen vast te leggen. Wanneer je dit tot een paar honderdduizend SNP's beperkt, ben je de door onderlinge vergelijking al een heel stuk op weg. Prof Kayser toetste bij zijn onderzoek van niet minder dan 2514 personen uit 23 verschillende euroregio's 309790

SNP's. Uiteraard waren in zijn materiaal heel wat Nederlanders. Om dit te kunnen uitvoeren was een speciale DNA-techniek nodig die men micro-array techniek noemt. Dit is een nieuwe revolutionaire onderzoeksmethode, die nu weliswaar al enkele jaren wordt toegepast, maar die nog verre van volledig ontwikkeld is. In essentie komt het er op neer dat men met ultracomplexe machines op een microscoopglasje vele duizenden enkelvoudige DNA strengtjes monteert waarvan de samenstelling bekend is. Deze worden in rijen op dit glasje gemonteerd, vandaar het woord "array": het Engelse woord voor rij, serie, slagorde e.d. Op deze microscoopglasjes kan men wel honderdduizend DNA strengtjes in dicht op elkaar volgende rijen monteren. Een andere naam voor dit microscoopglasje met deze DNA-strengen is "DNA-chip". Wanneer men nu het te onderzoeken gefragmenteerde DNA in contact brengt met de DNA-microchip, dan zullen de verwante overeenkomstige DNA strengen zich aan de DNA-strengen van de microchip kunnen koppelen. Met bepaalde kleurmethoden laten deze twee gekoppelde strengtjes zich kleuren. Is er in een DNA strengtje een SNP dan zal deze zich niet aan het DNA van de microchip kunnen binden. Deze plaats kleurt dus niet aan, de plaats blijft donker. Met fototechnisch hoogwaardige methoden gekoppeld aan een microscoop, kan men dan deze arrays uitlezen, waarbij men van een groot aantal DNA-strengen de aan- of afwezigheid van SNP kan uitlezen. Licht een strengtje op dan weet je dat er geen SNP is, blijft het plekje donker dan is er voor dat stukje dus een SNP.

Voor het verwerken van al deze gegevens van de genenchip (ca. 500.000 data)³ en de-

ze dan weten te relateren aan bepaalde euro regio's is natuurlijk een geweldige rekenarij nodig. Slechts grote computerapparatuur kan dat aan, waarbij men complexe statistische technieken moet toepassen om de groepjes SNP's te vinden die karakteristiek voor een bepaalde euro regio zijn. Hoogst ingewikkeld dus.

Resultaten van het onderzoek

Bij onderzoek bleek dat niet alle SNP's even informatief waren wat betreft de oorsprong van betrokkene. De SNP in sommige genen bleken zeer sterk streekgebonden te zijn. Het betrof SNP's die iets met de vertering van koemelk te maken hadden. Een andere vondst was, dat hoe meer de SNP's van elkaar verschilden hoe verder de geografische afstand was tussen de betreffende subpopulaties (Een Nederlander verschilt minder van een Duitser dan van een Griek). Sommige volken (zoals Italianen en Finnen) bleken in erfelijke zin relatief geïsoleerd van de overige West-Europese volken geweest te zijn. Een vierde vondst was dat de stabiliteit van erfelijke factoren in het noorden van Europa groter was dan in zuidelijke Europese regio's⁴.

Op basis van deze gegevens is het dus mogelijk een goede indicatie omtrent de euro regio van afkomst te verkrijgen.

Beter dan Y-chromosoom analyse

Boven genoemde micro-array techniek is dus anders dan de in een vorig nummer beschreven Y-chromosomale DNA-analyse. Het voordeel van deze nieuwere techniek boven de Y-chromosomaal-profilering is dat zij ook toestaat de regionale herkomst van vrouwen vast te stellen. Vrouwen hebben immers geen Y-chromosoom. Men onderzoekt met deze micro-array methode niet alleen de geslachtsgebonden (de X- en

Y-chromosomen) maar bovendien ook het DNA van andere niet geslachtsgebonden chromosomen: de overige 22 paar dus. Deze methode is betrouwbaarder dan de Y-chromosomale analyse, en biedt de mogelijkheid om bij vrouwelijk DNA, dat geen Y-chromosoom heeft, een afkomstvaststelling te verrichten. Voordeel van deze methode is voorts dat men binnen enkele dagen de resultaten van het onderzoek kan geven. Nadeel is dat men uitsluitend met veel en goed DNA materiaal te werk moet gaan.

Betekenis voor de opsporing van misdadigers

Genoemde resultaten met deze micro-array technieken bieden interessante mogelijkheden voor regionalisatie van DNA-sporen.

Het is duidelijk dat deze methode in de handen van de politie een krachtig wapen is. Wanneer men weet dat het materiaal afkomstig is van iemand met wortels in Nederland dan kan men een hele grote groep van mogelijke verdachten uitsluiten. Dit punt heeft gespeeld bij de moord op het meisje Vaatstra. Men vermoedde dat er allochtonen uit het asielcentrum hiervoor verantwoordelijk waren. Maar het DNA-onderzoek toonde aan dat het een Nederlander moest zijn.

Betekenis voor de genealogie

Voor de genealogie kan dergelijk onderzoek ook van betekenis zijn. Men kan op basis van de DNA-gegevens een indicatie krijgen waar de roots van de moeder- en vaderlijnen liggen. Daardoor kan men veel gerichter zijn onderzoek plannen. Op den duur zal de ontwikkeling met deze techniek zo ver kunnen komen dat ook andere voorouders dan die welke tot de patrilinaire/matrilinaire stamlijn behoren, met biologische

methoden kunnen worden aangetoond.

Noten:

1. Correlation between genetic and geographic structure in Europe. Lao O. en anderen Current biology 18, 1-8 August 25 2008
2. Poly betekent veel - denk aan het woord polygamie dat veelwijverij betekent; morph wijst

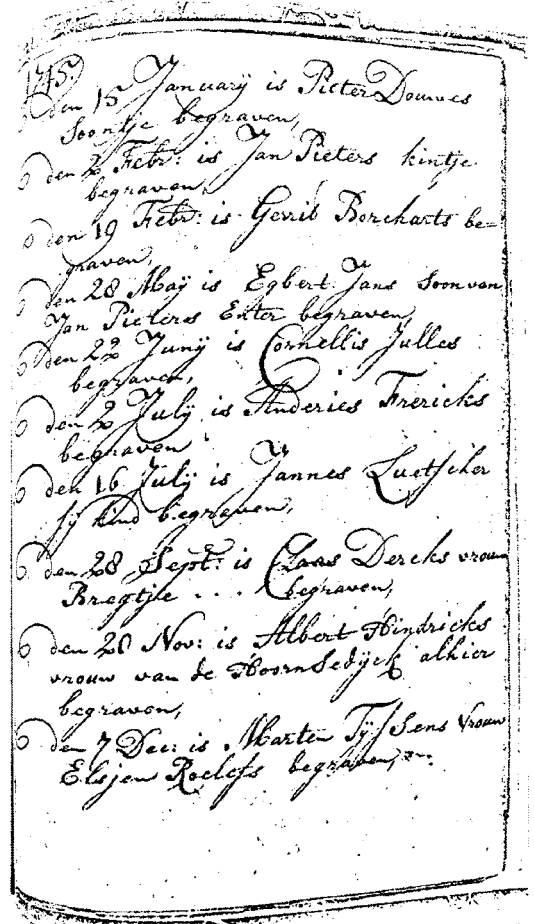
- op de vorm, morfologie is vormkunde, voor beeld amorf (a = niet) betekent vormeloos),
3. Affymetrix Genechip 500K
4. Dit betrof de mate van heterozygotie (de verschillen tussen de beide allelen) en de mate van linkage disequilibrium (niet onafhankelijke overerving van bepaalde eigenschappen)

Familienaam Enter

Op zoek naar de herkomst van een familienaam G.P. Enter

De naam **Enter** is een familienaam die, volgens het Meertens Instituut¹, bij de volkstelling van 1947 in heel Nederland 33 keer voorkwam, waarvan één keer in Groningen. Variaties op de naam zoals **Enters** en **van Enter** geven een soortgelijk beeld. Uit een recentelijk opgemaakte kwartierstaat van IJzebrand Jan Enter (1899-1967) blijkt dat deze aantallen aanmerkelijk hoger hebben gelegen en alleen al in de provincie Groningen uit enkele honderden moet bestaan.

In het begraafboek van het kerspel Hoogkerk treffen we in 1745 de eerste vermelding aan met de toevoeging "**Enter**" van een voorouder in de directe parentele lijn: "den 28 Maij is Egbert Jans soon van Jan Pieters **Enter** begraven"². Wat deze toevoeging "**Enter**" betreft, is het te kort door de bocht om dan al te kunnen spreken van een familienaam. Veeleer moet worden gedacht aan de toepassing van een bijnaam om onderscheid te maken tussen deze en andere, in het kerspel voorkomende, Jan Pieters'en. Dat het later toch het karakter van een familienaam aanneemt, zien we als in de periode 1805-1807 zijn zoon als **Pieter Jans Enter**, consequent met de toevoe-

Begraafboek Hoogkerk, registraties 1745.³

ging **Enter**, voorkomt in het diaconieboek van Hoogkerk en dat, na 1811³, één van diens twee zoons verder door het leven gaat als **Jan Pieters Enter** terwijl de andere zoon, Enne Pieters, kiest voor "**Kuiper**" als familienaam. De keuze voor de naam Kuiper is wellicht ingegeven door het feit dat zijn grootvader van moederszijde, Enne Cornellijs, de persoon waar hij naar is vernoemd, van beroep kuiper was en met de aanduiding "cuijper"(1710), "cuper"(1719), "kuiper (1720, 1722) in de bronnen voorkomt. We zien bovendien Enne Pieters soms aangeduid als timmerman en de samenhang van beroep en wellicht affectie zal voor Enne voldoende reden zijn geweest zijn grootvader te eren met de aanmerking van diens beroepsnaam tot zijn familienaam.

Binnen de familie **Enter** zijn verschillende theorieën over de herkomst van de naam, de eerste familiereünie vond bijvoorbeeld plaats in het dorp **Enter** in Overijssel. De naam van het dorp is echter ontleend aan de geografische situatie en de fauna, een combinatie van eenden en zandheuvel⁴.

Het Meertens Instituut lijkt hierin te volgen met de constatering dat de familienaam **Enter** een *toponiem*⁶ is. Voor de familie met de naam "**van Enter**" zal die redenering wel op kunnen gaan. Een variatie daarop is het echtpaar Jan **van d'Enter** en Marry Jans (Johannis), die in de periode 1701 – 1723 tien kinderen laten dopen in Harlingen⁷. Hun kerkelijk huwelijk op 4 augustus 1700 aldaar, vermeldt "**Jan Jans van Denter, afkomstig van Harlingen en Marike Johannes, afkomstig van Harlingen**". Deze toevoeging maakt een conclusie lastig tot onmogelijk zonder aanvullende informatie. "Van Denter" zou b.v. kunnen inhouden dat hij, hoewel inmiddels beschouwd als geves-

tigd te Harlingen, oorspronkelijk afkomstig is van Deventer, soms verbasterd tot *Deemter*, of mogelijk van Enter in Overijssel. Als voorbeeld interessant maar niet als potentiële voorouder, met name omdat er geen aansluiting is in tijd of de namen van de kinderen noch bij de patroniemen van de ouders of doopgetuigen en er bovendien sprake is van RK als religie. Dit voorbeeld maakt duidelijk dat er meerdere personen in aanmerking komen als we sec afgaan op de toevoeging **Enter**. In midden en oost-Europese landen komen diverse personen voor met namen als bijvoorbeeld **Enter**, **Enten**, **Enthere** en vele variaties daarop⁸. Zonder nader bewijs is geen aansluiting te maken met onze oudst bekende voorouder **Jan Pieters Enter (kw.nr.64)**.

Een karaktertrekje, die de Entenaren door hun omgeving wordt toegedicht, is overigens wel aardig en wellicht voor anderen herkenbaar: **Volksaard en spraak**: "*De Entenaren houden ervan zich af te zetten tegen wat gebruikelijk is en zijn dan ook trots op hun dialect, hun feesten en op de cultuur in het dorp in het algemeen. De bewoners worden vaak gekscherend als "dwarsliggers" betiteld. Het dialect in Enter wijkt duidelijk af van dat van omliggende plaatsen*"⁹.

Een veel voorkomende toespeling op de naam is een verwijzing naar het gebruik in de veeteelt, zoals in het gezegde "**enter, twenter en een driejarig paard**"¹⁰. Een leeftijdsterm¹¹ van een paard, die overigens ook bij koeien werd toegepast, zoals we kunnen zien in diverse inventarissen: "**drie Enter veersen**"¹², en "**ein twenter pert sijnde brun blesset met ein kol**"¹³. Dit tijdgerelateerde karakter maakt het niet voor de hand liggend als verklaring voor toepassing bij mensen. Er zijn geen voorbeelden be-

kend van een *enter* of *twenter kind*. De relatie wordt slechts gelegd bij mensen die de naam al hebben en niet omgekeerd.

Er zijn in de loop van de tijd enkele theorieën ontwikkeld over de geografische oorsprong van de naam. De familie zou oorspronkelijk uit Duitsland stammen. Er is inderdaad een uit Duitsland afkomstige familie met de naam *Enter* in de provincie Groningen: een Jacob Carl Heinrich (Hendrik) *Enter*, geboren op 10 januari 1812 in Rostock, als voorkind van Anna Maria *Enter*, trouwt op 25 juni 1836 met Margaretha Beumée, afkomstig van Nieuwe Pekela. Deze familie is twee generaties terug te volgen tot ongeveer 1760 naar Gottlieb *Enter*, eveneens in Rostock. Het feit dat Hendrik pas in 1812 in Rostock uit Duitse ouders wordt geboren, maakt het onwaarschijnlijk dat hier sprake is van een voorouder. Er is dan ook geen verwantschap tussen de beide families vastgesteld.

Er is ook een familie met de naam "*Enter*" gevonden in Vriezenveen. Interessant bij deze familie is de aanwezigheid van de voornaam *Egbert* in combinatie met de familienaam *Enter*:

*"In Vriezenveen begint de Enter stamboom met Gerrit Berends Enthe, kerkmeester te Vriezenveen. Zijn zoon Egbert was een grote schapenboer in Vriezenveen en had bij de volkstelling in 1748 een scheper in dienst. Twee kinderen van Egbert trouwden in Vriezenveen. Kinderen van zoon Gerrit gingen veelal als Gerrits door het leven, waardoor de naam uit de Vriezenveense geslachtsregisters verdween. Van enkele kinderen ontbreekt nog ieder spoor"*¹⁴.

De laatste constatering is op zich intrigerend, want die kunnen elders emplooi en/of

een partner hebben gevonden. De naam *Enter* in Vriezenveen is afgeleid van de voor naam *Enthe*, ook wel *Ente*. In de Groninger doopboeken komen tussen 1691 en 1805 27 registraties met de doopnaam *Ente* voor, en in 49 gevallen is er sprake van een vader met de voornaam *Ente*, met name in het noord-oosten van Groningen. Het patroniem *Enters*, afgeleid van *Ent(h)e*, is slechts drie keer gevonden en wel tussen 1772 en 1778 en betreft in alle gevallen een moeder in een soldatenhuwelijk in de garnizoensplaatsen Groningen, Nieuweschans en Delfzijl. Wel huwen er in tussen 1640 en 1810 26 mannen met een patroniem, gebaseerd op *Ente*, zoals *Entes* en *Entens*, voor de vrouwen zijn dat er 38 tussen 1621 en 1811. Het gaat daarbij hoofdzakelijk om huwelijken in oostelijk Groningen¹⁵. De conclusie, dat het in Vriezenveen niet om onze, in 1745 overleden, Egbert [Jans *Enter*] gaat, baseren we op het feit dat er in ons geval sprake is van de "*soon van Jan Pieters Enter*", waarbij zowel voornaam als patroniem van de vader afwijkt en de overlijdensdatum van Egbert te Hoogkerk chronologisch niet aansluit op de Vriezenveeners.

Komen we terug bij de eerdere constatering dat het kan gaan om een bijnaam. Een bijnaam is in de regel gebaseerd op een kenmerk, iets dat betrokkene onderscheidt van naamgenoten in zijn omgeving. Zoals het werk of beroep van de betrokkene, het straatleven, fysieke eigenaardigheden, kwaal, gebrek of afwijking, uitspraken, gedrag¹⁶. In de Groninger doop- en trouwboeken komen toevoegingen als "*cuper*" of "*kuiper*", "*bakker*", "*kremer*" of "*cramer*" en "*smit*" enz. veelvuldig voor. Het gaat daarbij om ambachtslieden die met hun beroep worden aangeduid. Bij voorko-

mens over meerdere generaties waarbij beroep en vaak ook bedrijf overgaat van vader op zoon, geeft dit de indruk van een familienaam en leidt dit na 1811 ook regelmatig tot familienamen¹⁷.

Een toepasselijk voorbeeld van de vermelding van een beroepskenmerk als bijnaam, is die van **Geert Reinders** (1737-1815), van wie de activiteiten als bestrijder van de veepest en grondlegger van de immunologie, indertijd van grote betekenis zijn geweest. Hij komt voor als **Geert Reinders (de) Enter**^{18, 19}, met een beroepsmatige aanduiding derhalve.

In ambacht Alkemade vinden we een regelrechte beroepsvermelding in de taxatie van 1680 een **Willem Willemsz. Bijman**, van beroep **enter**²⁰.

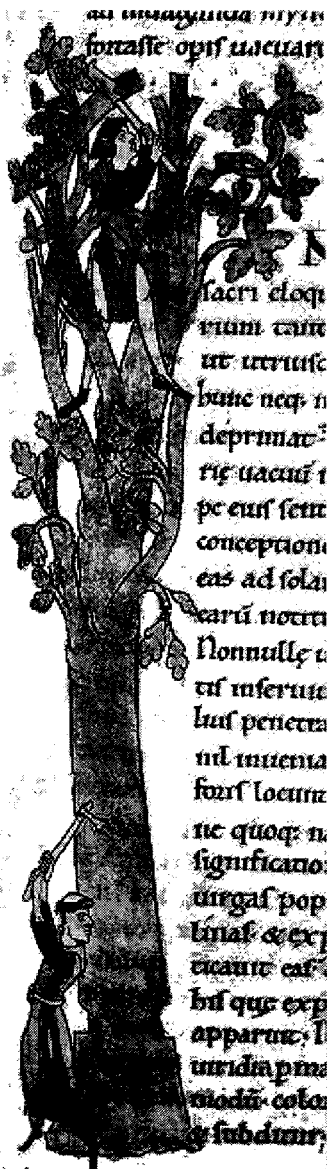
De vraag die daar onmiddellijk op volgt is, wat doet een **enter** dan? Het werkwoord **enteren** biedt geen soelaas: ontleend aan eng. **to enter**. *Aanvallenderwijs betreden, zich gewapend werpen op, ter verovering overspringen of klimmen op een schip*²¹. Hoewel ogenschijnlijk heroïsch van aard, en daardoor ook wel een beetje aantrekkelijk, geen activiteit waarmee de bevolking van Hoogkerk in 1745 een medeburger zal associëren. Anders wordt het in: *aan zich trekken, zich meester maken van*: "Dat klampt mijn Fijtje aan, hij wil mijn vrijster enteren; Dat ik mij niet ontzag, ik scheurde hem aan flenteren". Een flirtent, of erger, karakter van een plaatsgenoot, is voldoende grond voor een negatieve bijnaam. Dat de familie zo'n scheldnaam 65 jaar later, als ware het een geuzennaam, tot familienaam verheft, is echter niet erg waarschijnlijk. Ditzelfde geldt ook voor het scheldwoord voor een ongezeggelijk of snibbig meisje: *bist 'n enter*, en *'k zel die entern* – terecht zetten, mores leeren²².

"Ons genealogisch Erfgoed"²³ publiceert in haar twee-maandelijks periodiek een serie omschrijvingen van oude beroepen. Aanleiding voor ons om uitgever Lups wat theorieën voor te leggen. De heer Lups twijfelt niet:

"U zult uw veronderstellingen enigszins moeten herzien. Een enter of entenier entte bomen en struiken. Uit mijn jonge jaren, logerend bij mijn grootouders in een Gronings dorp herinner ik mij een perenboom waaraan zeven soorten peren zouden groeien. Op een stammetje werd/wordt met enter was een takje bevestigd van de gewenste soort (bijv. vruchtbomen, rozen). Een enterij was een tuin, kwekerij waar men zich met enter bezighield^{24, 25}.

Een familienaam, geïnspireerd door en geënt op een botanisch beroep dus. Dit sluit aan bij onze eerdere constatering en biedt aanknopingspunten. Het enteren van bomen is een eeuwenoude vorm van rasverbetering en –behoud en het wordt op wijdverbreide schaal toegepast. Het is een specialistisch onderdeel van de hovenierswerkzaamheden en zal als zodanig in opdracht van eigenaars van tuinen en boomgaarden zijn toegepast. Bijvoorbeeld in navolging van ontwikkelingen en technieken, zoals die van leifruit in Frankrijk in de Middeleeuwen²⁶. Zo dus ook in het Groningerland, waarvan bekend is dat de landadel hoveniers in dienst had: *1713, Den 26 October is Lourens Rijpens hovenier by de Ed. Heer Aldringa overleden*²⁷.

Dat het kweken van bomen gangbaar was in Groningen, blijkt onder andere uit oude literatuur. Abraham Munting, professor in de botanie aan de Universiteit van Groningen, beschrijft rond 1680 in "Naauwkeu-

Illustratie: een leke-broeder is in de boom actief met zijn snoeigereedschap, terwijl onderaan de boom een monnik bezig is deze te vellen met een bijl. Cisteriaans manuscript van begin 12e eeuw

rige beschrijving der aardgewassen” in het hoofdstuk *Het Eerfte Boek, van de Boomen*²⁸, op nauwkeurige wijze het proces **enten**. We citeren enkele regels:

“De Boom zelve mag op drie verscheidene manieren aangeteelt, ende vermeerderd gemaakt zijn, Eerftelijk, door konft van Enten. Ten tweeden, door het zaaijen der korlen. Ten Derden, door maniere van oculeren op volgende wijze.

Neemt Enten van een Appelboom, die reeds vrucht gedraagen heeft, ende nu vol bloeizel zal koomen, het welke met lichtelijk aan haare knoppen zien kan: snijdtze af in Februarije, een weinig voor de nieuwe Maane, ende fteektze in de grond, ent haar dan in het wassen van de Maane, voor het eerste quartier in de Maart, of een wilde Appel, ende gy sult daar van genieten een altijd voldragende boom. Deze Enten moet men neemen van dikke takken uit het bovenfte, ofte middenfte des Booms, ten Zuiden zittende, die van de Zonne meest bescheenen wordende, vol van kracht zijn, ende meerder warmte by haar hebben als die onder, ofte Noordwaarts zich vertoonen, welke ook gemeinlijk weeke, ende daaromme zoo veele t' onbequaamer zijn geënt te worden”.

In 1753 verschijnt het boek *Hovenier-Konst* van Johann Hermann Knoop²⁹. Hierin is in het derde boek *1. Hoofddeel* opgenomen *Van de Entery, of Queekschool van Boomen*. Knoop somt vijf redenen op om te komen tot inrichten van “*Queek-Scholen*” en noemt *Enteniers* in een bredere context dan slechts het *enten*:

“2. Om dat de Wortels der Bomen dikwyls van de Enteniers, of hunne Knechts, by het opgraven seer worden mishandeld, en gequetst, of te kort afgestoken, dat haar in de Groey seer verhindert”.

Geen hoge dunk van de enteniers, lijkt het. Dat maakt hij goed als hij vervolgt:

“Dese redenen syn gewigtig genoeg, so ik meen, om by grote Plaatsen Queek-Scholen

toe te rigten: Dog die gene, die maar matig grote Tuinen besitten, of anders geen gelegenheid tot Queek-hoven hebben, kunnen na begeren van de Enteniers bedient worden”.

Bij toepassing op een kleinere schaal, adviseert de heer Knoop het inhuren naar behoefte van deskundigheid en capaciteit. (Zie afbeelding voorpagina)

Enteniers dus, veelal kortweg *enter* zoals blijkt uit enkele voorbeelden. In samenhang met *enten* zijn er enkele beroepsnamen voorhanden, die allen leiden tot *enter*: *Entenier* [Leeuwarden], *enter*; *Enter*, 19e eeuw, boomkweker “Op de Boommarkt worden veelerlei jonge boomen uit de Enteryen in de Veenen, en van omtrent Alkmaar en de Beverwyk, met schuiten aangebracht”, 18e eeuw [Amsterdam]; *Entman* 16e eeuw [Gouda], *enter* “... geresolveert als dat men de enthyden zal accorderen een yegelick voor zijn eygen in de stede gracht te mogen baggeren...” 1567 [Gouda]. De bagger wordt als mest gebruikt in de *enterijen* [kwekerijen]³⁰. Het woord *entenier* komt van het Franse werkwoord *enter*³¹ wat in het Nederlands *enten* betekent. Kort samengevat is een *entenier* dus iemand die *ent*. De toepassing van het Franse woord in de Nederlanden, hangt samen met het introduceren van de technieken vanuit Frankrijk³².

Enkele voorbeelden van 18^e eeuwse *enteniers*:

J. Georg Semler, *entenier* op de *enterij* achter de Hoven, in 1770 te Leeuwarden, verkoopt alle soorten boomen³³.

Hendrik van Oosten *Bloemist en Entenier tot Leiden*, bekend als schrijver van *De Nederlandschen Hof*, in 1784 in zesde druk uitgegeven, waarin o.a. “hoe men alle soor-

ten van Boomen zal Zajen, Planten, Vruchtbaar maken en voortkweeken; mitsgaders de wyze om dezelve regt en wel te Snoejen; en zoo altyd Vruchtbaar te houden”³⁴.

En een kleine greep uit voorbeelden uit 1674 in Roelofarendsveen³⁵: *Cornelis Dirksz Peereboom, entman*; *Matheus Bouwensz. bouman*³⁶ en *entenier*; *Jan Gijsbertsz Bickbergen, entman*.

Wanneer we de toepassing van de term *entenier* nader bekijken, gebeurt dit veelal in een bredere context dan slechts het *enten* van bijvoorbeeld bomen. Een conclusie zou kunnen zijn dat een *entenier* een *enterij* heeft, waar onder andere het *enten* wordt toegepast bij voortbrengen, verbeteren en onderhoud van bomen en struiken. Het *enten* is, zoals al eerder betoogt, een specifieke handeling binnen een bredere botanische context. Een *enter* of *entman* zal dan als zelfstandige of als knecht op een *enterij* hebben gewerkt. Een *enter* kan dan ook worden gevonden in de tuinen, boomgaarden en hoven van landeigenaars op het platteland.

We kunnen dus stellen dat er in het verleden in Noord Nederland mensen waren die zich beroepshalve bezig hielden met het *enten* van bomen en struiken. We nemen aan dat een *enter* iemand is die het *enten* beoefent. We nemen verder aan dat een *enter*, wanneer deze als zodanig beroepsmatig wordt aangeduid, zich in een ondergeschikte positie kan bevinden ten opzichte van b. v. een opdrachtgever en dat het *enten* plaats vindt op plekken waar men zich bezighoudt met onderhoud, veredeling en teelt van (vrucht)bomen en (bloemen)struiken, hetzij voor de handel danwel rechtstreeks voor of bij de eigenaar gebruiker.

Van Groningen is bekend dat elke boerderij een appelhof bezat met een grote variëteit aan vruchtbomen. De omvang van deze boomgaarden was aanzienlijk en de grote boeren hadden naast een keur van appel- en perenbomen ook verschillende soorten pruimen en kersen, abrikozen en perziken, aalbessen, kruisbessen, aardbeien en frambozen en zelfs mispels en hazelnoten. Groot was de verscheidenheid aan rassen, van met name appels en peren. In de boomgaard van Pieter Aisses Toxopeus te Lalleweer groeiden bijvoorbeeld: een "*Renet*", een "*Sietroenzuur*" een "*Harde roode*", een "*Bestvaerpeer*", een "*Grootemogel*", een "*Baard gulden*", een "*Prinses nobel*", een "*Steen zoete*", een "*Zijden Hemmetje*", een "*Spaanse zoete*", een "*Dubbel grijze joop*" en een "*Witte joop*", een "*Zoete pomdam*", een "*Holland dikstaal*", een "*Alba's zoete*", een "*Zoete pootschevel*" en een "*Kruidschevel*". In de familie Zijlma gaat het verhaal dat Hilje Tebbens-Bazuin, boerin op Oldeheem te Niekerk, met het door haar verdiende geld van de appelopbrengst een kast had gekocht, die sindsdien de appelkast heet.

Na voorgaande overwegingen en bespiegelingen, komen wij tot de volgende hypothese ten aanzien de toevoeging *enter* in 1745: In de vermelding Jan Pieters *Enter* is in de toevoeging Enter sprake van een bijnaam, bedoelt om deze Jan Pieters te onderscheiden van naamgenoten. Deze bijnaam is ontleend aan het beroepsmatige kenmerk van Jan Pieters, namelijk het *enten* van, naar alle waarschijnlijkheid, vruchtbomen in opdracht van landeigenaar of boer, eventueel onder verantwoordelijkheid van een hovenier.

Voor deze hypothese is (nog) geen bewijs gevonden in archieven of inventarissen of

anderszins geaccepteerde bronnen.

Noten:

1. Meertens Instituut, databank familienamen.
2. RAG, toegangsnummer: 1569, Hoogkerk Begraafboek 1731-1754, retroacta burgerlijke stand nr. 230.
3. In 1811 werd het dragen van een familienaam verplicht en moest elk gezinshoofd de gekozen naam op het gemeentehuis laten registreren. Vooral in het noorden en oosten van Nederland waar velen nog geen familienaam gebruikten, betekende dit een grote verandering. Omdat veel mensen niet konden lezen en schrijven en er ook geen landelijke spellingsregels bestonden, zijn veel namen verkeerd in de akten genoteerd. Zo komen in één en dezelfde familie soms meerdere varianten van dezelfde achternaam voor. Denk hierbij aan Smit, Smid, De Smid enz. Bron: Tresoar, Historisch Centrum Leeuwarden
4. Cor Enter, CD-Rom Stamboom familie Enter, 2006-04.
5. RAG, Toegangnr.124, Burgerlijke Stand, retro-acta, 1596- 1877, inv. 230 Begraafboek Hoogkerk 1731-1754.
6. Deze namen geven aan waar men vandaan kwam (herkomstnamen), welk gebied of landgoed men bezat of beheerde, of welke huizen men al dan niet met bijhorend land in eigendom of huur had.
7. Tresoar, R.K.par. Harlingen, doop 1686-1811, inventarisnr.: 346.
8. Zie Cor Enter, CD-Rom Stamboom familie Enter, 2006-04 voor meer voorbeelden.
9. Bron: Wikipedia <http://nl.wikipedia.org/wiki/Enter> (Overijssel).
10. van Dale Lexicografie 2002-XIII; 1: **enter** één winter of één jaar oud veulen of kalf.
11. Woordenboek der Nederlandse Taal (WNT), 1992: ENTER, Uit Eenwinter. 1. Dier, inzonderheid paard of rund, dat een jaar oud is Enter, enter-dier. TWENTER - TWINTER, Uit twee-winter fr. twinter, twa-inter, term in de veeteelt en den landbouw; twinter, twee-jarig paard oa TerLaan, 1929. zegsw. " 't Is hier alles henter de twenter deur mekoar", SWAAGMAN, Dial. Gron. 55 [1827]

12. GAG Toegang 733 inv.nr.947, 31 jan 1805.
13. RAG 31-7188 -fol.11 -Noordbroek.
14. André Idzinsa, Secretaris Vereniging Oud Vriezenveen. detail email 28 okt 2007.
15. Deze aantallen komen uit analyses op een bestand van ruim 463.000 dopen en circa 123.000 huwelijken uit Groningse kerkboeken tot 1811.
16. Meertens Instituut, Eigenschapsnamen verwijzen naar opvallende fysieke of psychische eigenschappen van de eerste naamdrager.
17. Meertens Instituut: Beroepsnamen duiden het beroep, het ambt of de activiteit van de eerste naamdrager aan. Beroepsnamen geven een idee van wat mensen vroeger deden: bijv. op het platteland Bakker, Mulder, Smets, Ramakers, De Vleeschouwer.
18. Boer en heer, De Groninger boer 1760-1960, Ynt Botke, Assen, Van Gorcum, 2002.
19. Winshem mei 1998 jaargang 3 nummer 1.
20. Legger op het gemaal in het lager kwartier van Rijnland, circa 1680, inv.nr. 126, 3v volgnr. 45.
21. Woordenboek der Nederlandse Taal (WNT), kol. 4142/41437.
22. Woordenboek der Groningsche Volkstaal in de 19de eeuw, H. Molema, Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis, 1995.
23. "Ons genealogisch Erfgoed", Uitgeverij Alvo te Delft
24. Woordenboek der Nederlandse Taal (WNT), ENTEN (1), Uit fr. enter l. Eene loot in een spleet aan den top van een ingekorten stam of tak van eene verwante soort of verscheidenheid zoodanig bevestigen, dat zij de noodige voedingsstoffen verkrijgen en doorgroeien kan.
25. Henk Lups, Alvo Delft, detail e-mail 5 nov 2007; Zie ook WNT kol. 4142/41437.
26. Hovenierskunst in palmet en pauwstraat, Jan Freriks, 1994.
27. RAG, Toegangsnummer: 124,kerkeboek Niekerk, inventarisnr. 303, Burgerlijke Stand, retro-acta, overlijden 1653-1722.
28. Abraham Munting: Naauwkeurige beschrijving der aardgewassen, Utrecht, Leyden, Francois Halma & Pieter van der Aa, 1696. Abraham Munting (1626-1683) was zowel geschoold in de kruidenkunde als in de scheikunde. Hij volgde in Groningen zijn vader op als professor in de botanie. In 1672 schreef hij de Waare Oeffening der planten. In 1682 verscheen hiervan een veel uitgebreidere versie onder de titel Naauwkeurige beschrijving der aardgewassen..., die in 1696, na de dood van de auteur, nog eens werd herdrukt. Het boek bevat ruim 250 gedetailleerde kopergravures en biedt een mooi overzicht van de kennis van de geleerden uit de Oudheid en uit de Renaissance.
29. Beschouwende en Werkdadige Hovenier-Konst of Inleiding tot de Waare Oeffening der Planten, Johann Hermann Knoop, Gedrukt bij Abraham Ferwerda, Leeuwarden, 1753
30. Beroepsnamenboek, J.B. Glasbergen,
31. van Dale, Frans-Nederlands, enter, ww, (arch[aisch],bosb[ouw] griffelen = **enten** (op) (amb.) inpennen= stuiken, samenvoegen, lassen.
32. Hovenierskunst in palmet en pauwstraat, Jan Freriks, 1994.
33. Stads- en dorpskroniek van Friesland; 1770, 6 januari.
34. De Nederlandschen Hof, uitgegeven door Dirk Vis, Rotterdam 1784.
35. Kohieren van het Familiegelt van Rijnland, van 1674.
36. "Bouman" in de zin van landbouwer, boer.
37. Boer en heer, De Groninger boer 1760-1960, Ynte Botke, Assen, Van Gorcum, 2002. blz.191-192

Nieuw boek: Advertenties van alternatieve genezers in de Oprechte Haerlemse Courant van 1656 t/m 1732. Auteur D. Kranen

Dit boek bevat een artikel over de advertenties (w.o. de oudste in Nederland geplaatste advertentie) en heel veel opmerkelijke zaken, en 333 advertenties. U kunt bestellen via het emailadres: adk@solcon.nl. De prijs inclusief verzendkosten bedraagt 12.25 euro. Afgehaald 10 euro.

Beroepen van toen

Schildpadwerker – schotter/schutter)

H.M. Lups

Schildpadwerker

1. Bewerker van het rugschild van de schildpad. Men vervaardigde o.a. doosjes, kammen, haarspelden en monturen van brillen

2. Mogelijk vervaardiger van schildpad-blokken, o.a. gebruikt aan boord van schepen, hetzij tussen het want gebonden hetzij staande op de raas gespijkerd.

Schiller

Schelpenvisser, ook schilvisser. In het Friesch Placaatboek 5, 1117 a (van 1676) staat o.a.: "Wij (verbieden) wel expresselyk alle Schillers, om op voorgeschreven dagen eenige schelpen te vissen, rapen, laden ofte lossen." (Bron WNT).

Schipper (binnenvaart en Zuiderzee)

Dit is geen verdwenen beroep, maar in het vervoer te water hebben zich de nodige veranderingen voorgedaan. Vindt tegenwoordig een groot deel van het vervoer over de weg, per spoor of per vliegtuig plaats, vroeger was men vooral op vervoer over het water aangewezen. Dit gold zowel voor het personen als het vrachtvervoer. Het spreekt welhaast vanzelf dat hier een uitgebreide regelgeving voor nodig was. Dit betrof zowel de regelgeving door de overheid als de regelgeving door de schippers zelf. Zij waren georganiseerd in de schippersgilden. Wat het goederenvervoer betreft ontstonden allerlei voorschriften, vastgesteld in reglementen waarin o.a. de vracht en bestellonen waren vastgelegd. De overheid (stadsbesturen) regelden allerlei zaken. Voor vervoer tussen verschillende steden maakten

deze steden afspraken. Zo werden voor de verschillende bestemmingen vaste beurt- of marktschippers aangesteld. Omdat er voor bepaalde routes meerdere schippers werden aangesteld, die evenals bij sommige andere beroepen om de beurt aan bod kwamen, ontstond het woord beurtschipper. Verder bepaalden de overheden o.a. de ligplaatsen, de vaartijden enz. Voor het toezicht op de verbindingen werden commissarissen aangesteld. Voor het vervoer van personen werd vooral gebruik gemaakt van trek-schuiten. De schipper en zijn knecht bestuurden het schip, dat door een scheepsjager met paard werd voortgetrokken. Dit trekvaartnetwerk ontwikkelde zich sterk vanaf het midden van de zeventiende eeuw. Ook poststukken en kleine pakjes mochten door de trekschuitschipper worden meegenomen. Vaartijden en aanlegplaatsen waren uiteraard vastgelegd per veerverbindingen, altijd in overleg met de steden waar naar toe werd gevaren. Deze vormen van vervoer waren vooral populair in het waterrijke Holland. Maar waar mogelijk werd ook elders gevaren, soms met aangepaste schepen, zoals de zompen uit Overijssel.

Voor lokaal vervoer binnen een stad of over korte afstanden werden vletters gebruik. Deze maakten gebruik van platbodems en pramen. Omdat niet altijd de beste schepen werden gebruikt die ook niet altijd goed werden onderhouden, waardoor er schade aan de lading ontstond werden ook voor hen regelingen ingevoerd.

Ook het goederenvervoer in, van en naar de andere gewesten vond, waar mogelijk, zoveel mogelijk over het water plaats. Denk

maar aan het vervoer van bijv. stenen, turf, hooi en vee. In de archieven is nog veel informatie te vinden. Dit betreft de regelgeving. Ten tijde van de tachtigjarige oorlog bijv. werd begonnen met het registreren van lading en bestemming van vrachtschippers en werd een heffing ingesteld, die men na de goederen inderdaad ter plekke gelost te hebben terugkreeg. Dit gold niet voor beurt- en marktschippers. De vrachtschippers, die niet aan een vaste dienstregeling of een vaste bestemming waren gebonden waren aantrekkelijk voor de kooplieden. In de archieven zijn vaak allerlei gegevens betreffende schippers te vinden, niet alleen uit de zestiende en zeventiende eeuw, maar ook uit latere tijd, bijv. belastingheffing zoals patentrechten.

Schoenflikker, schoenlapper en schoenmaker

Reparateur van schoeisel en laarzen. Dit in tegenstelling tot de schoenmaker, die schoeisel vervaardigde. Tegenwoordig gebruikt men voor de reparateur het woord schoenmaker en de schoenmaker van vroeger bestaat nu als maatschoenmaker. Te-

*De vermaarde schoenmaker
naar gravure C. Dusart (1660-1704)*

genwoordig is het schoenmaken in hoge mate geautomatiseerd. Vroeger kwamen aan het maken en repareren de nodige losse gereedschappen te pas: de kantenlikker, de leest, het likhoutje (voor het vaststrijken van de zool, de pekdraadtrekker, de roulette (gebruikt voor de randversiering in leer), de ringtang, stansmessen om zolen en hakken uit te stansen en de zwiktang.

Schommeljongen

Het joodse volksdeel kocht geen dode vis. De vis voor hen bestemd werd te Amsterdam aangevoerd in schuitjes, die voor de helft met zeewater waren gevuld, waarin de vis zwom. Haaks op de roeibank lag een plank, waarop een jonge man wijdbeens stond en de plank op en neer liet wippen, waardoor het water in de boot in een golvende beweging werd gehouden. Hierdoor

bleef het zuurstofrijker en de vis levend.

De beoefenaren van dit eigenaardige beroep werden hobbelstudenten of schommeljongen genoemd.

(Bron: Dr. H. Polak, *Amsterdam, die grote stad*, Amsterdam 1936)

Schommelkok

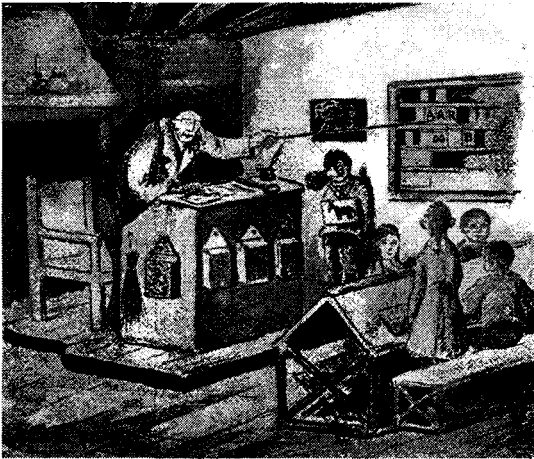
Keukenbediende voor het vatenwassen en ander schoonmaakwerk.

Schommelmeid

Dienstbode voor het ruwe schoonmaakwerk.

Schooldienaar

Iemand die een school bedient, schoolmeester.

Dorpsschoolklasje (naar tekening David Tomkins).

Schoolhouder

De schoolhouder geeft gelegenheid tot het ontvangen van onderwijs op een school.

Schoolmatres

Onderwijzeres, ook houdster van een kleinkinderschool, de latere bewaarschool.

Schoonschrijver

Beoefenaar van het schoonschrijven. Schreef in de tijd dat velen de schrijfkunst niet (voldoende) meester waren in opdracht allerlei geschriften: mededelingen, akten, verzoekschriften, overeenkomsten, kortom alles wat men graag op schrift vastgelegd zag.

Schoonverver

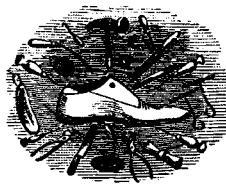
Verver van wollen stoffen.

Schorteldoekverver

Verver van schorteldoek, d.w.z. weefsel bestemd voor de vervaardiging van schorten.

Schotter/schutter

In de meeste Zeeuwse dorpen bevond zich een omheinde en soms ook wel overdekte plaats, waar losgebroke of verwaald vee tijdelijk werd gestald, de schutte of schotte. Dit onder de hoede van een daarvoor aangestelde functionaris, de schotter of schutter. Alleen tegen betaling kon de rechtmatige eigenaar zijn vee 'vrijkopen'. Reeds in een Keur van Zeeland van 1256 is een artikel gewijd aan het schutten van vee. De in Zierikzee aanwezige schutskooi heeft nog tot 1953 dienst gedaan. Inmiddels is deze schutte, als laatste in de provincie Zeeland, weer hersteld. (Bron: Zeeuws Erfgoed, sept. 2006).

Het rampjaar 1672, de Hollandse Waterlinie succesvol, gevolgen voor inwoners van het dorp Waarder

G.J. Leeuwenhoek

We hebben het allemaal op school geleerd: het rampjaar 1672, de regering radeloos, het volk redeloos en het land reddeloos, de moord op de gebroeders De Witt, de aanval op onze Republiek en het succes van de Hollandse Waterlinie. Maar wat betekende dit nu voor gewone mensen? In dit artikel wordt het Kohier van het Familiegeld 1674, een soort volkstelling t.b.v. belastingheffing, opgenomen over het dorp Waarder, liggende tussen Bodegraven, Woerden, Oudewater en Gouda. Dat geeft een somber beeld van gevolgen van de oorlogshandelingen voor de bewoners van dit plattelandsdorp.

De Gouden eeuw: na de definitieve bevrijding van de Spanjaarden ging het goed met ons land. Overal groeide de welvaart. Kleine steden werden grote steden. De plattelandbewoners kregen het ook beter: hun producten leverden goed geld op de markten van de steden. Echter, in 1672 kreeg de Republiek het moeilijk. De Republiek werd in april en mei 1672 de oorlog verklaard door Engeland, Frankrijk en de bisdommen van Munster en Keulen. Franse, Keulse en Munsterse troepen trokken in april-juni 1672 het land in. De Fransen waren met grote snelheid naar Utrecht getrokken. Besloten werd de Hollandse Waterlinie in te zetten als verdedigingsmiddel om het westen (Holland) te beschermen¹. Dijken werden doorgestoken en water werd ingelaten zodanig dat het land te diep was om te waden en te ondiep om met schepen van enige diepgang te bevaren. In juli 1672 was de linie gereed. In het hier beschreven gebied lag een smal deel van de Waterlinie n.l. het deel tussen Hekendorp en de Rijn bij Nieuwerbrug tussen de enkele en dubbele Wiericke. Maar de praktijk was dat een veel groter gebied onder water stond. Ook bij Waarder, ten oosten van de Wiericke gelegen, was daarvan sprake, net als bijv. bij de Hekendorpse polders.

Utrecht, Woerden en het omliggende platteland, oostelijk van de Hollandse Waterlinie, werden bezet door de Fransen. Veel is verhaald over de plundertochten van de Fransen, waarbij have noch goed werd gespaard. Het platteland werd regelmatig bezocht door de troepen. Boerderijen geplunderd en alle vee meegenomen. Mishandelingen en erger waren aan de orde van de dag. Dorpen en gehuchten als Harmelen², Harmelerwaard, de Breudijk, Haanwijk, Reijerscop, Gerverscop, de Houdijk, Kamerik en Vleuten waren hiervan slachtoffer. Hier is het nodige over gepubliceerd. Een tijdgenoot, Albertus Costerus, in 1672 secretaris van de stad Woerden, heeft gedetailleerd – bepaalde perioden van dag tot dag- over deze periode geschreven³. Een stille getuige van die tijd vormt het begraafboek van de kerk van Oudewater: tussen kerst en nieuwjaar 1672 laat dat vele begravingen zien; veel meer dan wat in eerdere jaren in de overeenkomstige periode plaats vond⁴.

Het bovenstaande betreft de bezette gebieden oostelijk van de Waterlinie. Er dreigde ech-

ter ook een doorbreking van de Waterlinie. Het begon te vriezen rond kerst 1672 en de Franse troepen onder leiding van de hertog van Luxembourg zagen hierdoor kans om de Waterlinie over te steken. Ze ondernamen een plundertocht van Woerden via Zegveld naar Zwammerdam en Bodegraven en weer terug via Nieuwerbrug naar Woerden. Ze moesten ook wel terug keren, want de vorst hield niet stand. Zwammerdam⁵ en Bodegraven⁶ werden grotendeels vernield en in brand gestoken. Ook werden huizen in het noorden van Waarder in de brand gestoken, zoals we in onderstand kohier kunnen zien.

En zo komen we tot het hoofddeel van dit artikel: een overzicht van de huizen en hun bewoners in het dorp Waarder, zoals dat op 16 januari 1674, zo'n jaar nadat de Fransen weer vertrokken waren, door schout Johan Vermij en zijn schepenen, die met een roeiboot het gebied afvoeren, werd aangetroffen en is opgenomen in het zg. Kohier van het Familiegeld 1674; een kohier, dat in alle delen van Holland werd opgesteld:

Op de omslag staat: "Quohier van alle familien, ampten, officien, openbaare winkelneeringe ende hantwerken A(nn)o 1674"⁷.

"Quohier (bij Johan Vermij, schout, Floris Janss Jongendoorn ende Willem Baltens Boerefijn, schepenen ende gesworens van den dorpe van Waarder) gedaen maaken uut den naam en(de) van wege d' Eed(ele) Heeren Commissarissen van haar Edel Groot Mogende Heeren de Staten van Holl(an)t en(de) Westvrieslant van alle de familien, ampten, officien, publyq profession, openbaare winkelneeringen en(de) hantwerken, sulcx en(de) in der vougen deselve op den 16 jan(uari) 1674 over het district van den voors(egde) dorpe sijn bevonden.

Den ampten, officien, publyq profession, openbare winkelneeringe en(de) hantwerken in het voors(egde) district niemant bevonden.

Op den Swartendijk ende in het Westeynde van Waarder

Het huys van Aalbert Willems Stolwijk seer gedevaliseert⁸ ende sonder familie bevonden

De wed(uwe) van Jacob Bartens huys seer gedevaliseert ende sonder familie bevonden

Het huys van Claas Willems Stolwijk za(lige)r sonder familie ende seer gedevaliseert bevonden

Corn(eli)s Janse de Bestens huys seer gedevaliseert ende sonder familie bevonden

Het huys van P(iete)r Claass int Hout sonder familie ende seer gedevaliseert bevonden

Dirk Willems Pols huys seer gedevaliseert ende sonder familie bevonden

Het huys van Arien Janss Snoek gedevaliseert ende sonder familie bevonden

Dirk Jansen Groenendijks huys seer gedevaliseert ende sonder familie bevonden

Het huys van Jasper Gijbertss Kamerik sonder familie ende seer gedevaliseert bevonden

Willem Baltens Boerefijns huysinge, niemant daar in bevonden

Het huys van Cornelis Willems Pols seer gedevaliseert en sonder familie bevonden

Arien Willems Kroons huys sonder familie en seer gedevaliseert bevonden

Het huys van Jacob Claessen Brugge seer gedevaliseert en sonder familie bevonden

Gerrit Roelen Ramps huys sonder familie en seer gedevaliseert bevonden

in het huys van P(iete)r Gerritsen van Vliet bevonden een persoon

ten huysen van Willem Gerritsen bevonden Cornelis Jacobsen van der Ram, sijn huysvrou en twee kinderen, niet wetende (soo hij seyde) of van woonplaetse soude veranderen

in het huys van Jan Pieterse van der Velde, competerende het weeshuys van Amsterdam, niemant bevonden

Jan Gerritse Boer in sijn huys, gedevaliseert sijnde, alleen bevonden

Het huys van Cornelis Claess Coster sonder familie en seer gedevaliseert bevonden

Het huys van de jonge Cornelis Willems Pols seer gedevaliseert en sonder familie bevonden

In het dorp van Waerder

P(iete)r Jansen van der Laans huys seer gedevaliseert en sonder familie bevonden

Het huys van P(iete)r Claessen sonder familie en seer gedevaliseert bevonden

Teunis Jansen int Hols huys seer gedevaliseert en sonder familie bevonden

Het huys van Dirck Willems Ramp sonder familie en seer gedevaliseert bevonden

Cornelis Willems Ramps huys seer gedevaliseert en sonder familie bevonden

Gerrit Jansen Hoogendoorn in zijn huys alleen bevonden

in het huys van de wed(uw)e van Cornelis Corneliss int Hout bevonden drie hoofden
dogh levende van den armen

Het huys van den Domine seer gedevaliseert en sonder familie bevonden

P(iete)r Thijssen huys sonder familie en seer gedevaliseert bevonden

Het huys van Jan Floren Backer leedigh en seer gedevaliseert bevonden

Lodewijck Jansens huys seer gedevaliseert en ledigh bevonden

Het huys van Aallewijn de Wever seer gedevaliseert en sonder familie bevonden

't huys van den brouwer Lomberson leedigh en seer gedevaliseert bevonden

in het huys van de erfgenamen van de brouwer in de Starre tot Woerden bevonden de wed
(uwe) van P(iete)r Isbrants Roosenboom met drie kinderen, verkoopende nu en dan een
soopje nevens een kannetje bier dogh van weynigh importantie, alsoo het dorp onder wa-
ter staet en 't huys van de wegh is afgeleg

In't Oosteynde

't huys van de oude coster onder de voet

in het huys van Arien Carssen behalven de devalisatie niemant bevonden

Het huys van Cornelis Claasse int Hout gedevaliseert en met een persoon bevonden

Jan Hagensens huys gedevaliseert en ledigh bevonden

't huysje van den armen ledigh en leyt genoeghsaam onder de voet

Het huys van Arien Snijder leedigh en seer gedevaliseert bevonden

Floris Jansens Jongendoorns huys sonder familie en seer gedevaliseert bevonden

Het huys van Cornelis Aartsen van der Swaan seer gedevaliseert en ledigh bevonden

in het huys van Gerrit Jansen, seer gedevaliseert bevonden, een persoon

Gijsbert Dircks huys ledigh en seer gedevaliseert bevonden

in de wed(uwe) van Jan Claass Houts huys niemant, dogh seer gedevaliseert bevonden

Het huys van P(iete)r Volckertss Snoey ledigh en sonder familie bevonden

Arien Corneliss Noortlanders huys seer gedevaliseert en ledigh bevonden

Het huys van Hagen Jansen Hoogendoorn ledigh en seer gedevaliseert bevonden

't huys van de kinderen van za(lige)r Schout Loy afgebrant

Gerrit Jansens Hoogendoorns huys afgebrant

in het huys van Dirck Ariens Schuyf bevonden een persoon, dogh seer gedevaliseert

't huys van P(iete)r Jansen Hoogendoorn afgebrant

Het huys van Cornelis Iansen int Velt ledigh en seer gedevaliseert bevonden

Balthen Willems Velthuysens huys seer gedevaliseert en ledigh bevonden

Het huys van Leendert Corneliss Velthuysen sonder familie en ledigh bevonden

't Kievits huysje gedemolieert bevonden

In Corte Waerder

in het huys van Harmen Dirckss bevonden een persoon dogh seer gedevaliseert

op den Bergh 't huys gedevaliseert en int selve bevonden drie personen

Het Hof te Waerder seer gedevaliseert en op het selve bevonden drie personen

't huys van Jan Willems seer gedevaliseert en daar in bevonden een persoon

Cornelis Geelofs huys seer gedevaliseert dogh met een persoon bevonden

't huys van Wouter Dircks van der Neut seer gedevaliseert en int selve bevonden de wed (uwe) en twee kinderen

't huys van Jan Plomp afgebrant

't huys van Geellif Gijsbertss Ramp afgebrant

de wed(uwe) van Jan Pieterss huys afgebrant

de huysingen van Crijn Jacobs Romeyn afgebrant

't huys van Aart Philips afgebrant

de huysingen van Gerrichje Schouten afgebrant

d' capel afgebrant

't huys van de kinderen en erfgenamen van Gijsbert Pieters Ramp afgebrant

Aldus de voors(egde) quotisatie gedaan ende gemaackt bij de respective persoonen int
hoofd van dese genomineert ten dage en jaare als boven ende was onderteekent J Vermij,
Willem Baltenss Boerefijn, lagerstont

mij present

Meynevelt secr(e)t(ari)s

1674

Sij gelet dat dese polders, landerijen wel ontrent den tijt van anderhallif iaaren drie a 4
voet diep onder water hebben gestaan, soodanig dat (doorgehaald is: "sij") eene igelik
met schuyten ende schouwen bequamelik over den landerijen ende dorpe van Waarder
voors(egd) hebben konnen varen ende in het begin, dat d'ingesetenen van daar meestal
sijn gevlugt, sonder te weten waar naar toe, agterlatende de meeste roeren(de) ende haafe-
likke goederen, waar door deselve soodanig sijn verarmt ende totte decadentie gekoomen
dat onder .. niet wel mogelijk is, dat van deselve ingesetene eenige casie of schattinge sou-
de sijn, op zeer weynig na, te bekomen, staande de landerijen nog soodanig onder water,
als geduyrig den oorlog sijn geweest, daar nevens dat van deselve goede ende in armoe-
de vervallen ingesetenen, ook sijn verbrant drie wintmaier molens ende dat desselvs brug-
gens mede ook verbroken ende 't eenemaal weg zijn"

Als we bovenstaande opsomming van schout Johan Vermij lezen, dan kunnen we beamen
dat er niets te halen was aan belasting bij de bevolking van Waarder op dat moment. In
1674 viel het land weer droog en geleidelijk keerde de bevolking weer terug. Op 2 mei
1674 werd voor het eerst na 25 december 1672 weer een kind gedoopt. Rond Pasen 1675
telde de dominee 137 lidmaten van de 161 die er in 1670 waren⁹.

Het duurde nog veel jaren voordat het dorp Waarder met zijn bewoners weer in redelijke
doen kwam. En zo verging het ook veel andere dorpen in Hollands' en Utrechts' midden
in die jaren.

Maar: het had nog erger kunnen zijn, zeker in het westen van Holland, als de Hollandse Waterlinie het niet gehouden had!

NOTEN

1. Chris Will, *Sterk water, De Hollandse Waterlinie*. Uitgeverij Matrijs, Utrecht, 2002.
2. J. van Bommel, *Geplunderd en beroofd Harmelen in 1672 en 1673*. Woerden, juni 1986. Deze uitgave bevat ook een lijst met inwoners opgemaakt op 18 mei 1675. Het zijn er 215, waarvan velen -inmiddels- arm.
3. De publicatie van Costerus heet voluit: "Historisch Verhaal, ofte Eene deductie van zaaken, raakende het formeren van de Republique van Holland ende West-Vriesland, de veranderinge in de Regeringe, met den gevolge van dien, zedert den jaare 1572. Ende het geene dezelve Republique, naar het verlopen van een eeuw in den jaare 1672 is overkomen, byzonder van het voorgevallene in de jaaren 1672 en 1673, in ende omtrent de Steden Wourden en Oudewater, waar by de Schryvers van dien tydt werden wederlegt. Alles vervat in twee Brieven, door Mr. Bernard Costerus, Zeer vermeerdert door den Autheur. In den jaar 1672 geweest zynde Secretaris der Stede Wourden. De Derde druck, te Leyden By Coenraad Wishoff en Juriaan Wishoff, 1737." Hierin verhaalt Costerus dat het "den Hemel (heeft) behaagt .....de Stede van Wourden in onze dagen (te weten in den jaare 1672 ende 1673) te laten overkomen het alderdroevigste noodtlot 't welck geene van de overheerde Landen ofte Steden van Nederlandt, in dien tijdt gesmaakt hebben....." (pag. 61). Hij schrijft ook veel over de omliggende steden en dorpen van Woerden. Bernard Costerus is geboren 17 juni 1645 te Woerden en overleed aldaar op hoge leeftijd op 5 oktober 1735. Boek in bezit van de auteur; het boek is in de diverse (Rijks)archieven te raadplegen.
4. Kopie van het begraafboek is te raadplegen in het Rijksarchief in Utrecht.
5. Zie bijv. C.M. Langeveld, *In en uit het verborgene. Geschiedenis van de Remonstrantse gemeente van Zwammerdam 1619-1982*. Uitgave: C.M. Langeveld, Bodegraven, 1983. Na de aanval van de Fransen werd er op 13 mei 1674 weer voor het eerst Remonstrants gepredikt in een woonhuis van een lidmaat (pag. 26).
6. Drs. J.F.A. Modderman, *Bodegraven in 1672*. Stichting Stichts-Hollandse Bijdragen 14, Woerden 1972. Hierin wordt o.m. gememoreerd dat het ambacht naderhand vrijstelling kreeg van de Staten van Holland van de 200^e penning vanwege de ellendige staat waarin Bodegraven zich bevond, door het onder water stellen van de landerijen, de inkwartiering van troepen van de prins, het invallen van de vijand, het verbranden van het dorp en vijf van haar windmolens, alsmede omdat al het vee en de goederen van de ingezetenen waren geroofd.
7. Oud Archief Waarder, invnr. 33. Aanwezig in het Streekarchivariaat Rijnstreek in Woerden.
8. "Devaliseren" betekent volgens het Practisyns woordenboekje uit 1785 (C.B.G.-reeks deel 14): afstropen, tenietdoen. Het woord is afkomstig uit het Frans. "Geplunderd" is de simpele hedendaagse vertaling van het woord "gedevaliseerd".
9. "Devaliseren" betekent volgens het Practisyns woordenboekje uit 1785 (CBG-reeks deel 14): afstropen, tenietdoen. Het woord is afkomstig uit het Frans. "Geplunderd" is de simpelste hedendaagse vertaling van het woord "gedevaliseerd".
10. J.A. Kruithof, *Hervormde gemeente Waarder c.a. 1600-1950. Een bijdrage over de Hervormde Gemeente te Waarder aan de hand van de Predikantenlijst*. Uitgave van de kerkvoogdij van de hervormde Gemeente van Waarder, 1950. Pag. 26.

Overzicht publicaties [74]

H. Klunder

A.M.W. Bulk-Bunschoten: Genealogisch fragment **Bidlo**. [Amsterdam, Den Haag, vóór 1600-1743.] Ned. Leeuw, juni '08.

A.J. v.d. Pol: Hendrik **Bouwheer**, een heel bijzonder mens. Deel 2. [Vervolg kwartierstaat, 17e en 18e eeuw.] Veluwe Geslachten, juli '08.

H. van Ekeris: Nakomelingen van Bastiaan Nicolaas **Bouman**. [Vervolg, Michigan USA, 1933-2000.] G.T.M.W.B.Bw., sept. '08.

W. Cöp: Het geslacht **Broecheven** en het huis Broecheven. [Vervolg, 1487-1651.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 3.

A.J. Stasse: **Cat** uit de (stam)boom kijken. [16e eeuw-1697.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 3.

F. Koppert-van den Berg: Nazaten familie **Copper(t)** van Oudewater gevestigd in Brielle op Voorne Putten. [1558-1763.] Ons Voorgeslacht, juli/aug. '08.

L. Adriaenssen: **Van den Couwelaer**. [Vervolg: Goirle, Alphen, Reusel en Amsterdam, 1410-1783.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 3.

N. van Spaendonk, A. Pijnenburg: **Hamers**. [Vervolg, 1612-1990.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 3.

G.A. Klein: **Deets, Deyts alias Voogd**. [1460-1728.] G.T.M.W.B.Bw., sept. '08.

G. Noorloos: Genealogie **Van Dijk** uit Almkerk/Emmikhoven. [Vervolg, 1855-1966.] G.T.M.W.B.Bw., sept. '08.

K.J. Slijkerman: Een geslacht **Hoogvliet** in de Hoeksche Waard. [1550-1726.] Ons Geneal. Erfgoed, juli-aug. '08.

M.J. Bicknese: Jan **uten Houte** uut Burgst - Bijdrage aan de genealogie **Uten Houte (van den Houte, de Ligno** in de 13de en 14de eeuw te Breda e.o.). [Vervolg, 1280-1452.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 3.

B. Indekeu, L. Cuppens: Van Meeuwen naar Neeroeteren, en later verenigd in Alken. Twee eeuwen familie **Indekeu** (ca. 1750-1950). [Vervolg, tot heden.] Vlaamse Stam, juli-aug. '08.

A.D. Kolkman: Kwartierstaat **Kolkman**. [Vervolg.] Oostgelders T.G.B., 3e kwart. '08.

V.J.M. Koningsberger: De sociale stratificatie van Rotterdam in de negentiende eeuw; de positie van de **Koningsbergers** daarin. [Met 'Genealogische gegevens...', 1770-1965.] Ned. Leeuw, juni '08.

J.A. Bakker-ten Have: Parenteel van Hendrik Egberts **Korenblek (alias) Pijperije**. [Vervolg, 1807-1931.] Oostgelders T.G.B., 3e kwart. '08.

A. Neggens: **Kwinten is Quinten**. [Vervolg, ca. 1700-1871.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 3.

L.A. Luteijn: **Lohuizen**. [Titel ontbreekt, volgens inhoud 'Kwartierstaat **Lohuizen**', het is echter *geen* kwartierstaat! Vóór 1691-1920.] Veluwe Geslachten, juli '08.

J. Smet: Het geslacht **De Malsche** Land van Waas. [15e eeuw-1979.] Vlaamse Stam, juli-aug. '08.

P. Donche: Kwartierstaat Arthur **Merghe-lyncck** genealoog. [**De Langhe (de Scheurpitte et de Visschewalle), Carton, Hynderick**.] Vlaamse Stam, juli-aug. '08.

L. Adriaenssen: Otto Becanus - Een poging tot herstel van de stamboom-**Otten**. [Vervolg, ca. 1500-1716.] Brab. Leeuw, 2008 nr. 3.

Kwartierstaat van Steventje **Pol**. [**Schut, Hazeleger, Bunt**.] Veluwe Geslachten, juli '08.

G.A. Klein: [Antwoord op vraag, **Rebel**, 1550-1734.] G.T.M.W.B.Bw., sept. '08.

B. van Rijswijk: Een nieuwe tak aan de genealogie **Van Rijswijk**. [Vervolg, 1758-1920.] G.T.M.W.B.Bw., sept. '08.

P. van Eeten: Nog een **Rijswijk**puzzel opgelost, [Vóór 1500-1593.] G.T.M.W.B. Bw., sept. '08.

D. Veldman: Kwartierstaat van Cornelis Richard **Veldman** - 2. Veluwe Geslachten, juli '08.

A. Neggers: Mgr. Cornelius **van de Ven** (1865-1932), bisschop van Alexandria, en zijn voorouders. [Met kwartierstaat, **Van Hout, Roche, Schepens**.] Gens Nostra, juli/aug. '08.

A.M. Bosters: De familie **Verburgt** uit Halsteren. [1630-1902.] G.T.M.W.B.Bw., sept. '08.

G. Verhoven: de familie **Verhoeven** uit Altena. [Vervolg, 1751-1895.] G.T.M.W.B. Bw., sept. '08.

J.F. van der Wal: Het geslacht (**toe**) **Westendorp** uit Epe. [1515-1751.] Veluwe Geslachten, juli '08.

V. Poolen: Leidse voorouders uit de Zuidelijke Nederlanden - Kwartierstaat van Johanna Maria **Willemse** (1775-1853). [**Verburg, De Groot, Civiel**.] Ons Voorgeslacht, juli/aug. '08.

N.B. Wil men nadere informatie over een van deze familieoverzichten, dan moet men zich tot de redactie van het betreffende blad wenden. De redactieadressen staan vermeld op onze site www.onserfgoed.com

Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant en de Bommelerwaard

**Het tijdschrift verschijnt vier maal per jaar. Redactie Piet Sanders
Per nummer rond 80 A4 pagina's vol gegevens uit de regio**

Opgave abonnementen bij de heer P. Sanders, Donizettilaan 127, 5653 CD Eindhoven.
De abonnementsprijs bedraagt
voor Nederland is € 29, buitenland € 45, te betalen door storting of overschrijving op
gironr 26.48.520 t.n.v. Piet Sanders te Eindhoven.

De dubbel-cd met de jaargangen 1977 t/m 2004 wordt verspreid door uitgeverij ALVO. Prijs € 35,
voor abonnees op GTMWB en/of Ons geneal. Erfgoed € 30.
Te bestellen via www.onserfgoed.com

Broeder

JW. Koten

Na eerder over grootouders, vader, moeder en zuster te hebben geschreven komen nu de woorden en begrippen *broeder en broer* aan de beurt. Het woord broeder behoort tot de oudste woorden in onze taal en dit woord is voor het eerst schriftelijk opgetekend in de 9/10de eeuw. Men kan dan vermoeden dat deze woorden inderdaad tot de vroegste woordenschat van onze taal behoren: het is zeer waarschijnlijk een woord uit het PIE-proto-indo-Europees, de stamtaal waar alle Europese talen van afgeleid kunnen worden. Zoals eerder beschreven heeft de PIE-taal nauwe verbindingen met Sanskriet. Deze is een van de oertalen die waarschijnlijk ergens in Noord-India is ontstaan en die via de Kaukasus ons werelddeel hebben bereikt (zie vorige nummer van *Ons genealogisch Erfgoed*).

Onderzoek bevestigt dat het woord broeder inderdaad een voorvorm in het sanskriet heeft: bhraatha, Het werd in het PIE (de voorvorm van alle Europese talen) bhrater, oud-Indisch bhratarr, oud-perzich brata en in het Turks: birader.

Men ziet dan diverse veranderingen in de uitspraak/en schrijfwijze optreden namelijk is de zuid-Europese talen wordt de b een f

het oud Grieks:	frator (phrator)
Latijn:	frater
Roemeens:	frate(le)
Italiaans:	fratello
Frans:	frère
Engels:	friar

Van dit woord is afgeleid het alom bekende woord fraternité, dat zowel broederschap in

de zin van een vereniging kan betekenen (zoals de broederschap van notarissen), maar ook als broederschap in sociale zin, zoals in de Franse revolutionaire zegswijze is opgenomen, vrijheid, gelijkheid en broederschap (liberté, égalité et fraternité).

In de Slavische talen zien we de oude vorm het beste terug zoals in de oerslavische vorm woorden als: bratru, bratu, bralu.

In de West-Europese talen wordt PIE-woord

oud-Nederlands:	bruother
oud-Saksisch	brathar,
oud-Fries	brother,
oud-Hoogduits	bruodar,
oud-Engels	brodor
oud-Noors	brodir,
oud-Iers	brathir,

In het Middelnederlands kwam naast bro(e)der (ca. dertiende eeuw) ook al broer voor. Die laatste vorm is ook in het beschaafd (schriftelijke) Nederlands de hoofdvorm geworden; Broeder wordt overwegend in bredere zin gebruikt wanneer verwezen wordt naar een gemeenschap van mannen zoals in kloosterorden (ordebrouder), gilden of corporatie (gildenbroeder, de broederschap van notarissen), kerkgenootschappen (protestanten traditie); maar (later) ook als collega, gezelschap, medemens enz. Aangezien de kloosterorde broeders zich vaak op de verpleging wierpen werd dit ziekenbroeder en de uitdrukking voor verpleger in een ziekenhuis.

Het woord broer, dat in het Nederlands

vooral voor het "familieid" wordt gebruikt wijst op een verkorting van het oorspronkelijke woord. Deze neiging tot woordverkortings ziet men ook in andere talen. De d/t wordt weggelaten. In het Noors, Deens, Zweeds wordt broer: bror. In het Limburgs is het broor (meervoud: breur). Maar ook in de Romaanse talen ziet men deze contractie: frère en friar, waarbij eveneens de t/d letter is weggefallen. In veel Slavische talen verdwijnt het "ër" achtervoegsel: in het Russisch, Sloveens, Pools, Bulgaars wordt dit mannelijke familieid vrijwel overal: brat, in het tsjechisch Bratr. Daarentegen in het Lets en Litouws wordt de d een l: Bra/olis

Verliefelijkingen van ons woord broer zijn broertje (vrijwel uitsluitend in de kindertaal) en broerlief, dat vaak ironisch wordt bedoeld. In sommige streken is wel breurke bekend en ook wel broederke. In verbinding met andere woorden komt broer heel veel voor, soms in vrolijke zin, zoals drinkbroer, broertje dood e.d. Broertje in de mond van ouderen heeft een ironische, negatieve of kleinerende nevenbetekenis. De verliefelijkingen daarentegen zijn niet zo negatief en redelijk gangbaar. In het Noors is de verliefelijking brorsa en in het Zweeds brorse (broertje) veel gebruikt. Verder kent men in het Zweeds ook het lillebror en storebror voor jongere resp oudere broer. Deze woorden worden in diverse Scandinavische varianten nog veel gebruikt.

Vergelijkt men het Nederlandse woord broeder met dat in andere Germaanse talen, dan vindt men merkwaardige overeenkomsten en tegenstellingen. In het oud Engels was ook een verkorte vorm van broeder (broar), momenteel is dat woord "bro", dat in slang of huistaal incidenteel wordt toege-

past. maar in de officiële taal nauwelijks voorkomt, ook omdat het een onaangename bijklank heeft. Wel werd ons deftiger woord broeder in het Engels al vroeg: brether(n) dat veelal nog uitsluitend in de kerk of deftige gelegenheden wordt gebruikt. Men ziet het vaak in oudere Bijbelvertalingen. Het standaardwoord is nu brother. Ook in het hoog-Duits heeft de lange vorm stand gehouden zij het dat het nu als Bruder wordt geschreven.

In dit overzicht ziet men de thans gangbare woorden voor broer.

Arabisch	ach
Bulgaars	brat
Deens:	bror
Duits:	Bruder
Ests	vend
Fins:	veli
Frans:	frère
Grieks:	ader
Hebreeus	ach
Hongaars	(hit)testvÚr
Iers	brathir
Italiaans:	fratello
Japans:	ototo
Lets:	bralis
Litouws	brolis
Maleis	saudara laki-laki
Nederlands::	broer
Noors:	bror
Pools:	brat
Portugees:	irmao
Roemeens:	frate
Russisch:	Brat
Slovaaks:	brat
Sloveens:	brat
Spaans:	hermano
Swahili	ndugo
Tsjechisch:	bratr
Turks:	erkek kardes, birader
Zweeds:	bror, broder

Veel van de hiervoor opgesomde klank- en letterschuivingen kan men in deze lijst terug vinden. Merk op dat sommige Europese talen niet Indo-Germaanse wortels hebben zoals het Fins en het Ests. Hetzelfde geldt ook voor het Hongaars. Let op dat ook in het Arabisch, en Hebreeuws de betiteling niet met die van het Indo-europees overeenkomt en dat geldt natuurlijk helemaal voor het Japans, Kiswahili en het Maleis (Bahasa Indonesia).

Heel merkwaardig is dat in het Spaans en daaraan waarschijnlijk verwante Portugees men voor broer een principieel ander woord gebruikt namelijk hermano en irmao. Onze voornaam Herman komt dus ook uit het Spaans. Maar men kent het woord hermano ook in het woord hermandad (Spaans voor broederschap) wat een andere naam voor politie is. De afleiding van deze hermano komt van germanus een Latijns woord, dat ons woord Germaans (= bloedverwant) werd, maar van oorsprong is afgeleid van "germen" dat het oude woord voor ontkiemen is (denk aan het Engelse woord "germ" of het Franse woord "germe" die beide kiem of spruit betekenen, maar ook ziekte- wekkende bacterie). In de Franse kalender was germinal=de kiemmaand. Je zou ook kunnen zeggen dat hermano een verwant kind (= spruit) is. Hermano is de mannelijke spruit (broer) en hermana de vrouwelijke spruit (zuster) binnen een gezin.

Dan nog kort iets over "halfbroer". In ons land kent men geen duidelijk aparte woorden indien de gemeenschappelijke ouder alleen de vader of de moeder is. Ten hoogste kan men dit nader specificeren als "van vaderszijde", resp. "van moederszijde". Ook in de andere Germaanse talen is dit het geval bijvoorbeeld: "halfbror pa moder-net", "half-brother on the mother's side". In

sommige Romaanse talen geeft men dit onderscheid wel aan met bijzondere woorden. In het Frans kent men weliswaar de uitdrukking demi-frère maar ook frère consanguin (halfbroer van vaderszijde) en frère uterin (halfbroer van moederszijde). Andere voorbeelden, fratello uterino, frater uterinus, irmao uterino enz.

Nawoordje

Na aanleiding van ons vorige nummer kregen we twee brieven:

De heer Doolaard (Veenendaal) wees er ons op dat zus ook wel eens als noemnaam wordt gebruikt. Het zelfde geldt trouwens ook voor het gebruik van broer als voornaam. Daarop wees de heer Sonke. Hij schrijft: Aan het eind van uw artikel kondigt de schrijver aan het in een volgend nummer te zullen hebben over het woord broeder (broer). Dat lijkt mij ook interessant, aangezien het woord broer, evenals het woord zus voorkomt als eigennaam. Nu is dat laatste ook het geval met het woord zoon (zeun) en ik zou de schrijver dan ook willen vragen een overeenkomstige beschouwing te willen wijden aan dát woord. De achtergrond van mijn vraag is de volgende: de meest waarschijnlijke oorsprong van de familienaam SONKE (Seunke, Seuntjens, Sonck, Soncke) is de relatie met het woord zoon of zoontje. Het kan een patroniem zijn van de voornaam zoon of zeun, of de verkleinvorm daarvan zoontje (dus zoon van zoontje). Het feit dat de naam Sonke in Duitsland voorkomt als voornaam, de documentaire filmmaker Sonke Wortmann bijvoorbeeld, ondersteunt die gedachte.

Een mogelijke verklaring om sommige benamingen van gezinsleden als voornaam te gebruiken is als volgt: destijds in grote ge-

zinnen was het niet ongebruikelijk dat één van de kinderen de naam van één van de ouders kreeg. In Limburg was het niet ongebruikelijk om een bepaalde naam in alle generaties te verankeren. De zoon kreeg dus de naam van de vader, de dochter die van de moeder. Om verwarring binnen het gezin te voorkomen werd dan een bijnaam voor deze zoon/dochter gebruikt. Daarbij werd voor de zoons als alternatief "jongen" (soms in vreemd taal zoals Bube

of Boy) soms broer (frère) maar ook wel zoon(tje) gekozen. Voor de dochters werd vaak als bijnaam zus of zusje gebruikt. Soms raakte deze bijnaam zo ingeburgerd dat deze als roepnaam ook door de buitenwereld werd gebruikt en de feitelijke echt gegeven voornaam in het "vergeethoekje" terecht kwam. Later werd dan deze bijnaam in volgende generaties als voornaam doorgegeven en dan weer later als patroniem gebruikt.

Cursussen

H.M. Lups

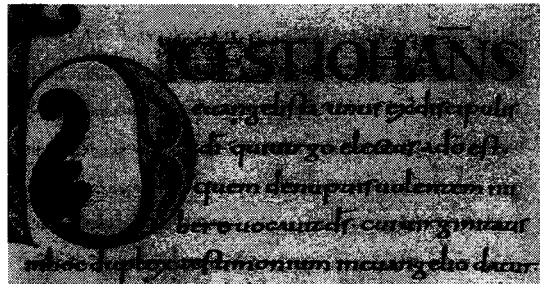
De herfst is de tijd dat er weer talrijke cursussen op velerlei gebied gegeven worden. Hoewel ook via het internet cursussen beschikbaar zijn zoals op het gebied van paleografie (oud schrift) missen die de charme van het samen bezig zijn. Wat genealogen betreft worden ze veelal in archieven gegeven, wat de sfeer al bevordert en naast de docent is er het samenspel met de medecursisten.

Als voorbeeld een in Gouda gegeven cursus *Van rustica tot hybrida*

Deze behandelt de geschiedenis van het schrift van het jaar 0 tot 1500.

In acht weken zal de bekende paleograaf-codicoloog Jan Willem Klein de geschiedenis en de ontwikkeling van het westerse (Latijnse) schrift behandelen vanaf het begin van onze jaartelling tot het eind van de middeleeuwen.

Ook allerlei fysieke aspecten van het klassieke en vooral van het middeleeuwse boek komen aan bod. Een gedeelte van de tijd wordt besteed aan het lezen en transcribe-

ren van Middeleeuwse teksten.

De cursus start op donderdag 30 oktober 's avonds om 19.30 uur. De cursuskosten bedragen € 125,— (inclusief studiemateriaal). Ter afsluiting zal er een excursie worden georganiseerd naar de handschriftenafdeling van de Universiteit van Leiden, waar een aantal belangrijke en mooie handschriften bekeken zullen worden,

Verdere inlichtingen over de cursus en aanmelden kan telefonisch (0182-521821 of 589814) of via e-mail:

j.w.klein@groenhartarchieven.nl

Kijk ook eens bij de archieven in uw omgeving.

Gratis DNA onderzoek gericht op genealogie

JW. Koten

Moleculaire genealogie (DNA-genealogie) is een hot topic tegenwoordig en geen dag gaat voorbij of er verschijnt ergens wel een artikel over deze materie. In Nederland is vooral het forensische laboratorium voor DNA onderzoek (o.l.v. prof. dr. P. de Knijff) actief. Onlangs werd door de projectgroep Genetische Genealogie in Nederland een samenwerking tot stand gebracht met prof. de Knijff. Voor ca. 155 euro kan een deelnemer aan het project een DNA-profiel laten vervaardigen, met behulp van het Y-chromosomale onderzoek. Een groot aantal mensen heeft van deze mogelijkheid gebruik gemaakt en nog steeds bestaat er veel belangstelling voor dit onderzoek. Het is echter ook mogelijk dit onderzoek gratis te laten uitvoeren, mits men maar naast het DNA-monster tevens gegevens over de kwartierstaat toevoegt. Deze service wordt verleend door de Sorensen Moleculaire genealogie fundatie.

Wie was James LeVoy Sorensen? Sorensen is een miljardair die rijk is geworden door zijn bedrijven in medische disposables zoals gezichtsmaskers, catheters enz.. Zijn indrukwekkende nalatenschap heeft hij verdeeld over diverse stichtingen om wetenschappelijke onderzoek te bevorderen dat leidt tot verbroedering van de volkeren.

Sorensen meende dat hij met het beschikbaar stellen van deze moleculaire service dit doel zou bereiken. Hij dacht daarbij ondermeer aan de Afrikaans-amerikaanse bevolkingsgroepen, die met behulp van DNA-genealogie hun roots in Afrika konden terug vinden. Enkele andere stichtingen hebben banden met de Kerk van de Heiligen der Laatste Dagen te Utah, waar ook de moleculaire genealogische stichting is gevestigd.

Deze DNA-stichting is een eclatant succes en krijgt materiaal vanuit de hele wereld. De stichting beschikt thans over een groot databestand met vele miljoenen namen en DNA-profielen zowel van het Y-chromosoom als van het Mt-DNA, waarmee men de patrilineaire resp matrilineaire stamlijnen kan traceren. Uiteraard beschikt men daardoor ook over een uitgebreid databestand van DNA-profielen en achternamen die bij deze profielen passen.

Van deze genealogische service wordt zeer veel gebruik gemaakt. Wat de kwaliteitsborgen zijn is mij niet bekend. Voor het aanvragen van een dergelijk onderzoek wordt naar de website van de stichting (SMGF) verwezen. (<http://www.smgf.org>). Men krijgt dan een sample doosje toegestuurd. Na het spoelen van de mond kan men dan met wat mondwater het eigen mond materiaal in de container brengen. Een goede uitleg is aanwezig. Dit speeksel kan men dan retourneren, begeleid met genealogische gegevens, zoals een kwartierstaat.

Zonder verantwoordelijkheid te nemen voor deze informatie, menen we toch dat we dit u als lezer van *Ons genealogisch Erfgoed* niet mogen onthouden.

Sonttolregisters

H.M. Lups

Het Nationaal Archief beschikt over een database van de Nederlandse Sontregisters. Gedurende een groot deel van de achttiende eeuw hielden Nederlandse gezanten te Eise-
neur bij welke Nederlandse schepen de Deense Sont passeerden. Zij zonden deze lijsten naar Den Haag, waar ze nu in het Nationaal Archief liggen. Studenten en vrijwilligers voerden een 50.000 records in. Deze database is via het internet te doorzoeken via <http://www.nationaalarchief.nl/sont/>.

U kunt dan de gegevens die u weet invoeren en mogelijk krijgt u antwoord.

Inmiddels staat een veel groter project op stapel. Een onderzoeksgroep van de Rijksuniversiteit van Groningen (RuG) en het Fries Historisch en Letterkundig Centrum Tresoor in Leeuwarden gaan een elektronische databank aanleggen met alle gegevens van de Sonttolregisters (STR).

Deze registers behoren tot de bekendste en belangrijkste bronnen voor de economische en maritieme geschiedenis van Nederland (en de rest van Europa). In deze registers werd de tolheffing van de Deense koning verantwoord over de schepen die de Sont passeerden. Ze zijn met enige hiaten bewaard gebleven over de periode 1497-1857 en bevatten gegevens van 1,7 miljoen doorvaarten. Van elke doorvaart noteerden de ambtenaren van de Tolkamer in Helsingor de naam van de schipper, zijn woonplaats, de haven van vertrek, de samenstelling van de lading en vanaf 1660 ook de bestemming van het schip. De helft van de schippers die door de Sont voeren waren Nederlanders. In de achttiende eeuw waren de Friezen onder de Nederlanders in de meerderheid.

De originele Sonttolregisters – meer dan zevenhonderd dikke in leer gebonden delen worden bewaard door het Rijksarchief in Kopenhagen. Door de enorme hoeveelheid gedetailleerde gegevens die zij bevatten, zijn ze moeilijk systematisch te raadplegen. De informatie over de individuele schippers bleef tot nu toe moeilijk benaderbaar. Dank zij de database die nu wordt vervaardigd worden ze voor ieder gemakkelijk toegankelijk en kunnen zij eindelijk in hun volle omvang worden gebruikt voor wetenschappelijk onderzoek. Deze database wordt niet in de eerste plaats gemaakt om ons genealogen een plezier te doen, maar is wel mooi meegenomen. Het is de bedoeling om op grond van deze gegevens een onderzoeksproject op te starten naar de geschiedenis van de Friese koopvaardij in de zeventiende en achttiende eeuw. Over deze omvangrijke bedrijfstak, die zich hoofdzakelijk afspeelde in de havenplaatsen aan de Zuiderzee is tot nu toe niet veel bekend. Het streven is dat het project in 2011 voltooid zal zijn. Voor hen die schippers in de familie hebben, die destijds bij de Oostzeehandel waren betrokken belooft deze database een aantrekkelijke en goed toegankelijke informatiebron te worden.

Volgens opgave van Eric Hennekam, die deze database eveneens bespreekt, is een klein deel van de Sonttolregisters al toegankelijk via het Nationaal Archief. Het is mij echter niet bekend of die gegevens betrekking hebben op de Deense of de Nederlandse (zie hierboven) registers.

In de 11^e jaargang nr. 6 van ons tijdschrift staat een artikel van de heer Verweij over het vergaan van het zeilschip Vrouw Maria

in 1771. In dit artikel komen de Sonttolregisters ook aan de orde. Daarin wordt vermeld dat deze registers op microfiche in te zien zijn bij het Nederlands Economisch Historisch Archief te Amsterdam.

De gegevens van dit artikel zijn voornamelijk ontleend aan de sites van Tresoir en Eric Henekam.

Genealogie - heden en morgen (1)

Een blik op de toekomst

JW. Koten

Genealogie populairder dan ooit

Nog niet zo lang geleden was de genealogie een onschuldige en rustige tijdverdrijf voor een kleine elite. Vaak gedreven door de behoefte 'deftige' voorouders te vinden. Dat is drastisch veranderd. Je kunt zelfs zeggen dat de genealogie in een bruisende stroom terecht is gekomen. Voor een deel komt dit omdat de computer en het internet zoveel extra mogelijkheden voor het genealogisch onderzoek bieden. Maar er is meer aan de hand. Internet heeft namelijk veel barrières geslecht, zodat het genealogisch onderzoek nu door een steeds breder publiek wordt bedreven. Het aantal (amateur-)genealogen schat men in ons land momenteel op vele tienduizenden personen, wellicht zelfs meer dan honderdduizend.

Deze brede belangstelling voor genealogie (ten onrechte stamboomkunde genoemd) is de media niet ontgaan. Significant is dat TV-programma's die genealogische onderwerpen behandelen hoge kijkcijfers halen. Het is een ontwikkeling die niemand pakweg 50 jaar geleden had kunnen voorzien. De merkwaardige paradox doet zich voor dat ondanks de modernisering van de samenleving er weinig tijden zijn met zo'n brede belangstelling voor verleden en genealogie als thans.

Deze opbloei van de genealogie na een "dip" van bijna twee eeuwen is niet alleen een typisch Nederlands verschijnsel. Wereldwijd groeit de belangstelling. In de VS is genealogie momenteel na sport zelfs de belangrijkste vrije tijdsbesteding geworden. De belangstelling voor het terugvinden van de roots wordt steeds belangrijker. Zo hebben veel Afro-amerikanen zich op de genealogie geworpen, om hun Afrikaanse geboortegrond te kunnen preciseren. Zij beschikken over weinig geschreven documentatie, maar wel over een uitgebreide orale cultuur die op verre tijden teruggrijpt. Zij willen zich graag met dit zeer oude cultuurgood vereenzelvigen. Het DNA-onderzoek speelt bij hen daarbij een grote rol. Ook in ons land tonen minderheidsgroepen grote belangstelling voor de genealogie. Denk eens aan de Surinamers, de Antillianen, maar nu recent ook de Turken en Marokkanen. Bij dergelijke volken staat genealogie trouwens in hoog aanzien. Zo kon mevrouw Hirshi Ali vlot een groot aantal voorouders opnoemen, iets dat grote verwondering wekte. Veel aandacht besteden vooral Joden aan genealogie. Eén op de tien Joden is actief genealoog. De kleine groep Joden in Nederland houdt een genealogisch blad in leven dat gezien mag worden. Na de Shoa is het duidelijk dat men zelfs verre familieverbanden belangrijk vindt. Men wil in een steeds

verbrokkelende globaliserende wereld, toch ergens een stukje houvast zoeken. Kortom rond de computer-genealogie en internet ontstaan hele sociale netwerken van bijzondere minderheidsgroepen die invloed op de samenleving krijgen.

Economische spin-off niet onbelangrijk

Het is duidelijk dat, waar de belangstelling zo groot is, er heel wat mensen zijn, die een financieel graantje daarvan willen meepikken. Allerlei nieuwe diensten ontstaan (al dan niet gratis) die het de beginnende genealoog gemakkelijker willen maken. Ook dat heeft de belangstelling voor de genealogie versterkt. Ik denk hierbij aan de commerciële software en de betaalde diensten op het internet. Ook het aantal tijdschriften is gegroeid. Mede door de toegenomen welvaart verschijnen er vele indrukwekkende hoge kwaliteit publicaties die (een) familiegenealogie als onderwerp hebben. Ook dit verschijnsel was eental jaren geleden nauwelijks denkbaar.

Tenslotte noem ik nog de economische spin-off die het genealogische toerisme oplevert. In sommige landen wordt met hulp van de overheid dit verschijnsel om diverse redenen sterk gestimuleerd. Zo organiseert men in Duitsland reizen die vooral op VS genealogen zijn gericht. Bij onderzoek van de toeristenstroom blijken Amerikanen vaak die landen te kiezen waaruit hun familie stamde. Naast rechtstreekse economische spin-off zijn deze genealogische reizen ook een krachtige motor om het land te promoten. In Afrika worden deze genealogische contacten zeer gewaardeerd omdat vroegere slaven-VS-burgers gewicht geven aan de Afrikaanse cultuur en bovendien economische steun bieden.

Heraldiek

Zelfs een zijlijn van de genealogie, de heraldiek, heeft in deze woelige tijden geen reden om zich over een tekort aan belangstelling te beklagen al is het aantal ter zake kundige heraldici betrekkelijk klein. De mythische kracht van een familiewapen blijft ook in onze moderne tijd groot. Het gebruik van wapens en andere familieketens is trouwens heel oud. Het stamt uit de vroege middeleeuwen toen men door het in gebruik nemen van harnessen behoefte had aan herkenningmogelijkheden om vriend en vijand te kunnen onderscheiden. Maar ook buiten de strijd probeerde men met zo'n wapen in woelige tijden zich een zekere identiteit te geven. Het was een soort handtekening in een periode dat lang niet ieder kon lezen en schrijven. Het inventariseren van al deze heraldische gegevens was eertijds de taak van de heraut die een belangrijke plaats had bij de hofhouding van koning, hertog of graaf. Daarnaast gingen steden en instellingen (gilden, redrijkerskamer) ook van wapentekens gebruik maken. Zelfs ambachtslieden gaven hun eigen merktekens aan hun producten. Dat was tevens als garantie voor de kwaliteit bedoeld. Veel staatsinstellingen, organisaties, bedrijven enz. maken nog steeds gebruik van heraldische afbeeldingen. Met de fusie van vele gemeenten hebben de heraldici het druk al wordt het gemeentewapen hier en daar vervangen door een of ander beeldmerk. Zelfs in onze tijd kunnen wapens een politieke storm veroorzaken, zoals in de nieuwe Limburgse gemeente Sittard-Born-Geleen.

De computer blijkt een krachtig hulpmiddel om wapens te kunnen inventariseren en tekenen te verwerken. Veel van dergelijke software is beschikbaar. Maar het ontwikkelen van een wapen, het kiezen van de

juiste symbolen en het traceren van de historische achtergronden vraagt zeer veel deskundigheid en artistiek talent. Er is dan ook ondanks deze computerfaciliteiten genoeg plaats voor professionele heraldici. Er worden wapens met behulp van de computer ontworpen en getekend, anderen prefereren een geschilderd wapen omdat dat levendiger is. In de praktijk wordt van beide technieken gebruik gemaakt.

Genealogie professionaliseert

Werd de genealogie dus voor kort door sommigen als een wat oubollige amateurbezigheid gezien, momenteel tekent zich ook een verre gaande professionalisering af, zelfs bij de groep die men soms wat meewarig de "amateur-genealogen" of zelfs "geslachtzieken" noemde. Genealogie is geleidelijk ook een academische discipline aan het worden. Steeds meer wetenschappers zien nieuwe toepassingsmogelijkheden door gebruikmaking van genealogische technieken. Van de resultaten van gedegen genealogisch onderzoek wordt in diverse andere wetenschappelijke disciplines dankbaar gebruik gemaakt. In feite wordt genealogie steeds meer een gespecialiseerde vorm van moderne geschiedenisbeoefening die vooral ook de kleine man betreft. Essentieel daarbij is dat door het gebruik van genealogische computertechnieken nu een breed wetenschappelijk veld kon worden opengebrouwen. Wetenschappelijke vragen omtrent het familieleven kunnen nu worden beantwoord, die vroeger zo tijdrovend waren dat zij vrijwel onopgelost bleven. Een voorbeeld: de nauwkeurige verspreiding van een familienaam is nu betrekkelijk eenvoudig te lokaliseren. Ook het kindertal in vroegere eeuwen en de mate van vruchtbaarheid van vrouwen kan men nu gemakkelijker achterhalen. Zulke gege-

vens zijn van betekenis voor de sociologie antropologie, geneeskunde, enz. Bovendien vindt de genealogie steeds meer toepassing op allerlei beleidsterreinen. Veel aandacht kreeg onlangs de forensische genealogie.

Forensische genealogie

Hoewel de meeste niet-genealogen nauwelijks hebben doorzien wat een onlangs ingediend wetsontwerp inhoudt, het betekent wel de concrete toepassing van DNA-technologie bij het criminologisch onderzoek en de toepassing van genealogische technieken. Kent men het Y-chromosoom dan kan men er soms een naamcluster aan toekennen door vergelijking met gegevens uit DNA-naam-bestanden. Bij de verdere uitbreiding van het DNA-onderzoek moet men dus een beroep doen op een genealoog zoals nu al in de Verenigde Staten gangbaar is. Het beroep van forensisch genealoog is naast dat van de klinische genealoog in opkomst.

Terugblik op de genealogie voor de invoering van de computer

Genealogie is een van de oudste vormen van geschiedenis beoefening. Dat de geschiedenis van de genealogie ver terug gaat kun je in de bijbel zien. De bijbel staat immers bol van genealogie, zoals bij veel "herdersvolken" ook nu nog het geval is. Een van mijn oude stafmedewerkers, een Somaliër, kon net zoals Hirshi Ali zonder blikken of blozen 30 patrilineaire voorouders opzeggen. In Europa mag men al blij zijn wanneer men tien voorvaders kan traceren. Hij vertelde me dat deze genealogische kennis van grote betekenis was om de bevriende clans waartoe men behoorde of mee verwant was, te onderscheiden. In tijden van onrust was dat voor de overleving soms essentieel.

In de middeleeuwen was genealogie in onze streken ook van groot belang, soms zelfs van levensbelang. Allereerst voor erfrechtelijke kwesties, die knap ingewikkeld konden liggen o.a. vanwege grote sterfte bij epidemieën, maar ook omdat geen documentatie werd gemaakt van geboorte, huwelijk of overlijden. Het was dan vaak een puzzel wie erfde en daarbij was natuurlijk het bijhouden en nasporen van het voorgeslacht essentieel. Ook de pastoor was genealogisch betrokken in verband met de huwelijksdispensaties.

Vooraf voor de adel was destijds genealogie van wezensbelang. Veel adellijke geslachten ontleenden immers aan hun genealogie prestige en claimden op basis hiervan rechten, goederen en gezag. Zij drukten hun afkomst uit in fraaie wapenschilden waarop zij soms de heraldiek van hun voorgeslacht in meerdere kwartieren afbeeldden. In deze perioden waren heel wat professionele genealogen doende om familiebetrekkingen vast te leggen. Het ging om prestige en geld. Soms zijn die oeroude genealogische gegevens dan ook wel eens licht verbogen. Want voorouderbedrog is van alle tijden.

De invoering van de burgerlijke stand

Sedert de Franse revolutie is de betekenis van de erfrechtelijke genealogie sterk verminderd. Met de komst van de burgerlijke stand liggen erfrechtelijke kwesties ondubbelzinnig vast. Daarvoor hoef je geen genealogie meer te bedrijven. Ook de betekenis van de adellijke geslachten nam door de Franse omwenteling af. De adellijke titels werden verboden en de adellijke voorrechten verdwenen gaandeweg. Daarmee werd de genealogie door velen beschouwd als een nutteloze bezigheid. Door vrij wat mensen, inclusief historici, werd er zelfs tamelijk laatdunkend op neer gekeken. Er ont-

stond geleidelijk het bekende cliché dat genealogie werd beoefend in slecht geventileerde primitieve ruimten waar oude mannetjes en vrouwen gebogen zaten over documenten die moeilijk leesbaar en vergeeld waren. Dit cliché werd vervolmaakt door het veelvuldig gebruik van woorden als "stoffig", "oeroude folianten", "vergeeld", en "wereldvreemd", die men kwistig in teksten, die over genealogie gingen, opnam. Dit beeld was geen vooroordeel maar een juiste beschrijving van de genealogie zoals die jaren bijna op onveranderde wijze werd beoefend. Dit veranderde toen voor het eerst technische middelen werden toegepast. Het eerste technische hulpmiddel was de microfotografie. De eerste microfichelezers verschenen in de archieven. Het voordeel van de microfiches was, dat men in zeer compacte vorm grote hoeveelheden gegevens kon opslaan en kopiëren. Later kwam de xerox-mogelijkheid, het 'fotokopiëren' van de originele bronnen die men zonder lezer goed kon bestuderen. Vooral deze laatste techniek maakte het mogelijk talloze kopieën van bronnen te verspreiden die zonder hulpmiddelen goed leesbaar waren. Het grote voordeel was bovendien dat de originelen goed geconserveerd bleven en niet door veelvuldige raadplegingen werden beschadigd.

De nieuwe werkelijkheid

De nieuwe werkelijkheid is de laatste tien jaar compleet anders geworden dan het imago dat de genealogie destijds uitstraalde. De meeste archieven zijn helemaal niet stoffig, maar ondergebracht in fraaie goed geventileerde gebouwen. Deze goede ventilatie draagt bij aan het behoud van de kwetsbare archivalia. In moderne leeszalen staan nu vele apparaten opgesteld. Veel studiezalen bijvoorbeeld beschikken momen-

teel over diverse micro-readers en -printers en ook over computers met de nieuwste en meest geavanceerde software. Computers zijn sedert het midden van de tachtiger jaren het belangrijkste gereedschap in de genealogie geworden. Sterker nog, wie niet met de computer en de gespecialiseerde software weet om te gaan zal bij het genealogisch onderzoek veelal onmiddellijk vastlopen. Genealogie heeft dankzij deze ontwikkelingen een hoogtechnologisch imago gekregen. Mogelijk is daardoor ook een verjonging van de genealogische beoefenaar opgetreden. De jeugd is vertrouwd met het computergebruik en heeft daar vaak schik in, vooral wanneer men gegevens naar boven haalt die hen rechtstreeks betreffen.

De eisen voor goede genealogie beoefening worden steeds hoger

De eisen die momenteel aan een genealoog worden gesteld zijn dan ook niet mis. Naast het oude handwerk, kan de genealoog niet zonder de kennis van de IT-technologieën. Dat is niet alleen kennis van de computer en de vele soorten software die bij genealogie wordt toegepast (denk aan beeldbewerking, audioverwerking e.d.) Daarnaast moet men ook vertrouwd zijn met het internet, diverse zoeksystemen, het initiëren van webrelaties en zo meer. Werd genealogie vroeger door sommigen afgedaan als een soort "geslachtsziekte", nu zijn de werkzaamheden door het gebruik van de computer breder van opzet en diepgravender geworden, en zij bepalen zich niet meer tot het opstellen van een graatgenealogie, waar men vroeger al blij mee was. De goede beoefening van de genealogie vergt thans ruime kennis van allerlei deelgebieden mede doordat uiteenlopende data elektronisch beschikbaar komen door het openen van uit-

eenlopende bronnen. Niet alleen moet de moderne genealoog Latijnse doopboeken en bronnen in oud schrift kunnen lezen. Hij dient ook kennis te hebben van het kadaster, de landeigendomsrechten, het erfrecht en het interpreteren van gespecialiseerde bronnen (als justitie, militaire dienst, beroepsgroepen). Een goede verwerking van brongegevens en de documentatie daarvan is een must geworden. Daarbij zal de goede genealoog zijn gegevens bovendien tegen de achtergrond van de streek plaatsen zodat de betekenis van de voorouders pas goed tot zijn recht komt. Kortom genealogie wordt in veel opzichten steeds meer geïntegreerd in de streekgeschiedenis. Beide kunnen niet meer zonder elkaar.

Waarom werd de genealoog niet altijd serieus genomen

Waarom men de genealoog vroeger niet serieus nam had diverse oorzaken. De meeste genealogen hadden weinig benul van de historische achtergronden. Als regel was de documentatie "hap snap", zonder de discipline die het historisch wetenschappelijke onderzoek vergt. Bronnen werden nauwelijks vermeld. Vaak was de interesse zeer smal gericht en beperkte men zich tot de basisgegevens van de eigen voorzaten en het vinden van een familiewapen. Geleidelijk heeft het werkerterrein van de genealoog zich echter aanzienlijk verbreed omdat men toegang tot meer gegevens heeft gekregen. In feite zijn veel genealogische publicaties proefboringen in de tijd geworden die het leven van een familie in de diepte en breedte beschrijven en daarbij ook de historische context uitvoerig aan de orde stellen.

Hogere scholingsgraad van niet professionele genealogen.

Een belangrijke verandering is opgetreden

bij de "amateur"-genealogen zelf. Veel vroege vutters met een uitstekende hogere opleiding bijv. zien in genealogisch vrijwilligerswerk een bezigheid die verwant is aan hun vroegere werkzaamheden, en dat bovendien ook nog voldoende uitdagingen biedt. Uiteraard brengen zij vaak veel expertise mee vanuit hun vroegere beroepsleven. Wie bij een genealogische bijeenkomst wat mensen spreekt wordt verrast door de deskundigheid die bij velen aanwezig is. Een cluster van architecten, tekenaars, landmeetkundigen enz. kon bijvoorbeeld in Sittard de oude binnenstad reconstrueren. Merkwaardig genoeg zijn het niet alleen de typische alfa's (meer gericht op talen) die zich in genealogie interesseren maar juist veel bèta's (meer wis-, natuur- en scheikunde). Mijn oude leraar natuurkunde Oremus bijvoorbeeld was een expert op genealogisch gebied. Deze mensen zoeken bij de genealogie compensatie voor hun nogal abstracte technische beroepsbezigheden. Zonder de hulp van deze bètagenealogen was de ontwikkeling van software niet zo snel gekomen. Ik wijs u ook op de zeer invloedrijke genealogische vereniging van de TU-Delft (Prometheus) en het groot aantal ingenieurs en wiskundigen die binnen de computer-genealogische wereld in Nederland actief zijn. Met behulp van hun technische kennis hebben zij het genealogische onderzoek op geweldige wijze gestimuleerd. Hetzelfde geldt trouwens ook in de ons omringende landen zoals België en Duitsland. Daarom kan men de genealoog van nu amper meer vergelijken met die van vroeger. Veel moderne "amateur" onderzoekers zijn wetenschappelijk geschoold en passen hun vaardigheden ook toe bij hun genealogisch onderzoek. In veel opzichten kan je zelfs stellen dat het verschil tussen

professionele en niet professionele genealogen vervaagt, door de stijging van het niveau van de moderne genealogische doorsnee onderzoeker. Mensen werkzaam in archieven krijgen steeds moeilijker vragen, maar het werk wordt daardoor wel aardiger. Trouwens ook de minder geschoolden kunnen, mede door de nu ontstane mogelijkheden, tot goede verantwoorde genealogieën komen.

Belangstelling enorm

Door de nieuwe ontwikkelingen is de belangstelling voor de genealogie bijna exponentieel gegroeid. In heel wat archieven is het vaak, ondanks de op het internet beschikbare bronnen, een drukte van belang. Veel meer dan vroeger ziet men jongeren, al blijven de vutters de meerderheid vormen. Veel van deze vutters hebben een studieuze achtergrond. Voor een zinvol tijdverdrijf en ook voor de gezelligheid hebben velen van hen zich als vrijwilliger op het toegankelijk maken van genealogische bronnen geworpen. Geen archief dat zonder deze ijveraars kan.

Vele vrijwilligers hebben zich in werkgroepen verenigd en een grote mate van deskundigheid verkregen bij de verwerking van deze gegevens. Internet en web geven daarbij nog extra kansen. Ik noem de deelname en sociale internet activiteiten waarbij rond bepaalde thema's zich internetgemeenschappen vormen. Met name de familieverenigingen hebben door samenwerking grote databestanden opgebouwd. Het databestand van de familie ten Thije bijvoorbeeld heeft vele tienduizenden namen. Na deze intensieve samenwerking worden heel wat familiegegevens op internet geplaatst die de professionele toets kunnen doorstaan.

Hollandse Genealogische Databank

H. Nagtegaal

De Hollandse Genealogische Databank bekend geworden onder www.hogenda.nl heeft na een jaar van zijn bestaan enorme uitbreidingen ondergaan en er zijn een aantal verfijningen in de zoekmogelijkheden aangebracht.

Inmiddels staan de doop-, trouw- en begraafboeken en in veel gevallen de lidmatenboeken van de Betuwe, Bommelerwaard, evenals die van 40 plaatsen in de provincie Utrecht in de databank. Bij de lancering van de website in september 2007 waren ca. 500 bestanden beschikbaar met in totaal 25.000 blz. Thans is het aantal artikelen opgelopen tot ca. 1800 en het aantal blz.

tot 60.000.

Recent is er een Heraldische Databank aan de website toegevoegd. Omdat sommige archieven alleen hun gegevens beschikbaar stellen voor het besloten gedeelte zijn alleen nieuwe en wapens die door families zelf zijn aangeboden in het openbare gedeelte opgenomen.

Dat deze genealogische en heraldische databank aan de vraag van de genealoog voldoet blijkt uit het feit dat deze tegenwoordig ruim 60.000 maal per maand geraadpleegd wordt.

Nieuw

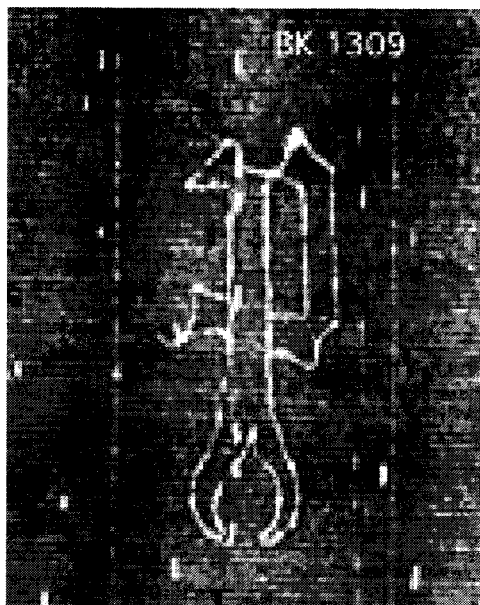
De Russische Veldtocht van 1812

Verhaald door kolonel der genie A. Kool, die deze veldtocht meemaakte en een van de weinige overlevenden was, betrokken bij de bouw van een der bruggen over de Berezina. In de reeks publicaties van dagboeken uit de Napoleontische tijd, voortkomende uit de samenwerking tussen ALVO-uitgeverij en Mars et Historia, past na de boekjes over de infanterist Koch en de cavalerist Callenfels dit verhaal van een genie-officier. Dit dagboek is reeds eerder uitgegeven (1912 in boekvorm) maar het is moeilijk verkrijgbaar. Daarom zal dit opnieuw uitgegeven boekwerkje een welkome aanvulling zijn voor de particuliere Napoleontica-bibliotheek. Het opnemen van kaarten, illustraties en de medewerking van T. de Kruijf, die een inleidende biografie van de familie Kool heeft geschreven geven deze uitgave een toegevoegde waarde. Naast de oorspronkelijke voetnoten van P.C. Kool zijn de vertalingen van citaten in het Frans als (cursieve) voetnoot toegevoegd. Ook is als bijlage opgenomen: het "doorlopend verhaal van de dienstverrichtingen van de Nederlandse pontonniers" (door J. Eijsten in 1911). Daarin krijgt geniekapitein Benthien van het 2^e legerkorps alle eer van de overgang van de Berezina, maar de, in dat verslag genoemde, tweede brug is door A. Kool van het 1^e legerkorps geslagen, zoals in dit dagboek is te zien!

De prijs bedraagt € 5,70, excl. verzendkosten. Bestelcode: BK00011

Watermerken

H.M. Lups

Het verschijnen van het tweede deel van het werk over watermerken in de zeventiende eeuw¹ van vader en zoon Laurentius completeert de mogelijkheid om te onderzoeken of etsen, gravures en tekeningen uit die tijd authentiek zijn. Verder kunnen ze ook goede diensten verlenen voor historisch onderzoek. Deze twee boeken zijn echter nogal stevig geprijsd, dus niet zo aantrekkelijk voor de hobbyist. Toch kan het onderzoeken van papier ook interessant zijn voor genealogen. Men kan ongedateerde stukken bezitten waarin zaken aan de orde komen, die een rol hebben gespeeld in het leven van onze voorouders. Men kan achterhalen wanneer bepaalde ongedateerde documenten mogelijk ontstaan zijn. En het kan ook iets zeggen over de echtheid. Een oude akte op nieuwer papier kan een nieuw afschrift zijn, maar ook een vervalsing. Gelukkig staan er voor ons meerdere en betaalbaarere mogelijkheden open.

Watermerken zijn in gebruik genomen toen men met de papierfabricage begon, in het buitenland eerder dan in ons land. Eind van de dertiende eeuw werd het voor het eerst gebruikt door de Italianen. Zoals u ongetwijfeld weet ontstond het papier oorspronkelijk uit vervezelde lompjes. Deze werden geschept met een fijnmazige papierzeef door de schepper. De zeef bestond uit een houten lijst met aan de onderkant een zeefdoek. Hierin werd een merk gevlochten van dun koperdraad. Dit was het dus het merk van de papierleverancier. Telkens als de papierschepper een schep vezelmateriaal opschepte liep het vocht door de zeef weg en bleef het vel papier achter. Dit was dus op de plaats van het merk iets dunner en kan, als men het papier op de goede manier belicht, gezien worden. Omdat als regel met twee zeven werd gewerkt moest het watermerk twee maal worden aangebracht. Uiteraard lijken ze wel sterk op elkaar, maar omdat het invlechten handwerk was zijn er toch geringe verschillen. Vanaf ongeveer de vijftiende eeuw heeft het watermerk een vaste plaats gekregen in het scheptraam. En wel in het midden op een kwart van boven. In de zeventiende eeuw gaat het watermerk ook een indicatie geven betreffende de kwaliteit van het papier en de afmetingen van het vel.

Op gegeven ogenblik ontstond behoefte om die watermerken te leren kennen. Historici, kunsthistorici, codificateurs (zie die zich bezig houden met het verenigen van verspreide regels, gewoonten en voorschriften betreffende de rechtspraak) en wetenschapsmensen uit verschillende andere wetenschappelijke disciplines houden zich be-

zig met de geschiedenis van het papier maken en analyseren van de watermerken ten einde papier, dat gebruikt is in documenten, boeken, manuscripten, kaarten, tekeningen en gedrukten te identificeren.

Watermerken kunnen, tezamen met andere bekende gegevens, nuttige informatie geven. Naast het watermerk zoekt men ook de herkomst: betreffende papiermolen en gegevens daarover.

Ook toen het handgeschepte papier vervangen werd door machinaal vervaardigd papier bleef men wel van watermerken gebruik maken.

Vader en zoon Laurentius hebben uiteraard van de modernste technieken gebruik kunnen maken om de afbeeldingen van watermerken vast te leggen. Vroeger was men op andere technieken aangewezen. Men tekende ze bijv. zo goed mogelijk na. Een andere manier is rubbing, een methode die ook nu nog wel wordt toegepast. Het is het systeem dat we als kind wel toepasten: een munt, daarover een stukje liefst dun papier en dan met een potlood er over krassen. We kregen zo de afbeelding van de munt op dat papier. Voor watermerken moet men een zacht potlood gebruiken of een timmermanspotlood en dun papier (35-50 gram per vierkante meter). Het vroeger veel gebruikte doorslagpapier is zeer geschikt. Andere technieken zijn bèta radiografie en elektronische radiografie. Bèta radiografie is een langzaam proces. Elektronische radiografie is ontwikkeld in Berlijn door Schnitger, Ziesche en Mundy. Bij de Koninklijke Bibliotheek heeft men deze methode overgenomen in samenwerking met de Röntgentechnische

Dienst (RTD) in Rotterdam. Men kan in de kelders van de Koninklijke Bibliotheek 250 tot 300 Röntgen negatieven van watermerken maken in vier uur.

Gerard van Thienen, conservator Incunabelen van de KB heeft van alle incunabelen gedrukt in de Nederlanden reproducties gemaakt. De Koninklijke Bibliotheek beschikt dan ook over een database, die meer dan 16.000 afbeeldingen bevat uit bijna alle in de Nederlanden gedrukte incunabelen. Men heeft tevens een website gemaakt, die voor iedereen toegankelijk is: <http://watermark.kb.nl>

Deze Engelstalige site biedt mogelijkheid tot zoeken. Voor ons genealogen is dit een betere en uitgebreidere mogelijkheid om een en ander over onze niet te dateren stukken te achterhalen. Het geeft informatie over drukkers van incunabelen, maar daarvoor ook data wanneer een bepaald watermerk is gebruikt. De Delftse drukker J. Jacobszoon gebruikte ± 1485 papier met als watermerk een ossekop met kruis. Overigens, wie op internet zoekt kan ook verschillende andere gedrukte publicaties vinden, die beduidend goedkoper en mogelijk uitgebreider zijn dan de beide delen van vader en zoon Laurentius.

Dit als een eerste inleiding ontleend aan diverse publicaties, voornamelijk op verschillende sites van het internet gevonden. Mogelijk kunnen anderen dit onderwerp verder uitdiepen.

1. Watermarks 1650-1700 bevat 794 en Watermarks 1600-1650 695 beschrijvingen van watermerken. Uitgever is HES & DE GRAAF Publishers. De prijs bedraagt per deel € 425.

Geschiedenis van het Kruis- of Doumaleen te Aldeboarn. Auteur Martha Kist

In Friesland ontstonden in de middeleeuwen lenen: bepaalde vermogensfondsen om een pastoor, of meestal zijn assistent, de vicaris, uit de opbrengst te onderhouden. Het doel was het opdragen van missen voor het zielenheil van de stichters. Vlak voor de hervorming werd zo'n vrijleen vrij algemeen en meestal gebruikt om een familielid van de stichters te laten studeren en een plaatsvervanger de missen te laten lezen. Aldeboarn (in Midden-Friesland) had als vrijleen het Kruisleen, verbonden aan het altaar van het Heilig Kruis in de kerk, en later ook Doumaleen, genoemd naar de stichter Douwe Douwama, de vader van de bekende vrijheidsstrijder Jancko Douwama (jarenlang gevangene van Karel V). Het bijzondere van het Kruis- of Doumaleen is dat het (zonder de zielenmissen) nog steeds bestaat en actief is, samen met zo'n dertig andere Friese studielenen.

Het boek belicht alle aspecten van de geschiedenis van het leen. Dat van de beneficianten of begunstigen van het leen, dat van de collatoren en collatrices die hen mochten aanwijzen en dat van de bestuurders. Uit de recente historie komen sommigen zelf aan het woord, wat het boek heel levendig maakt. Ook wordt ons verteld hoe de landerijen verpacht werden, aan wie en wanneer. Van verscheidene families die een rol hebben gespeeld in de geschiedenis van het Kruis- of Doumaleen zijn genealogische overzichten opgenomen. Het boek is daarom niet alleen waardevol voor geïnteresseerden in de geschiedenis van het onderwijs en het bestuur in Friesland, maar ook voor hen die belangstelling hebben in de lokale geschiedenis van Aldeboarn en haar omgeving en bewoners.

Het boek is keurig verzorgd en de vele illustraties en afbeeldingen passen goed bij wat op die bladzijden in de tekst besproken wordt. Het bevat geen noten, maar uit de tekst zelf en uit de

opgave van bronnen en literatuur blijkt dat er veel gebruik is gemaakt van de archieven, al is het archief van het Kruis- of Doumaleen zelf niet zo groot. Zie ook de bespreking in *Ons Erfgoed*, 9^e jg, nr. 6, pag. 278-279.

Uitgeverij Verloren (Hilversum, 2008) ISBN 978-90-8704-029-1, 212 blz., prijs € 19,00.

Archiefwijzer maçonnieke Archieven · Eind 2007 gaf de Stichting ter bevordering van wetenschappelijk onderzoek naar de geschiedenis van de Vrijmetselarij in Nederland (OVN) een boekje uit dat een belangrijke gids vormt om te weten wat er van en over de Nederlandse Vrijmetselaarsorden in de openbare collecties in maçonnieke archieven aanwezig is. In deze Archiefwijzer worden niet alleen onderzoeksmogelijkheden beschreven in de historische archieven van en over de Nederlandse Vrijmetselaarsorden die zich in openbare collecties bevinden. Ook particuliere collecties en niet-openbare archieven worden beschreven. Daarnaast zijn er twee hoofdstukjes die bronnen over Nederlandse vrijmetselaars in buitenlandse archieven vermelden. De archiefwijzer geeft na de inleiding een verklarende woordenlijst en onderzoekstips. In de bijlagen vindt u een overzicht van gespecialiseerde bibliotheken en opleidingen en academische organisaties. Daardoor is de archiefwijzer een belangrijke gids voor wie onderzoek wil doen naar de geschiedenis van deze veelal eeuwenoude genootschappen. Het gepubliceerde is echter niet uitputtend. In de nog niet toegankelijke archieven kunnen ongetwijfeld nog belangrijke ontdekkingen gedaan worden. De Vrijmetselaarswereld is lange tijd erg besloten geweest. De uitgever stelt melding van aanvullingen en correcties door archivariissen dan ook ten zeerste op prijs.

Informatie: www.stichtingovn.nl.

Stichting OVN (Den Haag, 2007), ISBN 978-90-807778-4-2, 144 blz. Prijs € 10,00.

Aan dit nummer werkten mee:

G. Enter, Balladelaan 254, 3813 CG Amersfoort

H. Klunder, Zzoekowlaan 25, 2625 PJ Delft

J.W. Koten, Weezenhof 21-07, 6535 JR Nijmegen

G..J. Leeuwenhoek, Morsstraat 15, 2312 BK Leiden

H.M. Lups, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft

ons genealogisch

Erfgoed

i.s.m. Gen. Ver. Prometheus

26. De kinderen van Yokette Gribbants
Siete Ankes Landman
1 Jenkie Sietes Landman geboren tot
Stavoren den 29 September 1697 en
aldaar Overleden den 31 January 1743
Was getrouwt te Stavoren aar.
1722
Roeloff Jullis geboren te Papmeed
den 2 April 1698, Overleden te Stavoren
1762 te Stavoren, in a. daar begraven
in de kerk den 11 Maart 1771
Sie van haar kinderen haq 35.
2 Gerbrand Sietes Landman geboren
te Stavoren den 5 July 1701. Overleed
te St. Eustatius den 4 April 1747.
en a. daar begraven.
Was getrouwt te Stavoren aar.
Lieve Hartmans geboren
te Stavoren den 2 Augustus
1726 en a. daar Overleden den
8 Maart 1743.

Colofon

Redactie:

J.W. Kotten, W.J. Scholl

M. de Hoog, G.J. Leeuwenhoek, F.M. Morien, (Prometheus)

Eindredactie: H.M. Lups

Redactieadres:

Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft
Tel. 015-2146963, fax 015-2136578
e-mail : alvolups@wanadoo.nl

Homepage Alvo:

<http://www.onserfgoed.com>

Vormgeving: Alvo-Delft

Uitgever, abonnementenadministratie, verspreiding:

Uitgeverij Alvo, Buitenwatersloot 142,
2613 SV Delft.
Tel. 015-2146963, fax 015-2136578

Druk:

Drukkerij Alevo, Lagosweg 11,
2622 CZ Delft.
Tel. 015-2569260, fax 015-2855171
www.alevo.nl; e-mail: info@alevo.nl

Inhoud

Van de redactie	223
Genealogie heden en morgen (2)	224
Papier met een zwart randje	231
Familienamen en genealogie	233
Beroepen van toen (schout - schulper	235
Het geslacht Oosterman in de Hoeksche Waard (1)	238
Overzicht publicaties (75)	244
Toelaten niet-leden tot Verenigingscentrum van de N.G.V.	245
Grootmoeder en grootvader	246
Familieband.nl: leuke aanvulling op genealogie ..	251
Forensische genealogie nu een feit	252
Nog meer DNA-nieuws vanuit Leiden	252
W.G.O.D. 40 jaar	254
Opening Hist. OntmoetingsPunt in Bibliotheek- vestiging Waddinxveen	255
Voorjaarscursussen in het Zeeuws Archief	256
315000 Bommelerwaarders online	258
Wat zetten we in een familiegeschiedenis	259
Westerwolde en Wegman.....	261
Gens Humana	261
Gemeentearchief Rotterdam deelt bewaartip	252
Duitse akten naar het C.B.G.	262
Boekennieuws 262	262
Vraag Cleijensorgh	263
Naamregister	264
Zakenindex	267

© 2008 ALVO. Overname van artikelen is toegestaan na toestemming van de uitgever en de auteur.

Het tijdschrift *Ons Erfgoed* verschijnt zes keer per jaar. Een abonnement wordt geacht aan het begin van het jaar te zijn ingegaan. Een jaarabonnement kost € 14,00, te voldoen door storting of overschrijving op postbank-rekening **301108** of bankrekening **3134.11.182** ten name van uitgeverij ALVO te Delft.

Een abonnement buiten Nederland (Europa) kost € 16,30, buiten Europa € 23,10, te betalen door overschrijving uit het buitenland (Europa naar Nr BIC RABONL2U IBAN nummer NL24 RABO 0313 4111 82 ten name van uitgeverij ALVO, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft, Nederland.

Bij **bankoverschrijvingen** en **girotelbetalingen** s.v.p. ook **bij de mededelingen adres en woonplaats en abonneenummer** vermelden omdat op de rekeningafschriften alleen de namen worden vermeld.

Voor eventuele beëindiging van het abonnement aan het eind van 2009 dienen de opzeggingen voor 1 november 2009 in ons bezit te zijn. Opzeggingen na 1 november ontvangen kunnen niet meer worden behandeld.

Sluitingsdatum kopij 2009, nr. 1: 5 januari 2009.

Voorpagina: *Fragment uit Geslacht Lijst van Pieter Brouwer van zijn moeders vaderzijde.*

Van de redactie

In de eerste plaats onze beste wensen voor het komend jaar. Wij hopen voor u op een goede gezondheid en weinig hinder van het economisch gebeuren en uiteraard succes bij uw naspeuringen. Wij zullen ons best doen u ook het komend jaar van goede informatieve kopij te voorzien.

Voor u ligt al weer het laatste nummer van de zestiende jaargang, die eigenlijk de laatste zou zijn. Gezien de reacties van onze lezers hebben we u reeds aangekondigd dat we er nog een jaar aan toe zullen voegen. Ook waren er relatief weinig opzeggingen ondanks de economische omstandigheden. Gezien onze leeftijd en de ontwikkelingen door het computer- en internetgebeuren wordt het daarna toch tijd er een eind aan te maken, tenzij anderen het willen voortzetten.

In het komend jaar hopen we op de ingeslagen wijze voort te gaan, mede in samenspel met u, onze lezers. De genealogische vereniging Prometheus van de TU-Delft zal daarna een ander samenwerkingsverband aangaan of zich beperken tot publicaties op het internet. Er is reeds een samenwerking met Ons Voorgeslacht via de site Hogenda. Samensmelting met een andere vereniging is voor een TU-vereniging niet mogelijk. Zij zorgen voor zorgvuldig gecontroleerde genealogische overzichten. Ook de serie "Overzichten publicaties" van de heer Klunder wordt op prijs gesteld. Te zijner tijd zullen zij en wij u informeren hoe een en ander zich ontwikkelt. Het is wel de bedoeling de site www.onserfgoed.com te laten voortbestaan.

Voor de inhoud van *Ons genealogisch Erf-*

goed is nog een behoorlijk portie kopij in voorraad. Bovendien hebben we reeds toezegging gekregen voor enkele artikelen, die interessant zijn voor genealogen. Ook hopen we onze serie "Beroepen van vroeger" af te ronden. Het is de bedoeling dat deze serie daarna uitgebreid op cd-rom zal verschijnen. In de loop van de tijd is informatie verzameld over nog niet behandelde beroepen of meer informatie betreffende reeds verschenen beroepen. Natuurlijk worden ook zo veel mogelijk afbeeldingen toegevoegd. Te zijner tijd zal er eventueel overleg met BoekopCD zijn over plaatsing van alle jaargangen van ons blad op cd, hetzij een cd met de totale inhoud, hetzij door vervaardiging van een aanvullende cd met de nog niet verwerkte jaargangen.

Zoals u kunt zien hebben we het abonnementsgeld voor het komende jaar ongewijzigd gelaten. Wat onze betalende abonnees betreft geldt het volgende:

Abonnees, die opgezegd hebben ontvangen daarom dit nummer zonder bijgevoegde acceptgirokaart. Voor de abonnees die gebleven zijn, zijn acceptgirokaarten toegevoegd. Mocht u op een andere wijze betalen, wilt u dan uw abonneenummer vermelden? Soms betaalt een abonnee niet zelf. Ook zijn er abonnees met dezelfde achternaam wat wel eens verwarring kan veroorzaken.

Opzeggingen na 1 november ontvangen (op 1 of 2 dagen kijken we niet) kunnen zoals duidelijk is vermeld **niet meer worden behandeld**. In november bestellen wij de oplaag voor volgend jaar

Henk Lups

Genealogie – heden en morgen (2)

Een blik op de toekomst

JW. Koten

We zagen reeds dat de eisen voor goede genealogiebeoefening steeds hoger worden. Door het gebruik van de computer is er ook steeds meer mogelijk. Dit geldt zowel voor de aanbidding van data als voor het verwerken door de gebruiker. Men kan, denk ik, veilig stellen dat over enkele decennia, vrijwel uitsluitend via de computer gegevens worden beschikbaar gesteld en verwerkt. Wij ontkomen er niet aan ons met de daaraan verbonden problematiek bezig te houden. Voor degenen die nog niet met een computer werken is het mogelijk vervelend maar we zullen ons toch met de consequenties van het computergebruik bezig moeten houden als we ons op de toekomst richten.

Genealogische software

Waar vroeger kaartenbakken aan te pas kwamen, worden nu zoveel mogelijk de gegevens gedigitaliseerd. Een belangrijke stap was hierbij de ontwikkeling van specifieke genealogische software zo'n 35 jaar geleden. In het begin waren zowel de computers als de professionele software behoorlijk aan de prijs. Voor een beetje bruikbaar programma betaalde men al gauw honderden guldens. Daar kwam hier te lande verandering in toen de Nederlandstalige programma's op de markt verschenen. Doordat de afdeling computergenealogie van de NGV Gens-Data tegen een zeer billijke prijs op de markt bracht, bleven ook commerciële programma's als Haza-Data en Pro-Gen zeer betaalbaar. Momenteel wordt door steeds meer genealogen het programma Ald-faer gebruikt, dat gratis is, in stand gehouden en verbeterd door een werkgroep

vrijwilligers. Wel worden donaties op prijs gesteld ter bestrijding van de te maken kosten, maar dit wordt geheel aan de gebruiker overgelaten. Uiteraard hebben zich ook hier ontwikkelingen voorgedaan. Momenteel is de genealogische software zover ontwikkeld dat men alle relevante gegevens zeer doelgericht en goed gestructureerd in het zelfde programma kan documenteren. Daarnaast kan de genealogische uitvoer naar vrijwel alle wensen worden gepresenteerd. Veel programma's maken het zelfs mogelijk een kwartierstaat of genealogie in boekvorm uit te voeren, met illustraties, indexen enz. Op dit punt heeft men bij progressieve software nauwelijks meer iets te wensen. Het printen van een stamboom is vaak niet meer dan het drukken op enkele knoppen. Maar deze ontwikkelingen staan niet stil, er is nog steeds veel nieuws op komst.

Genealogie en internet

Een meer recente ontwikkeling is dat genealogische programma's steeds meer op het gebruik van het internet zijn georiënteerd. Veel moderne genealogische programma's zijn zodanig ingericht dat zij rechtstreeks genealogische databestanden via het internet kunnen adresseren en gegevens in het juiste format kunnen opladen resp. binnenhalen. Deze activiteit wordt wel Web 1.0 genoemd. Het is het opnemen van gegevens, zonder dat feed-back (terugkoppeling) mogelijk is. Met Web 1.0 technieken kan men op betrekkelijk eenvoudige wijze relevante gegevens rechtstreeks in het eigen databestand opnemen. Het saai over-

typen van data, waarbij gemakkelijk fouten kunnen worden gemaakt, kan dan ook binnenkort tot het verleden behoren.

Een meer recente ontwikkeling is de interactieve communicatie met databestanden, die men de naam Web 2.0 heeft gegeven (zie ook verder). Met de mogelijkheden van Web 2.0 wordt interactieve communicatie gemakkelijker gemaakt. Zo kan men internetsites met moderne genealogische software in dialoog adresseren. Daarbij kan men bij een aantal sites vragen te melden wanneer dat en wanneer er van een bepaalde familie nieuwe gegevens beschikbaar zijn en daarover vragen stellen. Is men in bepaalde personen geïnteresseerd, dan worden deze min of meer automatisch na aanklikken in het lopende genealogische gegevensbestand geïncorporeerd, met de vermelding waar deze gegevens gevonden zijn. Nieuwere software is in ontwikkeling die helpt te besluiten of een potentiële persoon wel of niet bij een bepaalde stamreeks behoort, door analyse van de positieve en negatieve punten bij de genealogische bewijsvoering van verwantschap.

Onlangs is Web 3.0 gelanceerd dat reeds in de wetenschappelijke wereld veel toepassing heeft. Bij gebruik van de Web-3.0-mogelijkheden kan men via bepaalde software aan het internet niet alleen zoekvragen stellen. Daarnaast kan men het programma instrueren de gevonden data in een omschreven vorm in het betreffende databestand op de eigen computer op te slaan. Om dit met een voorbeeld te verduidelijken. Ik zou kunnen opgeven: vindt voor mij alle gegevens van de inwoners van gemeente Grevenbicht en order deze gegevens naar straatnaam en huisnummer. Met deze opdracht gaat de computer op het internet aan

de slag. De volgende morgen vindt ik dan in een computerbestand alle gegevens over de bewoners van Grevenbicht geordend naar mijn wens, met straatnamenlijsten waarin in volgorde van de huisnummers de bewoners staan vermeld. Bij Web 3.0 worden elementen gebruikt die men wel "kunstmatige intelligentie noemt". Het is duidelijk dat op de **lange duur** soortgelijke ontwikkelingen ook vat krijgen op het genealogische onderzoek. Het is zelfs denkbaar dat wanneer je een bepaalde naam opgeeft, je binnen enkele dagen van de betrokken persoon een stamboom krijgt compleet met de vindplaatsen van de bronnen en overige aanvullende gegevens die over deze personen in kranten of boeken te vinden zijn. Essentieel is daarbij dat de bronnen zodanig zijn ingericht dat dit mogelijk is. Een van de technieken is dat men aan elektronische databestanden, tevens elektronische labels bevestigt, die de vragende computer instrueert omtrent de aard van de geadresseerde databestanden. Er zijn momenteel diverse internationale erkende (ISO) formats in ontwikkeling hoe men deze documenten het beste kan labelen. Zulke extra informatie gekoppeld aan de datafile noemt men ook wel metafile. Voorlopig zal dit voor de doorsnee-genealoog echter nog niet actueel zijn.

Toepassingen van Web 2.0 bij de genealogie: genealogische netwerken

Nu reeds heeft Web 2.0 een diepgaande invloed op de genealogische wereld. Ik noem hier enkele producten die reeds beschikbaar zijn:

- (1) internet communities (gemeenschappen)
- (2) grotere samenwerkingsverbanden
- (3) genwikis

Daarbij ga ik voorbij aan andere nieuwig-

heden zoals de podcasts en de blogs.

Genealogische internet gemeenschappen

Genealogie is te complex om alleen te doen. Vroeg of laat heeft men hulp nodig of moet men steunen op gegevens die door anderen zijn aangeleverd. Was men voor dit alles vroeger aangewezen op deelname aan een vereniging, nu ontstaan er op internet netwerken waarin bepaalde onderzoekers die gezamenlijk in een project participeren, gegevens uitwisselen en zich als internetgroep gaan manifesteren. Dit kan het onderzoek van families zijn, maar ook de inventarisering van de bevolking van gemeenten of van bepaalde beroepsgroepen (denk aan politie, dominees e.d.).

Een recente ontwikkeling is, om via internet deel te nemen aan een internet combinatie door de software binnen een groep aan elkaar te koppelen. Men spreekt dan van een genealogische internet community. Gegevens die door lid A in zijn genealogische database zijn verwerkt kunnen meteen vrijwel automatisch in het gekoppelde netwerk van personen B, C, D, E enz. van die groep in hun databestand worden verwerkt. Er zijn hier enkele aardige ontwikkelingen te noemen. Er is een webtool op komst: web office, ook wel Office 2.0 genoemd, waarmee je gezamenlijk aan manuscripten, spread-sheets enz. kunt werken. Dit is praktischer dan wanneer je voor een artikel gezamenlijk door vele revisies heen moet. Zo kan ook bijv. door een groep gezamenlijk aan transcripties worden gewerkt. In de wetenschappelijke wereld wordt dit gereedschap al veel gebruikt.

Een andere mogelijkheid is natuurlijk een centrale server te gebruiken, waarop een genealogische software is geïnstalleerd die door iedere gebruiker van het netwerk met gebruik van een willekeurige aangesloten

computer van iedere gewenste plek kan worden bediend. De laptop werkt in dat geval meer als terminal dan als zelfstandige eigen computer.

Samenwerking binnen grote nationale en internationale genealogische gemeenschappen

Samenwerking blijft niet alleen beperkt tot specifieke interesseverenigingen als familieverenigingen, maar bij ook grotere gemeenschappen ziet men deze trend. In eerste instantie noem ik hier de Mormonen. Deze zijn druk doende hun gegevensbestanden in het publieke domein te brengen. De genealogische software wordt zodanig aangepast dat het binnenhalen van de gegevens sterk wordt geautomatiseerd en geordend in de genealogische databestanden kunnen worden opgenomen. Het is duidelijk dat op den duur hier ook commerciële bedrijven een graantje willen meepikken. Er gaan immers ook in de genealogie grote bedragen om, vooral in de VS waar de genealogie veel belangstelling trekt. Een groot deel van de genealogische wereld is daar gecommmercialiseerd. Een goed voorbeeld is de bekende site ancestry.com die een enorme schat aan gegevens bevat en waarop de door dit bedrijf uitgebrachte software (Family Tree Maker) is toegespitst. Het voordeel van de VS is natuurlijk dat men in één groot taalgebied opereert, de belangstelling voor de genealogie overweldigend is en bovendien bestaat daar een markt waar vele en verschillende commerciële genealogische diensten worden aangeboden. Een niet gecommmercialiseerde vorm van deze ontwikkeling is Geneanet.

Genwikis

In lijn met het voorgaande is het verschijnen van genwiki. Een wiki is een anoniem sa-

menwerkingsverband waarbij allerlei vormen van kennis worden samengebracht in een vooraf bepaalde structuur. De bekendste vorm is die van de wikipedia. Dit model van samenwerken bleek bijzonder vruchtbaar voor de genealogie, hetgeen uitmondde in het opzetten van een genwiki. Deze nieuwigheid werd in Europa gelanceerd door de Duitse genealogische computervereniging in combinatie met de DAGV. De Duitse genwiki heeft veel navolgers gekregen o.a. ook in Nederland. Het grote voordeel van genwiki is dat door bijdragen van onderop een gigantische database groeit die interactief is opgezet. Genwiki biedt immers al de mogelijkheid om zonder speciale kennis bij te dragen aan de voortgang van de digitalisering van genealogische gegevens. Deze Duitse Genwiki groeit als kool en heeft zich sterk geïnternationaliseerd waarbij ook diverse andere landen te adresseren zijn.

In Nederland heeft men eveneens een GenWiki opgezet. Het ligt in de rede dat deze gegevensbestanden op den duur worden gekoppeld aan het Duitse Genwiki, mede door het gegeven dat 50% van onze landgenoten ook Duitse wortels heeft. Hetzelfde geldt trouwens ook voor Geneanet.

Nieuwe problemen bij de computer genealogie dienen zich aan

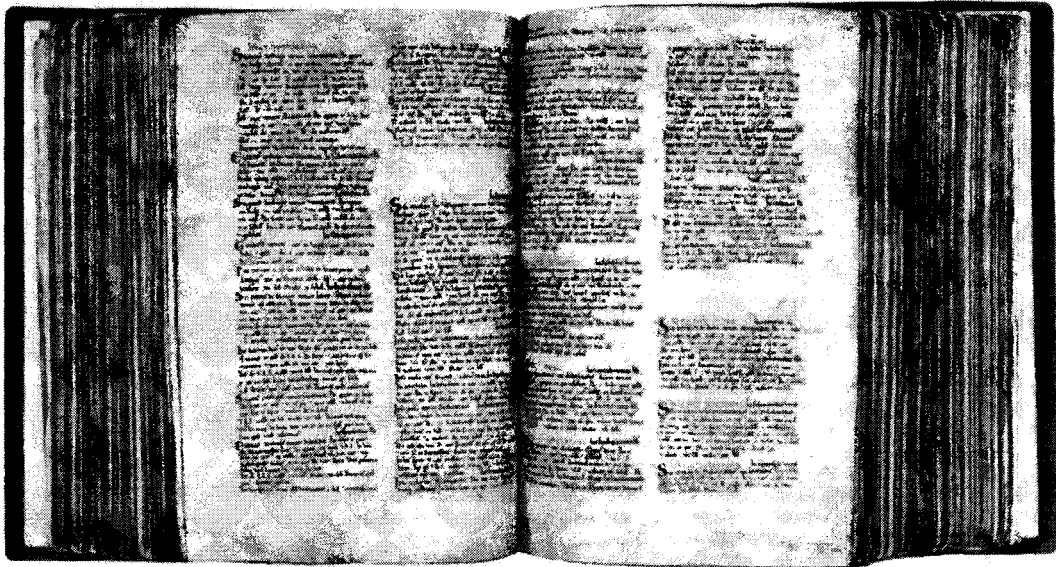
Naast het vele goede dat de computer heeft gebracht dienen zich nu al ernstige problemen aan, waar ik enkele van ga bespreken. Ik sla hier de problemen die computerveiligheid betreffen maar over, omdat dit geen specifiek computergenealogische aangelegenheid is, maar problematisch is het wel.

Databeheer

Het toegankelijk maken van gedigitaliseerde databestanden wordt een toenemend pro-

bleem, dat steeds grotere eisen stelt aan de beheerders. Net zoals een gewone bibliotheek moet men voor het lokaliseren van de bronnen een goede hiërarchische opbouw van de gegevensbestanden creëren. Daarnaast moet men net zoals bij een gewone bibliotheek, ook de bestanden van labels voorzien zodat men weet wat er in het bestand aan gegevens is opgenomen. Vaak zal men voor een zelfde document tientallen ingangen moeten bedenken. Geleidelijk aan ontwikkelt zich een nieuwe wetenschap van elektronische databeheer waarbij wiskundige inbreng onvermijdelijk is. Het is duidelijk dat ook de doorsnee genealoog daar weet van moet hebben. Een typisch alfavak zoals archiefbeheer eerst was, gaat uitgroeien tot dat van een nieuwe vorm van beroepsuitoefening: archieftechnoloog. Extra probleem is bovendien dat men het elektronische data-archief zodanig moet inrichten dat het ook internationaal toegankelijk wordt. Hier doen zich nu al grote problemen voor omdat zelfs in een klein land als het onze diverse systemen in omloop zijn, zodat je eerder van een Babylonische spraakverwarring kunt spreken omdat er verschillende systemen zijn toegepast. Voor een deel komt dit doordat de invoering van de digitalisering nogal op hap snap wijze is gebeurd, zonder dat men voldoende met de andere archieven en instellingen rekening hield. Iedereen wilde graag de eerste zijn en in een dergelijk klimaat is afstemming moeilijk. Er zijn momenteel gelukkig onderhandelingen gaande om tot algemene standaarden te komen om de communicatie soepel te laten verlopen. Duidelijk is dat dit een zeer complexe zaak is die mogelijk nog vele jaren nadenken zal kosten.

Digitale duurzaamheid: een groot toekomstig probleem

Het Domesday Book (British Museum). 1086. Gedigitaliseerd in 1986, maar dit bestand kon 10 jaar later niet meer geopend worden. De oude computer moest eerst gereconstrueerd worden.

Een van de nieuwe majeure problemen is de digitale duurzaamheid. De nieuwe ontwikkelingen hebben veel goede dingen gebracht, maar men dreigt wel oude lessen wat te vergeten, namelijk de vergankelijkheidsproblemen bij hard- en software. Door de technische verfijningen is de hardware veel kwetsbaarder geworden. Ook de opslagmedia blijken minder stabiel te zijn dan men aanvankelijk dacht. De bekende cd's hebben een levensduur van slecht enkele jaren. En zelfs zijn oudere cd's niet altijd meer te openen. Eigenlijk moet men van iedere cd of dvd een duplicaat maken en beide op gezette tijden controleren om zonnodig een nieuw duplicaat te maken. Ook de harde schijven hebben niet het eeuwige leven. Oude floppy's van 5½ inch kan men haast niet meer inlezen en de meeste moderne computers kunnen zelfs ook de 3¼ diskettes niet meer aan. Ook de tapestreamer, het opslagmedium bij uitstek, is volledig uit het zicht verdwenen. Veel van wat

vroeger is opgeslagen is niet meer toegankelijk. Men heeft soms oude systemen moeten herconstrueren om toegang tot bepaalde bestanden te krijgen. Denk maar aan het Domesday Book dat op last van Willem de Veroveraar werd samengesteld (gereed in 1086) en waarvan men in 1986 een digitale versie vervaardigde, die later niet meer gelezen kon worden. Maar ook softwarematig verandert er veel. Er komt snel een einde aan het DOS-tijdperk en ook de oudere Windows versies zullen op korte termijn onleesbaar zijn. Ook de overgang naar Vista zal ongetwijfeld de digitale duurzaamheid van heel wat oude software te niet doen. Velen geven nu echter nog de voorkeur aan Windows XP omdat Vista te veel problemen oplevert. Momenteel zijn er instellingen die zich vooral bezighouden met het beheer van vroegere soft/hardware zodat oude gegevens kunnen worden geres-taureerd en opnieuw geactiveerd en opgeslagen.

Vervuiling van gegevens

Een niet minder ernstig probleem is het - soms moedwillig - vervuilen van gegevens ten eigen voordele. Vooral in de eerste periode waren de gepubliceerde gegevens onvoldoende beschermd, met de komst van de Wiki's is er veel externe controle, waardoor bedrog opvalt en de bedrieger bekend wordt. Soms worden genealogische gegevens gebruikt voor identiteitsdiefstal. Kortom wie genealogie bedrijft moet zeer op de gevaren van rovers, deugnieten en plagiaat-bedrijvers bedacht zijn. Dit houdt in regelmatige verificatie van de gegevens die op het internet zijn geplaatst, maar ook controle van de gegevens verkregen van internet via officiële bronraadpleging. Het voortbestaan van de originele archiefbronnen is natuurlijk onschatbaar als controle. Archiefbezoek, zij het minder dan vroeger, blijft essentieel wil men niet op verkeerde sporen terecht komen. Ook het CBG en het Verenigingscentrum van de NGV leveren nog steeds veel nuttige informatie.

Monopolie van Microsoft roept steeds meer weerstanden op

Tegen de monopolisering van Microsoft groeit alom weerstand. Er is verzet dat op de computers automatisch Vista wordt geplaatst. De geslotenheid van de software geeft veel ergernis. Voortdurend moet de eigen genealogische software worden bijgesteld. Van diverse kanten wordt aangedrongen op het gebruik van een open software omdat dan de bestaande specifieke software beter kan worden aangepast aan de nieuwere eisen. Het woord Linux hoor je daarom steeds meer. Wanneer de overheid op Linux zou overgaan is de geschatte bezuiniging op de software ca. 340 miljoen Euro. Helaas heeft Linux nog slechts beperkte genealogische software. Het grote voordeel van

Windows was niettemin dat vrijwel iedereen dit gebruikte en er weinig communicatieproblemen waren tussen de gebruikers onderling. Dit kan gaan veranderen wanneer Windows uit de gratie raakt. Gelukkig dat Linux Dos-bestanden aan kan, maar de communicatie kan wel een knak krijgen als Linux standaard zou worden. Linux bestaat al jaren, maar de massa maakt er geen gebruik van. Ook genealogen heeft het, voor zover ik na kan gaan, tot nu toe weinig te bieden.

Komt er een einde aan de persoonlijke software?

Google begint zoals bekend danig aan de macht van Microsoft te knabbelen door gratis (of tegen geringe vergoeding software faciliteiten aan te bieden. Maar het blijft niet alleen bij Google. In de VS bieden commerciële genealogische sites (providers, softwareproducenten) een service waarbij men gebruik kan maken van genealogische software. Tevens biedt het de mogelijkheid om de eigen genealogische data bij deze dienst op te slaan. Men heeft dan geen bemoeienis met het op peil houden van deze genealogische software, terwijl de data eveneens door deze provider veilig worden opgeslagen, zodat men niet bij een eventuele crash al zijn data kwijt is. Ik schat dat over 10 -15 jaar de nu gebruikte individuele genealogische software tot het verleden gaat behoren en dat de meeste genealogen wel op een speciaal netwerk of bij een genealogische gemeenschap zijn aangesloten. Het zal niet meer lang duren of er ontstaan enkele gigantische datacentra, die de rol van de opslag in de eigen computer gaan overnemen. Hierover mogelijk later iets meer.

(wordt vervolgd)

Papier met een zwart randje

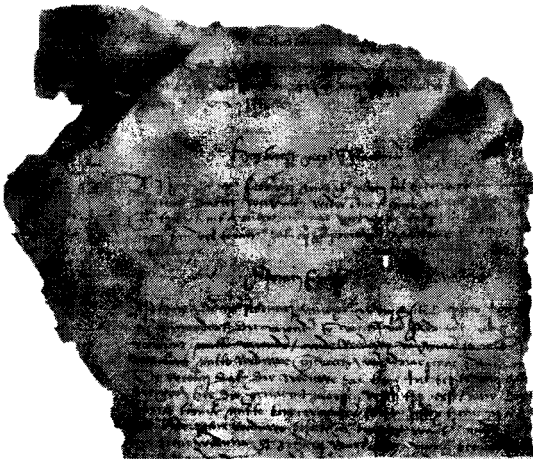
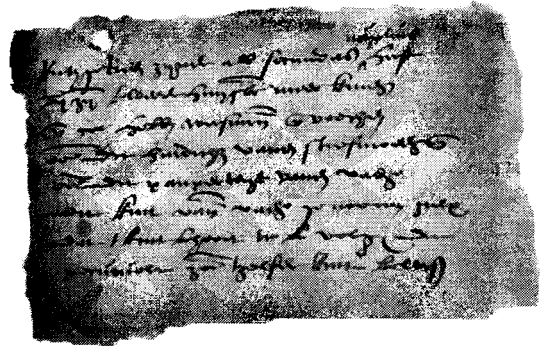
Bas van der Wulp

Nota dat dit alle Rampen sijn die het d'g' Brand
was in Dordrecht was door Anno 1618. sijn gesel vordert vaders end
de Hoofscamer, sijn sijn meer betadend. sijn vordert ten sijn
Camer g'doog met eenig Document sijn vordert sijn sijn, die alle
pelle m'leed door m'alcand'ng leggij, Sal was sijn noodig sijn,
niet apparent is dat vaders legget sijn, of sijn vordert

Een verzameling half verkoold papier heeft eeuwenlang een deel geschiedenis van de Delftse Weeskamer verborgen gehouden. Met engelengeduld en vakmanschap hebben de medewerkers van het Archief de waardevolle papiersnippers tot een zinvol en boeiend geheel kunnen smeden. De resultaten zijn voor u toegankelijk.

Mensen verdwijnen soms spoorloos. Er is zelfs een tv-programma dat zo heet. Het speurwerk van Spoorloos wordt bemoeilijkt door regels rond de bescherming van de persoonlijke levenssfeer. Bij een archiefonderzoek naar mensen van lang geleden kom je ook allerlei obstakels tegen, maar van

privacybescherming heb je geen last. De Delftse archieven zijn de eeuwen helaas niet bepaald ongeschonden doorgekomen. In 1536 brandde het grootste deel van de stad in een paar dagen tijd af. Het stadhuis en vrijwel alle stedelijke administraties gin-

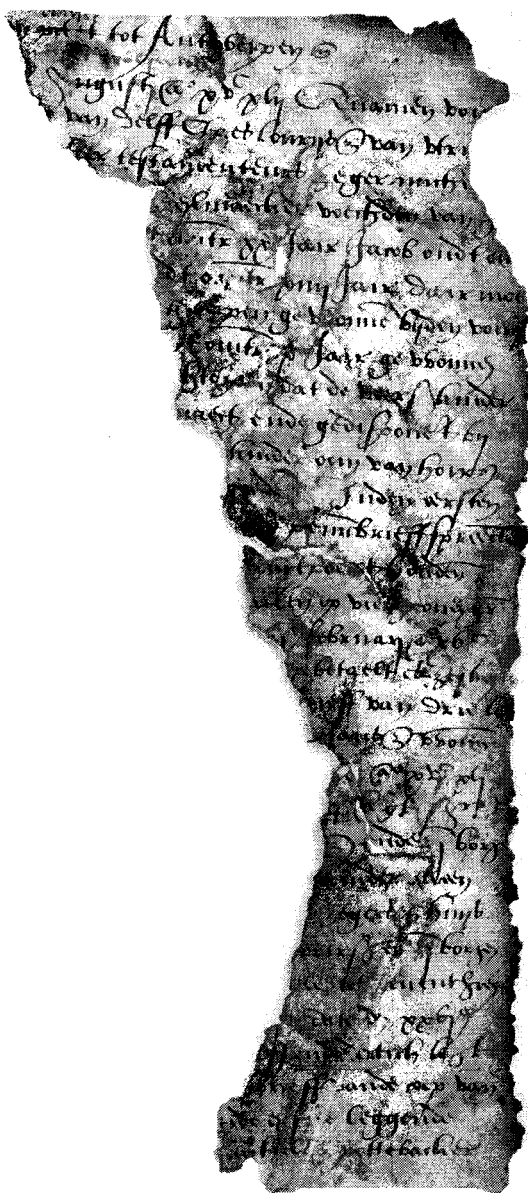

gen verloren. Ruim tachtig jaar later, in de nacht van 4 op 5 maart 1618, was een slordigheidje de oorzaak van een tweede catastrofe. De kamerbewaarder had aan het einde van de dag het haardvuur in de weeskamer van het stadhuis niet goed gedoofd. De haard gloeide 's avonds dus weer op en de vonken zetten deze ruimte in brand. Uiteindelijk ging het hele gebouw verloren, op de grote middentoren en wat stukken muur na. Ternauwernood konden nachtelijke blussers verspreiding van de brand naar na-

burige huizen voorkomen. De gevangenen werden bevrijd en de burgers sleepten zoveel mogelijk inboedel en administratie weg. Het hele gebeuren kostte veertien gewonden maar dodelijke slachtoffers waren er niet. Na de brand werden zoveel mogelijk papieren en ander materiaal veilig gesteld. Het plafond van de weeskamer bleek ingestort, wat misschien het bluswerk uiteindelijk bespoedigde. Veel papier bleek beschadigd, maar niet geheel onbruikbaar. Er werd veel energie gestoken in een herordening van de paperassen uit de Weeskamer, en daarna werden ze in een aparte kist geborgen. En terwijl de klerken er in latere tijden blijk van gaven geen ramp nodig te hebben om de stedelijke archieven onoordeelkundig te snoeien, bleef deze kist met stinkende, geblakerde stukken bewaard. Blijkbaar werd aan dat archief heel veel waarde gehecht; maar waarom eigenlijk?

De Weeskamer

Een van de taken van het stadsbestuur was het toezicht op het beheer van erfenissen voor minderjarigen. In de middeleeuwen kwam het nogal eens voor dat familieleden, die een weeskind in huis hadden genomen, de nalatenschap opmaakten vóór dat kind meerderjarig was. In de zestiende eeuw werden aparte weesmeesters benoemd, aan wie voogden en rentmeesters toestemming moesten vragen voor transacties en verantwoording moesten afleggen van hun beheer. Bij zijn meerderjarigheid of huwelijk kreeg het kind dan zijn ouderlijk erfdeel, wat ook weer door de weesmeesters werd vastgelegd. Deze weesmeesters vormden de Weeskamer en dat werd ook de naam van hun kamer in het stadhuis.

In 1618 was er handenvol werk voor de Weeskamer. De kindersterfte was altijd hoog maar ook veel volwassenen stierven jong. Het kraambed was een riskant gebeuren voor vrouwen, en arme mensen in slechte woonomstandigheden waren vaak kansloos als zich ziekte aandiende, ook als

het geen pest was. Veel mannen gingen in arren moede met een Oostinjevaarder naar de Oost. Deze reizen waren vol gevaren en tallozen kwamen nooit terug... Nee, de doorsnee zeventiende-eeuwse Delftenaar zou vermoedelijk niet veel op hebben met het begrip Gouden Eeuw.

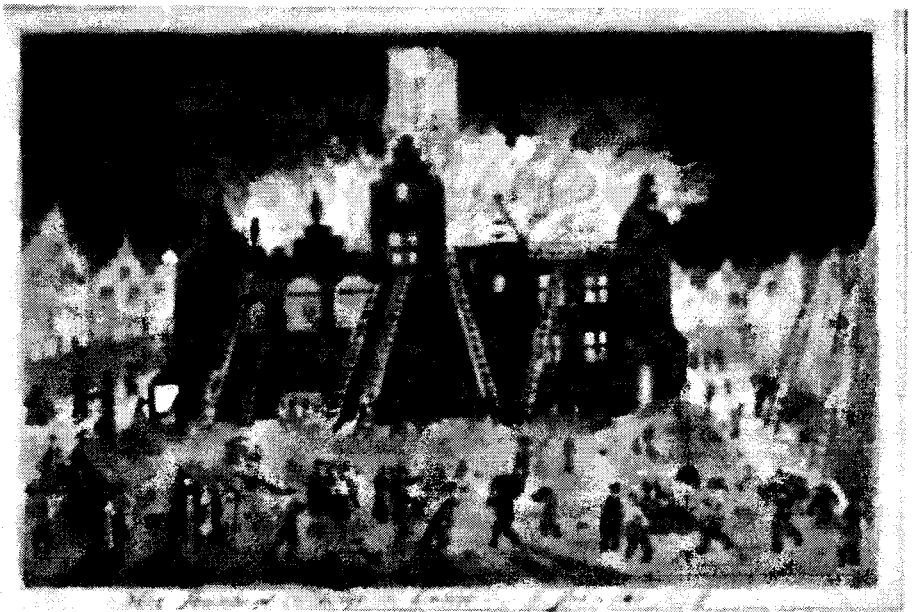
Zodoende moest de Weeskamer voor veel jonge kinderen voorzieningen treffen voor hun verdere verzorging, opvoeding en opleiding. De afspraken die daarover per kind waren gemaakt, lagen vast in papieren die bij de stadhuisbrand verloren gingen. Toch is ook veel informatie bewaard gebleven, gehavend en wel.

Tot in de jaren zeventig van de vorige eeuw kon niemand veel beginnen met het archief van de Weeskamer vóór 1618. De meeste papieren waren te zwak om te hanteren. In

die tijd kwam de restauratietechniek van het aanzezelen in zwang, waarbij papierpap zich aan de randen en in de gaten van het blad hecht. Toen deze stukken op die manier hanteerbaar waren gemaakt, konden ze ook worden beschreven. Onlangs heeft Marion Claessens de inventaris van het Weeskamerarchief voltooid, waarbij zij de stukken van vóór en van na de brand herenigd heeft. Deze inventaris is te raadplegen via de site van het Archief (www.delft.nl/archief) Zo is er een belangrijke bron beschikbaar gekomen voor onderzoek naar oude Delftenaren van wie misschien verder geen spoor meer te vinden is.

Bas van der Wulp is gemeentearchivaris in Delft.

Dit artikel verscheen ook in Delft, Cultuurhistorisch magazine voor Delft, najaar 2008.

Stadhuisbrand 1618

Familienamen en genealogie

H.M. Lups

Familienamen kunnen in verschillende opzichten bruikbaar zijn bij het genealogisch onderzoek, zij het dat ze ons ook op een verkeerd spoor kunnen zetten. In de afgelopen jaren kwamen o.a. beroepsnamen en herkomstnamen aan de orde.

Beroepsnamen zeggen iets over het beroep van vroege voorvaderen. We zagen daarbij ook dat soms broers verschillende beroepsnamen hadden. Hetzelfde zagen we bij bepaalde herkomstnamen, o.a. doordat een van de broers de naam van zijn vrouw aannam (bijv. boerderijnaam) als hij bij haar introk. Ook zijn herkomstnamen niet altijd bruikbaar om de streek te bepalen waar de familie mogelijk vandaan kwam. Zelfs het gebruikte voorzetsel kan nog iets zeggen. Een *van* naam duidt op een bepaalde plaats, en *te*, *ten*, *tho* of *thoe* is een verwijzing naar een bepaald bezit. Interessant als bron zijn het "Aardrijkskundig woordenboek" van v. d. Aa en recenter "De Topografische Gids van Nederland", verzameld door Frank van den Hoven, verschenen in 1977 en mogelijk alleen nog (moeilijk) verkrijgbaar op de tweedehands markt. Jammer dat de auteur van het laatste werk geen uitgave op cd heeft laten verschijnen. Men vindt niet alleen verdwenen namen van o.a. dorpen en gehuchten, maar ook waar men deze kan vinden. Men wordt er ook mee geconfronteerd dat bepaalde namen als bijv. Horst vele malen voorkomen. Genealogen met buitenlandse voorouders worden met dezelfde problemen geconfronteerd. De waarde als genealogisch gegeven is in een aantal gevallen dus slechts zeer gering, maar kan ook belangrijk zijn.

Een enkele keer wordt men met een ander probleem geconfronteerd. In de negentiende eeuw zijn er heel wat landverhuizers naar Amerika geëmigreerd die zich daar op gegeven ogenblik lieten nationaliseren waarbij in een aantal gevallen een veramerikaanse naam werd aangenomen. Een kind dat later weer naar Nederland kwam, heeft dan de Amerikaanse naam. De familie had de naam Molenaar of Mulder dat daar Miller werd. En zo kan opa Molenaar heten, maar het kleinkind Miller.

Geregeld komt men namen tegen, die om een verklaring vragen. Bijv. die van Tjerk Vermaning, die destijds als amateurgenealoog veel stof deed opwaaien. Gaat men op onderzoek dan vindt men dat een vermaning een doopsgezind kerkgebouw is, waar de doopsgezinden (Mennisten) hun bijeenkomsten hadden/hebben. Tjerk Vermaning zou dus van doopsgezinde afkomst kunnen zijn, een item dat genealogisch onderzoek kan bemoeilijken omdat zij de kinderdoop niet kennen, zodat het in de periode voor de burgerlijke stand moeilijk kan zijn de juiste geboortedatum of zelfs het exacte geboortjaar te vinden. Een deel van de voorouders van mijn echtgenote was doopsgezind. Zo kwam ik van een voor moeder in verschillende (huwelijks)akten leeftijden tegen die niet overeenkwamen als men naar het geboortjaar terug rekende.

Er zijn meer namen die om een verklaring vragen. Naast herkomstnamen, patroniemen en beroepsnamen (soms van verdwenen beroepen) komt men een groep tegen die minder gemakkelijk is te plaatsen. Zo werd

men in de tijd voor dat de huisnummers werden ingevoerd ook wel genoemd naar het uithangbord of de gevelsteen, die het pand aanduidde waar men woonde. Dit aspect van de kennis betreffende de achternamen krijgt, dacht ik, betrekkelijk weinig aandacht. Mogelijk omdat ze veelal ook beroepsnaam zijn.

Geregeld ook komt men merkwaardige namen tegen. Een van mijn voorvaders stond bekend als Roothaer. De verklaring levert weinig problemen op. Ook de naam Zweer-oog zal weinig problemen opleveren. De naam Dootshoofd misschien wat meer. Het zou een lichaamskenmerk kunnen zijn, maar ook ontleend zijn aan een gevelsteen of uithangbord.

Andere namen waarvan de herkomst mij niet zonder meer duidelijk is, zijn o.a. Fijn van Draat, Godbewarye, Kindermaker (had de man veel kinderen?), Mallensrood, Preekstoel, Verloren Arbeid en Mechanicus.

Veel van deze namen zijn weer verdwenen. Andere zoals Fijn van Draat (ook Fijnvan-Draat) bestaan nog. Deze familie heeft zelfs een familievereniging.

Het Decreet van 18 augustus 1811 van keizer Napoleon, waarbij iedereen verplicht was een familienaam aan te nemen gold ook voor ons Joodse volksdeel. Naast namen die al bestonden werden er een aantal aangenomen waarbij men de gebruikelijk gang van zaken volgde. Ook hier ontstonden veel namen die een verwijzing naar het beroep of de door hen verkochte producten verwezen zoals: Augurkiesman, Citroen, Haringman, Leezer, Schijveschuurder, Schrijver(s), Sinaasappel, Stokvisch, Ziekenoppasser, Zoutevisch. Verder werden ook hier herkomstnamen aangenomen als

Van Leer. “

Ook werd gekozen voor namen als Bakker, Bos, Meyer, Mulder en De Vries.

Onder de Joodse namen zijn er een aantal die samengesteld zijn met als eerste element Rosen als bijv. Rosenbach, Rosenblum.

Andere oudere namen zijn Cohen, afkomstig van kohén = priester, in de Joodse traditie gebruikt voor de afstammelingen van Aäron, de broer van Mozes. Naast de standaardvorm Cohen en de afleidingen daarvan als Cohn en Kohnstamm is er ook de verwante naam Katz. Dit is een afkorting van Kohén-tsedeh wat rechtvaardige priester betekent. Ook Levi(e) is een verwijzing. Levi was een zoon van Jacob. Levieten hadden een speciale taak in het heiligdom. Afleidingen zijn o.a. Levin, Louwe.

Herkomstnamen zijn o.a. Hamburger, Italiaander en Moskowitz.

Er bestaan de nodige publicaties die althans gedeeltelijk over familienamen gaan, waarvan echter vele buiten het blikveld liggen van de doorsnee genealoog. Ik denk bijvoorbeeld aan het “Nederlandsch archief voor genealogie en heraldiek”, destijds onder redactie van H.L. Kruiemel en J.C.P.W. A. Steenkamp en aan Gruoninga, tijdschrift voor genealogie, naam en wapenkunde. Als voorbeeld: In jaargang 1979, nr. 2 bijv. staat een artikel van drs. K. Jongeling: “Iets over Joodse families en familienamen in de provincie Groningen”. Ik vraag me af of dat alles bij het Meertensinstituut terecht komt. Mogelijk is ook veel bij het CBG of (het Verenigingscentrum van) de NGV aanwezig. Daarnaast is er uiteraard veel op het internet te vinden. Naamkunde en diverse daaraan verbonden aspecten zijn en blijven ook voor genealogen interessant.

Beroepen van vroeger (schout - schulper)

H.M. Lups

WAARSCHOUWINGE

Tegens het houden van Honden door arme en Bedeeld wordende Perloonen.

Schout, Bur-
gemeesteren en Die
van den Gerechte der
Stad Utrecht, met
bezeemding ontwaar-
zende getwozden / dat
berzelber met een heylsaam oogmerk
afgekondigde Ordonnantien van den
27. Augustus 1762 en 15 February
1763, insonderheid ten opsigten van
het Verbod van het houden van Hon-
den door Armen, Noodlydende, en
Bedeeld woizende Perloonen, niet na
behooren woizden nagekomen / en ag-
tervolgd / en in overweging genomen
de hooge noodzaakelijheid / dat tot
2 2

Schout

Vroeger ook o.a. scout, scoutet, scouthete, schultete, schulte. Overheidspersoon die in een stad aan het hoofd van het gerecht en de politie stond of op het land de lagere jurisdictie uitoefende.

Schout bij nacht

1. Politiebeambte. die de schout oorspronkelijk 's nachts verving, nachtschout.
2. Bevelhebber tot wiens taak het behoorde, te zorgen dat de schepen van een vloot bij nacht in de voorgeschreven orde voeren; bevelhebber van een smaldeel van een vloot. Later rang bij de marine.

Schouwmaker

Schoorsteenmaker. Hij vervaardigde de overdekking of bekleding van stookplaat-
sen en schoorstenen

Schouwman (schouwknecht)

Een schouw is een platboomde schuit met platte voor en achterkant, in verschillende groottes, gebruikt voor vee- en vrachtvervoer, zoals zand, mest, hooi of turf. Ze dienden ook voor personenvervoer. Grotere waren in gebruik om personen of voertuigen over te zetten, dienden dus als veerpont. Zij werden voortbewogen door de schouwman en/of zijn knecht.

Schriftlithograaf

Deze was in de vlakdruk werkzaam. Hij bracht op steen ornamenten, lettervormen, liniaturen en cijfers aan, eventueel naar eigen ontwerp. Tot zijn taak behoorde ook het samenstellen van etschemicaliën. Een specialisme werd uitgeoefend door de merkantillithograaf, die hele fijne letters en briefhoofden met vaak een tekening van het bedrijf (fabriek) in zeer fijne lijnen vervaardigde.

Schrijfmeester, zie schoonschrijver

Toen het handelsverkeer zich in de zestiende eeuw uitbreidde bestond er een toenemende behoefte aan het geschreven woord. In de steden vestigden zich toen schrijfmeesters aan wie het schrijven van brieven en stukken kon worden opgedragen en die daarnaast schrijflessen gaven. In de verschillende landen van Europa werden andere letters geschreven en de schrijfmeesters moesten al deze schriftsoorten beheersen.

Nederlandse handelaren ontvingen brieven uit allerlei delen van Europa. In Holland werd een schuin schrift geschreven, het 'Nederlandsche Loopende Schrift'. De eenvoudigste vorm was het "Gemeyn Schrift", maar dat was niet zo duidelijk omdat de letters s, f en h zo ongeveer hetzelfde waren en de r op de v of w geleek. Later in de zeventiende eeuw vonden de Italiaanse of humanistische letters meer ingang. Echt "schoonschrift" werd gebruikt voor geschriften die een fraai uiterlijk vereisten zoals ambtelijke oorkonden, zakenbrieven en verzoekschriften. Verschillende schrijfmeesters hebben fraaie voorbeeldboeken achtergelaten. Deze werden in koper gegraveerd (een kunst op zich) en als gravures afgedrukt. De in 1577 te 's-Hertogenbosch geboren Maria Strick kwam als twaalfjarig meisje naar Delft en werd daar een van de bekende schrijfmeesters. Ook meester Felix van Sambix was een bekende Delftse schrijfmeester. Een andere bekende schrijfmeester was Jan van de Velde (1569-1623) (Bron o.a., "Delftse vrouwen van vroeger", 1977).

Schrijnwerker (schrijnwerkersknecht)
 Vervaardiger van fijn kastenmakers- of meubelmakerwerk. Ook nu komt de term schrijnwerker nog voor, maar deze maakt en monteert binnen- en buitenschrijnwerk. Daaronder worden zaken verstaan als ramen, deuren, poorten, trappen, houten wanden en plafonds en vloeren.

Schrobber, ook schrobbeelaar

1. Deze was (is?) werkzaam in de textielindustrie. Hij voert de eerste spinmachine met gewassen en/of geverfde wol, waarna door een kammende werking van de eerste machine het eerste garen tot stand komt: het voorgaren.
2. Schoonmaker.
3. Persoon die lijders aan besmettelijke ziekten verpleegde en doden aflegde. Gewoonlijk in de vrouwelijke vorm: schrobster.
4. Iemand die met een schrobnet vist.
5. Jager die het wild in een net drijft.

Schuijrhoutmaker/schuijrmaker

De schuijrhoutmaker vervaardigde het

houtwerk voor bezems en schuiers en ook wel voor borstels.

De schuiermaker maakte de diverse schuiers, bezems en borstels

Schuitenjager

Zie scheepsjager

Schuitenmaker

Zie scheepsbouwer

Schuitenschuiver

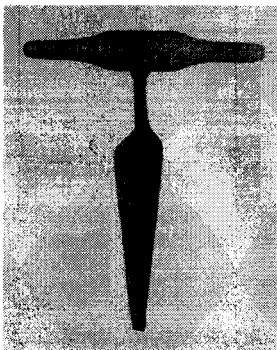
Schuitenschuiven (ook in Zuid-Holland wegen genoemd) was een middel om schepen voort te bewegen. Op het voor- en achterschip was een constructie aangebracht, waarin men een weegboom dwars op het schip kon steken. Zo kon men, naast het schip op de wal lopend, het schip voorwaarts duwen.

Schuitenvoerder

Schipper op een schuit zoals een dekschuit of een lichter.

Schulper, schulpzandmaker

1. *Schulper*, persoon die gaten boort met een schulpboor oftewel naafboor.

Om het werktuig te doen draaien is een betrekkelijk grote kracht nodig. Daarom wordt de kruk soms verlengd door een staak van 2-3 m, die er door middel van een ring op bevestigd is. Soms

ook is de kruk zelf tot twee meter lang. Op sommige naafboren steekt de angel in de punt van een zwaar gaffelvormig stuk hout. Door de gaffel wordt een lange staak gestoken.

Het naafgat wordt geboord wanneer de spaken, meestal met de velgen, in de naaf steken. Het wiel wordt hetzij op twee balken op de grond gelegd, hetzij op een raam vastgemaakt. Wanneer de kruk zeer lang is, draaien helpers rond het wiel.

Aan het uiteinde van het boorijzer - ook op sommige pompschulpboren - is vaak een haak gesmeed. Voor de ene dient hij om het boorsel uit te trekken, voor de andere om het werktuig door middel van een schroef of een gewicht voort te trekken. Nog anderen beweren dat hij alleen dient om de boor op te hangen. Daar de naafboor tot het verbreden van een reeds geboord gat dient, kan het boorsel door dat gat vallen (met de pompschulpboren, die horizontaal werken, is dat niet het geval); de haak zou dan overbodig zijn. Het was niet nodig dat de boorders de boor naar beneden drukten. Integendeel" (5); een hulpmiddel om het werktuig naar beneden te trekken lijkt dan ook overbodig. Dat die haak enkel tot het ophangen van het werktuig dient, is moeilijk te geloven.

Sommige modellen kunnen breder gemaakt worden door er aan de stompe zijde een gebogen plaat (ca. 0,5-1cm dik) op te bevestigen. Zo kan de vakman met één naafboor twee gaten van verschillende breedte boren. Sommige wagenmakers gebruiken de naafboor niet. Ze hollen het naafgat met een guts uit.

2. *schulper* is degeen die werkt met een schulpzaag, die groter is dan een gewone spanzaag.

3. *Schulper of schulpzandmaker*

Vervaardigde door malen van schelpen een zandachtige stof die als schuurmiddel werd gebruikt.

Het geslacht Oosterman in de Hoeksche Waard (1)

K.J. Slijkerman

Inleiding

De bakermat van het geslacht Oosterman in De Hoeksche Waard ligt in het Land van der Mark; het omringende land van het stroomgebied van het riviertje de Mark in Noord-Brabant. Al in een Oudenbosche akte van 11 maart 1563 is een Cornelis Oosterman vermeld¹, maar hij valt vooralsnog niet in relatie te brengen met de naar schatting rond 1615 geboren Willem Bastiaensz. Snijder alias Oosterman, die in 1641 te Heinenoord trouwde met een dochter van een gezeten maar nogal recalcitrante boer uit het Heinenoordse. Zij werden de stamouders van de nog altijd voortlevende familie Oosterman in De Hoeksche Waard en daarbuiten. Willem moet naast kleermaker ook als boer zijn brood verdiend hebben. Zijn onmiddellijke nageslacht heeft zeker tot in het begin van de achttiende eeuw een sober bestaan geleid waardoor zij in de door mij onderzochte periode vrij weinig sporen in de bronnen hebben nagelaten. In het onderhavige genealogische fragment geef ik het resultaat weer van mijn onderzoek naar dit geslacht tot omstreeks 1700. Nader onderzoek in achttiende-eeuwse bronnen zal ongetwijfeld nog meer over de in mijn artikel genoemde leden van deze familie opleveren. Helaas hebben pogingen om oudere generaties in Noord-Brabant te vinden voorlopig geen resultaat opgeleverd. Mogelijk echter zijn er onder de lezers vorsers die de genoemde oudste voorvader Oosterman in De Hoeksche Waard in een bepaalde familiegroep kunnen plaatsen. De heer en mevrouw Molema-Smitshoek te Zoetermeer zeg ik hartelijk dank voor hun bereidwilligheid om voor mij onderzoek te willen verrichten in de fichescollectie van het Streekmuseum te Heinenoord.

Genealogie:

I. WILLEM BASTIAENSZ. SNIJDER alias OOSTERMAN, geb. naar schatting ca. 1615, j.m. uit het Land van der Marck (1641), snijder (kleermaker) en boer aan de Blaak onder Heinenoord (1641), aan de 'Molckkae' onder Heinenoord (ca. 1665), overl. tussen 17 december 1666 en 21 maart 1668. Hij huwde Heinenoord 14 juli 1641 met Sijken (Sijtjen) Woutersdr., j.d. van Heinenoord (1641), overl. na 17 december 1666, dochter van Wouter Jansz. 'van Ryderkerk', boer te Groote Lindt, nadien te Mijnsheerenland en aan de Blaak onder Heinenoord, heemraad van Groot Lindt, waarsman van het Oudeland van Moerkerken, en Marijngen Gijsbrecht Pieterszonsdr. Meeuwenhil².

Mogelijk was Oosterman identiek met de Willem Bastiaenss., wonende in de jurisdictie van Mijnsheerenland, die zich bij akte van 13 juni 1638 als borg stelde voor Jacob Corneliss. Verkes vanwege de koop van een huis aan 'Sheerendijck' aan de Blaak onder Heinenoord³. Opmerkelijk is dat Oosterman in 1641 een huis naast dat van Verkes kocht. Willem Bastiaenss. Snider Oosterman, 'residerende jegenwoordich aen den Blaeck' onder de heerlijkheid van Heinenoord, verklaarde bij akte van 1 juni 1641 aan Jacob Aertss. van Heerjansdam, mede wonende aan de Blaak, 360 gld. schuldig te zijn vanwege de koop

van een huis 'mette beplantinge ende beteling van vruchtbare ende onvruchtbare boomen' aan 'Sheerendijck aende Blaeck' en wel 'aen de buyten berm van den selven dijk'. Aan de oostzijde was dit huis belend aan het huis van de voornoemde Jacob Corneliss. Verkes, aan de zuid- en westzijde aan de genoemde dijk en noord aan de buurwatering van het Zomerland. Op 15 september 1660 vertoonde 'Willem Bastiaenss. Snyder' de doorsneden en derhalve ingeloste schuldbrief ter secretarie⁴. Mogelijk eveneens identiek met Oosterman was de Willem Bastiaenss., wonende aan de Blaak onder Heinenoord, die op 7 april 1642 uit naam van jonkheer Jacob (de) Broxelles, heer van Giessendam, 412 roeden weiland in de polder het Nieuwe Zomerland op grond van Heinenoord kreeg getransporteerd⁵. Een dag later werd voor het restant van de koopsom een schuldbrief ten bedrage van 274 gld. 14 opgemaakt⁶. Voorzichtigheid is echter geboden, want een onder eenzelfde patroniem levende persoon, die voor 5 maart 1653 was overleden, bezat in die polder eveneens land⁷. Op een ongedateerde Heinenoordsde lidmatenlijst zijn 'Willem Bastiaensen Snijder met sijn vrouw Sijtien Wouters' vermeld en volgens een omstreeks 1665 opgemaakte lidmatenlijst woonden zij 'aende molckkae' onder Heinenoord⁸. Ten hunnen huize aan de Blaak onder de jurisdictie van Heinenoord maakten de ziek te bed liggende Willem Bastiaenss. Oosterman en zijn gezond zijnde vrouw Syken Wouters op 17 december 1666 een testament op de langstlevende. Deze zou in het bezit blijven van het vrij eigen goed, zoals 'huys, hoff', inboedel, koebeesten, jonge beesten etc. zonder dat daar een inventaris van zou moeten worden overlegd en daarvoor diende de langstlevende hun drie kinderen te alimenteren en als het jongste kind mondig was geworden aan hen gezamenlijk 100 Car. gld. uit te keren als vaderlijke- of moederlijke besterfenis. Bij het passeren van de akte was Syken's broeder Ghijsbrecht Wouters. Kennis een der aanwezige heemraden⁹. Voor 21 maart 1668 was Oosterman overleden. Op die datum werd te Heinenoord de verkoop gehouden van inboedel uit zijn erfhuis¹⁰.

Kinderen (volgorde onzeker):

1. GRIETKEN WILLEMSDR (wellicht tweeling met nr. 2), ged. Heinenoord 9 februari 1642, overl. voor 17 december 1666⁹.
2. MARIJKEN WILLEMSDR., (wellicht tweeling met nr.1), ged. Heinenoord 9 februari 1642, overl. voor 17 december 1666⁹.
3. AERYE WILLEMSZ., ged. Heinenoord 22 november 1643, overl. voor 17 december 1666⁹.
4. JAN WILLEMSZ. OOSTERMAN, volgt IIa.
5. BASTIAEN WILLEMSZ. OOSTERMAN, volgt IIb.
6. ANNIGJEN WILLEMSDR. OOSTERMAN, overl. (in de kerkelijke gemeente van Maasdam) 20 april 1724.

Zij werd in 1703 lidmaat te Maasdam met attestatie van Mijnsheerenland en is daar vermeld op een op 10 juli 1707 opgemaakt lidmatenregister, waarbij later haar overlijdensdatum is genoteerd¹².

IIa. JAN WILLEMSZ. OOSTERMAN, j.m. van de Blaak, wonende Oud-Beijerland

(1674), weduwnaar wonende Heinenoord (1694), weduwnaar geb. van en wonende Heinenoord (1701), woonde aan de Blaak onder Heinenoord, overl. na 31 oktober 1711. Hij huwde 1e Westmaas (ondertr. Zuid-Beijerland 15 april attestatie op Westmaas) 6 mei 1674 met Pleuntje Ariensdr., geb. naar schatting 1645/1650, j.d. van Zuid-Beijerland, wonende Oud-Beijerland (1674), overl. ca. 1690¹¹, mogelijk dochter van Ary Gerritsz. en Willemte Maertensdr., inwoners van Zuid-Beijerland. Jan huwde 2e (ondertr. Maasdam 22 augustus; met attestatie elders getrouwd) 1694 met Geertjen Ariensdr. (Aertsdr.), weduwe wonende Heinenoord (1694). Zij huwde 1e met Cornelis Hendriksz. Aldenseel. Jan huwde 3e Westmaas (ondertr. 23 april) 15 mei 1701 met Aeltje Jansdr. Doth., ged. Westmaas 2 april 1657, weduwe geb. en wonende Westmaas (1701), dochter van Jan Ariensz. Dod en Teuntje Lambertsdr. Zij huwde 1e Westmaas 1 april 1691 met Hendrik Crijnsz. Huysert (ged. Ridderkerk 11 april 1656, zoon van Crijn Crijnsz. Huysert en Anneken Hendricksdr., weduwnaar van Lijsbet Pietersdr. Vogelaer).

Bij Jan Willemsz. aan de Blaack was een kind van ene Thijs Gerids besteed, waarvoor per 1 april 1677 25 gld. verschuldigd was¹³. Op 9 maart 1678 betaalde de Diaconie van Zuid-Beijerland 18 gld. wegens de uitkoop van J.W. Oosterman van de boedel van Thijs Gerritsz.¹³. Was deze Brabander misschien een naast familielid van Jan? Deze Thijs ofwel Matthijs Gerritsz., j.m. van Oosterhout, huwde te Numansdorp 21 september 1664 met Marijke ofwel Marigien Ariens, j.d. van Poortugaal. Laatstgenoemde lijkt evenwel geen zuster geweest te zijn van Pleuntje, de eerste vrouw van Oosterman. Op 15 januari 1679 was Pleunke, huisvrouw van Jan Willemse, te Heinenoord doopgetuige bij een kind van de timmerman Geerit Aelbrechtse en zijn vrouw Mareya Rosier. Aeltge Jans Doth werd op 7 juli 1680 op belijdenis lidmaat te Westmaas¹⁴. Op 19 februari 1682 werd bij Jan Willemsz. Oosterman het jongste nagelaten weeskind van zijn broer Bastiaen besteed¹⁵. De schout en schepenen verklaarden op 31 mei 1710 ten verzoeken van Oosterman dat hun inwoner Jan Willemsen Oosterman 'een gering en arme man is met vrouw en kinderen die sijn kost alle daegen vroeg en laet met arbeijden moet winnen in kas dezelve wil eeten met desselfs huyshouden en den selven geen vaste effecten en heeft voor soo veel ons bekenet is als een kleyn huysje en erve waer in hij woont en welk huysje en erve nog wel belast is special met 100 gld.¹⁶. Op de Heinenoordse rechte dag van 31 oktober 1711 werd Jan Willemsz. Oosterman met 6 gld. beboet omdat hij met een ontstoken pijp tabak over straat had gelopen. Daarna is vermeld dat van hem betaling geëist werd voor de 40^e penning vanwege de verkoop van zijn huis, maar waarvan het transport niet had plaats gevonden en ook dat Oosterman zelf niet op de rechte dag verschenen was¹⁷.

Kinderen uit het eerste huwelijk:

1. SIJGIEN (SIJGJE, SIJTJE etc.) JANS DR. OOSTERMAN (OOSTMANS), ged. Heinenoord 6 februari 1675, j.d. wonende onder 's-Gravendeel (1704), overl. (wellicht onder Cillaarshoek in de kerkelijke gemeente van) Maasdam 21 januari 1732. Zij huwde Sint Anthoniepolder (ondertr. 20 september) 12 oktober 1704 met *Cornelis Leendertsz. Hoogvliet*, ged. Maasdam 6 december 1671 j.m. wonende St. Anthoniepolder (1704), woonde te Maasdam (tot in 1711), te Klaaswaal (1711), Numansdorp (1711-1715), op Het Gat onder St. Anthoniepolder (1720), nadien op

Het Gat onder 's-Gravendeel (1720), overl. (in de kerkelijke gemeente van) Maasdam 27 december 1726, zoon van Leendert Cornelisz. en Stijntgen Hendricksdr. Castelleijn. Aan dit echtpaar is uitgebreid aandacht besteed in de publicatie over het geslacht Hoogvliet in dit tijdschrift, 16e jrg, 2008, blz. 152-153..

2. WILLEMTIE JANS DR. OOSTERMAN, ged. Heinenoord 20 december 1676, zonder nageslacht overl. voor 19 februari 1738¹⁸.
3. WILLEM JANSZ. OOSTERMAN, volgt IIIa.
4. BARBER WILLEMS DR. OOSTERMAN, ged. Heinenoord 8 december 1680 (get. Neeltie Cornelis dochter van Cornelis Joosten op de Blaeck), overl. voor 4 februari 1685.
5. BASTIAEN JANSZ. OOSTERMAN, volgt IIIb.
6. BARBER JANS DR. OOSTERMAN, ged. Heinenoord 4 februari 1685 (ouders wonende op de Blaeck; get. Neeltien Cornelis Joosten jonge dochter woont mede op de Blaeck), overl. (impost pro deo Strijen 5 februari) 1764. Zij huwde 1715/1716 met *Cornelis Willemsz. Verhave (Verheve, Verhage)*, ged. Strijen 2 juli 1684, woonde aan de Strijense Westdijk (1722), overl. tussen 19 februari 1738 en 25 april 1750, zoon van Willem Imbertsz. van der Haven (Verhaven) en Adriaentje Cornelisdr. Streefkerk. Hij huwde 1e (impost pro deo Strijen 15 mei) 1705 met Maeycke Pouwelsdr. Wouwerman. Hij huwde 2e (impost pro deo Strijen 21 januari) 1707 met Neeltie Gerritsdr. Staets (Staas). Hij huwde 3e (impost pro deo Strijen 3 augustus) 1714 met Lijsbeth Aryensdr. van der Gisse (Giese).

In 1711 pachtte Cornelis Willemsz. Verhave voor drie jaren een gedeelte van de Strijense Westdijk en wel vanaf Clemensedijk tot de Bovenwegh¹⁹. Op 5 juli 1716 liet het echtpaar Verhave-Oosterman hun eerste kind te Strijen dopen. Hun huwelijksoptekening in de Strijense gaarder of elders is onvindbaar. De vermelding in de gaarder van Strijen zal in 1715/1716 niet opgetekend zijn omdat deze voor pro deo had plaatsgevonden. Van de begravenen wordt dit expliciet vermeld over het jaar 1715. Blijkens een in 1722 opgesteld register van Strijense lidmaten woonden Cornelis Willemse Verhaven en Barber Jans aan 'den Strijense Westdijk'²⁰. In dat jaar komt Verhave ook voor als bruiker van een erf aan genoemde Westdijk²¹. Op 3 juli 1730 kocht Verhave een mestkalf te Cromstrijen²². Op 25 april 1750 werd er te Strijen rekening gedaan voor de boedel van Cornelis Verhaven²³. De lijkaangifte voor de gaarder te Strijen van Barber vond op 5 februari 1764 plaats, waarbij zij dan aangemerkt is als: 'de vrouw van Cornelis Verhage', maar in een Strijens begraafregister wordt van 5 maart gesproken²⁴.

7. ARY JANSZ. OOSTERMAN, volgt IIIc.
Kinderen uit het tweede huwelijk:
8. PLEUNTJE JANS DR. OOSTERMAN, ged. Heinenoord 29 juli 1697 (get. Kommer-tje Dirks), zonder nageslacht overl. voor 19 februari 1738¹⁸.
9. AERT JANSZ. OOSTERMAN, volgt IIId.

IIIa. WILLEM JANSZ. OOSTERMAN, ged. Heineoord 6 november 1679 (get. Lidiwe Pieters), woonde te Heineoord, overl. voor 19 februari 1738¹⁸. Hij huwde voor 30 augustus 1711 met Lijsbeth Willemsdr. Bisdom, overl. in of na 1746, dochter van Willem Bisdom, woonde te Heineoord, en waarschijnlijk Aerjaentgen Hoesen.

Op 2 juni 1720 verklaarde Lijsbeth Willems Bisdom dat het weeskind Pietertje, nagelaten bij dode van haar zuster Pietertje Willems Bisdom bij Huijg Huijgen van Dalen, van haar moederlijke erfportie was voldaan en dat volgens de gedane uitkoop te Heineoord op 7 december 1719. Lijsbeth plaatste haar handmerkje²⁵. Lijsbeth Willems Bisdom is nog genoemd op een Heineoordse lidmatenlijst van 1746, waarop naderhand haar naam werd doorgehaald²⁶.

Kinderen:

1. PLEUNTJE WILLEMSDR., OOSTERMAN, ged. Heineoord 30 augustus 1711 (get. Berber Jans).
2. WILLEM WILLEMSZ. OOSTERMAN, ged. Heineoord 7 mei 1713 (get. Pietertje Willems Bisdom).
3. JAN WILLEMSZ. OOSTERMAN, ged. Heineoord 5 januari 1716 (get. Aartje Jans).
4. ARIAANTJE WILLEMSDR. OOSTERMAN, ged. Heineoord 28 november 1717 (get. Willemtje Willems Bisdom).
5. PIETERTJE WILLEMSDR. OOSTERMAN, ged. Heineoord 25 mei 1724 (get. Clijsje Huijge).
6. ARIE WILLEMSZ. OOSTERMAN, ged. Heineoord 20 juli 1727 (get. Jannigje Cornelis Smidt).
7. LIJSBETH WILLEMSDR. OOSTERMAN, ged. Heineoord 22 januari 1729 (get. get. Meinsje Teunis Versluijs).

IIIb. BASTIAEN JANSZ. OOSTERMAN, ged. Heineoord 27 juni 1683 (ouders wonende op de Blaack; get. Pieternelle Gijsberts dochter van Gijsbert Kennis), j.m. van Heineoord doch wonende onder Moerkerken (1706), woonde te Mijnsheerenland, overl. na 19 februari 1738¹⁸, Hij huwde Mijnsheerenland (ondertr. 24 september) 17 oktober 1706 met Annetje (Annigie) Jansdr. van der Ree, ged. Mijnsheerenland 6 oktober (?) 1682, j.d. geb. en wonende onder Moerkerken (1706), overl. in of na 1721 dochter van Jan Arendsz. van der Ree en Neeltgie Cornelisdr.

Kinderen:

1. JAN BASTIAENZ. OOSTERMAN, ged. Mijnsheerenland 17 juli 1707 (get. Sijtje Jans Oosterman).
2. PLEUN BASTIAENSZ. OOSTERMAN²⁷, geb. ca. 1709.
3. NEELTJE BASTIAENSDR. OOSTERMAN, ged. Mijnsheerenland 3 juli 1712 (get. Neeltje Jans van der Rhee).
4. WILLEMTJE BASTIAENSDR. OOSTERMAN, ged. Mijnsheerenland 31 december 1713 (get. Lijsbeth Willems Bisdom).

5. JANNETJE BASTIAENSDR. OOSTERMAN, ged. Mijnsheerenland 29 december 1715 (get. Neeltje Jansdr. van der Ree).
6. LIJSBETH BASTIAENSDR. OOSTERMAN, ged. Mijnsheerenland 19 november 1717 (get. Niesje Huijgendr. van der Ree).
7. SIMEN BASTIAENSZ. OOSTERMAN, ged. Mijnsheerenland 27 augustus 1719 (get. Neeltje Jansdr. van der Rhee).
8. ANNA BASTIAENSDR. OOSTERMAN, ged. Mijnsheerenland 28 september 1721 (get. Pleuntie Pieters Ketelaar).

Noten:

1. Regionaal Archief West-Brabant, Recht. Arch. Oudenbosch, inv. nr. 11, fol. 174. Met dank aan G.A. Kleyn te Arkel.
2. K.J. Slijkerman, *De afstamming van het geslacht met de takken van der Linde(n) en Kennis in De Hoeksche Waard*, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 52 (1997), blz. 271-272.
3. Nationaal Archief (hierna: NA), Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 3, fol. 32 vs.
4. NA, Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 3, fol. 76 e.v.
5. NA, Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 11, fol. 166 e.v.
6. NA, Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 3, fol. 85 e.v.
7. NA, Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 3, fol. 217 vs.e.v.
8. NA, d.t.b. Heine Noord inv. nr. 1.
9. NA, Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 76, fol. 73 e.v.
10. NA, Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 26, akte d.d. 21 maart 1668.
11. Arch. Gemeente Heine Noord inv. nr. 54, akte jaar 1689.
12. Arch. Ned. Hervormde gemeente Maasdam, lidmatenregisters.
13. Arch. Ned. Hervormde gemeente Zuid-Beijerland inv. nr. 200.
14. Dr. D.W. Gravendeel, *Lidmaten van de Ned. Herv. gemeente van Westmaas (1661-1815)*, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 17 (1962), blz. 347.
15. Arch. Gemeente Mijnsheerenland inv. nr. 72.
16. NA, Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 46, akte d.d. 31 mei 1710.
17. NA, Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 46, akte d.d. 31 oktober 1711.
18. NA, Recht. Arch. Heine Noord inv. nr. 17, akte d.d. 19 februari 1738.
19. Arch. Gemeente Strijen inv. nr. 165.
20. Dr. D.W. Gravendeel, *Lidmaten van de Ned. Herv. gemeente van Strijen (1715-1815)*, in: *Ons Voorgeslacht* jrg. 18 (1963), blz. 254.
21. Waterschapsarch. De Groote Waard te Klaaswaal, Polder Oudeland van Strijen inv. nr. 167.
22. Stadsarch. Dordrecht (hierna: SAD), Recht. Arch. Cromstrijen inv. nr. 85, akte d.d. 3 juli 1730.
23. SAD, Recht. Arch. Strijen inv. nr. 57, akte d.d. 25 april 1750.
24. Arch. Gemeente Strijen, begraafregister.
25. NA, Weeskamer Arch. Heine Noord inv. nr. 4, akte d.d. 7 december 1719.
26. Arch. Ned. Herv. Gemeente Heine Noord inv. nr. CI.
27. J.L. Verhoeven en A.P. van den Hoek, *Het geslacht De Jong uit de Hoeksche Waard 1600-1990*, uitg. 1990, blz. 44-45.

Overzicht publicaties [75]

H. Klunder

W. Nolten: 'Zurg dat inne guele in de laa kunt'! Kwartierstaat van Helena Boumans-**Beaujean**. [Thewissen, Huyts, Koonen.] Limb. Tijdschr. v. Geneal., sept. '08.

P.J.C. Elema: De scheepstimmerliedenfamilie **Van Bergen** (Groningen). [1670-1886.] Gens Nostra, sept. '08.

H.K. Nagtegaal: Het Delftse geslacht **Van Bleyswijck**. [1298-1801.] Ons Voorgeslacht, sept. '08.

R.J. de Redelijkheid: **Bömer is Beumer** - een uitgebreid geslacht in de Veluwezoom. [1675-1973.] Gens Nostra, sept. '08.

A.J. v.d. Pol: Hendrik **Bouwheer**, een heel bijzonder mens. Deel 3. [Vervolg kwartierstaat.] Veluwse Geslachten, sept. '08.

G. Bakker-Bruijn: Kwartierstaat van Rein-der Tijmen **Bruin**. [Davidzon, De Vries, Ter Hofstede.] Westfrieze Fam., sept. '08.

G. Bakker-Bruijn: Een Westfrieze familie uit Zwaag. [**Bruijn**, 1850-2002.] Westfrieze Fam., sept. '08.

B. van den Enk: Kwartierstaat John **van Buren**. [Bruil, Westerveld, Evers.] Veluwse Geslachten, sept. '08.

K.J. Slijkerman: Het geslacht **Casteleijn** uit Maasdam. [1575-1734.] Ons Voorgeslacht, okt. '08.

L. De Backer, R. De Meirsman: Onze kwartierstaat: Emmanuel Joannes Nepomucenus **De Gendt**. [Geboren 1738, **Wintens, Zegers, Van Goethom**.] Vlaamse Stam, sept.-okt. '08.

A. Hoekstra: Bij de kwartierstaat van W.F. **Duisenberg**. [Heida, Ykema, Woelinga.]

Gens Nostra, okt. '08.

B. van Dooren: De drie gezusters en een dode mus - kwartierstaat van Jenneken **Goris** uit Zwolle. [Geb. vóór 1600, **Mensinck, Lomans** alias **In de Muur**, veel patroniemen.] Gens Nostra, okt. '08.

J.B. Opschoor, D.J. Mulder: Het Zeeuwse geslacht **Kerpel**, van ca. 1550 tot 1811. [1535-1915.] Van Zeeuwse Stam, sept. '08.

M. Verhoef: De eerte generaties van de familie **Koppenaar** in Nederland. [Vóór 1600-1796.] Ons Voorgeslacht, okt. '08.

H. van de Plasse: Parenteel van Pauwels **Leenknecht** (1). [1560-1753.] Van Zeeuwse Stam, sept. '08.

M. Verhaegh: Genealogie '**van Printhaghen**'. [1180-1654.] Limb. Tijdschr. v. Geneal., sept. '08.

A.S. Flikweert: De familie **Tjoeke** op Schouwen-Duiveland. [1634-1914.] Van Zeeuwse Stam, sept. '08.

A.J. Stasse, F. Thorissen, G.N. van Heeswijk: De kwartierstaat van Adriaan **Viruly** (1905-1986) en van Mary **Dresselhuijs** (1907-2004). [**Boogaert, Butner, Van Duren**, resp. **Niemann, Tijdeman, Déking Dura**.] Gens Nostra, sept. '08.

J.F. van der Wal: **Van der Wal** en **Jolink**, bakkersfamilies uit Apeldoorn. [1859-heden.] Veluwse Geslachten, sept. '08.

P.D. Meijer, A.M.L. van Wieringen: Jan **van Wieringen** (1638-1719), een zeventiende eeuwse genealoog, en zijn familie. [1550-1748.] Gens Nostra, okt. '08.

N.B. Wil men nadere informatie over een van deze familieoverzichten, dan moet men zich tot de redactie van het betreffende blad wenden. De redactieadressen staan vermeld op onze site www.onserfgoed.com

Toelating niet-leden tot Verenigingscentrum van de N.G.V.

H.M. Lups

Het hoofdbestuur van de Nederlandse Genealogische Vereniging heeft besloten om met ingang van 8 januari 2009 – als proef gedurende drie maanden – niet-leden tegen betaling toe te laten tot het Verenigingscentrum. Voor hen bedraagt de toegangsprijs € 5,- euro per bezoek. Ze mogen maximaal drie maal het Centrum bezoeken. Het hoofdbestuur verwacht dat deze bezoekers uiteindelijk lid van de vereniging zullen worden. Mogelijk een goed besluit. Omdat er zoveel en dat in toenemende mate, op het internet wordt gevonden en ook communicatie via het internet op verschillende manieren mogelijk is hebben genealogische verenigingen, het C.B.G. en genealogische bladen zoals *Ons genealogisch Erfgoed* met een teruggang van het aantal vrienden, leden en abonnees te maken. Toch is niet alles op het internet te vinden en soms ook verdwijnt het weer omdat men bijv. met een site ophoudt of omdat een site van inhoud verandert. Een blad of cd/dvd. de laatste mits geregeld gecontroleerd, blijven beschikbaar en men heeft ze direct bij de hand.

Men kan zich afvragen of het Verenigingscentrum – en dat geldt ook voor de studiezaal van het CBG – nog reden van bestaan heeft. Ik dacht van wel. Er is zoveel te vinden dat men ook via het internet niet zo

maar ter beschikking heeft. Bovendien is men ook hier al een tijdje bezig met automatiseren. En dat allemaal als vrijwilligerswerk. Dit is niet zonder slag of stoot gegaan. Men had o.a. te accepteren dat de vrijwilligers de bakken met o.a. bidprentjes mee naar huis moesten nemen. Als men bedenkt dat het Centrum er meer dan 1 miljoen heeft, beseft men dat dit een hele klus is. Ik weet niet hoever ze zijn, maar wel dat ze al een heel eind op weg zijn. Ook het centrale naamregister is dacht ik inmiddels gedigitaliseerd. Hier kan men zien in welk boek of tijdschrift een bepaalde naam voorkomt.

De bibliotheek omvat zo'n 15.000 boeken, waarbij de nadruk ligt op genealogische publicaties. Ook is er een heraldische bibliotheek met ongeveer 800 boeken. Er is een collectie microfiches van diverse documenten. Ook kunnen er een aantal cd/dvd's bekeken worden.

Een goed overzicht betreffende de N.G.V. vindt u via hun site: www.ngv.nl.

Zelf heb ik er bijv. Groningse boerderijenboeken geraadpleegd, die ik zelf niet had en waar ik gegevens aan ontleend heb van verwante families. Het kost je een kapitaal om ze allemaal aan te schaffen als ze tenminste nog te krijgen zijn. Hier kan je zoeken, mogelijk vinden en eventueel een kopietje ma-

ken. Ook de advertenties hebben mij de nodige gegevens opgeleverd, ook van personen, die ik niet via het internet kon achterhalen, en die men, mede gezien de privacyregels, ook niet gemakkelijk kan achterhalen. En uiteraard zijn er de vrijwilligers die

het centrum runnen, en die u, desgewenst gaarne informeren als u met vragen zit. Via het internet is veel mogelijk, maar als men meer wil weten is een samenspel, noodzakelijk, bijv. met de N.G.V. als een nuttige medespeler.

Grootmoeder en grootvader

JW. Koten

Na over de oorsprong van de woorden vader en moeder te hebben geschreven, komen nu ook de woorden grootmoeder en grootvader aan de beurt. Beide woorden voor deze familierelatie vindt men pas in de late middeleeuwen voor het eerst als geschreven vorm. Merkwaardig genoeg is het gebruik van het woord grootmoeder bijna 50 jaar (medio vijftiende eeuw) eerder te vinden dan het geschreven woord grootvader. Pas in de zestiende eeuw zien we het woord grootvader voor het eerst in de literatuur vermeld. Maar daarvoor waren er in de voertaal natuurlijk heel wat andere woorden, vooral voor de grootmoeder. Bekende voorvoegsels waren in plaats van ons huidige voorvoegsel *groot*: *ouder (alder) en beste*. Op het gebruik van de brabbelwoorden oma en omi, ga ik als laatste in.

beste

Van deze twee voorvoegsels in plaats van "groot": heeft het "voorvoegsel" *beste* vrij vroege papieren. Bestemoer was grootmoeder, het werd soms verkort tot het wat denigrerende woord *oude besje*. Bestevaer was grootvader. Vaak werd in de spreektaal inderdaad met dit woord de grootvader bedoeld, maar vaak ook als kooswoord van groot respect. Onze bekende admiraal de Ruyter werd door zijn mannen als "bestevaer" betiteld, waarmee men waarde-

ring, aanhankelijkheid en respect tot uitdrukking bracht. In het Limburgs komt het woord *Bomma* als naam voor grootmoeder voor. De grootvader wordt *Bompa* genoemd. Het is een verbastering van het Franse *goedemoeder/grootvader*: *bonnemama/papa*, waarin het woord "goede" zit. Het woord *beste* komt als rest nog voor maar dan vervormd tot "bet", bijvoorbeeld in het woord *betovergrootmoeder*.

ouder

Wellicht is het voorvoegsel *oud* of *ouder*, dus *oudermoeder* het oudste woord voor grootmoeder. Deze betekenis leeft echter nog wel voor in andere combinaties. Soms wordt in het hedendaagse Nederlands het woord *oud* nog wel gebruikt in de samenstellingen *oudovergrootvader* en *oudovergrootmoeder* om te verwijzen naar *overgrootvader/overgrootmoeder* en *moeder van overgrootvader/overgrootmoeder* respectievelijk. Het zijn dus synoniemen van *betovergrootvader* en *betovergrootmoeder*. *Oud-* komt verder voor in de vaker gebruikte termen *oudoorn* en *oudtantè*. *Oudeheer* verwijst dan naar de vaderfiguur in gezaghebbende situaties. Het woord *ouder* werd later verbastert tot "over", zoals in samenstellingen als *overgrootmoeder*.

Voorvoegsels "beste" en "ouder" ook nog terug te vinden in andere talen

In diverse vooral Scandinavische talen komt men het woord beste en ouder in diverse vormen ook voor, wanneer het om de grootouders gaat. In het Deens komen naast de descriptieve termen ook termen bedstefar en bedstemor voor. Oldefar en oldemor betekenen daar nu overgrootvader en overgrootmoeder. In het Noors worden voor de grootouders eveneens termen met beste gebruikt: de besteforeldre (=grootouders) zijn bestefar en bestemor. In bepaalde Noorse dialecten bestaan ook termen met goed: gofar en gomor. Oldefar en oldemor dienen ook in het Noors voor overgrootvader en overgrootmoeder.

Evenals in Het Nederlands hebben in het Hoogduits onder invloed van het Frans de termen met groot de oudere uitdrukkingen (beste, oud) verdrongen: Ahn en Ahne enerzijds, Altvater, Eltervater en Altmutter, Eltermutter anderzijds, overleefden enkel in dialecten. terwijl Grossvater en Grossmutter een steeds ruimere verspreiding kenden. Als (dialectische) varianten zijn er in het Hoogduits onder andere Grosspapa en Grossmama, Grossbabbe en Grossmamme en een aantal verkortingen zoals bijvoorbeeld Grosse. In het Nederduits zijn diverse bastaardvormen op den duur ontstaan zoals: Grautvater, Grautvar, Graute Var en Grautmöeder, Graute Moder, Graute Mor, Graut-Moème.

De aanspreekwoorden grootmoeder en grootvader

Het woord grootmoeder/vader is geen oorspronkelijk Germaanse vorm maar letterlijke navolgingen van het Franse. grandmère, dat in de 11de of 12de eeuw, waarschijnlijk de inheemsche benamingen heeft verdrongen maar pas later in de schrijftaal is door-

gedrongen. Mogelijk is de eerste officiële betiteling van grootmoeder grootvrouwe geweest. In de loop der eeuwen hebben zich talrijke verbasteringen van dit woord voorgedaan zoals grootmoer, gromoe, otemoe. Denigrerend is het woord grootje maar deze benaming kan ook als goedmoedig worden beschouwd. Men kende in het Nederlands ook wel de vorm grootgrootvader om de overgrootvader mee aan te duiden. Ook in het Engels en Duits is het woord "groot" het standaardvoorvoegsel voor de grootouders geworden, resp. grandmother en Grossmutter. Voor de grootvader: grandfather en Grossvater. Enkele eeuwen later (zeventiende en achttiende eeuw) verschenen in het Engels grand-dad, grandad, gran(d)dada, gran(d-)daddy, grandpa(pa) en ook grandma(m)a, grandma, grandmammy. In feite is dad het meest gebruikte gemeenzame woord in het doorsnee engelse spraakgebruik. Waarschijnlijk is dit uit de kindertaal vanuit papa ontwikkeld. Grandpapa wordt ook wel gebruikt maar dan met Engelse tongval. In het Engels heeft ook de leenvertaling greatfather bestaan. In het Engels kan de great wel worden opgestapeld om terminologie voor oudere generaties te vormen, bijvoorbeeld great-grandfather overgrootvader. Kleinkinderen worden meestal merkwaardig genoeg grandchildren genoemd.

De grootouders van de moeders en vaderszijde worden in veel talen verschillend benoemd

In het Sanskriet was het gebruikelijk dat de ouders van de vader en de ouders van de moeder aparte benamingen hadden. voor grootmoeders vader/moeder en grootvaders vader/moeder, bestonden, respectievelijk de Sanskriet woorden Maathamahah/Maathamahi respectievelijk

Pithaamaha/ Pithaamahi

Ook in heel wat oudere talen, zoals het Latijn kende men dit onderscheid. In enkele moderne talen is dat nog steeds zo, zoals in sommige Scandinavische talen. Maar in de formele Nederlandse literatuur heb ik geen duidelijke bewijzen voor een aparte benoeming gezien. Behalve natuurlijk de meer formelere verwijzingen als moeder van vader/moederszijde. In het gewone spraakgebruik komt dit onderscheid ook nauwelijks voor. In Vlaanderen kent men echter de uitdrukking vava, vamoe en moemoe en moeva, maar uitsluitend in bepaalde streken. Toch bestaat er wel degelijk bij bepaalde gezinnen het gebruik om de vader en grootmoeder van de vader grootvader en grootmoeder te noemen, en de ouders van de moeder de meer familiere woorden opa en oma.

Als toelichting van dit alles eerst het woord grootmoeder in verschillende talen, zowel voor de grootmoeder van moeders- als vaderszijde

moeder van de vader :

* Ainu:	huci
* Arabisch:	djadda
* Bosnisch	nená
* Bretona:	mamm-gozh
* Bulgaars:	baba
* Catalaans:	ávia
* Fins:	mummi, mummo
* Frans:	grand-mère
* Fries:	beppe
* Duits:	Grossmutter, Omi
* Grieks:	yiayi
* Hebreeus:	am
* Hongaars:	nagyanya, nagy mama
* IJslands:	amma
* Japans:	oba~san
* Latijn:	avia paternis

* Noors:	bestemor, farmor
* Portugees:	av
* Russisch:	babushka
* Servies:	baba
* Sloweens:	babica /f
* Spaans:	abuela
* Turks:	nine,
* Zweeds:	farmor

moeder van de moeder

* Ainu:	huci
* Arabisch:	djadda
* Bosnisch:	nená
* Bretons:	mamm-gozh
* Bulgaars:	baba
* Catalaans:	ávia
* Croatisch:	baba
* Fins:	mummi, mummo
* Frans:	grandmère
* Fries:	beppe
* Duits:	Grossmutter, Oma
* Grieks:	yiayi
* Hebreeus:	am
* Hongaars:	nagyanya, nagy mama
* IJslands:	amma
* Italiaans:	nonna
* Japans:	oba~san
* Latijn:	avia maternis
* Noors:	bestemor, mor- mor
* Portugees:	av
* Spaans:	abuela
* Russisch:	babushka
* Turks:	nine,

In het Zweeds en de oudere Scandinavische talen benoemt/(de) men de grootouders van vaderszijde en moederszijde verschillend. Dat geldt nog in diverse andere talen. Deens/Noors/Zweeds: farfar vadersvader

morfar
farmor
mormor

moedersvader
vaders moeder
moedersmoeder

Opa en oma

De termen opa en oma zijn in het Duits en in het Nederlands (vooral in Nederland) zeer gebruikelijk geworden. Ze klinken in de omgangstaal vlotter dan grootvader of grootmoeder en zijn voor kinderen gemakkelijker uit te spreken. In het Nederlands werd oma voor het eerst neergeschreven in 1872 en opa in 1897. Ook in het Duits zouden de termen geïntroduceerd zijn in de negentiende eeuw. De precieze herkomst van de termen is niet duidelijk, maar waarschijnlijk is een ontlening aan het Frans in het spel. Opa en oma zijn brabbeltermen en mogelijk afgeleid van grootpa(pa) en grootma(ma). De Duitse bronnen gaan er echter van uit dat opa en oma van oorsprong stameltermen zijn uit de kindertaal. Andere verkortingen zijn opapa en omama en de meer lieflijk klinkende woorden als Opi en Omi. In de Zuidelijke Nederlanden zijn opa en oma niet zo wijd verspreid als in Neder-

land. In Limburg worden eerder bompā en bomma gebruikt. Mijns inziens zijn de woorden Oma/Opa weliswaar niet eerder geschreven maar lijken toch verwant aan de Proto-Indo-europese vormen van de grootouder benoeming. In het IJslands gebruikt men *afi* voor grootvader en *amma* voor grootmoeder. Het IJslandse *afi* is immers in het Noorden het oudste woord voor grootvader. Het is waarschijnlijk dat *afi* teruggaat op de Europese oertaal, het Proto-Indo-europese. ((NB: de f en p zijn in vele talen verwisseld, denk maar aan pater en Father). In het Latijn is *avus* grootvader en *avia* grootmoeder. In diverse talen is de Latijnse afleiding nog gebruikt zoals in het Spaans, Catalaans en Portugees. Het is toch niet onmogelijk dat de stamelwoorden opa en oma een veel oudere herkomst hebben dan aanvankelijk werd vermoed en dat zij al deel uitmaakten van de spreektaal alvorens zij in de literatuur zijn vermeld.

In een later artikel ga ik in op de afleidingen voor de kleinkinderen.

Genealogisch Tijdschrift voor Midden- en West-Noord-Brabant en de Bommelerwaard

**Het tijdschrift verschijnt vier maal per jaar. Redactie Piet Sanders
Per nummer rond 80 A4 pagina's vol gegevens uit de regio**

Opgave abonnementen bij de heer P. Sanders, Donizettilaan 127, 5653 CD Eindhoven.
De abonnementsprijs bedraagt
voor Nederland € 29, buitenland € 45, te betalen door storting of overschrijving op
gironr 26.48.520 t.n.v. Piet Sanders te Eindhoven.

De dubbel-cd met de jaargangen 1977 t/m 2004 wordt verspreid door uitgeverij ALVO. Prijs € 35,
voor abonnees op GTMWB en/of Ons genealogisch Erfgoed € 30. Te bestellen via
www.onserfgoed.com

Familieband.nl: leuke aanvulling op genealogie

Michiel Tielemans

Steeds meer mensen willen weten waar ze vandaan komen en wie hun voorouders zijn. Mede dankzij internet kan bijna iedereen tegenwoordig de geschiedenis van zijn familie onderzoeken. Genealogie is toegankelijker geworden en stamboomonderzoek vindt niet alleen meer in de archieven plaats. De drempel om informatie te vinden is verlaagd, omdat steeds meer bronnen op internet te vinden zijn en mensen op fora informatie uit kunnen wisselen. Er zijn op internet veel familiewebsites en genealogische websites te vinden. De website Familieband.nl combineert online stamboomonderzoek echter met een sociaal netwerk met de daarbij behorende functionaliteiten zoals het uitwisselen van korte berichten, foto's en video en blogging. Dit maakt Familieband.nl de eerste website in Nederland waar families een stamboom kunnen aanmaken en waar zij tegelijkertijd op een leuke en gemakkelijke manier contact met elkaar kunnen onderhouden. Een familiewebsite bij uitstek dus, voor iedereen die dat familiegevoel met elkaar wil delen. En een interessante aanvulling op de klassieke vorm van genealogie.

Iedereen kan gratis een profiel aanmaken op Familieband.nl. Na het aanmaken van een profiel kunnen met een paar muisklikken nieuwe familieleden uitgenodigd worden om ook lid te worden van het netwerk en kan er begonnen worden aan het opbouwen van de stamboom. In de stamboom is het mogelijk om (auto)biografische informatie in te voeren over personen in je familie. Met het vastleggen van familiehistorie

wordt een soort naslagwerk gecreëerd over je familieleden. Ook de woonplaatsen van familieleden kunnen vastgelegd worden, waardoor men op een kaart de verspreiding van de familie kan zien. Volgens mij is de website een toevoeging op de klassieke vorm van genealogie omdat het de mogelijkheid biedt om de stamboom op een interactieve manier te visualiseren.

“Zelf een stamboom tekenen en berekenen kan heel lastig zijn. Familieband.nl maakt dit zeer overzichtelijk, met foto's en feiten van de familie. Iedereen kan heel gemakkelijk meedoen vanuit huis achter de computer. De gegevens kunnen heel eenvoudig gedeeld worden met familieleden. Waar vroeger thuis 1 persoon de gehele stamboom aan het uitzoeken was, kan nu elk familielid lid worden en zelf toevoegingen maken aan de stamboom. De mogelijkheid om in contact te komen met elkaar en samen aan de stamboom te werken zijn de onderscheidende factoren van Familieband.nl.”

Familieband.nl biedt de gebruiker functionaliteiten aan waardoor een stamboom nog sneller en gemakkelijker opgebouwd kan worden. Zo heeft de familiecommunity 'SmartLink' ontwikkeld, een functionaliteit waarmee de website actief suggesties kan geven voor personen die nog niet in de stamboom staan. Op deze manier hoeven gebruikers niet meer te zoeken naar nieuwe familieleden in stambomen van anderen. 'SmartLink' maakt van de stamboom een vergelijking met alle andere stambomen in Familieband.nl, en gaat slimme verbanden

zoeken. In de stamboom groeien er blaadjes op de plekken waar die verbanden zitten en de gebruiker hoeft alleen maar op 'ja' of 'nee' te klikken om een nieuw familielid toe te voegen. Het gaat hierbij niet alleen om familieleden die dichtbij staan, maar ook om verre familieleden.

Op Familieband.nl kun je gratis je stamboom online vastleggen. Het volledig maken van je stamboom kan echter een flinke zoektocht zijn naar familieleden. Familieband.nl maakt gebruik van haar enorme database met personen, en helpt de gebruiker met SmartLink in die zoektocht naar familieleden door zelf met slimme verbanden te komen. Mensen gaan zelf uitzoeken hoe hun stamboom eruit ziet, terwijl die misschien al uitgezocht is door een familielid. SmartLink zorgt er voor dat zulke bestaande verbanden en relaties tussen familieleden meteen duidelijk worden, zodat de gebruiker het zoekwerk uit handen genomen wordt.

Via Familieband.nl kunnen familieleden mogelijk ook weer in contact komen met familieleden die ze lang geleden uit het oog zijn verloren. Naast het aanleggen van een stamboom kunnen online foto's en video's worden gedeeld, memo's op het prikbord achtergelaten worden en een familiekalender bijgehouden worden. Dat maakt van Familieband.nl dé manier om in contact te blijven of te komen met familieleden en om bijvoorbeeld een familiedag of verjaardag te plannen. Naast 'gewone' families zijn ook beroemde families, zoals de Nederlandse Koninklijke familie, terug te vinden op de nieuwe familie-community. Familieband.nl is opgericht omdat het tijd was voor een sociaal netwerk dat zich niet bezig

houdt met vrienden of collega's, maar met familie. Michiel Tielemans: *"Familieband.nl is de unieke mogelijkheid om in contact te komen en te blijven met je familie, ver of dichtbij. Met je familie heb je toch een andere, speciale band en vaak zie je niet alle familieleden op reguliere basis. Bovendien willen wij een brug slaan tussen een wat oudere generatie en een jonge generatie familieleden, internet is daar een uitermate geschikt medium voor. Door mogelijkheden als het delen van foto-albums en het maken van een stamboom komen families dichter bij elkaar."*

"Hoe meer het aantal leden groeit en daardoor de informatie over families toeneemt, hoe meer interessante feiten er naar boven kunnen komen", vervolgt Tielemans. *"Zo kun je er bijvoorbeeld achter komen welke familie nu daadwerkelijk de meest omvangrijke is van Nederland, hoe de verschillende familienamen over Nederland verspreid zijn of hoeveel familieleden je verwijderd bent van een beroemdheid."* Inmiddels zijn er al meer dan 400.000 familieleden opgenomen in de verschillende stambomen, waaronder 47.000 verschillende familiena-men. Er zijn al leden die meer dan 3.000 familieleden in hun stamboom hebben staan. Familieband.nl verwacht voor het einde van het jaar zo'n 500.000 inschrijvingen op de site te hebben.

Wilt u ook uw stamboom grafisch weergeven en samen met familieleden eraan werken? Ga dan naar www.familieband.nl en maak gratis uw profiel aan.

De contactgegevens zijn:
Michiel Tielemans, Rietveldendweg 84
5222 AS 's-Hertogenbosch

Forensische genealogie nu een feit

JW. Koten

Momenteel ligt een nieuwe wet in de maak die het DNA-onderzoek gekoppeld aan genealogisch onderzoek mogelijk maakt bij de opsporing van ernstige misdrijven. Het wetsontwerp daartoe is momenteel door Minister Donner naar de kamer gezonden voor fiatting.

In een eerder artikel in dit tijdschrift signaleerden we deze ontwikkeling reeds, ze is momenteel in de VS al doorgevoerd. Met deze wetswijziging is de nieuwe functie van forensisch genealoog ook in Nederland een feit geworden (NB het woord forensisch komt van forum, dat wil zeggen de plaats waar vroeger recht werd gesproken).

Dit DNA-verwantschapsonderzoek, gekoppeld aan DNA-profielen is nieuw in Nederland, maar werd incidenteel toch al toegepast bij asielaanvragen. Het is nu de bedoe-

ling dat bij ernstige strafzaken deze krachtige methodiek op systematische wijze wordt ingevoerd. Het celmateriaal dat bij DNA-onderzoek wordt gebruikt biedt immers niet alleen informatie over de DNA donor maar ook over diens bloedverwanten zowel in de mannelijke als in de vrouwelijke lijn. Doordat het Y-chromosomale DNA aan een naam kan worden gekoppeld kan men dus vrij snel uit de bevolking een potentieel aantal verdachten selecteren. Daarnaast kan men wanneer ook het Mt-DNA bekend is de potentiële dadergroep nog verder verkleinen. Uiteraard is voor dergelijk type onderzoek genealogische informatie een onmisbaar onderdeel. Het voordeel van deze werkwijze is, dat met een beperkt DNA-databestand men vrijwel iedereen binnen de gehele Nederlandse populatie met DNA-sporentechniek kan traceren.

Nog meer DNA-nieuws vanuit Leiden

JW. Koten

De afgelopen weken stond er ook in diverse kranten nieuws over verdere DNA-projecten die door prof. dr. P. de Knijff zijn geïnitieerd. Deze Nederlandse DNA-geleerde heeft ook het eerdere genealogische DNA-onderzoek geleid. Over dit onderzoek hebben we al eerder zeer uitvoerig bericht. In een voordracht in het Museum Naturalis heeft prof. de Knijff nu zijn bevindingen gepresenteerd van het DNA-onderzoek bij diverse middelbare school studenten. In totaal onderzocht hij ruim 200

studenten uit zeven verschillende scholen verspreid over Nederland. Daarnaast vulde hij deze gegevens aan met materiaal verkregen uit zijn eerdere onderzoeken: gegevens van 2000 Nederlandse mannen. Tenslotte gebruikte hij ook aanvullende gegevens, die afkomstig waren vanuit de VS waar al eerder dit onderzoek was begonnen en waaraan ook Nederlanders een uitstrijkje van hun wangslimvlies hebben afgestaan voor DNA-onderzoek. Genoemde studie maakt onderdeel uit van

een groot internationaal project, waarbij de bekende National Geographic, IBM en een groep van bekende wetenschappers samenwerken. Dit project kreeg de naam Genographic Project. Door middel van DNA studies, van het Y-chromosoom en het MtDNA probeert men de diverse migratiestromen die zich in de loop van de millennia over de wereld hebben voorgedaan in kaart te brengen. Prof. De Knijff probeert met zijn onderzoek vooral de demografisch afkomst van de gemiddelde Nederlander vast te stellen.

In het vorige nummer beschreven we in een helaas wat moeilijk leesbaar artikel het werk van prof. Manfred Kayser, die ontdekte dat in Europa bepaalde DNA clusters zijn te herkennen die net als bepaalde geaats- en lichaamskenmerken passen bij bepaalde etnische groeperingen. Met deze techniek kan je nagaan hoe de vroegere verspreiding van de migrerende volken in Europa tot stand is gekomen. Het onderzoek van prof. De Knijff volgt in grote trekken deze gedachtegang.

Waarschijnlijk weet u dat de belangrijkste migratiestroom, die na de ijstijd onze gewesten deed bevolken, afkomstig is vanuit Zuidelijke gebieden. Dat is nu zo ongeveer 35.000 jaar geleden. Deze migranten kwamen vermoedelijk uit het Midden-Oosten (Kaukasus) en mogelijk bedienden zij zich van een van de protoeuropese talen. Zij hielden zich vooral met jacht en visvangst en mogelijk de consumptie van schelpdieren in leven. Niet minder dan 20% van deze groep (vooral van de Noordelijke provin-

cies) stamt van deze groep af. Daarnaast was er 7000 jaar geleden een tweede migratiegolf van mensen die het economisch beter deden dan de jagers. Dat waren de binnentrekkende boeren waarvan 70 à 80 % van de bevolking afstamt. Zij drongen massaal het Zuidelijke Europese deel binnen. In Nederland ziet men deze vooral in de Zuid-Limburg. De landbouwtechnieken van deze boeren zijn vermoedelijk later ook door de jagers overgenomen.

De laatste jaren is er zoveel migratie geweest dat het amper is te achterhalen waar nog iemand vandaan komt. Reden waarom prof. De Knijff probeert een genetische kaart van Nederland van de zestiende eeuw te construeren, vooral op basis van skeletvondsten. Uiteraard kunnen natuurlijk ook mannen hiervoor dienen die kunnen aantonen dat hun voorouders tenminste 300 jaar in bepaalde streken woonden. Deze gegevens moeten komen van eigen Nederlands onderzoek. Liever niet van gegevens die afkomstig zijn van de VS. Jammer dat het onderzoek voor ons gezien de kosten nog redelijk duur is.

Wat leert deze studie. Het DNA-onderzoek doet op vele gebieden momenteel van zich spreken. Het komt nu ook in het gezichtsveld van de gewone genealoog. Reden waarom *Ons genealogisch Erfgoed* hieraan aandacht besteedt. Ook voor dit type DNA-onderzoek zijn genealogische gegevens nodig.

In de krantenartikelen bleef veelal achterwege wat men onder jagers en boeren verstonde.

W.G.O.D. 40 jaar

H.M. Lups

De Werkgroep Genealogisch Onderzoek Duitsland is veertig jaar geleden opgericht met als doel ervaringen en kennis met het archiefonderzoek in Duitsland uit te wisselen en zo het onderzoek naar Duitse voorouders te vergemakkelijken. Zo'n vijf miljoen Nederlanders heeft Duitse voorouders, met andere woorden: velen van ons hebben Duitse voorouders waarvan men toch bij het genealogisch onderzoek zo mogelijk ook over de gegevens wil beschikken.

"Ook veertig jaar later is kennisuitwisseling en ondersteuning bij het onderzoek nog steeds het bestaansrecht van de vereniging", stelt voorzitter Jan de Langen.

De W.G.O.D. is in 1967 opgericht door enkele leden van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde ('De Nederlandsche Leeuw'), de Nederlandse Genealogische Vereniging (NGV) en het Centraal Bureau voor Genealogie (CBG). Jan de Langen zegt hierover: "Het waren leden met een flinke kennis en ervaring met genealogisch onderzoek in Duitsland. Zij wisten uit ervaring hoe ingewikkeld en moeilijk onderzoek in Duitsland kan zijn en hoe anders het archiefwerk er daar aan toe ging dan hier. Hun grote doel was steun bieden aan anderen." Aanvankelijk werd daartoe in juni 1967 een gemeenschappelijke werkgroep in het leven geroepen, maar in januari 1968 werd alsnog besloten een zelfstandige vereniging op te richten.

Het doel van de vereniging is kennis delen, hulp bieden en op nieuwe sporen zetten

Op 8 november jl. werd in het Brandpunt te Baarn een feestelijke najaarsvergadering gehouden, die in het teken stond van dit ju-

bileum. Tijdens deze bijeenkomst was er o. a. een lezing van mevrouw Monika Degenhard uit Rattingen over genealogische bronnen en zoektips in Nordrhein-Westfalen. Deze deelstaat telt ongeveer evenveel bewoners als Nederland. Zij ging met name in op de archieven in Brühl (Personenstandarchiv), Dühren (Kreisarchiv), Düsseldorf (Hauptstaatsarchiv), Münster (Bisdomsarchiv) en Kempen (Kreisarchiv).

Het genealogisch onderzoek in Duitsland is tamelijk specialistisch werk. De meerwaarde van deze werkgroep is de speciale kennis waarover zij beschikt. Men leert hoe men daar het beste genealogisch onderzoek kan doen. Men kan via hen achter bronnen komen, waar men normaliter geen weet van heeft.

Tijdens de bijeenkomsten worden lezingen georganiseerd waarbij de sprekers met deskundigheid over specifieke onderwerpen en specifieke regio's voorlichting geven. De vereniging beschikt ook over een uitgebreide bibliotheek, toegankelijk voor de leden. Het probleem is ook daar de opslag. Je moet en de ruimte en voldoende vrijwilligers hebben om de bibliotheek te beheren. Zo is er wel eens contact geweest met de NGV (Nederlandse Genealogische Vereniging) maar de voorwaarde van de NGV was dat iedere bezoeker van de bibliotheek ook lid van de NGV moest zijn en niet alle leden van de W.G.O.D. waren dat. Ik neem aan dat iets overeenkomstigs geldt met betrekking tot het C.B.G.

Als de problemen te groot worden zou een alternatieve mogelijkheid misschien de Koninklijke Bibliotheek kunnen zijn. Daar kan

men met een dagpasje gratis toegang krijgen en voor 15 euro een jaarabonnement, dat ook nog vele voordelen biedt. Zie ook het artikel "De collectie van de Koninklijke Bibliotheek: voer voor genealogen" van Barbara Schaap in *Ons genealogisch Erfgoed* nr. 3, pag. 102, 103). Dit is echter iets dat de W.G.O.D. aangaat en niet mijn persoon. Wel wens ik ze nog een lang en boeiend bestaan toe.

Merkwaardig is, dat er, wat genealogisch onderzoek betreft, weinig andere werkgroepen of verenigingen zijn ontstaan, gericht op andere buitenlandse voorouders. Wel is er een vereniging, die zich op Schotse voorouders richt. Wat althans het Vlaamse deel van België betreft is dat begrijpelijk omdat

men eenzelfde taal heeft en lid kan zijn van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde. Bij het "Overzicht publicaties", verzorgd door de heer Klunder, wordt hun blad "Vlaamse Stam" dan ook geregeld genoemd. Men leest het gemakkelijker dan vele andere talen. Om terug te gaan naar bijv. Franse en andere voorouders schijnt veel moeilijker te zijn, hoewel ook heel wat landgenoten wortels in Frankrijk hebben. Hier speelt misschien de taal en vooral het oudere Frans een rol. Ik heb ook geen idee hoe de samenwerking met de Franse archieven is.

N.B. Mocht een van de lezers weten hoe het zit met Franse en andere archieven uit landen waar voorouders vandaan komen, dan houden wij ons aanbevolen.

Opening Historisch OntmoetingsPunt in Bibliotheekvestiging Waddinxveen

In Bibliotheek De Groene Venen vestiging Waddinxveen vond op 25 november j.l. de feestelijke opening van een Historisch OntmoetingsPunt (HOP) door wethouder Dorinda Gerts plaats. Een bijzondere afsluiting van het project "Het verleden van Nederland" met veel succesvolle evenementen rond het thema geschiedenis. Een afsluiting die perspectief biedt: het Historisch OntmoetingsPunt geeft ook in de toekomst ruimte aan historische activiteiten in Waddinxveen.

Het HOP Waddinxveen is het resultaat van nauwe samenwerking tussen Streekarchief Midden-Holland, Bibliotheek De Groene Venen, vestiging Waddinxveen, en het Historisch Genootschap Waddinxveen. Het Historisch OntmoetingsPunt is een vaste plek in de bibliotheek waar u informatie vindt over de geschiedenis van Waddinx-

veen en omgeving. Het HOP helpt u een begin te maken met genealogisch en historisch onderzoek.

In het HOP zijn niet alleen boeken en naslagwerken over Waddinxveen en omgeving te vinden, maar ook uitgaven van de historische verenigingen in de regio, *Het Dorp Waddinxveen* en allerlei informatie uit het Streekarchief. Verder organiseert het HOP allerlei gratis activiteiten. Voor de eerste helft van 2009 staan workshops over stamboomonderzoek, historische foto's en de archieven van Waddinxveen op het programma, naast maandelijkse Historische Spreekuren. Voor meer informatie hierover kunt u de folder van het HOP of de websites van het archief :

www.groenhartarchieven.nl

of de bibliotheek

www.bibliotheekdegroenevenen.nl

raadplegen.

Voorjaarscursussen in het Zeeuws Archief

(ontleend aan Persbericht Z.A.)

In het voorjaar van 2009 verzorgt het Zeeuws Archief in samenwerking met de Zeeuwse Volksuniversiteit zes cursussen.

Cursus Wat staat daar? Paleografie voor gevorderden

Het kunnen lezen van oude teksten is fascinerend. Een nieuwe, spannende wereld gaat open: ineens belandt u zelf in de zestiende of zeventiende eeuw, de tijd van de grote handelscompagnieën en kaapvaart. Ivo van Loo kent die wereld als geen ander en is uw deskundige gids. In zes lessen kunt u aan de hand van zestiende- en zeventiende-eeuwse teksten uw leesvaardigheid vergroten. Naast paleografische aspecten wordt aandacht besteed aan de inhoud en de vorm van de stukken en hun belang voor historisch en genealogisch onderzoek. De eerste les is op dinsdagavond 13 januari 2009 om 19.30 uur. Het lesmateriaal bestaat uit kopieën van oude teksten (inclusief) en het boek *Werken met Zeeuwse bronnen*, vooraf aan te schaffen bij het Zeeuws Archief à € 13,50.

Cursus Wonen in een monumentenpand / in een monumentenstad : Middelburg

Als u in een monumentenpand woont of u bent geïnteresseerd in de (bouw)geschiedenis van monumenten dat is deze cursus een 'must'. De eerste van zes bijeenkomsten is een inleiding over de geschiedenis van Middelburg als monumentenstad. Daarna verzorgen verschillende deskundigen een aantal bijeenkomsten die sterk op de praktijk gericht zijn. Aan de hand van archiefstukken wordt u de weg gewezen om

de geschiedenis van Middelburgse monumenten en de historie van hun bewoners te ontrafelen. Er wordt onthuld welke geheimen over de bouwgeschiedenis van een huis opgesloten kunnen liggen in het pand zelf en ook tijdens een stadswandeling op zaterdag 7 februari krijgt u bouwhistorische uitleg. Een aparte bijeenkomst is gewijd aan monumentale woonhuisinterieurs in Zeeland en er volgt een antwoord op alle mogelijke technische vragen over onderhoud, restauratie, advies, en dergelijke. Op de laatste bijeenkomst krijgt u, aan de hand van een concreet voorbeeld, een voorzet voor een succesvolle speurtocht naar de historie van gebouwen en hun bewoners. De eerste les is op dinsdagavond 13 januari 2009 om 19.30 uur.

Naar de Nieuwe Wereld. Emigratie van Zeeuwen naar Amerika

In 2009 wordt herdacht dat de betrekkingen tussen Nederland en Amerika 400 jaar bestaan. De 'Nieuwe Wereld' zoals Noord-Amerika werd genoemd, bood vele mogelijkheden voor handel en bestaansverbetering. De burgeremigratie kwam goed op gang in de negentiende eeuw. Ook Zeeuwen, vooral landarbeiders en kerkelijk afgescheidenen, trokken naar de Nieuwe Wereld in de hoop op meer welvaart en gelijke behandeling van andersdenkenden. Hans Krabbendam, deskundige op het gebied van Zeeuwse emigratie naar Amerika, vertelt over emigratie, en aan de hand van voorbeelden uit het Zeeuws Archief en de collecties van het Roosevelt Study Center laat Anneke van Waarden-Koets zien waar en hoe u kunt zoeken om uw emigrerende

voorouders te achterhalen.

Deze korte cursus is op zaterdag 7 februari 2009 van 10.00-12.00 uur.

Wegwijs in archieven van het kadaster en pre-kadastrale registers

De vraag 'Hoe vind ik de eigenaren van een perceel grond of een gebouw terug in de kadastrale registers en op negentiende-eeuwse kadastrale kaarten?' is niet in korte tijd te beantwoorden, maar een gerichte zoekactie kan de meest verrassende gegevens en nieuwe inzichten opleveren.

Leo Hollestelle legt stapsgewijs uit hoe u met behulp van de kadastrale leggers en kaarten gegevens over eigenaren van huizen en boerderijen en over percelen kunt achterhalen. Tevens wordt uitgelegd hoe de website www.watwaswaar.nl werkt. Deze korte cursus is op zaterdag 7 maart 2009 van 10.00-12.00 uur.

Zoeken en vinden in archieven. Methodiek van het historisch onderzoek

Zowel historici als genealogen maken gebruik van archiefbronnen om gegevens over hun onderwerp of voorouders te achterhalen. Bij een historisch onderzoek wordt uitgegaan van een vraagstelling; bij een genealogisch onderzoek wordt geprobeerd zoveel mogelijk over bepaalde personen te weten te komen. Anneke van Waarden-Koets laat zien dat het voor beide onderzoeksvragen van belang is te weten in welke archiefbronnen zich relevante gegevens bevinden, hoe u die archiefbronnen kunt vinden en vooral ook hoe u ze kunt verwerken. Deze korte cursus is op maandag 16 maart 2009 van 14.00-16.00 uur.

Wegwijs in archieven van boerenbedrijven en landbouworganisaties

In april 2009 is het precies 200 jaar geleden

dat door de aankoop van enkele schorren de eerste aanzet werd gegeven voor het ontstaan van de Wilhelminapolder op Zuid-Beveland. De Koninklijke Maatschap de Wilhelminapolder is een van de grootste landbouwbedrijven in ons land. Het archief ervan berust in het Zeeuws Archief, evenals archieven van andere bedrijven en instellingen die met landbouw hebben te maken, zoals de ZLM, de CBTB, de Suikerunie, Loverendale, enzovoort. Behalve genealogische gegevens, zoals informatie over agrariërs en hun familie en werknemers, bevatten landbouwarchieven een schat aan gegevens over boerderijen, gewassen, percelen, veldnamen, vee, materieel en de werking van het boerenbedrijf. Toon Franken, zelf boerenzoon, laat aan de hand van sprekende voorbeelden zien hoe u efficiënt gegevens opzoekt in de rijke landbouwarchieven. Deze korte cursus is op dinsdag 7 april 2009 van 19.30-21.30 uur.

Aanmelding en kosten

U kunt zich voor de cursussen aanmelden via het ZVU-bureau, Spanjaardstraat 51, 4331 EP Middelburg, tel. 0118-634800, e-mail zeeland@volksuniversiteit.nl, met gelijktijdige overmaking van het cursusbedrag op giro 49.86.53 t.n.v. ZVU te Middelburg o.v.v. naam, adres en cursusnaam. Deelname aan de cursus Wonen is € 98 voor ZVU-leden, Vrienden van het Zeeuws Archief en Vrienden van de Stichting Middelburg en € 115 voor niet-leden. Deelname aan de cursus Paleografie is € 89 voor ZVU-leden en Vrienden van het Zeeuws en € 105 voor niet-leden.

Deelname aan de korte cursussen van een dagdeel is € 19 voor ZVU-leden en Vrienden van het Zeeuws Archief en € 22 voor niet-leden.

Naschrift van de redactie

Het is binnen de ruimte van ons blad niet mogelijk het gehele cursusaanbod van de Nederlandse archieven en anderen weer te geven.

Het leek ons nuttig een aantal cursusmogelijkheden te laten zien zoals ze tegenwoordig worden gegeven. Als u in Zeeland of nabije omgeving woont is het mogelijk een reminder. Als u bijv. in Friesland of Groningen woont hoeft u niet persé naar Mid-

delburg te reizen. Het is meer de bedoeling dat u naar soortgelijke cursusmogelijkheden bij archieven bij u in de buurt gaat kijken. Ondanks het internet kunnen we nog steeds niet zonder allerlei cursussen, die ons in staat stellen gericht in archieven te zoeken, vooral als het om minder voor de hand liggende bronnen gaat. En een zekere kennis is ook nuttig om gericht met archiefpersoneel of medegenealogen te kunnen spreken.

315000 Bommelerwaarders online

Dankzij de inzet van een groep enthousiaste vrijwilligers, enkele ijverige vakantiewerkers en natuurlijk de medewerkers van het streekarchief zelf, is het indexeringsproject van alle Bommelerwaardse bevolkingsregisters over de periode 1810-1940 voltooid. Met de indexing is begonnen in 2006. Het gaat bij deze index om 202 registers met in totaal 45.513 bladen. Het leidde tot een index met 314.787 records (namen). Iedereen kan nu de registers niet alleen virtueel doorbladeren op de website van het Streekarchief Bommelerwaard (via 'Inzien bronnen'), maar er ook op naam in zoeken (via 'Zoeken op naam'). Bekijk wel even voor welke gemeente over welke periode registers bewaard zijn gebleven (via 'Wat is beschikbaar'), want niet van alle (voormalige) gemeenten zijn registers over de hele periode 1810-1940 bewaard. Wat is er verder nog aan bevolkingsadministratie van vóór de invoering van de persoonskaarten in de jaren dertig van de vorige eeuw? Dat zijn

de dienstbodenregisters, de vestigingsregisters, de vertrekregisters en de huisnummersregisters. De dienstbodenregisters zijn inmiddels deels geïntegreerd in de bevolkingsregisters. Als dat zo is, zijn ze al gescand en geïndexeerd in het zojuist afgesloten project. De losse dienstbodenregisters zullen na scanning nog geïndexeerd worden. Het streekarchief is van plan een van eerstkomende jaren ook de andere registers te scannen. Het indexeren ervan wordt niet als prioriteit gezien, maar boeken zullen dan wel op de site in te zien zijn (onder 'inzien bronnen'). Bewerking ervan is te tijdrovend en de gegevens uit de vestigings- en vertrekregisters komen, als het goed is (maar dat is het niet altijd), ook voor in de eigenlijke bevolkingsregisters. Soms zijn ze echter erg handig om exacte vestiging en vertrek te kunnen bepalen en om schrijfwijzen van namen te controleren. Zie: www.streekarchiefbommelerwaard.nl

Wat zetten we in een familiegeschiedenis?

H.M. Lups

Op een rommelmarkt kocht ik bovenstaande afbeelding. Gezien het raster is het een foto van een gedrukte afbeelding. Waar het origineel is genomen weet ik niet. Aan de hand van enkele andere dingen die te koop waren ben ik geneigd aan Bennekom te denken. Het is in ieder geval een aantal mannen die kennelijk worden afgevoerd. Een enkeling draagt de bekende Davidster. Waarom ze weggevoerd werden weet ik niet. Slachtoffers van een razzia? Mogelijk om in Duitsland te werken? De groep wordt begeleid door Duitse militairen. Ik kocht deze foto omdat mij als genealoog de Tweede Wereldoorlog en alles wat daaraan verbonden is, interesseert. Ook heb ik een aantal boeken aangeschaft die op verschillende aspecten van die tijd ingaan, o.a. over de illegaliteit en de politie. Dit werd o.a. aangewakkerd door een artikel in het blad

Checkpoint dat ik als Indiëveteraan ontvang. Een marechaussee die niet wilde tekenen, dat hij de Duitse voorschriften zou navolgen en daarom tijdens de oorlog niet in actieve dienst was, werd op zijn pensioen gekort, terwijl anderen, die wel tekenden en in een aantal gevallen de orders van de bezetter opvolgden, dat wel kregen. Ik las ook over de politie. Hier gold in feite hetzelfde. Er zijn 'goeden' geweest, die soms met gevaar van eigen leven, die voorschriften en opdrachten saboteerden en er waren minder goede. Mijn inmiddels overleden zwager zat ondergedoken naast een N.S.B.-boer, die na de bevrijding vast en zeker een tijd geïnterneerd zal zijn geweest, maar mijn zwager niet verraden heeft al hadden zij contact en wist hij dat mijn zwager bij de buurman 'logeerde'. Van de zomer was ik in Putten voor de genealogische dag, die

georganiseerd werd door de Pro-Gengebruikersgroep. Zoals bekend zijn na de aanslag op Rauter in die omgeving heel wat Puttense mannen opgepakt, waarvan een flink deel de oorlog niet heeft overleefd. Achteraf vraag je je af of dat niet een veel te hoge prijs was. Bij het C.B.G. liggen heel wat kwartierstaten van mannen, die in de oorlog solliciteerden bij de politie en met die kwartierstaat moesten aantonen, dat ze geen Joodse voorouders hadden. Verder waren ze kennelijk bereid als politieagent actief te zijn en dus o.a. bereid mee te helpen bij het arresteren van onderduikers en Joden. N.S.B-ers werden na de oorlog geïnterneerd. Achteraf vermoedelijk een wijs besluit, want de volkswede was groot. Maar ook daarbij hebben zich misstanden voorgedaan.

Wij Indië-veteranen kwamen er op gegeven ogenblik ook niet goed vanaf. En ook in Indonesië is inderdaad niet alles volgens het boekje gegaan. Denk maar aan Westering. En als een patrouille vanuit een kampong werd beschoten, werd er teruggeschoten en werd er niet eerst gekeken of er ook nog vrouwen en kinderen in zo'n kampong aanwezig waren. Een neef van mij heeft onder meer dienst gedaan in Srebrenica, een operatie waar men ook niet met trots op terug kijkt en waarover niet graag wordt gesproken. Zelfs mannen, die in de oorlog in Duitsland te werk werden gesteld, veelal tegen hun zin, werden na de oorlog wel met de nek aangekeken. En niet iedereen had de

gelegenheid of de kans onder te duiken. Kortom er zijn voorbeelden genoeg te vinden waarbij men vraagtekens kan zetten.

Genealogiebeoefening is tegenwoordig meer dan het bijeenprokkelen van zoveel mogelijk voorouders. Het familieverhaal hoort er ook bij. Hier worden we geconfronteerd met de vraag: wat publiceren we? In artikelen in ons tijdschrift is verschillende keren verwezen naar voorouders die zich niet altijd zo best gedragen hebben. Dat varieerde van hardheid ten opzichte van de medemens, mannen, die niet aansprakelijk wilden zijn voor de door hen verwekte kinderen tot en met moord of doodslag.

Maar wat doen we met het meer recente verleden. De gedragingen van onze grootouders, ouders, soms van onszelf. Voor de nog levenden gelden de privacyregels. Momenteel doet men er niet moeilijk over als een voorouder dienst deed in het leger van Napoleon. Ik dacht dat nationale gevoelens in die tijd minder sterk leefden dan tegenwoordig. Het klinkt echter anders wanneer je bijv. zou zeggen: mijn vader of opa was lid van de SS en heeft in Rusland gevochten. En datzelfde geldt als het een oom of neef zou betreffen. Diens rechtstreekse afstammelingen zouden het vermoedelijk weinig op prijs stellen.

Bestaan er in deze richting eigenlijk wel richtlijnen? Wat zijn de grenzen? Wie het weet mag het zeggen.

Luttjeboer

Zoek contact met een van de volgende personen Luttjeboer: Hermijntje (Miep) * 1934, Remke (Remie) * 1935 of Truus * 1940.

H. Kuper, Meidoornlaan 1 7875 BM Exloo; harmkuper@hotmail.com; 0591 549694

Westerwolde en Wegman

H.M. Lups

Ieder die Oost-Groningse voorouders heeft kent vermoedelijk de boeken van vader en zoon Wegman. Zij hebben negen boeken gepubliceerd over de regio, waarin alle boerderijen, keuterijen en woningen en hun bewoningsgeschiedenis zijn vastgelegd. Boerenerven konden veel gemakkelijker en verder in de tijd terug worden gereconstrueerd dan de woningen van ambachtslieden en keuters, omdat de familienamen gebonden waren aan de erfplaatsen en omdat van de eigenerfde boeren veel meer is opgetekend. Vader Wegman, Twentenaar, die zelf nooit in Westerwolde gewoond heeft, had zijn hart verpand aan de streek waar zijn overgrootvader woonde. Vorig jaar is hij overleden. Maar alvorens de laatste adem

uit te blazen heeft hij een stichting opgericht, waarin het grootste deel van zijn nalatenschap en een aantal aanbevelingen voor de bestemming van het geld werden vastgelegd. Het stichtingsbestuur bekijkt nu in hoeverre de doelstellingen van de stichting realiseerbaar zijn. De heer Wegman wilde graag dat er aandacht werd besteed aan het opknappen van boerderijen en woningen van vóór 1850. Ook zou hij graag zien dat belangrijke ontwikkelingen uit het verleden van Westerwolde in het landschap duidelijk zouden worden. Zo zal er een maquette worden geplaatst bij de Hervormde kerk in Vlagtwedde, waar in de vijftiende eeuw voor het eerst recht werd gesproken.

Gens Humana

H.M. Lups

Het derde themanummer van Gens Humana van de HCC afd. genealogie is recent verschenen. Als regel geeft het nuttige informatie voor (computer)genealogen. Dit nummer behandelt beknopt het presenteren van de genealogie, dus welke presentatievormen mogelijk zijn als uitvoer uit een programma. Er worden hints en tips gegeven die men kan gebruiken bij het opzetten van een programma. Er wordt niet ingegaan op de grafische uitvoer want die verschilt per programma dusdanig, dat dit niet binnen het bestek van deze publicatie kan worden beschreven.

De middenpagina laat schematisch de presentatiemogelijkheden zien met als uitgangspunten vaste en willekeurige gegevens. Er zijn tips voor het vervaardigen van

boeken, hetzij via een uitgever, hetzij via eigen beheer, van cd/dvd's, internet t/m het geven van lezingen voor familie en verenigingen.

Om de uitgave te ontvangen moet men lid van de HCC zijn plus lid van de interessegroep "Genealogie". De groep houdt drie maal per jaar een landelijke bijeenkomst. In het najaar een ledenvergadering, in de middag gevolgd door een lezing. Verder twee gebruikersdagen waar een computertechnisch onderwerp aan de orde komt. Op alle bijeenkomsten is er volop gelegenheid voor het demonstreren van programma's en het uitwisselen van gegevens. Het adres van de homepage is www.genealogie.hcc.nl. Verder is er een nieuwssite: www.computergenealogie.org.

Gemeentearchief Rotterdam deelt bewaartip

H.M. Lups

Onder de titel "Bewaren is een vak" heeft het gemeentearchief Rotterdam ter gelegenheid van het 150-jarig bestaan een boekje laten vervaardigen. Het werd uitgedeeld bij de afsluiting van het jubileum op 20 januari 2008. Opzet van de uitgave was om de vak-kennis van het archief te delen met particulieren, die foto's, films, leren boekomslagen en cd's in goede staat willen houden. *Bewaren is een vak* is rijk geïllustreerd met afbeeldingen van collectiestukken. Alle archiefinstellingen kregen een exemplaar van het boekje toegestuurd. Voor ons genealo-

gen is de uitgave ook te bekijken als pdf-bestand op de website van het gemeentearchief (www.gemeentearchief.rotterdam.nl) aan te klikken onder het menu-item Extra's. Het is uiteraard geen uitputtende handleiding maar het geeft wel een aantal nuttige tips. Wil men deze tips op een gemakkelijke manier ter beschikking houden dan kan men de hoofdstukken naar het klembord kopiëren en vandaar als pdf-bestand op de harde schijf of op een cd zetten, zodat men de inhoud gemakkelijk kan blijven raadplegen.

Duitse akten naar het Centraal Bureau voor Genealogie

Na de Tweede Wereldoorlog hebben Duitse ambtenaren afschriften gemaakt van alle burgerlijke standsakten, die in 1940-1945 in Duitsland zijn gemaakt van buitenlanders.

Deze afschriften zijn rond 1947 overgedragen aan het Rode Kruis. Voor Nederland gaat het om ruim 80.000 akten.

Deze akten bevatten:

· huwelijken en overlijdens van in Duitsland te werk gestelde Nederlanders

· Nederlanders met een vaste woonplaats in Duitsland

· Burgerlijke stand akten enkele kampen in Nederland, bijvoorbeeld kamp Vught.

Deze collectie vormt samen met een kaartstelsel over in de Tweede Wereldoorlog in Duitsland en elders overleden en begraven Nederlanders, de gehele collectie Rode Kruis.

Deze collectie is te raadplegen in de studiezaal CBG.

Familiewapens; Kentekens van verwantschap, door J.A. de Boo, een uitgave van het Centraal Bureau voor Genealogie, 2008. Prijs 17,50 (vrienden 15,00) euro, te bestellen via Internet www.cbg.nl.

Het is ongetwijfeld het best geschreven

boek dat De Boo ooit heeft gemaakt. Het boek behandelt bijna alle facetten van de heraldiek. De uitgave is voorzien van vele gekleurde illustraties en dat alleen al is een lust voor het oog.

Het boek heeft de uitstraling van een gede-

Boekennieuws

gen stuk vakwerk en is bestemd voor iedereen die zich in de heraldiek wil verdiepen zonder allerlei andere boeken op dit gebied te hoeven aanschaffen. Jammer alleen is dat een alfabetische trefwoordenlijst ontbreekt waardoor het boek moeilijk raadpleegbaar is als naslagwerk. Ook ontbreekt een overzicht van schildverdelingen, waardoor in het verleden veel foute wapenbeschrijvingen zijn gemaakt.

Opmerkelijk is dat niet altijd rekening gehouden is met de trefwoorden in het Heraldisch Vademecum, eveneens een uitgave van het CBG, en de Heraldische Databank, een van de speerpunten van het CBG, waardoor nu niet alle objecten teruggevonden kunnen worden.

Bij de oudste generatie wapens ontbreekt de vermelding van het vroeg gotische wapenschild met kruis in de kruisvaarders burcht Crack des Chevaliers in Syrië, die in 1100 werd ingenomen en 1150 werd herbouwd in zijn huidige vorm en dat de Syrische soldaten ten tijde van Saladin (1138-1193) adelaars op hun schilden droegen.

Bij nevenstukken gaat De Boo sterren (elementen), latwerk, schijfjes (penningen en koeken) en sporen (wapentuig) opvoeren, deze objecten behoren toch niet tot de

nevenstukken. Vervolgens gaat hij bij een illustratie ook nog een gouden penning op een zilver schild plaatsen terwijl hij zelf ergens anders in het boek schrijft dat metaal op metaal niet is toegestaan.

Minder gelukkig is de uitspraak op blz. 52, waar staat: 'Bij het grote publiek zijn wapens uit de mode, ze hebben het imago van snobisme en oubolligheid met andere woorden: ze hebben een hoog Heer Bommelgehalte.' Hoe valt dit te rijmen met het aantal wapenontwerpen en wapenregistraties dat de afgelopen vijf jaar met 80% is toegenomen ten opzichte van de jaren daarvoor? Hij vervolgt op dezelfde bladzijde met: 'Er is gebrek aan eigentijdse vormgeving door de heraldische tekenaars.' De heraldische ontwerpers mogen echter van het CBG geen creatieve wapens voor de wapenregistratie maken. Alles moet in het keurslijf van één model gedrukt worden omdat de regels, die hiervoor bij het CBG gelden, door heraldici gemaakt zijn en die vinden bijv. ook dat bij het gewone volk geen schildhouders thuishoren. En een andere schildvorm, schildhouders en spreuken worden geweigerd op niet heraldische gronden.

H.K. Nagtegaal

Cleijensorgh

Graag meer over ene Adriaen Cleijensorgh geb. ca. 1590 Bergambacht overl. ca. 1670 te Lopik. Adriaen was schepen (1628-1640) van s'Heeraartsberg en leenman van een hofstede aldaar aan de Voorstraat. Hij liet zich ook van den Bergh noemen. Zijn dochter Teuntgen huwde met ene Paules (of Pauwels) Casteleijn. Verder zoeken leverde mij op dat hij beheerder van het slot s'Heeraartsberg was en dat zijn grootvader Floris zich na verhuizing van s'Heeraartsberg naar Schoonhoven, ook van den Bergh liet noemen. Als mijn interpretatie van zijn voorouders juist is komt Floris van de dynastie van Arkel en

Verkaick (of Vercayck) Zijn genealogie ligt nog te wachten totdat ik er een kopie van zal gaan ophalen in het Archief van Gouda. De naam Cleijensorgh lijkt mij afgeleid van een hofstede die zo genoemd moet zijn. Zorg voor de kleigrond in het veengebied rondom Bergambacht van toen. Adriaen zal van gegoede herenboeren fam. afkomstig zijn geweest, naar ik aanneem. Vraag is dan: is Casteleijn slotbeheerder geworden door te huwen met de dr van Cleijensorgh, of werd hij benoemd vanwege zijn afkomst, van Arkels/Verkayck. Liet Ariaen zich ook van den Bergh noemen vanwege het huwelijk van zijn

dochter, of was de naam van den Bergh (vanwege de Donken, "Bergen" en de oervader van het gebied ene Habaren en/of Herbaren van den Bergh uit de dynastie van der Leede, erfnaam van Arkel) zo belangrijk voor hem dat hij als schepen en leenman mocht kiezen voor een zo voorname naam in het gebied? En wie is dan de NN waar Adriaen Cleijnsorgh mee getrouwd was, had ze wellicht een familieband met de van Arkels c.q. Casteleijns alias van den Bergh families? Als hierover meer duidelijkheid is te geven, omdat hier al eerder onderzoek naar

is gedaan, dan hoor ik graag van u waar ik dat onderzoek zal kunnen vinden om dat te kunnen bestuderen. Ik ben Gerrit van den Berg uit Vreeswijk/Nieuwegein en de Adriaen Cleijnsorgh van den Bergh is dus mijn stamvader.

Voor de genealogie fam. van den Berg(h) zie: <http://www.driessen-familie.nl/vandenberg.htm>
G. van den Berg
Zuiderstraat 8, 3434 BH Nieuwegein
Tel: 06-53701812, e-mail: g.j.k.vdberg@gmail.com

Naamregister *Ons genealogisch Erfgoed* 2008

A	Batenburg-Are-Meurs	Blaeck 25	Braemsche 157	Christiaans 158
Aa Criellaert, van der 125	157	Bleyswijck, van 244	Brand, van den 74	Citroen 234
Aalst 28	Bauer 117	Blikslager 126	Braxhoofden 86	Civiel 204
Abeele, van den 28	Bax 74, 132	Block 150, 153	Bregman 75	Claessens 232
Achterberg 28	Bazuin 191	Blom 87, 159	Brievingh 157	Cleijnsorgh 263, 264
Adriaenssen 158	Beaujean 244	Boelens 157, 174	Brink 28	Clerck, De 117
Adriaens(s)en 28, 29, 74, 158, 203, 204	Becanus 29, 74, 158, 204	Boer, (de) 29, 129, 158, 198	Brinkman 68, 70, 71, 115	Cloeck 157
Agicola 12	Beckers 157	Boerefijn 197, 198	Brocatus 28	Cloeting 158
Akker, van de 127	Beethoven, van 117	Boerhave 157	Broec(k)hoven 157, 203	Clooster 68
Aldenseel 240	Bentheim, van 130	Boerhave-Mighels 157	Broek, van den 118, 159	Clooster, van den 130
Aldringa 188	Benthiem 217	Boerin 129	Broek, van den 159	Coesveld, (van) 88, 162
Alphenaar 88	Berckenrode, van 15, 43	Boersma 118	Broekhuizen 117	Cohen 234
Arends 70	Bercker, de 28	Boetzelae, van den 130	Broxelles (de) 239	Cohn 234
Arkel, van 153, 263, 264	Berg, (v. d.) 75, 157, 203, 264	Bom, van der 28	Bruckom, van 24	Coopmans 117
Augurkiesman 234	Bergaigne 117	Bömer 244	Brugge, (van) 24, 198	Cöp 157, 203
Augusta 157	Bergen, van 244	Bommel, van 123	Brughom 24	Copper(t) 203
	Bergh, op den 200	Bood, de 262, 263	Brughum 24	Coret 32, 77, 119
B	Bergh, van den 263, 264	Boogaert 244	Bruin 244	Coster 198
Bac van Baescot 157	Besselance 117	Booij (y) 132	Bruil 244	Coulster, van 26
Back 87	Best, de 22, 23, 24, 25, 28, 74	Boom, ten 12, 162	Bruins 68, 157	Couwel(l)aer, van den 28, 74, 158, 203
Backeljau 106	Bestebroer 154	Born, van de 158	Bui(j)telaer 157	Craeye 158
Backer, (de) 199, 244	Bestens, de 197	Borre, van den 117	Buijs 29	Crijns 117
Backers 29	Beumer 244	Borren 117	Bulck 203	Cruyningen, van 28
Bajesteh van Waalwijk van Doorn 158	Bickbergen 190	Borsele, van 87	Bunschoten 203	Cruyningen, van 131
Bakker 203, 234, 244	Bicknese 203	Bos, (van) 68, 69, 71, 72, 112, 116, 234	Bunt 204	Cuijpp 129
Bakker-ten Hays 158	Bidlo 203	Bosch, van den 86	Burchgraeff 74	Cuppens 158, 203
Bal(l)enaer 22	Bierling 157	Bosch-Kemper 110	Buren, van 244	
Ball 43	Bieving 117	Bosma 29, 131	Butner 244	D
Balllegooijen, (van) 28, 74	Bievink 117	Bosscher 157		Davelaar 28
Barbier 117	Bijl 70	Bosters 28, 75, 159, 204	C	Dauids 109, 168
Barelts 157	Bijman 188	Bouman(s) 28, 74, 203, 244	Callenfels 217	Debeurme 117
Barendrecht 22, 154	Bijvank 117	Bouw 117	Caluwaerts 117	Dedem, van 79, 80
Barink 28, 74	Bil(de), de 28	Bouwheer 157, 203, 244	Cannegieter 126	Dedem van den Berg, van 79, 80
Barjesteh van Waalwijk van Doorn 79	Bild(e), de 74	Bouwman 107	Capiteijn 129	Deets 203
Batenburg, (van) 157	Bischops 159	Braam 117	Carton 203	Deking Dura 244
	Bisdom 242	Brack 117	Castel(l)eyjn 152, 153, 154, 241, 244, 263, 264	Dennenboom 112
	Bisperink 74	Brackonje 117	Cat 203	Denter, van 186
			Cate, ten 44	Devos 29

- Dewald 74
Deyts 203
Dibbet Janssen 117
Dij(c)k, van 129, 153, 158, 203
Dijk, van 158
Dijkstra 117
Dijssel, van den 34
Doeveren, van 165, 166
Doffe 75
Dolaert 23, 24
Dolfing 111
Donche 203
Dondorff 28
Dongen, van 153, 154
Dooren van 29, 244
Doornbos 158
Dootshoofd 234
Dor(t)sman 117
Doth 240
Douwama 220
Doys van Mauderic 74
Dresselhuys 244
Drie, van 160
Drie(e), van 24, 141, 142
Drift, van der 75
Dronckert 155
Duisenberg 244
Dumon 79, 80
Duppengieser 127
Duren, van 244
Dussen van der 13
Duvigneau 109
Duyfhuy(ij)sen 15, 18
- E**
Ebbenhorst 117
Ebbenhorst 28
Ebeling 123
Echten 115
Echtens, van 70
Edelenbosch 29
Eekelen, van 142
Eeten, van 204
Eggink 29
Egten 115
Ei(j)gelsheim 141, 144, 146
Eijdens 28
Eijsten 217
Ekeris, (van) 28, 74, 203
Elbertsen 28
Elema 157, 158, 244
Elli 117
Elsloo, van 157
Emans 141, 142
Emmen(s) 28
Engel 67, 68, 115
Engelen 117
Enk, van den 244
Enten 186
Enter, van d' 186
Enter(s), (van) 185, 186, 187, 188, 191
- Enthe 187
Enthere 186
Erasmus 28, 131
Erkel, van 153
Es(ch), van 25, 113, 117, 129
Esseboom 22, 24
Esselink 74
Essen, van 157
Estel, van 160
Etmans 119
Evers 244
- F**
Feikama 160
Fernhout 29, 131
Fijn van Draat 234
Filis 117
Flikweert 244
Floris V 104
Focken 72
Frankx 117
Franken 257
Frieswijk 28, 131
Frohe 158
- G**
Gameren 28
Gatti 164
Geijten 117
Geldhof 143
Geldorp, van 47
Geleuken (van den Brugge) van 13
Gendt, de 244
Gennip, van 164
Gesseler, van 130
Gestel, van 79
Geuns, van der 167
Geus, (de) 152
Gijben 86
Gils 71, 72, 115
Godbewarye 234
Goethe(o)m, van 117, 244
Gommers 74
Goor, van 73, 111
Goris 244
Goudberg 157
Goudoever, van 165
Goutswaert 24
Graeff, van der 28, 74
Greijn, 't 74
Grim 29, 75, 158
Grinwis 141, 144, 146
Groen 83
Groenendij(c)k 23, 28, 198
Groot, (de) 118, 204
Grooteman 29, 118
Grövers 29
Gruuthuse 28
Guillotijn 108, 109, 169
- H**
Habiboe 28, 131
Hagensen 199
Hamburger 234
Hamers 158, 203
Hammer-Stroeve 131
Hammers 28
Haringman 234
Hartemink 28, 74
Harthoorn 29
Hartman 74
Hartmann van Rijnenburg 125
Have, ten 203
Havelaar 154, 155
Haven, van der 241
Hazeleger 204
Heddes 118
Heek, van 28, 131
Heemskerck van Hekes-
teyn 125
Heer, de 154
Heerspink 56, 130, 139
Heeswijk, van 244
Heida 244
Heijligers 74
Hellegers 141, 142, 143, 144, 146, 147, 148
Henderikx 87
Hendriksen 159
Herwijnen 28
Heuff 86, 87
Heyden, (van der 26
Heystek, 82
Hilhorst 176
Hoeckelom 158
Hoeij, van 165
Hoek, van 154
Hoekstra 28, 244
Hoesen 242
Hoeven, van der 86
Hokken 32, 37, 39, 43
Hol, int 198
Hoog(h)vliet(d) 150, 151, 152, 153, 154, 155, 203
Hoogendoorn 199
Hoogenworf 129
Hooijer 157
Hoogendoorn 200
Hoorick, van 117
Hopster 115
Houck, van 154
Houcnewegh 153
Hout, int 199
Hout 200
Hout, van 204
Houte, uten 203
Houte, van den 203
Houten de Lange 125,
Hoven, van den 233
Hueff 86
Huijge 242
- Hulst, van de 29
Hulten, van 68
Hundenborch 130
Hungerink 74
Hunter 168
Hurvenen 28
Hut 70
Huysier 240
Huys 244
Hynderick 203
Hyselendoorn, van 74
- I**
In de Muur 244
Indeken 203
Indekeu 158
Italiaander 234
- J**
Jabaey 24, 25
Jager, de 29
Jansen 67, 68, 74, 115, 116, 158
Jansen-van der Waals 158
Janssen 117
Jeffreys 91
Jenner 109, 163, 168
Jolink 244
Jonge, de 125
Jongeling 234
Jongendoorn 197, 199
Jongh, de 74
Jörg 157
- K**
Kajiser 253
Kalkar, van 117
Kalsbeek 12, 124
Kamerik 198
Kar, van de 75, 159
Kats 112
Katz 234
Kayser 180, 183
Keijzer 74
Keijzer, (de) 74, 157, 158, 160
Kennis 242
Kerpel 244
Ketelaar 126, 243
Kiderlen 158
Kindermaker 234
Kist 220
Klein 203, 204
Kleinschmidt 126
Kleinsmit 126
Kleinwee, van 34
Klerk 29
Klijnsmit 126
Klodden 130
Kloekjes 117
Klooster 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 158
- Klunder 223, 255
Kneppelhout 163, 164, 166
Knijff, de 252, 253
Knoop 189
Koch 217
Koens 158
Koesveld, van 88
Kohnstamm 234
Kok 68, 116
Kolkman 74, 158, 203
Kolsteren 103
Koning 73
Koningsberger 203
Kool 217
Koonen 244
Koopmann 157
Koppenaar 244
Koppert 203
Korenblek 158, 203
Kornberg 93
Koten 10, 63, 124, 179
Kraan 154, 155
Kraem, van der 154
Kraker, de 158
Kranen 155, 192
Krevelt 117
Krinnen 23
Kronenburg 25
Kroon 198
Kruif, de 117, 217
Kruimel 234
Krukziener 125
Kuiken 29, 131
Kuiper 186
Kunnen 28
Kuper 260
Kuperus 75
Kuttiener 124
Kuypers 132, 157
Kwinten 159, 203
- L**
Laan, van der 198
Lamsems 158
Langen, de 254
Langhe, de 203
Lau(s)may 29
Leenknecht 244
Leer, van 234
Leezer 234
Leunge 71
Levin 234
Ligno, de 203
Lindemans 29
Linders 29
Lintner 167
Lodder 153
Loeb 123
Lohuizen 203
Lom, van 165
Lomans 244
Lomberson 199
Lommen-Salden 158

- Los 122
 Lots 75
 Louis 109
 Louwe 234
 Lubbinge 70, 115, 158
 Luijken 46
 Luteijn 203
 Lutjebroer 260
 Lydius 153
- M**
 Maas 28
 Maertens 158
 Mager 70
 Mager 68, 69, 70, 115
 Mallensrood 234
 Malsche, De 203
 Mars 124
 Mechanicus 234
 Meensel, van 117
 Meeuwen, van 158, 203
 Meijer 244
 Meirsman, De 244
 Melissen 157
 Mellink 29, 74, 158
 Mensinck 244
 Merghelynck 203
 Mesmer 108
 Meulenberg 142
 Meyer 234
 Meynevelt 201
 Michael 74, 158
 Miller 233
 mitshoek 74
 Moed, de 28
 Moes 116
 Moldenaer 117
 Molema 74
 Molema-Smitshoek 129, 150, 238
 Molenaar 233
 Morel van Mourik 74
 Morien 160
 Mors 29
 Moskowitz 234
 Mugge 157
 Mulder 233, 234, 244
 Mullis 93
 Munting 188
- N**
 Nagtegaal 13, 160, 170, 244
 Nan 159
 Nauta 12
 Nauwoog 158
 Neggers 159
 Neggers 75, 203, 204
 Nepping 107
 Neut, van der 200
 Neve, de 131
 Neve, de 29
 Niemann 244
 Nietzsche 3
- Nolten 28, 29, 244
 Noorlander 200
 Noorlander 29
 Noorloos 158, 203
 Noorloos 203
 Noot 117
 Nouwen 157
- O**
 Oever, van den 74
 Oldenbandringh 70
 Oost-Indiën 68, 69
 Oostdorp 29
 Oosten, van 190
 Oosterman 238, 239, 240, 241, 242, 243
 Oosterman 153
 Oostindiën 115
 Oostmans 240
 Opschoor 244
 Oranjes 5
 Orbons 117
 Otten 29, 74, 158, 204
 Otter (van) Tilborch 15, 17
 Oud 118, 158
- P**
 Pee, de 118
 Peereboom 190
 Perrick 122
 Pffijffer 146
 Philips 74
 Pijnenburg 158, 203
 Pijperij 203
 Plak 118
 Plasse, van de 244
 Plettenburg 66
 Ploeg 158
 Plomp 200
 Poepjes 120
 Pol, (v.d.) 157, 203, 204, 244
 Pols 115, 197, 198
 Poolen 204
 Poortugael 25
 Poortvliet 158
 Popping 73
 Posthoorn 73
 Potgieter 126
 Potter, de 29, 75, 158
 Preekstoel 234
 Prick 122
 Printhaghen 244
 Pullen 29
 Putter 158
- Q**
 Quinten 159, 203
 Quist-Brandoort 75
- R**
 R(h)ee, van der 242
 Radsma 118
- Ram, van der 198
 Ramp 198, 201
 Rauws 73
 Ravoot 117
 Rebel 204
 Redelijkheid, de 244
 Ree, van der 243
 Reniers 157
 Renvaen, van 29
 Reus, de 75
 Reuvers 159
 Reuverse 74
 Rijckevorsel, van 163
 Rijkholt 157
 Rijnos 29
 Rijpens 188
 Rijpstra 119
 Rijswijk, van 75, 107, 204
 Robespierre 109
 Robyns 117
 Roche 204
 Roelveerkamp 170
 Romeyn 201
 Roos(z)endaal 118, 159
 Roosenboom 199
 Roothaer 234
 Ros 129
 Ruessink 29
 Ruijter, (de) 29, 75
 Rutenberg, van 130
 Ruttenberg, van den 130
- S**
 Sambix, van 236
 Sandbergh 80
 Sandeling 129
 Sanders 29, 75, 159
 Sandifort 165
 Santhövel 80
 Sattler 73, 112, 115, 116
 Schaddelee 75
 Schalckenz. 117
 Schampers 28
 Schaper 29, 118
 Schepens 204
 Scheurpitte, de 203
 Schierbeek 68
 Schijveschuurder 234
 Schilperoort 22, 23
 Schmidt 109
 Schoenmaker 118
 Scholten-Commelin 110
 Schouten 201
 Schrijver(s) 234
 Schuf 200
 Schulenburg 130
 Schut 204
 Schuur, van der 124
 Schuurbiërs 75, 159
 Semler 190
 Setteler 112, 115
 Silfhout, van 117
 Silva Almeida, da 88
 Sinaasappel 234
- Slijkerman 28, 29, 31, 74, 118, 129, 203, 244
 Slijkhuis 159
 Slot 158
 Slotenmaker 126
 Smet 203
 Smid(t) 126, 242
 Snel 117, 118
 Snijder 199, 238
 Snijder 238
 Snodijk 142
 Snoek 198
 Snoey 200
 Snyder 239
 Soene 117
 Sonneveld 75
 Spaendonk, (van) 158, 203
 Spaink 117
 Spendel 126
 Spickhorst 117
 Spierdijk Ritmeester 158
 Spruyt 22
 Staal 70
 Stadman 72
 Stas(s)je 28, 29, 74, 75, 132, 158, 159, 203, 244
 Steen(e)poorte 29, 75, 159
 Steenkamp 234
 Steeno 118
 Stokvisch 234
 Stolwijk 197
 Stoppelaar 165
 Stoutjesdijk 119, 120
 Streefkerk 241
 Strick 236
 Stroeve 28
 Stuivinga 157
 Swaan, van der 199
 Swaap 118
 Swart, de 74
- T**
 Tebbens 191
 Teuth 118
 Teyens, van 118
 Thewissen 244
 Thijssen 160
 Thorissen 159, 244
 Tijdeman 244
 Tijn(e)s 72, 73, 112, 115, 116, 158
 Timmerman 154
 Tjarks 111
 Tjoeke 244
 Toorop 29, 131
 Toxopeus 191
 Tuijth 118
 Tuinier 88
- U**
 Uijl, Den 29
 Uten Houte 203
- V**
 Vader 87
 Veen, van 159
 Veerkamp 169, 170
 Veldboer 159
 Velde(n), van de(r) 88, 198, 236
 Veldhoven 158
 Veldhuis 117, 157
 Veldhuizen 28
 Veldman 159, 204
 Veltackers 29
 Velthuysen 200
 Ven, van de 204
 Vendelo 159
 Vendeville 142
 Vendo 159
 Venema 117
 Vennegoor of Hesselink 125
 Verburg(t) 204
 Vercaeyck 263
 Verdoor(e)n 75, 159
 Verhaegh 117, 244
 Verhage 154, 241
 Verhave(n) 241
 Verhaven 75
 Verheyden 118
 Verhoef 244
 Verhoeven 75, 204
 Verhoven 204
 Verkaick 263
 Verkerk 107
 Verloren Arbeid 234
 Vermaas 154
 Vermeulen 25, 157
 Vermeulen-Zijderveld 39
 Vermij 197, 201
 Verolme 117
 Verouden 75, 160
 Verschelling 67, 116
 Verschoor 31
 Versluijs 242
 Vervliet 75
 Verweel 23
 Vincent 159
 Vink 142
 Viruly 244
 Visschewalle, de 203
 Vliet, van 198
 Vlietstra 29
 Vonk 111
 Voogd 203
 Vos (de) 141, 142, 175
 Vos van Steenwijk, de 131
 Vos van Steenwijk, De 29
 Vranckx 117
 Vreke 143

Vries, de 70, 234	Wensink 29	Willem II 49	Woude, van der 118	Zeeuw, van der 74
Vriessen 130	Werff, van der 80	Willem de Veroveraar 228	Woudenberg, (van) 28, 117, 118	Zegers 244
W	Werdly 73	Willemse 204	Wouters 44	Ziekenoppasser 234
Waals, van der 74	Westendorp (toe) 204	Willig 29	Y	Zijlma 191
Waarden-Koets, van 256	Westerveld 244	Winkel 29	Ykema 244	Zondervan 13, 87
Waersegger, De 117	Weurding 73	Wintens 244	Z	Zoutevisch 234
Wal, van der 204, 244	Wever, de 199	Winterswijk, van 81	Zandheuvel 80	Zwaan 117
Walvis 36	Weyde, van der 25	Wisse Smit 122	Zantbergen 152	Zweeroog 234
Wegman 58, 261	Wiel, v.d. 31	Witt, de 196	Zeeland, van 118	Zwigman van Noppen 125
Weigel 46	Wielemaker 28, 74	Woelinga 244		
Wendte 117	Wieringen, van 244	Wolff, de 117		
	Wiertz 29			

Zakenregister *Ons genealogisch Erfgoed* 2008

- 315000 Bommelerwaarders online 258
- A**
aangifteperiode 138
aangifteplicht 138
aanlegstoornissen 182
aanspreekwoorden 247
Aardrijkskundig woordenboek 233
ABBY Finereader 76
achtergrondinformatie 126
achterleennannen 7
achternaam 120
achternaamindex 140
achternamen 12, 126
acte van verpachting 54
activiteiten, historische 255
adel 8, 9, 214
Adenine 101
administratie, kadastrale 61
administratie, Gemeentelijke Basis 62
adresboeken 60
afgescheidenen 256
Akevoth 174
aktes van naamkeuze 120
alba amicorum 102
Aldfaer 76
ambachtsheer 125
ambachtslieden 59, 187, 212
analfabetisme 124
analyse, Y-chromosomale 161
ancestry.com 226
antichresis 54
appelhof 191
arbeidersfamilie 131
Arbeitseinsatz 171
archieff, papieren 76
Archief, Notarieel 43
Archief, Zeeuws 256
Archief, Utrechts 34
Archief, Nationaal 210
- Archief, Drents 67
archieffbeheerder 227
archieffbronnen 229, 257
archieffonderzoek 254
archiefftechnoloog 227
Archief- en netnieuws 40
archieffven boerenbedrijven en landbouworganisaties 257
archieffven, Franse 255
archieffven, notariële 54
archieffven, oud-notariële 49
archieffven, Delftse 230
Archiefven, maçonnieke 220
Archiefven van de Spoorwegen 34
arrondissementsrechtbank 121
Assisenhof 144
attestatie 239
avegaar 105
- B**
babbeltermen 249
bandenmaker 66
basisgevens 181, 215
bedrijffsgeschiedenissen 102
begraafboek 185
begraafregisters 174
begravenen 241
beklmerech 52
belasting, successie 135
belastingheffing 196
belastingtarief 138
belmondig 50, 52
Beroepen van toen 19, 64, 104, 193, 235
beroepskenmerk 188
beroepsnamen 233
bestaansrecht 254
bestuurders 131
Bèta radiografie 219
betovergrootmoeder 246
betovergrootvader 246
beurtschippers 193
- bevolkingsregister(s) 61, 128, 258
Bewaren is een vak 262
bewoningsgeschiedenis 57, 58, 261
bezetting, Franse 48
bezit, allodia(a)(e) 7, 9
bibliotheek 245
Bibliotheek, Koninklijke 32
Bibliotheek De Groene Venen 255
Bibliotheek NS 35
Bibliotheek, Koninklijke 219, 254
Bibliotheekcatalogus Nationaal Archief online 84
Bibliotheekpas van de TU Delft 79
bidprentjes 245
bidprentjesverzamelingen 77
bijeenkomst, landelijke 261
BIOMAGRAFIE 169
BIOPAGRAFIE 169
Bisdomsarchief 254
bloedverwanten 135, 252
bloedverwantschap 139
bloedziekten 181
blogs 225
boedelbeschrijvingen 136
boedelscheidingen 48
Boekennieuws 43, 130, 174, 220, 262
BoekopCD 223
boeren 131, 253
boeren, horige 130
Bommelerwaard, Streekarchief 258
bouwverordeningen 113
Broeder 205
broederdienst 72
broer 205, 206
bronnen 215
Bronnen op het spoor 36
Bronnen betreffende de
- spoorwegen in Nederland 34
brood, droog 110
buitenlanders 122
burgeremigratie 256
Burgerlijke stand 58, 128
Burgers, broeders en bazen 175
Burgerwacht 163
- C**
Carticularum v.d. heren van Veere uit het geslacht van Borsele 87
CBG digitaliseert Duitse Akten 171
CBG 171, 229, 234, 245, 254
CD-rom/dvdnieuws 39
celmateriaal 252
Centraal-Spoorweg Maatschappij, Nederlandsche 34
certificaat van onvermogen 139
Chickpoint 259
cholera-epidemie 63
cijnsboeken 52
cijns/zen 51
cijnskring 52
cijnsregisters 52
clerus, kerkelijke 8
collaboratie 171
communities, internet 225
community, genealogische internet 226
computergenealogie 227
computertechnieken, genealogische 213
concentratiekampen 171
Concilie van Trente 11
Courant, Leeuwarder 32
Courant, Nederlandse Staats 121
Cursus Wat staat daar 256
Cursus Wonen in een monumentenpand / in een monu-

mentenstad: Middelburg 256
cursussen 179, 208
Cytosine 101

D

dadermateriaal 95
databank, elektronische 210
Databank, Heraldische 217, 263
database, notariële 17
Databeheer 227
databestanden 225, 226
datacentra 229
Davidster 259
De Russische Veldtocht van 1812 217
De geschiedenis van mijn voorouders in Wijster (ca. 1820-heden) 67
De guillotine ... ook in Nederland 107
De collectie van de Koninklijke Bibliotheek: voor voor genealogen? 102
De geschiedenis van mijn voorouders in Wijster (circa 1820-heden) 111
De oudere generaties van het geslacht De Best uit Strijen 22
Depot van Nederlandse Publicaties 102
diefstal 141
dienstboden 110
dienstbodenregisters 258
dierproeven 108
diskettes 228
DNA 161
DNA kenmerken 99, 100
DNA-analyse: het nieuwe genealogisch gereedschap 91
DNA-antropologen 181
DNA-bank 96
DNA-biologie 181
DNA-boek(en) 182, 183
DNA-cijps 100
DNA-code 182
DNA-combinaties 180
DNA-donor 252
DNA-extract 93
DNA-gegevens 184
DNA-geleerde 252
DNA-genealogie 209
DNA-genen 97
DNA-keten 181, 182
DNA-keten(s) 94
DNA-massaonderzoek 92
DNA-materiaal 79, 99
DNA-naambestand(en) 99, 213

DNA-onderzoek 91, 96, 97, 211, 252, 253
DNA-patronen 96, 181, 182, 209
DNA-profielen 209, 252
DNA-project(en) 99, 252
DNA-revolutie 100
DNA-sporentechniek 252
DNA-stichting
DNA-strengen 183
DNA-structuur 182
DNA-studies 98
DNA-techniek 183
DNA-technologie 91
DNA-
verwantschapsonderzoek 252
domeinnaam 77
doodstraf 107, 108, 144
Doomesday Book 228
doopboek, Bossche 42
doopgetuige 240
dorpszeden 113
Doumaleen 220
Duitse akten naar het Centraal Bureau voor Genealogie 262
duurzaamheid, digitale 227, 228

E

EasyData 76
eedverplichting 139
Een merkwaardig stukje familiegeschiedenis 141
Een Geslacht Hoogvliet in de Hoeksche Waard 150
Een grote familie 43
Eeuw, Gouden, 232
eigendom, blote 4
eigendomsrecht 5
elektroforese 93
emigratie 122, 256
entier(en) 189, 190
enter 185, 186, 187, 188, 190, 191
enterij(en) 190
entman 190
erfboedel 138
erfcijnsen 51
erfdeel 139
erfelijkheid 3
erfelijkheidsonderzoek 94
Erfgoed van de Oorlog 171
erflater 138, 139
erfopvolging 50
erfpach(ten) 7, 51, 52
erfpachter 52
erfrecht 135, 215
erfscieder 19
erfwinning 50, 51, 130

F

familie-community 250
Familieband.nl 250, 251
Familieband.nl: leuke aanvulling op genealogie 250
familiebetrekkingen 214
familiebladen 169
familiegeschiedenis(sen) 37, 102, 131
Familiekunde, Vlaamse Vereniging voor Familiekunde 255
familieleden 250, 251
familienaam 128, 185, 234
Familienaam Enter 185
familienames 124, 126, 233, 251
Familienames in Nederlanden 126
Familienames en genealogie 233
familieonderzoek 171
familieorganisaties 171
familierelatie 246
familietrekken 180
familievereniging(en) 31, 170, 226, 234
Familieverenigingen en hun periodieken 169
familieverwantschap 181
Familiewapen(s) 212, 262
familiewebsite 250
Family Tree Maker 226
Federatie Nederlandse Familieorganisaties 171
feodalisme 8
feodaliteit 7
florenkohieren 63
Forensisch laboratorium voor DNA-onderzoek 79
Forensische genealogie nu en nu 252
fotobestand, digitaal 174
fotokopiëren 214
Fusie GCV en HCC gebruikersgroep Genealogie 81

G

gaarder, Strijense 241
geboorteaangifte 121
geboortedatum 128
geboortjaar 233
geboorteplaats 128
geboorterecht 137
gebruikersrecht 55
gebruikersrecht 51
gedcom-formaat 77
geding 5
gegevens, kadastrale 138

gegevens, notariële 62
gegevensbestanden 227
geldhandel 54
gelegenheidsgedichten 102
gemeenschappen, genealogische internet 226
gemeenschapsideaal 131
Gemeentearchief Rotterdam deelt bewaartip 262
gemeentewapen(s) 212
GenDaLim 6 39
genealogie 3, 102, 211, 213, 224, 250
genealogie beoefening 3, 215, 224, 260
genealogie, forensische 213
Genealogie - heden en morgen 211, 224
genealogie, moleculaire 209
Genealogie Online 32, 77
Genealogisch Vademecum 83
genealoog, forensisch 252
Geneanet 226
geneatomen 39
genenchip 183
genezingsproces 164
Gens-Data 224
Gens Humana 261
Gens Nostra 171
genwiki 227
genwikis 225
gerechtshakten 51
gerichten, lagere 5
geschiedenis 250
geschiedenis, plaatselijke 102
geschiedenis, regionale 102
geslachtsnaam, dubbele 12
geslachtsnamen 125
geslachtsveranderingen 170
geuzennaam 188
gevelsteen 234
gewoonterecht 5
gezinsmodel 131
gezinsvorming 171
Gids van Nederland, Topografische 233
gifmoorden 107
goden 126
goed, onroerend 135
Google 229
goud- en zilversmeden 146
graad van verwantschap 138
graatgenealogie 215
Gratis DNA-onderzoek, gericht op genealogie 209
griep, Spaanse 73
griffierecht 170
Grond(land)rechten in vroe-

gere tijden 4, 47
grondcijnsen 51
grondeigendom 4
gronden, gemene 6
grondgebruikers 6
grondrecht, Karolingische 26
grondrecht(en) 5, 49
grondrenten 54
grootgrondbezitters 50
grootmoeder 246, 247
Grootmoeder en grootvader 246
grootouders 247
grootvader 246, 247
Guanine 101
guillotine 107, 108

H
halfbroer 207
halslieden 51
halsrecht 144
handleiding 262
Haplo's 101
haplogroep 179
Hauptstaatsarchiv 254
Haza-Data 224
HCC afd. genealogie 261
hechtenis 141
heergewaad 48
heerkoggen 104
heerlijkheid 125
heerschap 130
Heerspinkerven 130
Heidemaatschappij 111
heiligenlegenden 127
heiligennaam 127
heraldiek 102, 212, 262
heraut 212
herendiensten 50
herkomstna(am)(en) 12, 125, 233, 234
Herscaping 130
Herscheping 130
Herscopinch 130
hersensfunctie 108
Het begin van een familie 79
Het bevolkingsregister 128
Het geslacht Oosterman in de Hoeksche Waard 238
Het rampjaar 1672, de Hollandse Waterlinie succesvol 196
Historisch Genootschap Waddinxveen 255
Historisch Streekarchivariaat Liemers en Doesburg 41
Hoe schrijf je een familiegeschiedenis 176
Hof van Assisen 142, 144
hofdag 50

hofgericht 50
hofheer 49
hofhorige 51
hofhorige(n) 49, 51
hofhorigheid 51
hofmeier 49
Hogenda 223
Hollandse Genealogische Databank 217
Hollandse Waterlinie 196
homepage 32
HOP 255
horige 52
horige(n) 50, 51, 52
horigheid 4, 49, 51
Hovenier-Konst 189
hovenierswerkzaamheden 188
huishoudscholen 113
Huishoudschool, Amsterdamsche 110
huishoudsters 110
huisnummer(s) 59, 234
huisnummeringsregisters 258
huisverponding 23
huisverpondingskohier 22
huizen- en boerderijenonderzoek 58
huizenprotocol 63
huwelijk, putatief 103
huwelijk 231
huwelijken 262
huwelijksaangifte 70
huwelijksoptekening 241
huwelijkspartner 139
hypothe(e)k(en) 54
hypotheekrecht 55

I
ideogrammen 122
illegaliteit 259
Immigratiediensten 98
immunologie 188
Incunabelen 219
Index Limburgs Tijdschrift voor Genealogie 39
indexering 258
Indië-veteranen 260
individuakisme 131
inenting 164, 165, 166
informatie, (auto) biografische 250
ingezetene des Rijks 137
inkomsten, heerlijke 7
insculpatieplaten 148
internering 171
internet 77, 215, 224, 245, 246
Internet Explorer 77
Internet zegen of vloek of

vloek en zegen? 37
internettoegang 77
inventaris 232
IT-technologieën 215

J
Jaarboek 61 CBG 131
jagers 253
jaringschepen 104
Je familiegegevens publiceren 31, 76

K
kaart(en), kadastrale 72, 257
kaster 48, 58, 215
kasterkantoor 61
kasternummer 61
kalkfabricatie 105
kamerlingen 51
katholieken 127
KB-collectie 102
kennissuitwieling 254
Kentekens van verwantschap 262
kerk, Hervormde 261
Kerkgenootschap, Nederlands-Israëlitisch 174
Kerndeling 181
keurmedigen 51, 52
kinderdoop 233
kindersterfte 231
kindertaal 247
kinderziekten 166
kleinkinderen 247
kloosters 9
kloostertiende(n) 55
Koepokinjectie anno 1797 163
koepokken, 167, 168
koepokkenvaccinatie 168
koepokmateriaal 109
kogge(n) 104
kohen 234
Kohen-tsedeh 234
Kohier van het Familiegeld 196, 197
Koninklijke Bibliotheek 102
kookonderwijs 110
koopsom 239
koopvaardij 210
Kort Redactioneel 47
kppkcursussen 110
kraambed 231
kraanzagers 105
kranten 102, 253
Krantenbank 119
Kreisarchiv 254
kroondomeinen 49
Kruis, Rode 262
krullenjongen 104

kuiper 186
kwartiersta(a)t(en) 224, 260

L
laboratorium, forensisch 209
landarbeiders 256
landbouwarchieven 257
landbouwbladen 113
landbouwscholen 113
landbouwtechnieken 253
landeigendomsrechten 215
landheer 51
landmeter 19
landrechten 4
landrechtvormen 51
landverhuizers 233
langstlevende 239
leenheer 48
leenhorigen 9
leenman(nen) 7, 48
leenrecht 7, 8
leenregisters 48
leenrepertoria 48
leenstelsel 6, 7, 8
leenvertaling 247
Leeuw, De Nederlandsche 254
legatarissen 139
legger(s), kadastrale 61, 257
leggers 61
leifruit 188
lichaamskenmerk 234
lichaamskenmerk(en) 96, 234
lidmatenregister 239
lijaangifte 241
Linux 229
literatuurlijst 127
Lois sur l'Engistement 137
Louissette 109

M
Maatschappij tot Exploitatie van Staatsspoorwegen 34
magnetiseren 108
maiden, Scottish 109
mannen 253
mannen, vrije weerbare 5
marechaussee 259
marinesoldaten 110
markegronden 72
marktschippers 193
meerderjarigheid 231
Meertens Instituut 186, 234
meesterteken(s) 146, 148
meier 52
Meiernamenboek 126
memorie van successie 137, 139
memorienummer 140

- mensenpokken 163
 merknnummer 146
 merktekens 212
 micro-readers 215
 microfiches 245
 microfotografie 214
 Middelnerlands 206
 migratie 253
 migratiegolf 253
 migratiestromen 181, 253
 militairen 110
 militairen, Duitse 259
 Militie, Nationale 70
 Ministerie van Justitie 122
 micro-arraytechnieken 184
 Molen en molenaar in fami-
 lierelaties 126
 molenaarsleven 131
 mond materiaal 209
 mondwater 209
 Monopolie van Microsoft
 229
 Mt-DNA 209, 253
 Mt-DNA-bibliotheek 100
 Mt-DNA onderzoek 97, 99,
 100
- N**
 N.S.B.-boer 259
 naam-, feest- en heiligenda-
 gen 127
 naaiboer 237
 naamgeving 125
 naamgeving 122
 naamgevingsgeschiedenis 10
 naamkeuze, aktes van 120
 naamkunde 12, 124, 234
 Naamkunde (antroponymie)
 als deel van de onomastiek
 (studie van eigennamen) 10
 naamlijsten 126
 naamregister, centrale 245
 Naamregister Ons genealo-
 gisch Erfgoed 264
 naamsaanneming 125
 naamsvariaties 126
 Naamsverandering(en) 120,
 121, 122, 170
 naamwet Franse 120
 Naamwet 120
 naamswijziging(en) 121,
 122, 123, 125
 Naar de Nieuwe Wereld.
 Emigratie van Zeeuwen naar
 Amerika 256
 najaarsvergadering 254
 nalatenschap 140
 namenboek 125
 namenindex 171
 naoberplichten 69
- naslagwerken, biografische
 102
 Nationale Genealogische
 Dag 160
 Nationale Militie 141
 netwerk, sociaal 250
 netwerken, genealogische
 225
 NGV 171, 234, 254
 Nieuwe versie Haza-21 27
 Nog meer DNA-nieuws van
 uit Leiden 252
- O**
 Oersonenstandarchiv 254
 Office 2,0 226
 omgangstaal 249
 onderhouds gedeelte 76
 onderrotmeester 21
 onderzoek, forensisch 95
 onderzoek, historisch 257
 onderzoeksgroep 210
 onomastiek 124
 Ons Voorgezicht 223
 Ons genealogisch Erfgoed
 223
 ontginningsprojecten 111
 onthoofding 107, 108
 ontkerkelijking 3
 Ontmoetingspunt (HOP) te
 Schoonhoven 40
 OntmoetingsPunt, Historisch
 255
 ontwikkelingsniveau 124
 onvermogene 166
 Oostinjevaarder 232
 Op de valreep 44
 opa 249
 Opena Historisch Ontmoe-
 tingsPunt in Bibliotheekves-
 tiging Waddinxveen 255
 opleidingsbewustzijn 131
 opleidingsmogelijkheden 113
 Oproep voor 8^e Walvisprijs
 36
 opslag 254
 Opsporen van de achternaam
 van de biologische vader 161
 opsporingsbericht 142
 opvaart 51, 130
 Ordonnantie van 1805 135
 oud-schrift 208
 ouder 246
 oudoom 246
 oudovergrootmoeder 246
 oudovergrootvader 246
 outtante 246
 Over de puthaak getrouwd
 103
 overdracht, erfelijke 182
- overerving, geslachtelijke
 182
 overgangperiode, Franse
 136
 overgrootmoeder 246
 overgrootvader 246
 overlijdens 262
 Overzicht publicaties 28, 74,
 117, 157, 203, 244
- P**
 pachtduur 54
 pachtvereenkomsten 54
 paleografie 208
 Paleografie voor gevorder-
 den 256
 Papier met een zwart randje
 230
 papierzeef 218
 patroniemen 233
 patroonheilige(n) 126, 127
 pauperparadijs 85
 PCR-techniek 92
 pekketel 105
 penningkohier 26
 periode, Franse 120
 personeelskaarten 35
 personeelsregisters 34, 35
 persoonskaart(en) 62, 128,
 258
 PIE-Proto-Europees 205
 plattelandsgemeenten 124
 plundertocht 197
 pma 249
 podcasts 225
 pokken 109, 167
 pokkenbriefje 168
 pokkenbriefje 109, 168
 pokkenmateriaal 167
 pokstof 165, 166
 politie 259
 Pompenburch 15
 pompschulpboren 237
 prebende 55
 presentatiemogelijkheden
 261
 priester 234
 privacy 77
 privacyregels 33, 260
 privacyregels 260
 Pro-Gen 224
 Pro-Gengebruikersgroep 260
 Procureur Crimineel 143
 Procureur Generaal 142
 procureurskosten 170
 professionalisering 213
 profiel 250
 programma, genealogisch 33
 Project. Geographic 253
 Prometheus 79, 216, 223
- protestanten 127
 providers 229
 puthaak 103
- R**
 rasp- of tuchthuis 143
 rasphuis 144
 Reacties van lezers 119
 recht, feudale 7
 recht, Germaanse 6
 recht, oud-germaans 8
 recht, Romeins(e) 5, 8
 rechten, heerlijke 7, 9, 48, 49
 rechten, dominiale 7
 rechten, zakelijke 4
 rechtsbijstand 170
 rechtssysteem, Karolingische
 6
 Redactioneel 3
 reëelkohieren 63
 Reformatie 126
 regenten, Groningse 84
 Regerigs-Almanak van Ne-
 derlandsch Indië 82
 registratieheffing 137
 registers civiques 62
 Rekenkamer 136
 rentekoop 54
 repeats, short tandem 93
 Republiek, Franse 137
 Res Privata 77
 restrictie-enzymen 95
 revolutie, Franse 108
 RFLP-methode 101
 RFLP technologie 92, 94
 Rhijnspoorweg-
 Maatschappij, Nederlandsche
 34
 rijnschaaf 105
 rolbidder 19
 Röntgentechnische Dienst
 219
 roodharigheid 181
 roodverv(w)er 19
 roodwerker 19
 roo(i)meester 19, 20
 Roosevelt Study Center 256
 rosmolenaar 20
 rotmeester 21
 Rottenkruitman 21
 rottenman 21
 rottenvanger 21
 Rotterdam, Gemeentearchief
 15
 Rotterdam 1600-1630 43
 rottingwerker 21
 rouwbeklager 21
 rouwgoedverhuurder 21
 rouwkoetsenverhuurder 21
 rouwsthalhouder 21

- rouwsteller 21
rouwinkelier 21
ruilverkaveling 112, 113
ruimer 21
runmolenaar 21
- S**
saaidrapier 64
saaireder 64
saaiwerker 64
saalmaker 64
samenlevingsovereenkomst 103
samenwerkingsverbanden 225
Sanskriet 205
Sanskriet 247
schaatsenmaker 64
schachtenmaker 64
schalootsemaker 65
scharenslijper 65
schaven, 105
schavot 143, 107, 147
schedenmaker 66
scheepsbouwer 104
scheepdissel 105
scheepsjager 66
scheepsmusea 104
scheepssjouwer 104
scheepstimmerbaas 104
scheepstimmerlieden 105
scheepstimmerman 104
scheldnaam 188
schelpenvisser 105, 193
schepenbanken 54
schepenen 5
schepper 106
scherprechter 105
scherprichter 105
schrijven, harde 228
schijvenschuurder 105
Schildpadwerker 193
Schiller 193
schilvisser 193
Schipper (binnenvaart en Zuiderzee) 193
Schoenflicker 194
schoenlapper 194
schoenmaker 194
scholten 51
schommeljongen 194
Schommelkok 195
Schommelmeid 195
Schooldienaar 195
Schoolhouder 195
Schoolmatres 195
schoonmaker 236
schoonschrijver 195, 235
Schoonverver 195
Schotter 195
- schout bij nacht 235
schout 5
Schout 235
schouwknecht 235
schouwmaker 235
schouwman 235
schrijf lithograaf 235
schrijffouten 124
schrijfmeester 235, 236
schrobbelaar 236
schrobber 236
schrobnet 236
schrobster 236
schuierhoutmaker 236
schuiermaker 236, 237
schuitenjager 237
schuitemaker 237
schuitieschuiver 237
schuitemvoerder 237
Schuldbrief 239
schulpboor 237
schulper 237
schulpzaag 237
schulpzandmaker 237
Schutter 195
schuutmiddel 237
seizoenarbeider 111
server, centrale 226
Site inzake Joodse grafzerken in Nederland 174
skeletvondsten 253
smalspoormateriaal 111
SmartLink 250
smeden 126
smid 126
smidsgilde 126
software, genealogische 224, 226, 229
softwareproducenten 229
soldaten 110
soldatenhuwelijk 187
Sonttolregisters 210, 211
Southern-methode 94
spanzaag 237
speciecohieren 63
spellingsvarianten 127
spijkerboren 105
spinmachine 236
Spoorweg-Maatschappij, Hollandsche IJzeren 34
Spoorwegen, Nederlandse 34
spoorwegmaatschappijen 34
staat, burgerlijke 128
Staatsbosbeheer 131
staatsdomeinen 48
Stadsarchief 's-Hertogenbosch 41
stambomen 77
stamboom 250
- Stamboom, Digitale 17
stamboomonderzoek 250, 255
stand, burgerlijke 214
standaardvoorvoegsel 247
standaardwerken 126
standsbesef 131
steden, kapitalistische 8
stelsel, feodale 7
stofkinderen 168
STR-analyse 92, 97, 99, 100
strafgevangenis 144
strafvonnissen 144
strafzaken 252
streekarchief 258
Streekarchief Midden-Holland 255
streekgeschiedenis 215
Streekmuseum 238
subdomein 76
succesie, collaterale 135, 136
succesiebelasting 58, 136, 137
succesiememories 138
succesierecht(en) 138, 140
Successierechten in vroeger tijden 135
succesiewet van 1817 137
succesiewetgeving 137
- T**
tabakshandel 148
tabellen, vaste 140
talen, Slavische 205
talen, Germaanse 206
talen, Zuid-Europese 205
talen, West-Europese 205
tapestreamer 228
teksten, Hebreeuwse 174
terminologie 247
testament 239
testamenten 48
textielindustrie 236
textielondernemersfamilie 131
Thymidine 102
tieden 55
tijdschriften 102
tijnsgericht 52
tijnsgoederen 51
tijnsheer 52
spreekwoorden 126
tijnsplichtigen 52
tijnsregisters 52
tijnzen 4
tijnsplichtig 52
Toelating niet-leden tot Verenigingscentrum van de N.G. V. 245
- tolheffing 210
Tolkamer 210
transportakten 63
Trefwoordenlijst Genealogie 39
treinkaping 113
trekschuitschippers 193
Tresoar 210
troepen, Franse 197
TV-programma's 211
Tweede afnamedag Genetische Genealogie 78
- U**
Uit de kranten - DNA geeft aanwijzing voor herkomst van een persoon 180
Uitgaven van Prometheus in HoGenDa 30
uithangbord 234
uitvoer, genealogische 224
unie, Hollandse 135
Ûw Stamboom Online 76
- V**
vacinatie, humane 168
Vademecum, Heraldisch 263
vaderschapsonderzoek 98
valbijl 108
VAM-terrein 111
Van de administratie 159
Van linie en stamme Heff 86
Van de redactie 179, 223
veepste 188
Venduhuis 146
Venen, Bibliotheek De Groene 255
vereniging, zelfstandige 254
Vereniging, Nederlandse Genealogische Vereniging 245
verenigingen, historische 255
verenigingen 255
Verenigingscentrum 229, 234, 245
vererving 137
verhangning 107, 108
verklaring van onvermogen 139
vernoeming 11
verschrijvingen 122
Verslagen, domaniale 51
vertrekregisters 258
vervreemden 51
vervreemding van grond 6
Vervuiling van gegevens 229
verzet 171
vestigingsregisters 258
Veuve, La 109
vijwilligers 254

Vista 228, 229
Vlagtwedde 261
vlieg, Spaansche 165
voeding 110
voertaal 246
volks-vaccinatie 168
volksdeel, Joodse 234
volksinenting 167
volksrechtbank 144
volkstelling(en) 125, 128, 196
volkstellingregister 61
Volksuniversiteit, Zeeuwse 256
volksverhalen 126
volmolen 15
volkschuldige 51
Voorjaarscursussen in het Zeeuws Archief 256
voorkinderen 121
voormoeders 124
voornaamkeuze 121
voornamen 127
voorouders 3, 254
voorouders, buitenlandse 233
voorouders, Schotse 255
voorvoegsel(s) 246, 247
Vragen en contacten 88, 132, 162

vrijgeërfden 9
vrijkoop 51
vrijwilligers 246
vrijwilligerswerk 245
vroonhoeve 49
vruchtgebruik 54, 139
vutters 216
vuurpeloton 107

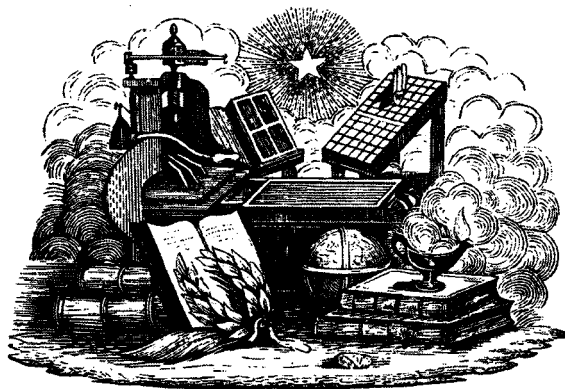
W
W.G.O.D. 40 jaar 254
Waar woonden onze voorouders 57
Waarder, bevolking van 201
wagenmakers 237
wangslimvlies 252
Wapenregister 132
wapenregistratie 263
wastinsigen 52
Wat zetten we in een familiegeschiedenis? 259
Waterlinie 196
Watermerken 218, 219
web office 226
Web 1.0 224
Web 2.0 225
webhosting/serverruimte 76
website 76
weeskamer 231, 232
Weeskamer, Delftse 230

Weeskamerarchief 232
Wegwijs in archieven van het kadaster en pre-kadastrale registers 257
welgeborenen 9
Welkom bij WatWasWaar.nl 44
Wereldoorlog Tweede 262
Werken op de volmolen aan het Pompenburch in 1614 te Rotterdam 15
werkgroep, gemeenschappelijke 254
werkgroep(en) 254, 255
Werkgroep Genealogisch Onderzoek Duitsland 254
werkloosheidsbestrijding 111
Westerwolde 59
Westerwolde en Wegman 261
Westerwolde 261
wetboek, Franse burgerlijke 120, 121
Wetboek, Burgerlijk 48
wikipedia 227
Windows XP 228
woongeschiedenis 63
woonhuisinterieurs 256
woonomstandigheden 231

Woordenboekje van Voornamen 127
www.stamboom.ngv.nl 77

Y
Y chromosomale DNA 100
Y-chromosomaal onderzoek 99, 100
Y-chromosomaal onderzoek 161
Y-chromosomaal-profilering 184
Y-chromosomenprofiel 161
Y-chromosoom 99, 209, 253
Y-search 161

Z
zaaddonoren 162
Zakenregister Ons genealogisch Erfgoed 267
Zeeuws Archief 257
zeggingschap 7
Zilverbank, De 146
zinsen 51
zoekmachines 77
zoeksystemen 215
zwaaihaak 105
zwei 105

Aan dit nummer werkten mee:

H. Klunder, Zjoekowlaan 25, 2625 PJ Delft
J.W. Koten, Weezenhof 21-07, 6536 JR Nijmegen
H.M. Lups, Buitenwatersloot 142, 2613 SV Delft
K.J. Slijkerman, Emanuelpolder 1, 4414 RV Waarde

M. Tielemans, Rietveldenweg 84, 5222AS 's Hertogenbosch
B. v.d. Wulp, Gemeentearchief Delft, Oude Delft 169, 2611 HB Delft